

A KÜLÖNLEGES ERŐK TÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

HISTORY OF SPECIAL OPERATION FORCES (OVERVIEW)

Valamennyi kontinensen telepíthető kis alegységek, távoli területen, mostoha körülmények között alkalmazott csoportok, rádiókapcsolat nélkül a parancsnoksággal. Ők a speciálisan felkészített és kiválasztott különleges műveleti katonák – a zöld sapkások. Szolgálatukat önként vállalják, kemény, bizonytalan környezetben. Ők a katonai vezetők legfőbb eszközei a nem hagyományos hadviselésben. A különleges erők a múltban és a jelenben egyaránt létfontosságú műveleteket vezettek. A cikk rövid áttekintést nyújt a különleges erők történetéről, illetve a szakirodalomról. A következő szakasz néhány különleges katonai alegységről, illetve a magyar különleges műveleti képességről tesz említést.

Small detachments-deployed on every continent, operating in remote areas under spartan conditions, without a radio link to higher headquarters. They are the Special Forces, known popularly as the Green Berets, are specially selected and trained. They volunteered for this duty because they prefer the challenge of working in an austere, uncertain and unstructured environment. They are commander's main weapon for waging unconventional warfare. In the present as in the past, Special Forces will be called upon to conduct critical missions in the face of overwhelming odds.¹ This article provides a short overview of the special operation force's history, and history's bibliography. Next phase is a discussion about some international Special Operation Detachments, especially Hungarian SOF, and the present of the SOF.

A KÜLÖNLEGES ERŐK TÖRTÉNETÉNEK IRODALMI FORRÁSAI

A történelemben a különleges alakulatokat rendszerint eredményesen alkalmazták, köszönhetően a megszokottól eltérő harceljárásoknak. A témakör kezdeteit kutatni nehézkes, mivel kevés a hiteles forrásokat feldolgozó, tudományos értékű mű. Szép számmal találunk azonban szépirodalmi feldolgozásokat, legendákat. Találunk azonban a tudományos követelményeknek megfelelő forrásokat is. Már a XVIII. századból fellelhető magyar vonatkozású forrás Jeney Lajos Mihály császári- és királyi vezérőrnagy tollából, aki a különleges csapatokat „portyázónak” nevezi.² Steiner Kálmán magyar királyi honvéd őrnagy szabadcsapatok, és portyázó különítmények alkalmazását veti papírra, kiemelten elemzi a mai megfogalmazása szerinti vállalkozásokat. A magyar ejtőernyős alegységek történetéről találunk hiteles leírásokat Huszár János „Honvéd ejtőernyősök Pápán” című művében. A hivatalos kiadványok közt hiteles forrásnak tekinthető a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Tájékoztatási Hivatala által 1962-ben kiadott „A Special Forces katonái voltak” című kiadványa, mely a kor szellemiségétől átszőtt disszidensek vallomásán alapul. Tudományos alapú összefoglalást 1970-ből találunk Kőszegvári Tibor kandidátusi értekezésében és irodalmi munkáiban. A következő tudományos értékű munkákra több évtizedet kellett várni. Boda József és Bánki Imre munkái a különleges felkészítés realitását elemzik.³

¹ Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2013. október 21.

² Kovács Csaba alezredes, A különleges műveleti erők helye, szerepe és tevékenysége a 21. század katonai műveleteiben (Phd értekezés), Budapest, ZMNE HDI, 2007, http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/phd/2008/kovacs_csaba.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.

³ Kovács, p 11-15.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Külföldi szerzők tollából a második világháború korától találunk bő forrásokat. A teljesség igénye nélkül meg kell említeni Otto Skorzeny SS-Obersturmbannführer⁴ „Kommandós vállalkozásaim,” Vlagyimir Bogomolov „Negyvennégy augusztusában,” B. H. Liddell Hart „Stratégia” című műveit.⁵

A korszak lezárása után a hatvanas évekből Julius Mader, Aaron Bank munkái kiemelkedők. A vietnámi háborútól a különleges műveleti erők szerepe emelkedett. Részletes beszámolót találunk Wilfred Burchett „A Dzsungelháború Dél-Vietnamban” című művében. A szovjet különleges alakulatról – a Szpecnazról⁶ – Viktor Szuovorov álnéven – „Akvárium” címmel írt könyvet. Anthony Kemp brit hadtörténész, az „SAS⁷ Békeévek vad háborúi” című művében részletesen feldolgozza a különleges egységnek a volt gyarmatokon folytatott tevékenységét. Meg kell említeni, hogy az SAS elévülhetetlen érdemeket szerzett a Falklandi, valamint az Öböl háborúban is. A kilencvenes években a válságkezelési feladatok térnyerésével, a különleges erőkkel foglalkozó írások tartalma is változott. Számos, jelentősnek mondható összefoglaló munka született, mely a speciális rendeltetésű alegységek tevékenységével foglalkozik. Mindenképp említést érdemel Bruce Quarrie „Különleges kommandók”, Terry White „A világ elit katonái”, David Bohrer „Amerikai különleges alakulatok”, James F. Dunnigan „The Perfect Soldier” című munkája.⁸

Kijelenthető, hogy a különleges műveletek kutatása nem egyszerű feladat, mivel a történetírás kezdetétől kevés tudományos értékű forrás áll rendelkezésre. Forrás a második világháború után azonban bőven fellelhetők.

RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS AZ ÓKORTÓL NAPJAINKIG

A különleges erők attól kezdve játszanak fontos szerepet a hadviselés történetében, amióta az adott kor normái szerint szervezett haderő előtt, számára nem megoldható feladat állott. A történelem során minden haderő szembesült „üss és fuss” típusú „műveletekkel”, szabotázsokkal, különleges felderítési feladatokkal. Már Lü Shang (Jiang Ziya i.e. 11. század) ókori kínai stratégia és katonai gondolkodó említést tesz „A hat titkos tanítás” című művében magasan motivált emberekről, akiket speciális feladatokra alkalmaztak. Hamilcar Barkasz⁹ i.e. 249-ben szicíliai műveletei során vezetett speciálisan felkészített csoportokat. Az ókori görög írások közt 324-ből említést találunk egy „Szentelt Csapat”-ról, akiket Théba „elit” haderejéhez soroltak.¹⁰ Számos legenda található ninjákról, gurkha¹¹ harcosokról, akik lehetetlen küldetéseket nyom nélkül, hangtalanul hajtottak végre. Mindenképp meg kell említeni a Nagy Péter cár által 1690-ben porosz mintára alapított Leib Guard¹²-ot. Természetesen a Vörös Hadsereg is rendelkezett elit alakulatokkal, gárdahadseregekkel, melyek közül a legismertebb Bugyonnij által vezetett Első Lovashadsereg.¹³

Az első világháború alatt ANZAC¹⁴ és kanadai hadosztályok kerültek alkalmazásra brit erők mellett Franciaországban. A hagyományostól eltérő harceljárásaival, harcban tanúsított vadságával a nevezett egységek a különleges műveletek előfutáiraivá váltak.

Ausztrália a második világháború során is alkalmazott független alegységeket különleges feladatok megoldására Timor és Új Guinea területén. Természetesen más hadban álló országok is bevetettek hasonló rendeltetésű erőket. A

⁴ SS-Obersturmbannführer: alezredesnek megfelelő rendfokozat az SS alakulatokban.

⁵ Kovács, p 16-18.

⁶ Szpecialnoje Naznacsenyije (magyarul: különleges rendeltetésű)

⁷ SAS - Special Air Service

⁸ Kovács, p 19-24.

⁹ Pun hadvezér ie 275-228

¹⁰ Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Sacred_Band_of_Thebes, Letöltve 2013. szeptember 29.

¹¹ Nepáli, észak indiai őslakos harcos. A brit gyarmatosítók oldalán harcoltak. Legendás fegyverük a nehéz, hajlított pengéjű kés a khukri.

¹² Лейб-гвардия

¹³ Forrás: <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=498>, Letöltve: 2013. 10. 20.

¹⁴ ANZAC (rövidítés: Australian and New Zealand Army Corps): Ausztrál/Új-Zélandi katona

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

teljesség igénye nélkül megemlíthető a német Brandenburg Ezred,¹⁵ a brit SAS, illetve a lengyel különleges rendeltetésű alakulatok.¹⁶

Az Egyesült Államok különleges alakulatai közt az elsők közt alakult meg „az Ördög Brigádja”¹⁷ nevű speciális rendeltetésű katonai alakulat 1942. július 9-én. Az alakulat ejtőernyős, helyi (vadász), vízi és szárazföldi kombinált, valamint partraszálló képességekkel rendelkezett. Az alakulat a második világháborúban az olaszországi fronton a téli műveletekben, valamint Franciaország déli részén nyújtott kiemelkedő teljesítményt. A Ranger erők megkerülhetetlenek, amikor különleges műveletekről esik szó, hiszen valamennyi hadszíntéren alkalmazásra kerültek. Rangerek harcoltak Észak-Afrikában, Olaszországban, és Európa más részein.¹⁸ Merill martalócai¹⁹ (mintegy háromezer ember) öt nagy csatában, és számos kis ütközetben bizonyították rátermettségüket Kínában és Burmában. A hadtörténelem egyik legnagyobb vállalkozás is ők hajtották végre, a burmai dzsungelen gyalog áttörve elfoglalták Myitkyina²⁰ repülőterét. A Csendes-óceáni hadszíntéren Walter Krueger tábornok szervezett elit felderítő alakulatot,²¹ mely több mint nyolcvan felderítő vállalkozás során szolgáltatott létfontosságú felderítési információkat a Hatodik Hadsereg számára Új Guineában. Az ellenséges vonalak mögötti műveletek végrehajtására a 6. Ranger Zászlóalj állt rendelkezésre, melyet szintén a tábornok szervezett meg.²²

1952 májusában, Fort Bragg bázison Aron Bank ezredes parancsnokságával megkezdték a 10. Special Force (különleges erő, továbbiakban: SF) csoport felállítását.²³ Az alegység kiképzésébe a kezdeteknél egykori OSS²⁴ tiszteket, Rangereket és háborús veteránokat vontak be. Az előkészületek után a csoport 1952. június 11-én alakult meg mindössze tíz fővel. A megalakulás után a kiképzés a hagyományos hadviseléstől eltérő, legmodernebb módszerek felhasználásával folytatódott, mellyel a csoport alaprendeltetésű feladataira – a légi, tengeri, szárazföldi beszivárgásra, illetve a különleges műveleti feladatok végrehajtására – készültek fel. A felkészülés után, 1953 novemberében a csoportot Nyugat-Németországba telepítették a szárazföldi haderőnem részeként. Az 1950-es években a különleges erők folyamatosan fejlődtek. 1952 végén az első SF csoportot bevetették Koreában az ellenséges vonalak mögött. 1958-ban a különleges műveleti csoportok 12 főre²⁵ fejlődtek, kialakítva ezzel a napjainkat leginkább megközelítő felépítésüket. A csoportokba szerveztek fegyveres, felderítő egészségügyi, műszaki, valamint híradó szakembereket. A katonák nemcsak saját szakterületük mesterei voltak, hanem „keresztképzéseken” társaik feladatait is elsajátították. Meg kell említeni, hogy a különleges műveleti alegységek Kennedy elnök kiemelt figyelmét élvezték.²⁶

A vietnámi háborúban az SF csoportok részt vettek harcokban, és a vietnámi különleges erők kiképzésében egyaránt, de jelen voltak iskolák, kórházak építésében is. Megfordultak Laoszban, Kambodzsában és Észak-Vietnámban. A legsikeresebb műveletek közt emlegetik a Son Tay-i rajtaütést, mely során pilótákat szabadítottak ki a vietnámi fogságból.²⁷ Titkos küldetéseket vezettek Thaiföldről, a különleges műveleti küldetések 1972-ben fejeződtek be véglegesen. A háború első és az utolsó amerikai áldozata egyaránt különleges műveleti katona volt. A '60-as években a világ más

¹⁵ Német különleges rendeltetésű erő a második világháborúban.

¹⁶ *Organizacja Specjalnych Akcji Bojowych*. Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Special_forces Letöltve: 2012. szeptember 22.

¹⁷ First Special Service Force- the Devil's Brigade

¹⁸ 5th Ranger battalion

¹⁹ 5307th Composite Unit (Provisional)

²⁰ Kachin megye székhelye, Myanmar (Burma)

²¹ Alamo Scouts

²² Special Operations Units of World War II. Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2012. szeptember 22.

²³ A bázis területén működött egy pszichológiai hadviseléssel foglalkozó iskola, mely átalakulása után napjainkban már a különleges hadviselés oktatásával, és kutatásával foglalkozik. Mai neve John F. Kennedy Special Warfare Center and School (USAFJFKSWCS).

²⁴ Office of Strategic Services- az Egyesült Államok hírszerző szervezete a második világháborúban. Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Office_of_Strategic_Services, Letöltve: 2013. szeptember 29.

²⁵ Special Force Operational Detachment "A" (SF ODA)- Különleges erők műveleti alegység

²⁶ Special Forces-The early years. Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2012. szeptember 22.

²⁷ Forrás: <http://militaryhistory.about.com/od/vietnamwar/p/sonstay.htm>, Letöltve: 2013. szeptember 29.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tájain is működtek különleges műveleti csoportok.²⁸ Gerilla csoportok ellen hajtottak végre lázadó ellenes műveleteket Venezuelában, Guatemalában és Kolumbiában. E tevékenységek közt említik Ernesto „Che” Guevara elfogását is, melyet SF csoportok által felkészített bolíviai „Rangerek” hajtottak végre.

A vietnami háborút követően az 1; 3; 6; és a 8. SF csoportot leszerelték, a különleges műveletek szerepe a szárazföldi haderőben átmenetileg csökkent. Köszönhető ez a korszak katonai gondolkodásának, ahol a hangsúly ismét a hagyományos hadviselés felé terelődött. A további képességsökkenés elkerülése érdekében az SF parancsnokai igyekeztek a csoportok sokszínű felkészültségét demonstrálni. E sokszínű kiképzettséget bemutató program neve a SPARTAN²⁹ volt. Így demonstrálták, hogy a különleges képességekkel rendelkező katona nem idejétmúlt, a kemény felkészítéseknek helyük van a kiképzési programokban annak ellenére is, hogy a háborúnak vége. A program égisze alatt csoportok működtek Floridában, Arizonában, Montanában, Észak-Karolinában. A program nemes volta ellenére, ez az SF-nek nem volt kihívás. Ronald Reagan elnöksége alatt a nem hagyományos hadviseléssel foglalkozó alegységek ismét felértékelődtek főleg az afrikai, ázsiai, közép-amerikai bevetettségük miatt. A változásokra reagálva a szárazföldi haderőnem életre keltette az SF-t. Az elismerés a külsőségekben is megjelent. A zöld baret mellé a „tab”³⁰ is rendszerezésre került 1983 júniusában. A kiképzési koncepciókban nagyszámú változások követték egymást. Bevezették a katonák kiválasztására szolgáló,³¹ valamint a karrier menedzsment programokat.³² A számos változás ellenére, az alapfelépítés – az SF ODA – változatlan maradt. A '80-as években El-Salvador, Hondurasban láthatjuk viszont a csoportokat, szövetséges erők kiképzésén, humanitárius feladatok végrehajtása során, Nicaraguában polgárháború megelőzésében. Kolumbiában hosszú lefolyású mentorálási programokat vezetve a helyi hadsereg építésében segédkeztek, a megerősödő drog kartellek, és a forradalmi hadsereggel szemben. 1998 decemberében a panamai műveletek során is találunk SF csoportokat. A Sivatagi Vihar műveletben az SF csoportok stratégiai felderítési feladatokat hajtottak végre a telepített koalíciós erők részeként. Szomáliában 1995 óta vannak jelen, ENSZ mandátummal békefenntartó, békeépítő feladatokkal.³³

KORUNK NÉHÁNY KÜLÖNLEGES ALAKULATA

A hagyományostól eltérő, különlegesen felszerelt, kiképzett, vezetett alegységet, mely speciális megbízást lát el, találhatunk a hadviselés, illetve a rendfenntartás területén is. Az írás terjedelmi lehetőségei a különleges erők vizsgálatát behatárolja, a dolgozatban a hadtudománnyal kapcsolatba hozható alakulatokat vizsgálom. Valamennyi speciális alakulat tevékenységét, lehetőségeit saját korszaka behatárolja, általánosságban nem vizsgálhatók kellő alaposítással, ezért a továbbiakban külön-külön foglalkozom korunk legismertebb különítményeivel.

A KÜLFÖLDI ELIT:

Szpecnaz

Eredetileg a GRU³⁴ keretében alakult meg az orosz különleges rendeltetésű alakulat 1957. augusztus 29-én. Később a belügyi, illetve a polgári szerveknél is megjelentek hasonló nevű speciális feladatokkal megbízott alakulatok. Maga a

²⁸ Special Forces during the Vietnam era. Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2012. szeptember 22.

²⁹ SPARTAN – Special Proficiency at Rugged Training and Nation-building – Speciális jártasság a kemény kiképzésben és nemzetépítésben.

³⁰ Ívelt, „Special Forces” feliratú hímzett felvarró. A csapatkarjelzés fölé varrva viselhető.

³¹ SFQC- Special Forces Qualification Course.

³² CMF 18- career management field, 180A- Special Forces warrant officer career field, 18A- separate branch for SF officers

³³ Special Forces-Post Vietnam. Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2012. szeptember 22.

³⁴ GRU-Разведывательное Управление - Hírszerző Főigazgatóság

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Szpecnaz egyébként különleges rendeltetést jelent. Az alapfeladata a szervezetnek a felderítés, szabotázs akciók végrehajtása volt. Eredetileg nem tartozott a terrorista ellenes művelet a feladatok közé. A Szpecnaz a kezdetekben az „önkénteseit” maga válogatta ki. A kiképzés, túlzások nélkül brutális, különös figyelmet érdemel a sajátos közelharc technika, melyben szó sincs sérülés okozásról. Alapcél az ölés, de minimum a harcképtelenné tétel. A Szpecnaz pontos kiképzési programjairól nyílt források nem állnak rendelkezésre. A felszerelés közt egyaránt megtalálhatóak az orosz, illetve a legdrágább nyugati fegyverek. Leghíresebb akcióik egyike a prágai reptér elfoglalása, de Afganisztánban is hírnévre tettek szert. Természetesen napjaink fegyveres konfliktusaiban is (Dagesztán, Grúziában, Dél-Oszétia, Abházia) részt vettek.³⁵

SAS

Az SAS³⁶ a brit haderő különleges alakulata, az Egyesült Királyság Különleges Erői³⁷ keretében tevékenykedik. Az brit haderő másik három egysége az SBS,³⁸ az SRR³⁹ és az SFSG.⁴⁰ A Special Air Service jelenleg három ezredből áll. Az ezred alegységei egy-egy speciális szakterületet fednek le. Találunk légi (nagy magasságú ejtőernyős ugrások), vízi (könnyűbúvár és tengeri hadviselés), gépjárműves, hegyászó specializált alegységeket. Az SAS Észak-Afrikában jött létre 1941-ben. A hipotézis az volt, hogy a kitűnően felkészített katonák mellé feladatorientált logisztikát és vezetést társítottak. Az alakulat szülőatyja Stirling hadnagy volt. A fő ötlet abban állt, hogy az 50-60 fős kis alegységet önállóan lehessen mozgatni, képesek legyenek ejtőernyővel is a harctérre érkezni, valamint, hogy ne kösse őket a hagyományos vezetés-irányítás. A csoport jelképét Bob Tait tizedes tervezte, az "Aki mer, az nyer!" mottót pedig Stirling találta ki. A Különleges Légi Szolgálat 1941 közepére teljes értékű harcoló alakulattá vált.

Az SAS védjegyévé vált fegyverük az MP5 géppisztoly. Épületharcban kedveltek a különböző sörétes puskák, mint amilyen a SPAS-12 és a Remington 870. A könnyű géppuskák közül a belga FN MINIMI-T használják, amit az amerikaiak M249 SAW típusjellel láttak el. Találunk azonban nagy tűzerejű L7A2 GPMG-t, Browning High Power-t, SIG Sauer P226-ost is az arzenálban.⁴¹

US Rangers

A Ranger eredetileg az angol földbirtokok őrzői, vadőrök voltak, feladatuk a földbirtokos vadállományának megőrzése volt az orvvadászoktól. A katonai ősök az 1650-es években tűntek fel Amerikában, és az őslakosok ellen vetették be őket. Robert Rogers őrnagy erre a feladatra kilenc speciális századot állított fel. 1942 májusában állt fel az első Ranger alakulat, melyet brit kiképzés után a második világháborúban alkalmaztak. A US Rangers alapvetően gyalogos egység. A Ranger megnevezést Ranger- iskola elvégzése után jár. A megnevezést a 17. századtól használják. A mai fogalmak szerinti első Ranger- alakulat létrehozására 1942-ben került sor: Lucian Truscott ezredes ötlete alapján hozták létre a brit ejtőernyős-kommandó mintájára az amerikai hadseregben is az ütőképes alegységet. Nemsokára megalakult az 1. Ranger-zászlóalj, de a második világháború végén feloszlatták az összes Ranger-alakulatot. Rövid időn belül bebizonyosodott, hogy ez rossz ötlet volt. Az újjászervezés már 1950-ben, a koreai háború idején megtörtént. A Rangerek azóta is ott voltak minden olyan fegyveres konfliktusban, amelyben az Amerikai Egyesült Államok is érintett volt.⁴²

³⁵ Forrás: <http://htka.hu/2011/07/18/a-szpecnaz-oroszorszagbol-jottem-mestersegem-cimere-a-halal/>, Letöltve 2013. október 2.

³⁶ SAS- Special Air Service - Különleges Légi Szolgálat

³⁷ UKSF - United Kingdom Special Forces

³⁸ Special Boat Service - Különleges vízi Szolgálat

³⁹ Special Reconnaissance Regiment - Különleges Felderítő Ezred

⁴⁰ Special Forces Support Group - Különleges Erők Támogató Csapata

⁴¹ Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Special_Air_Service, Letöltve 2013. október 2.

⁴² Forrás: <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve: 2013. október 8.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám*Delta Force*

A Rangereken túl az Amerikai Egyesült Államok rendelkezik egy igazán speciális egységgel, amely a világ bármely pontján bevethető. A Delta Force – vagyis teljes nevén az Amerikai Egyesült Államok Hadserege Különleges Erőinek 1. számú Műveleti Osztaga (First Special Forces Operational Detachment Delta) – 1977-ben alakult meg, Charles Beckwith vezetésével. Akcióikról kevés információ került napvilágra, de tudható, hogy 1983-ban ott voltak Grenadában, 1989-ben, Panamában, mindkét iraki háborúban, a délszláv konfliktusban és Afganisztánban is.⁴³

Navy SEALs

A speciális alegység arról vált híressé, hogy katonái 2011. május 1-jén likvidálták Oszama bin Ladent. Az amerikai haditengerészet különleges műveleti alakulata, a SEALs már a nevében jelzi, hogy tengeren (SEa), levegőben (Air) és szárazföldön (Land) egyaránt bevethető. Másrészt a *seal* angol szó magyarul fókát jelent, ami a haditengerészek megnevezése a szlengben. Az egység elődjének a víz alatti rombolócsapatok tekinthetők.⁴⁴ A világháborút követően hosszú éveket kellett várni a SEALs - csapatok megalakítására, ezt csak az 1960-as évek elején rendelte el J. F. Kennedy. A haditengerészet különleges erői 1965-ben már harcoltak Vietnamban, és attól kezdve is részt vettek számtalan titkos akcióban.⁴⁵

A francia idegenlégió

A Franciaországban tartózkodó külföldi önkéntesek számára 1831-ben alapították meg.⁴⁶

Az idegenlégió a 19. században részt vett a Franciaországot érintő összes háborúban, emellett a 20. század fegyveres konfliktusaiból sem hiányoztak. Harcoltak a két világháborúban, Algériában és Indokínában is. Bekerülni ma sem egyszerű a „francia elitbe”, egy 2006-os felmérés szerint a jelentkezőknek mindössze 13 százaléka felelt meg az alkalmassági vizsgálatok során.⁴⁷

A különleges műveleti alegységek, képességek sokszínűségének iskolapéldája – Combat Weathermen

Érdemes megemlíteni egy olyan különleges alegységet, mely a várható időjárás előrejelzéséből veszik ki a részüket. Az időjárás mindig is nagyon fontos szerepet játszott a hadtörténelemben, ezért az Amerikai Egyesült Államokban, 1942-ben megalakították a Különleges Műveleti Időjárási Technikusok⁴⁸ egységét, akiknek feladata a kapott meteorológiai előrejelzések pontosítása, felállításuk volt. A csoport a mai napig részt vesz a különleges alakulatok majd minden bevetésén.⁴⁹

A MAGYAR ELIT

A 20-21. században a különleges erők szerepe egyre nőtt. Mára szinte valamennyi állam – így Magyarország is – rendelkezik különleges rendeltetésű rendfenntartó és katonai erőkkel. Figyelembe véve a kor kihívásait, a Magyar Honvédség – összhangban a NATO fejlesztési elveivel, és a haderő fejlesztési célokkal – fejleszti a különleges műveleti képességet. A képességfejlesztés kezdetén Különleges Műveleti Munkacsoport alakult, ezzel megalapozva a szakmai munkát.

⁴³ Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Special_Air_Service, Letöltve: 2013. október 2.

⁴⁴ Underwater Demolition Team

⁴⁵ Forrás: <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve: 2013. október 8.

⁴⁶ Az 1830. júliusi forradalom után külföldieket már tilos volt a francia hadseregbe sorozni

⁴⁷ Forrás: <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve: 2013. október 8.

⁴⁸ Special Operations Weather Technicians – SOWT

⁴⁹ Forrás: <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve: 2013. október 8.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Az alakulat jogelődje a Honvéd Ejtőernyős Zászlóalj volt, mely 1939. október 1-jén alakult meg. Ennek hagyományait vitte tovább az 1950-ben, Székesfehérváron létrehozott ejtőernyős-zászlóalj, amely 1963-ban költözött Szolnokra. Az alakulat 1990-ben vette fel gróf Bercsényi László nevét. A korábbi felderítő alakulat profilt váltva különleges műveleti zászlóaljja 2005. szeptember 1-jén alakult át. A zászlóalj 2006. évben érte el a kezdeti műveleti képességet, majd 2007. évben az emelt szintű műveleti képességet. Az emelt szintet elért különleges műveleti csoportok alkalmazása műveleti területen 2009. év elejétől folyamatos.⁵⁰ A csoportok döntően az Egyesült Államok Hadseregével közösen hajtanak végre műveletet Afganisztánban. Legfontosabb feladata a katonai erő alkalmazását igénylő váratlan események megoldása, a különleges műveleti feladatok teljes spektrumában Magyarország nemzeti érdekeinek védelmében. A tíznapos kiválasztó foglalkozást egy tíz hónapos, vagy akár egy évig tartó különleges műveleti alapképzés követi, mely alatt a katona lehetőséget kap arra, hogy bebizonyítsa: alkalmas rá, hogy a Magyar Honvédség elit alakulatának különleges műveleti katonája legyen. Annak érdekében, hogy a haderő lépést tudjon tartani a kihívásokkal-, illetve meg tudjon felelni szövetségi kötelezettségeinek, a jövőben valószínűsíthető a különleges erők további fejlesztése úgy a harcászati, mint hadműveleti szinten. A NATO afganisztáni műveleteihez való hozzájárulásunk keretében különleges műveleti csoportok (KMCS) tevékenykednek ISAF-mandátum alatt, egy amerikai kötelék részeként. Az MH KMCS 2012 őszén alakult át az MH Különleges Műveleti Kontingenssé, mely önálló törzselemmel kiegészülve látja el feladatát.⁵¹

A magyar különleges műveleti képesség

A különleges műveleti képesség alapja a különleges műveleti csoport, azonban feladatuk végrehajtása során számos támogatást igénybe vesznek. Önmagában ezen alegység még jelent különleges műveleti képességet, a csoport a képességnek „csak” egy része, bár kijelenthető, hogy a legfontosabb eleme. A képesség összetevőit, a műveletet végrehajtó, illetve az azt támogató, kiszolgáló alegységek részképességei adják. Nézzük, milyen részképességek adják a Magyar Honvédség különleges műveleti képességét!

A legfontosabb részképesség, maga a különleges erő, melynek feladata a különleges műveletek végrehajtása. A Magyar Honvédség vonatkozásában a MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj jelenti ezt a képesség összetevőt. Néhány alegység alapfeladatainak ellátása mellett – emelt szintű képességek birtokában – képes támogatni a különleges erőket, ilyen a MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj. Ki kell hangsúlyozni a különbséget, mivel a Ranger, hegyivadász, (könnyű)lövész alakulatok alaprendeltetése nem a különleges műveletek végrehajtása, ugyanakkor kiképzettsége és felszerelése lehetővé teszik a különleges műveleti alegységek támogatását. Ez igaz a többi képesség összetevőre, így a repülő erőkre is. A támogató repülő erők feladata sokrétű. A legfontosabbak, és a leggyakrabban kihasznált képességek a szállítás és a tűztámogatás, de a vezetés-irányítás támogatása, felderítés, hírszerzés végrehajtása, az elektronikai harctámogatás sem ritka. Magyar vonatkozásban a MH 86. Szolnok Helikopter Bázis kijelölt helikopterei jelentik ezt a részképességet. Az úgynevezett „soft” képességek – civil-katonai együttműködés, pszichológiai hadviselés (CIMIC, PSYOPS) – jelentős képesség összetevők a sikeres különleges műveleti feladat végrehajtás szempontjából, mivel a csoportok a saját csapatoktól távol, vagy elzártan hajtják végre feladataikat, így különösen értékes a CIMIC és a PSYOPS képességek alkalmazása a helyi lakosság befogadó nemzet és szemben álló fél moráljának, akaratának és tevékenységének befolyásolására. A Magyar Honvédség tekintetében a Civil Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ nyújtja ezt a támogató képességet. A különleges művelet különleges információigényt is követel. A speciális információs igényeket a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat és a MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő

⁵⁰ Forrás: <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve 2013. szeptember 27.

⁵¹ Forrás:

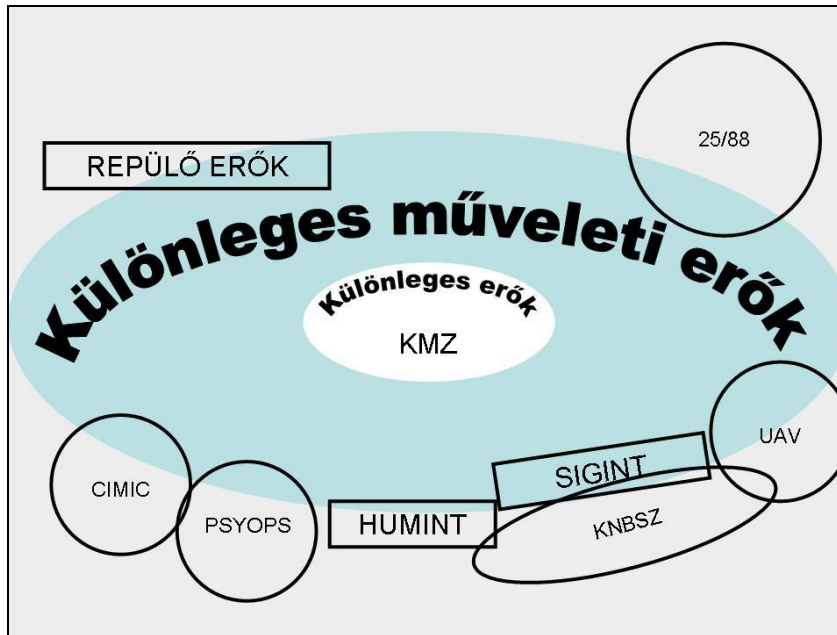
http://hu.wikipedia.org/wiki/mh_34_bercsenyi_laszlo_kulonleges_muveleti_zaszloalj, Letöltve 2013. október 9.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Zászlóalj alárendelt képességei elégték ki. A katonai felsővezetés valamennyi szintjén különleges műveleti alegységek egykori parancsnokai segítik a döntéshozók munkáját.⁵² A különleges műveleti képességet az alábbi ábra szemlélteti:

1. ábra A különleges műveleti képesség elemei⁵³

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a Magyar Honvédség struktúrájában megvannak azok az alakulatok, amelyek képessé teszik a haderőt különleges műveleti feladatok végrehajtására.

A KÜLÖNLEGES ERŐK SZEREPE A JELENKOR HADVISELÉSÉBEN

A speciálisan szervezett, felszerelt, kiképzett, és vezetett alegységek – a különleges erők⁵⁴ kulcsfontosságú szerepet töltenek be a terrorizmus elleni harcban világszerte. SF csoportok rendszeresen váltják egymást Afganisztán, Irak, Afrika hadszínterein, valamint Dél-Amerikában⁵⁵ alárendeltetésű feladataikkal. A feladatok, melyeket végrehajtanak műveleti során, az alábbiak lehetnek:

- különleges felderítés és megfigyelés;⁵⁶
 - terület felmérése;
 - felderítő és megfigyelő műveletek végrehajtása a hagyományos erők hadműveletét megelőzve;

⁵² Forrás: Dr. Forray László, A magyar honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között, Hadtudományi Szemle 5. évfolyam, 1-2 szám, 2012, Budapest, http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2012/2012_1/2012_1_hm_forray_laszlo%281%29_10_28.pdf, Letöltve 2013. október 21.

⁵³ A szerző által készített ábra. Forrás: Dr. Forray László, A magyar honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között. Hadtudományi Szemle 5. évfolyam, 1-2 szám, 2012, Budapest, http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2012/2012_1/2012_1_hm_forray_laszlo%281%29_10_28.pdf, Letöltve 2013. október 21.

⁵⁴ AJP-01(D), https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33694/AJP01D.pdf, 126. oldal, Letöltve 2013. október 9.

⁵⁵ Special Forces and The war on terror. Forrás: <http://www.specialforcesassociation.org/about/sf-history/>, Letöltve: 2012. szeptember 22.

⁵⁶ Forrás: FM 31-20, Chapter 2, p 1-2, <http://library.enlisted.info/field-manuals/series-3/FM31-20/CH12.PDF>, Letöltve: 2013. október 9.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- célpont meghatározás;
- információ gyűjtése;
- létesítmények helymeghatározása;
- csapás utáni felderítés;
- célpont közeli felderítése.
- közvetlen akciók;⁵⁷
 - fontos létesítmény vagy személy támadása;
 - utánpótlási vonalak lefogása;
 - kijelölt személy vagy eszköz elfogása, visszaszerzése;
 - létesítmények elfoglalása, megsemmisítése, semlegesítése;
 - repülőeszközök, akciócsoportok és koordináló eszközök felállítása személyek hazajuttatásának támogatására ellenséges területről;
 - NBC eszközök proliferációja elleni tevékenységek támogatása;
 - közvetlen akciók végrehajtása a szembenálló erők információs infrastruktúrájában fontosnak azonosított célpont ellen.
- katonai segítségnyújtás.⁵⁸
 - kiképezni, felszerelni és támogatni, irányítani a kijelölt baráti erőket;
 - támogatni a rejtkehelyek és menekülési útvonalak és hálózatok megteremtését;
 - kiképezni, támogatni és segíteni a fogadó nemzet katonai és félkatonai erőit;
 - az interoperabilitás elősegítése érdekében, szükség szerinti tanácsadással segíteni és támogatni a szövetség vagy koalíció más tagállamait;
 - a békeműveletek támogatása.⁵⁹

A szélesebben spektrumban értelmezett különleges műveletek az alábbiak:

- közvetlen akciók;
- különleges felderítés;
- belrend védelem külföldön (elnyomás megszüntetése, felkelések meggátolása);
- nem hagyományos hadviselés (rajtaütések, lesállítások, csapások, gerilla tevékenység, szabotázs akciók, rejtett, titkos műveletek, melyekre általában jellemző, hogy külső katonai tanácsadók által kiképzett, felszerelt és fel-fegyverzett hazai, általában félkatonai vagy civil erők hajtanak végre);
- terrorizmus elleni harc (megelőző [például felderítő műveletek, információgyűjtés] és támadó jellegű tevékenységek [például rajtaütések]);
- a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása;
- civil ügyek (célja megteremteni és fenntartani az adott műveleti területen az ott ténykedő katonai szervezet illetve a polgári lakosság intézményei, valamint a különböző nemzetközi, kormányzati és nem kormányzati szervek közötti teljes együttműködést);
- lélektani műveletek (olyan információkat és jelzéseket közvetítenek az ellenfélnek, melyekkel befolyásolni tudják annak pszichikumát);
- információs műveletek (magába foglalja az ellenség dezinformálását, számítógépes és információs rendszereinek támadását, valamint a saját rendszerek védelmét).⁶⁰

⁵⁷ Forrás: JP 3-05, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_05.pdf, 28. oldal, Letöltve: 2013. október 9.

⁵⁸ Forrás: JP 3- 57, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_57.pdf, p 11-17, Letöltve: 2013. szeptember 26.

⁵⁹ Forrás: AJP-01, <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/AJP-01%28D%29.pdf>, Letöltve 2013. szeptember 30.

⁶⁰ Jp 3-05, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_05.pdf, Letöltve 2013. szeptember 30.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BODORÓCZKI János

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A felsorolásból látható, hogy különleges műveleteket végrehajtó alegységek a sorszínű képességeiknek köszönhetően, hatékony választ képesek adni jelen korunk kihívásaira.

ÖSSZEGZÉS-KÖVETKEZTETÉSEK

A hadviselés során az egyes korok tradíciójától eltérő harcmódokat rendszeresen találhatunk, ennek ellenére – talán a téma rendkívüli specialitása miatt – a kérdéssel kevesen foglalkoznak. Kijelenthető, hogy a Magyar Honvédség struktúrájában megvannak azok az alakulatok, amelyek képessé teszik a haderőt különleges művelési feladatok végrehajtására. Szembetűnő, hogy szakirodalomban milyen kevés említést kapnak a különleges erők speciális logisztikai és egyéb támogatási igényei. Eddigi kutatásaim alatt egyáltalán nem talákoztam olyan magyar szakirodalommal, mely a különleges erők logisztikai támogatásával foglalkozik. Hitem, hogy a kutatás messze vezethet, mivel a téma a Magyar Honvédségben megítélésem szerint érintetlen.

Kulcsszavak: különleges művelet, különleges művelési erők, történet

Keywords: special operations, special operation forces, history

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Kovács Csaba alezredes: A különleges művelési erők helye, szerepe és tevékenysége a 21. század katonai műveleteiben (Phd értekezés), Budapest, ZMNE HDI, 2007, http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/phd/2008/kovacs_csaba.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
2. AJP-01, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33694/AJP01D.pdf, Letöltve: 2013. október 9.
3. JP 3-05, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_05.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
4. ADP 3-05, http://armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/adp3_05.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
5. ADRP 3-05, http://armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/adrp3_05.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
6. ATP 3-05. 40, http://lts-wiki.com/publications/ATP%203_05x40.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
7. FM 3-05, <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-05.pdf>, Letöltve: 2013. szeptember 26.
8. JP 3- 57, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_57.pdf, Letöltve: 2013. szeptember 26.
9. Mezei Bálint, A szovjet gárdahadseregek története, <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=498>, Letöltve: 2013. 10. 20.
10. Szűcs László, Tíz különleges katonai alakulat, <http://www.honvedelem.hu/cikk/39121>, Letöltve: 2013. október 8.

**ZÁSZLÓALJ-HARCCSOPORT EREJŰ KÖTELEK FELDERÍTŐ TÁMOGATÁSÁNAK
AKTUÁLIS KÉRDÉSEI****TOPICAL QUESTIONS CONCERNING THE INTELLIGENCE SUPPORT OF A BATTLEGROUP
SIZED FORCE**

NATO, valamint EU tagságunkból adódó kötelezettségeink, a szövetségi rendszerek által kitűzött védelmi célok megvalósításához való hozzájárulás, az új veszélyekre és fenyegetésekre adandó válaszok (terrorizmus elleni harc, kritikus infrastruktúra védelem), szemléletváltást követelnek meg a hadműveleti szintű katonai felderítés terén is. Egy új típusú – a hagyományos katonai műveletektől eltérő kihívásoknak is megfelelő – flexibilis felderítő rendszer kialakítása továbbra is elodázhatatlan feladat. Annak érdekében, hogy a szövetségi, illetve koalíciós és a belátható jövőben már Európai Unió műveletekben is résztvevő magyar kontingensek parancsnokai képesek legyenek mind a hagyományos, mind az aszimmetrikus fenyegetés jelentette körülmények között hatékonyan vezetni a magyar alakulatokat, sikeresen végrehajtani a kiszabott feladatokat és biztosítani a saját erők oltalmazását,¹ korszerű, rugalmas, a veszélyek széles skálájára reagálni tudó felderítő rendszer kiépítésére volt, van és lesz is szükség. Ehhez adhatnak segítséget azok a javaslatok, amelyeket a szerző a béketámogató műveletek során szerzett tapasztalatok tükrében a zászlóalj-harccsoport szintű kötelek felderítő támogatásának megvalósítása érdekében állított össze.

In the face of emerging security challenges (fight against terrorism, critical infrastructure protection) in order to effectively undertake the commitments and obligations of our NATO and EU membership, and contribute to security in the Euro-Atlantic area a new approach is needed in the field of operational intelligence as well. Developing a new kind of resilient intelligence system – that is apt to handle non-conventional operations– is still a pressing issue. So as to enable the contingent commanders in future NATO, EU or other coalition operations to effectively command the Hungarian units, efficiently carry out missions, and successfully plan force protection (both in conventional and non-conventional environment) an up-to-date, flexible, multi-capable intelligence system is required. The following experience-based suggestions serve as a guide to help carrying the idea into execution.

BEVEZETÉS

Hazánk szövetségi tagsága, a regionális biztonsági környezetben bekövetkezett pozitív változások, valamint a haditechnika fejlődése lehetővé teszik egy, a korábbiaknál kisebb létszámú haderő fenntartását, ehhez azonban elengedhetetlen a képességek minőségi fejlesztésén keresztül, a haderő professzionális és az expedíciós jellegének erősítése.

A Magyar Honvédség szárazföldi csapatainak katonai felderítése, azaz a katonai műveletek felderítő támogatása a hadműveleti és a harcászati szintű felderítés, az 1980-as évek közepétől jelentős és mélyreható szerkezeti, valamint technikai változások sorozatán ment át. A 90-es évek elejétől folyó, a haderő modernizációját magába foglaló átszervezés, valamint a pénzügyi források stagnálása, vagy éppen csökkenése következtében a felderítés egyre szűkülő állománnyal, avuló eszközrendszerrel hajtja végre feladatát. A harcászati és a hadműveleti szintű szárazföldi felderítő rend-

¹ Force Protection

szer permanens szervezeti változása következtében jelentősen csökkent mind békében, mind békétől eltérő időszakban a rendelkezésre álló felderítő erők és eszközök mennyisége, ugyanakkor a felderítő rendszerrel szemben támasztott követelmények nem csökkentek, sőt a válságkezelésből és a nemzetközi békefenntartó tevékenységből adódó feladatokkal tovább bővültek.

Az elmúlt közel másfél évtized béketámogató műveleteiben szerzett tapasztalataink azt mutatják, hogy a különböző műveletekben részt vevő nemzetek nem ajánlják fel felderítő képességeik teljes spektrumát a szövetséges vagy koalíciós parancsnokságoknak, így a J-2, G-2 és S-2 struktúrák önállóan nem, csak a küldő nemzetek adatszerző képességeire támaszkodva tudják teljes körűen ellátni feladataikat. A műveleti területen folytatott felderítés továbbra is nemzeti felelősség. [1] [2]

A megkezdett és folyamatos fejlesztési erőfeszítések dacára a hazai felderítőrendszerre vonatkoztatva az alábbiakat állapíthatjuk meg:

- A Magyar Honvédség „rég” szervezeti formákat mutató (a szárazföld és a légi erő komponens felderítő rendszerének elkülönülése) felderítő rendszerét alapvetően korszerű technikai (elektronikai) eszközrendszerekkel felszerelt integrált felderítő – adatszerző szervezetekké JISR² kell transzformálni. [2]
- A katonai felderítés rendszere a Nemzetbiztonsági Törvény³ előírásainak megfelelően, a hadászati felderítés a HVK a KNBSZ közt oszlik meg. A feladatok megosztásának finomhangolását folytatni kell.
- A felderítés elleni védelem és biztonsági feladatokat⁴ a NATO hagyományos feladatmegosztásával harmonizáltan, a hazai szervezetek fúziója következtében jelenleg a KNBSZ végzi.
- A jelenlegi felderítő zászlóalj kettő (csapat-) felderítő egy HAHIR⁵ és egy EHV⁶ százada elektronikai-harc- és haditechnikai eszközparkját a pénzügyi források optimális kihasználásával folyamatosan korszerűsíteni kell.
- A manőver- zászlóalj érdekében alkalmazott felderítő információszerző alrendszer a pilóta nélküli felderítő repülőgépek kivételével részben korszerűtlen vagy elavult, az eszközök műszaki állapotát, üzembiztonságát meg kell őrizni.
- A felderítési adatok időben történő biztosítása a digitális felderítő információs rendszer folyamatban lévő kiépítése miatt egyelőre nehézkes, csak helyi adatbázisokkal (adattárakkal) rendelkezünk, melyek összekapcsolása a fejlesztések egyik célkitűzése.
- El kell érni, hogy a különböző szintű törzsek felderítő részlegei rendelkezzenek a NATO tagországok hasonló szervezeteinek megfelelő, a feladatkör ellátásához szükséges létszámmal és technikai felszereléssel.

A létrehozandó korszerű felderítő rendszernek a technológiai fejlesztéseken túl elsősorban szemléletében kell tükröződnie a NATO felderítő közösségéhez való kapcsolódást, a haderő-fejlesztési ajánlásokban és a védelmi képesség kezdeményezésében meghatározott elveket és követelményeket célszerű követni és kielégíteni.

Célom, hogy a felgyülemlett műveleti tapasztalatok elemzésével bemutassam egy zászlóalj-harcsoport erejű kötelék felderítő támogatása fejlesztésének szükségességét. Az aszimmetrikus műveleti környezetben tevékenykedő kötelék felderítőrendszerének vizsgálatán keresztül igyekszem bemutatni e támogatási terület fejlesztésének lehetséges irányait.

1. A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK ÉS A FELDERÍTÉS KAPCSOLATA

A felderítés (hírszerzés) központi szerepet játszik a békefenntartás hatékonysága szempontjából, s a jövőben olyan konfliktuskezelési eszközként jelentkezik, amely alkalmas az erők megsokszorozására, saját csapataink megóvásának

² JISR- Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance

³ 2013. évi LXXII. törvény egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzés új szabályainak megállapítása érdekében szükséges módosításáról

⁴ Counter Intelligence and Security

⁵ Harcászati hírszerző század

⁶ Elektronikai hadviselés század

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HOLNDONNER Hermann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

támogatására és az emberéletek megmentésére. Ebből adódóan az összadatforrású felderítéssel, hírszerzéssel a műveletek tervezésének kezdetétől számolni kell.

A jelenlegi felderítő rendszer technikai fejlesztésével, korszerűsítésével, a személyi állomány célirányos kiválasztásával, kiképzettségének, túlélő képességének további fokozásával, a terrorizmus elleni feladatokra történő különleges egységek felkészítésével válhat biztosíthatóvá a NATO által felállítandó reagáló erőkre történő reális integrálásuk, hatékony alkalmazásuk ez által az ISTAR⁷ képességek fokozatos elérése. Az ISTAR az időszerű, pontos, tényszerű és meggyőző felderítő információk megszerzése, feldolgozása és elosztása, amely támogatja a (had-) műveletek tervezését és végrehajtását, lehetővé teszi a parancsnoknak, hogy elérje a (had-) műveletek célját a konfliktus teljes spektrumában. [2]

Fontos kiemelni, hogy az aszimmetrikus műveleti forma sok helyen eltér a hagyományos (értsd: magas intenzitású műveletek) felderítési feladatok végrehajtásától, hiszen komplexitásához, bonyolultságához nem férhet kétség:

- A csapatok leendő műveleti területe jóval nagyobb lehet, mint a hagyományos háborús katonai műveletek (hadműveletek) végrehajtása során, azaz a hagyományos háborúk megvívásánál.
- A felderítési feladatok végrehajtására bevont felderítő erők, szervek szervezetek felelősségi és működési körlete is jóval nagyobb területet ölel fel, amely térségben – különösen a felderítés bevezetésekor (a felderítés kezdeti időszakában) – igen kevés adatforrás áll a rendelkezésre.
- A tapasztalatok azt mutatják, hogy többségében izolált erőkről kell információt szolgáltatni, amely nagymértékben megnehezíti az adatszerzés lehetőségét, a felderítő hírszerző tevékenység hatékony végrehajtását.

A válságkezelés alapja a nemzeti hírszerzési kapacitás lehetőségeinek optimális kihasználásával történő hatékony felderítő (hírszerző) tevékenység, feltételezve ezen erők, egységek, szervezetek meglétét és működőképességük lehetőségeit, amely hatékony és korszerű technikai felszereltségen és kiválóan felkészített, jó szakembergárdán alapul.

A béketámogató műveletek felderítő támogatásának megváltozása két tényezővel hozható összefüggésbe: a hidegháború megszűnésével és az információs forradalommal. Az említett két tényező kedvező alakulása olyan széles forrás lehetőséget és módszereket kínál, amelyeket korábban a békefenntartók nem, vagy csak korlátozott mértékben használhattak. Ahogyan átfedések jelentkeznek a hadászati, hadműveleti és harcászati szintű felderítési igényekben, ugyanúgy átfedések lehetnek a felhasználható forrásokban és módszerekben is.

Az aszimmetrikus műveleti környezetben a hadászati, a hadműveleti és a harcászati szintű felderítés szoros egységet képez, ezért merev elválasztásuk hibás szemléletnek bizonyul. A jelen és a jövő korszerű műveleti, hadműveleti tervezési folyamataiban a kapott információk mennyiségi, minőségi mutatói adott esetben több vezetési szintet is áthidaló, valós tartalmánál fogva továbbmutató és feldolgozható adatokat tartalmazhatnak, függetlenül a felderítési adat forrásától, illetve a kiküldő, vagy működtető szervezet, egység (parancsnokság) szintjétől.

A legfelsőbb vezetési szinthez köthető hadászati, politikai, diplomáciai és alacsonyabb szintű katonai kommunikációs rendszerek figyelése betekintést enged a hadviselő felek szándékaiba. Segítségét nyújthat harmadik félnek az időbeni ellen-, vagy válaszlépések megtételére, a rendezést célzó tárgyalások stratégiai tervezésére annak ismeretében, hogy a felek mit hajlandóak és mit nem képesek elfogadni. A módszer alkalmazási lehetőségei a hadviselő felek által használt eszközöktől is függenek. A rádióelektronikai felderítés SIGINT⁸ esetében azonban a leképező felderítés IMINT⁹-nél is szigorúbb korlátozások vonatkoznak az adatok megosztására és védelmére. A képelemzéstől eltérően a lehallgatott, vagy megszerzett adatok kiszivárogtatása rendkívül veszélyes lehet a helyzetre. A SIGINT jelezheti az összetűzéseket és vitákat, hozzájárulva ezzel megelőzésükhöz, jelezheti továbbá a szembenálló felek friss elhelyezési és egyéb adataikat. Kedvező esetben segítheti a szökevények és a háborús bűnösök helyének meghatározását. A SIGINT erőket és

⁷ Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance (ISTAR)-Hírszerző, felderítő, megfigyelő és célmeghatározó rendszer

⁸ Signal Intelligence- Rádióelektronikai felderítés

⁹ Imagery Intelligence- Leképező felderítés

eszközöket a dinamikus eseményeket magába foglaló műveleti területen kívül is elhelyezhetjük, csökkentve ezzel az ellenintézkedések lehetőségét.

Az említett források hasznosításán kívül a parancsnokoknak és a törzseknek lehetőségük van az emberi erőforrások használati körébe tartozó felderítő, hírszerző¹⁰ tevékenység személyes helyszíni végrehajtására annak érdekében, hogy ellenőrizzék az információk valóságtartalmát, az adatok objektivitását, illetve, hogy mi mond ellent az eddigi ismereteiknek.

2. BÉKEMŰVELETEK ÉS AZ ELEKTRONIKAI HADVISELÉS

Napjainkra az elektronikai hadviselés jelentősége a korszerű harc körülményei között, valamint a válságkezelő és békefenntartó műveletek során egyre inkább meghatározóvá válik. Az elektronikai hadviselés alappillérei az elektronikai támogatás, az elektronikai ellentevékenység és az elektronikai védelem.

Doktrínális megfogalmazás szerint az: „elektronikai hadviselés az elektromágneses spektrumot hasznosító azon katonai tevékenység, amely magában foglalja az elektromágneses kisugárzások kutatását, felfedését és azonosítását, az irányított energiát is beleértve az elektromágneses energia felhasználását abból a célból, hogy megakadályozza vagy korlátozza az ellenség részéről az elektromágneses spektrum hatékony használatát, és lehetővé tegye annak a saját csapatok általi használhatóságát.” [3]

Az elektronikai támogatás és az elektronikai védelem a szárazföldi haderőnem hadműveleteiben és a békeműveletek többségében, míg az elektronikai ellentevékenység jellemzően inkább csak a magas intenzitású (had-) műveletekben jut szerephez. A válságreagáló műveletekben az elektronikai hadviselés elsődleges feladata a biztonságot fenyegető veszélyek előrejelzéséhez való hozzájárulás, valamint a cselekvési szabadságot támogató elektronikai védelem biztosítása. [3]

A válságreagáló műveletekben, hasonlóan a hagyományos katonai tevékenységekhez a nemzeti erők hadműveleti és harcászati szintű elektronikai hadviselési támogatása nemzeti felelősség, melyet az azokban történő részvétel esetén figyelembe kell venni. A NATO haderőfejlesztési javaslataiban találhatunk ajánlásokat arra vonatkozólag, hogy a szövetség keretei között végrehajtott műveletekhez felajánlott erőkre milyen nagyságrendű legyen az elektronikai hadviselési támogatásra felajánlott erő. A támogatás mértéke a támogatandó szárazföldi erő szervezeti szintjétől függően szakasz, század, vagy zászlóalj erő lehet. A szárazföldi haderőnem esetében a dandárszintű kötelékek bázis elektronikai hadviselés szervezetei valószínűsíthetően szakasz- és századszintű kötelékek lesznek. A szövetségi haderő fejlesztési elvek szerint az elektronikai hadviselés alapvető építőeleme az elektronikai hadviselés alegység, az alábbi képességekkel.

A szárazföldi Elektronikai hadviselés¹¹ komponens:

- biztosítsa a korszerű harcászati rádió rendszerek és a sokcsatornás összeköttetések felfedését;
- egyidejűleg mintegy hat (HF, VHF, UHF vagy SHF sávú) rádióforgalmazás lehallgatását;
- a helymeghatározást és
- lehetőség szerint azok lefogását.

A szövetség ezt az elektronikai hadviselési támogató képességet – a telepített erő küldetése függvényében – az ISTAR képesség elemeként kezeli.

Az adott feladat végrehajtásához szükséges elektronikai hadviselés képesség megállapításánál alapvetően a terület lefedési képességet kell alapul venni. Az alapelvek szerint egy zászlóalj harccsoport (dandár) méretű kötelék alkalmazásakor egy elektronikai hadviselés alegység (szakasz, század) képes biztosítani a szükséges lefedettséget. Egy hadosztály felelősségi körzetében egy – legalább két fenti képességű szakaszból, és a szükséges támogató, kiszolgáló erőkből álló – elektronikai hadviselés század, míg egy hadtest esetében egy – minimálisan kettőszázadnyi képességgel és a

¹⁰ HUMINT- Human Intelligence

¹¹Electronic Warfare- Elektronikai Hadviselés

szükséges támogató, kiszolgáló erővel rendelkező – elektronikai hadviselés zászlóalj alkalmazása szükséges a megfelelő elektronikai hadviselés támogató képesség kialakításához.

A repülőgép és a pilóta nélküli repülőgép (UAV) fedélzeti eszközök hatótávolságban – a megnövelt optikai láthatóság miatt – előnyben vannak a földi telepítésű eszközökkel szemben. A légiérő elektronikai támogató és felderítő képessége révén, a felderítés gondos megtervezésével jelentős információforrása lehet az összhaderőnemi törzsnek.

Az elektronikai hadviselés mindhárom területén elengedhetetlen a haderőnemi komponensek között a folyamatos és szoros együttműködés. Ez egyrészt az összhaderőnemi másrészt a haderőnemi Elektronikai Hadviselési Koordinációs Részlegek rendszerére épülő közös tervezésen és koordináción alapul. A rendszernek biztosítani kell a párhuzamos tevékenységek elkerülését, a korlátozott erőforrások optimális kihasználását, a nem szándékos elektromágneses interferenciák megelőzését.[3]

3. VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS, KOORDINÁCIÓ, ADATOK ÉRTÉKELÉSE

A jövőben rendelkezésre álló valószínűleg szűkös elektronikai hadviselési és rádióelektronikai felderítő kapacitás hatékony kihasználása érdekében a katonai szervezeteknél információgyűjtő rendszert kell létrehozni és működtetni. A csapatok információgyűjtő rendszereinek létrehozására és működtetésére a felderítő törzsnek kell intézkednie és a felderítő törzs biztosítja a rendszerek kapcsolódását a rádióelektronikai felderítő szervezet rendszeréhez.

Ennek az összetett információgyűjtő rendszernek lehet központi irányítási eleme a Dr. Furján Attila alezredes egyetemi docens vezetésével kifejlesztett tábori vezetési és információs rendszer Hungarian Tactical Operational Command and Control Information System (HUTOPCCIS) Magyar Harcászati-Hadműveleti Vezetési és Irányítási Információs Rendszer. A „HUTOPCCIS” olyan összetett vezetési rendszer, amely az alkalmazói szoftverből, a hardver elemekből és az információáramlást biztosító ipari technikai egységből áll. Az eddigi fejlesztések után a rendszer a következő képességeket biztosítja:

- a rendszer segítségével lehetséges a felderítő erők és eszközök harcászati alkalmazásának megtervezése a felderítő képesség és láthatóság-vizsgálat követelményeinek figyelembevételével;
- valamint a tűztámogatásban résztvevő tüzérealgységek harcászati alkalmazásának megtervezése;
- a tüzérealgységek maximális hatótávolságának megjelenítése digitális térképen;
- a program képes egyedi és csoportos, valamint álló és mozgó célok adatainak fogadására, feldolgozására és digitális térképen történő megjelenítésére;
- a cél feldolgozása a beérkezéstől számított 5-7 másodpercen belül megtörténik;
- az értékelt célok a NATO követelmények szerint csoportosításra és listázásra kerülnek, melyek kinyomtathatók;
- a célok rendszerének kialakítása a NATO szabványnak megfelelően történik;
- a célok elosztása a tűztámogatásban résztvevő erők között mind a harctevékenység megszervezése, mind a harctevékenység vezetése folyamán megoldott;
- a rendszer segítségével szakszerűen végrehajtható az összefegyvernemi (manőver) erők harctevékenységének megtervezése és NATO egyezményes jelek szerinti megjelenítése, digitális térképen és ortofotón;
- a vezetési rendszer szöveges és térképi információ továbbküldésére, vételére és feldolgozására is alkalmas;
- ezen kívül lehetséges a harcászati térképi és szöveges információk folyamatos lejátszása (megjelenítése) a beállított hadműveleti idők között.

A HUTOPCCIS rendszer nagy valószínűséggel alkalmas lenne a műveleti területen tevékenykedő zászlóalj-harcscsoport erejű kötelék valamennyi komponense, így az elektronikai hadviselési komponens felderítő adatgyűjtésének megtervezésére, vezetésére, és a kapott információk értékelésére, a tájékoztató munka elvégzésére.[4]

4. ÚJ KÉPESSÉGEK KIALAKÍTÁSA, A MEGLÉVŐ KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSE A NATO-BAN

A szövetség elmúlt évtizedekben végrehajtott műveleteinek tapasztalatai bebizonyították, hogy a szövetségi környezetben végrehajtott műveletek sikere nem biztosítható csak a műveletekben résztvevő tagországok nemzeti felderítési adataira hagyatkozva. Szükség van egy olyan robusztus, megbízható felderítő rendszerre, mely az egyes tagországok felderítési adatok megosztására vonatkozó egyedi szabályozóival ellentétben, minden időben képes a műveleteket irányító parancsnok felderítési követelményeit kielégíteni.[5]

A szövetség 1992 óta olyan képességet tervez kialakítani, amely egy időben két hadtest szintű szervezet egymástól független felderítő támogatásához képes hozzájárulni. Csak hozzájárulni, mivel ez a rendszer nem váltja ki az egyes tagországok által biztosított erők szervezetszerű felderítő támogatását csak kiegészíti azt, hiszen a szövetségi követelmények szerint a felajánlott erőknek rendelkezniük kell az adott feladat végrehajtásához szükséges harci támogató és harci támogató kiszolgáló erőkkel. A Magyar Köztársaság a prágai csúcserkekezleten¹² kötelezte el magát, a rendszer fejlesztésének támogatása, illetve a fejlesztésben való részvétel mellett.[5]

Több korábbi NATO csúcserkekezleten deklarálták, hogy a szövetségnek egy olyan koherens JISR¹³ keretrendszerre van szüksége, mely hatékonyan integrálja az egyes tagországok, valamint a szövetségi szinten működtetett ISR¹⁴ képességeket. A JISR integrálja az egyes felderítő rendszereket, harmonizálja az alkalmazási irányelveket és eljárás módokat. A szövetségi JISR rendszer kialakításának célja tehát az, hogy megfelelő felderítő támogatást legyen képes nyújtani a döntéshozóknak (vezetőknek és parancsnokoknak egyaránt) a harcászati szinttől a stratégiai szintig.

A chicagói védelmi csomag („NATO Erők 2020”) felkérte a tagországokat az interoperábilis JISR képességek további fejlesztésére, valamint számos, a szövetség JISR képességének hatékonyabbá tételét célzó kezdeményezést fogalmazott meg. Ezek a kezdeményezések a szövetség, valamint az egyes tagországok meglévő és fejlesztés alatt álló képességeinek összehangolt felhasználását, a szövetségi, valamint a nemzeti keretek között alkalmazott JISR eljárások, szervezési- és kiképzési elvek optimalizálását tűzték ki célul.

A Lisszaboni Kritikus Képesség Elkötelezettség Csomag¹⁵ elfogadásával a tagországok elfogadták a közösen megállapított szövetségi követelményeken alapuló Szövetségi Információ Előállító, Megfigyelő, Felderítő Rendszer¹⁶ (a továbbiakban: JISR) kialakításának szükségességét. Ennek egyik kulcsfontosságú eleme a Szövetségi Felsőszintű Felderítő Rendszer (a továbbiakban: AGS¹⁷). [6]

A tervezett AGS a jelenleg a szövetség szervezetében meglévő felderítő, valamint hadműveleti erőforrások kiegészítésére szolgál. A rendszer által beszerzett adatok, információk, az előállított felderítési adatok a jelenleg működő C3I¹⁸ rendszereken keresztül, illetve a már létező törzs-eljárások szerint kerülnek terjesztésre. Az AGS rendszer célja, hogy valós idejű adatokat biztosítson a saját és ellenséges szárazföldi erőkről, valamint, hogy rövidítse az információ eljuttatásának idejét az adatgyűjtőtől a tüzet kiváltó elemekig. A tervezett AGS rendszer (1. kép) alkalmas lesz arra, hogy béke, válság, illetve háborús alkalmazás esetén megfigyelési adatokat biztosítson a feladatot végrehajtó adott szintű parancsnok részére a számára kijelölt felelősségi körzetről.

¹² 2002. november 21–22. A prágai csúcserkekezleten a NATO-országok elhatározzák, hogy létrehoznak egy kis létszámú, jól felszerelt, ütőképességet, amely a világ bármely térségében napokon belül bevethető, elsősorban a terrorista fenyegetések megfiúsítására. Ugyanezen célból elhatározzák fegyveres erők széles körű fejlesztését és a NATO hét új, kelet-európai országgal való bővítését is.

¹³ Joint Intelligence, Surveillance, Reconnaissance - JISR

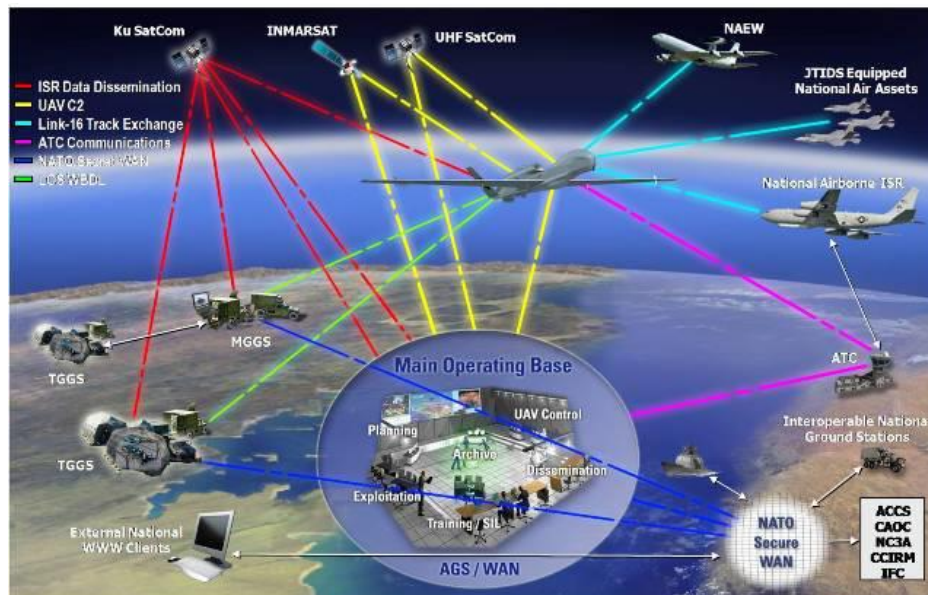
¹⁴ Intelligence, Surveillance, Reconnaissance - ISR

¹⁵ Lisbon Critical Capability Commitment Package (LCCC)

¹⁶ Joint Intelligence, Surveillance, Reconnaissance - JISR

¹⁷ AGS- Alliance Ground Surveillance System (AGS): szövetségi földfelszín felderítő rendszer

¹⁸ C3I – Command Control Communications and Intelligence – Vezetési, Irányítási, Kommunikációs és Felderítő rendszerek

1. kép: A teljes AGS rendszer hierarchiája¹⁹

Az AGS rendszer kialakítása lehetővé teszi a legváltozatosabb, feladatnak leginkább megfelelő összetételű alkalmazást. A megfigyelő repülőgép például alkalmazható önállóan, úgy, hogy a felderített információkat műholdas összeköttetésen keresztül a hazai bázison telepített földi állomáshoz juttatja vissza. A rendszer alkalmazható korlátozott számú mobil földi állomás kitelepítésével is, a meghatározott hadműveleti területen tevékenykedő felderítő erők támogatása érdekében úgy, hogy az összeköttetést műholdas kapcsolaton keresztül tartják a hazai bázis állomással. Nagyméretű konfliktusok esetén, a rendszert teljes telepítéssel célszerű üzemeltetni – több felderítő platform, nagyszámú mobil földi állomás, valamint a szárazföldi híradó hálózat kiépítése mellett. A tervezett AGS rendszer légi és szárazföldi szegmensekből áll.

A szövetségi szinten megfogalmazott követelmények szerint az évtized végére, 2010-re, egy olyan szárazföldi felderítő rendszer került volna kifejlesztésre és rendszeresítésre, mely egy időben képes egy hadtest hadműveleti területének folyamatos lefedésére, és a szükséges szárazföldi helyzetkép (tisztázott szárazföldi helyzetkép²⁰) előállítására.

A tervezett szárazföldi felderítő, megfigyelő rendszer fejlesztésével és 2010-es rendszerbe állításával a szövetség egy olyan nagy teljesítményű, a hadműveletek hatékonyságát nagymértékben növelő eszközhöz-rendszerhez jutott volna, mellyel szövetségi szinten is megteremtődik a XXI. századi hadviselés követelményeinek megfelelő harctéri felderítést és információ-áramlást biztosító képesség.

2007-ben, a nemzetek csökkenő védelmi költségvetései miatt – NATO illetékesek – a programot újragondolták: az új elképzelés egy egyszerűsített AGS rendszerrel számolt, amely már csak a Global Hawk Block 40 (2. kép) eszközöket tartalmazta volna továbbfejlesztett radartechnológiával.²¹ [5] [7]

¹⁹ Forrás: <http://nagsma.nato.int/images1/AGS2.jpg> (letöltés ideje:2013.10.22.)

²⁰ Recognised ground picture

²¹ multiplatformos radar technológia (multiplatformradar technology insertion program - MP-RTIP)

2. kép: Global Hawk Block 40²²

2009-ben az AGS programban résztvevő NATO nemzetek aláírták az együttműködési megállapodást (Programme Memorandum of Understanding – PMOU), hitet téve a megvalósítás irányába, amelyet a létrehozást koordináló NAGSMA²³ felállítása követett. Egy következő fontos mérföldkő az AGS számára a 2010. évi lisszaboni NATO csúcstalálkozó volt, ahol az egyre fokozódó hadműveleti követelmények miatt (akkor főleg az afganisztáni információszerzés és megosztás kapcsán) ismét megerősítették a létrehozás szükségességét a NATO új stratégiai koncepciójában. [7]

2012. február 3-án az Észak-atlanti Tanács meghatározta a soron következő lépéseket, ugyanakkor a finanszírozás kérdései is szóba kerültek. Itt már csak 14 szövetséges hozzájáruló állam költségviseléséről szóltak (Bulgária, Csehország, Dánia, Észtország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Németország, Norvégia, Olaszország, Románia, Szlovákia, Szlovénia és az Egyesült Államok).²⁴ [5] [7]

Annak ellenére, hogy Magyarország a nyilvánvaló pénzügyi nehézségek következtében nem csatlakozott résztvevő nemzetekhez a MH felderítő támogató rendszerét úgy kell kialakítani, hogy abban megtalálhatóak legyenek az adatok feldolgozását, értékelését végrehajtó szervezetek, valamint az AGS rendszerhez való kapcsolódás fizikai feltételeit megteremtő technikai eszközök. A jövő magyar felderítő képességeinek, felderítő rendszerének tervezésekor szem előtt kell tartani, hogy a Magyar Honvédség felajánlott alakulatai az évtized végére képesek legyenek a korszerű felderítő és

²² Forrás: <http://nagsma.nato.int/images1/AGS1.jpg> (letöltés ideje:2013.10.22.)

²³ NATO Alliance Ground Surveillance Management Agency (NAGSMA)

²⁴ Lengyelország 2013. márciusában jelentette be, hogy 15. országgént újra csatlakozik

információs rendszerekhez kapcsolódni, adatokat továbbítani, illetve igényelni a szövetség, illetve a koalíciós erők többi tagjától.

5. ÚJ KÉPESSÉGEK KIALAKÍTÁSÁRA, A MEGLÉVŐ KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSÉRE VONATKOZÓ ELKÉPZELÉSEK A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN NATO CSATLAKOZÁSUNKTÓL NAPJAINKIG

2003-ban a Magyar Honvédség Honvéd Vezérkar Felderítő Csoportfőnökség az alábbi modulrendszerű képességek kialakítását tervezte megvalósítani a felderítő zászlóalj²⁵ bázisán:

- kettő iránymérő alap létrehozására (legalább 3 rádióiránymérő állomás egységes vezénnyelssel);
- lehallgató munkahelyek működtetésére (melyek egyidejűleg 6 HF, VHF, UHF, SHF frekvenciát képesek lehallgatni);
- két mobil rádiózavaró egység (állomás) működtetésére.

A cél az volt, hogy a támogatott katonai alakulat parancsnoka részére, a várható katonai műveletek teljes spektrumában, olyan felderítő képesség nyújtása, amely – a feladat sikeres teljesítése érdekében – biztosítja információk megszerzését, elemzését és értékelését, felderítési adatok előállítását, illetve azok átvételét, feldolgozását, valamint lehetővé teszi a támogatott alakulat integrációját a műveleti területen kialakított többnemzeti összhaderőnemi felderítő rendszerhez. A felderítő-zászlóalj és a megszüntetett ehc. század állományában meglévő és csak korlátozott ISTAR képességeknek is megfelelő technikai eszközök felhasználásával került megalakításra a dandárszintű korlátozott elektronikai harctámogató képességű EHV szakasz a 2004-2006 közötti időszakra.

Második ütemben megkezdődött volna az EHV technikai korszerűsítés és a kifejlesztett eszközök rendszerbeállítása. 2007-2010 közötti szakaszban – a folyamatban lévő haditechnikai fejlesztések eredményeként rendszerbe kerülő eszközökkel, valamint rádióelektronikai zavaró berendezések beszerzésével – az ISTAR képesség részét képező dandár szintű elektronikai hadviselési támogatás teljesült volna. 2007-től tervezték az elavult mozgócél felderítő lokátorok²⁶ cseréjét és 2010-ig a dandárok támogatáshoz szükséges eszközök cseréjének befejezését.

Harmadik ütemben, 2010-2013. időintervallumban a felderítő támogató század az ISTAR kezdeti képességekre alapozva létrehozható lenne. Továbbá a perspektivikus elektronikai hadviselési eszközök fejlesztése követelményeinek megfogalmazása a digitális technológiára alapozott mobil távközlés (GSM, E-GSM), valamint a kizárólag kormányzati-katonai cella rádió rendszerek (TETRA, TETRAPOL) felderítésére és zavarására.

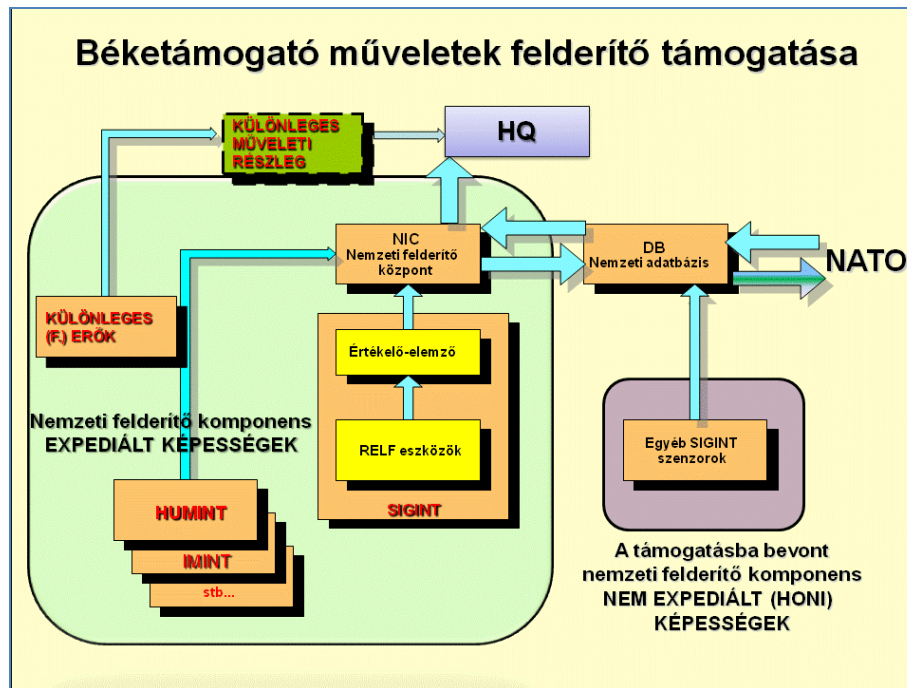
A harmadik lépcső 2013-ra történő befejezésével a Magyar Honvédség a legfontosabb területeken olyan elektronikai hadviselési képességekkel rendelkezett volna, amely a nemzeti katonai biztonság és a szövetségi kötelezettségek megkövetelnek, ugyanakkor arányban lehetnek volna mind a várható nemzetbiztonsági kockázatokkal, a fenyegetettség mértékével, mind a költségvetési lehetőségekkel.

A műveleti területre telepített felderítő erők nagysága a feladattól és a lehetőségektől függött. Ebben az időszakban még elképzelhetőnek tartották a zászlóalj (dandár) szervezetszerű felderítő erők egységek alkalmazását, de már ekkor felmerült a – és ez lett a gyakoribb megoldás – HUMINT, SIGINT és más elemző specialistákkal is kiegészített úgynevezett modul rendszerű alkalmazás. Kiemelkedő fontossággal bírt a hazai bázisú és a telepített felderítő erők és képességeinek védett összeköttetési eszközökkel történő összekapcsolása a hatékony, korszerű feladat végrehajtás terén (1. ábra). [8]

²⁵ 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj (Eger)

²⁶ PSZNR-5 lokátor állomás

Nemzetközi tapasztalatok azt mutatták, hogy Koszovóban, 4 körzetben 11 állam részvételével 18 fix, 14 mobil és 5 könnyű SIGINT/EW állomást telepítettek. A rendszer irányítását a Pristinában elhelyezett 27 fős SEWOC²⁷ (EWCC²⁸ és SIGINT²⁹ értékelő elemeivel) végezte.³⁰ [9]

1. ábra: Béketámogató műveletek felderítő támogatása³¹

Hazai fejlesztésre és alkalmazásra tervezett eszközök, rendszerek, képességeik:

- Mobil rádiófelderítő (COMINT) állomás felderítő zászlóalj kötelékében lévő felderítő támogató század mobil technikai eszközöként felderítés és iránymérés végzése 0,5 -1000 (3000) MHz tartományban analóg és digitális jelfeldolgozással az ISTAR követelmények szerint, a béketámogató erők védelmének (Force Protection) elsődleges feladatával. Az URH rádiófelderítő alrendszer feladata a kommunikációs jelek felfedése, vétele és feldolgozása mind hagyományos (konstans paraméterű), mind változó paraméterű (szórt spektrumú, hopping) rádiók vonatkozásában. Feladata továbbá a sugárforrás irányának, típusának gyors meghatározása iránymérő rendszerrel elsődlegesen abból a célból, hogy az erők védelme szempontjából a parancsnoknak elegendő ideje legyen a szükséges rendszabályok fogantatására. Az eszköznek képesnek kell lenni autonóm üzemmódban a helyi parancsnoki munkahely alá szervezeten működni a HF, VHF, UHF és SHF frekvenciatartományú vevő- és iránymérő munkahelyeknek, illetve biztosítani kell az előjáró által megszabott feladatok végrehajtását.[10]
- Béketámogató műveletek során mobil technikai eszközként az elektronikai harc szakasz rádió- és rádiótechnikai felderítő állomásai tevékenységének összehangolása, irányítása, távvezérlés végrehajtása, valamint értéke-

²⁷ SIGINT and EW Operations Centre Rádióelektronikai Felderítő és Elektronikai Hadviselési Hadműveleti Központ

²⁸ Electronic Warfare Coordination Cell Elektronikai koordinációs Hadviselési Részleg

²⁹ Signal Intelligence

³⁰ Részletek Dr. Katona István ezredes MH HVK FCSF 2004. évi tanszék módszertani foglalkozáson elhangzott előadásából Tájékoztató a Magyar Honvédség harcászati-hadműveleti felderítő és EHV rendszerének átalakításáról (2004 – 2013)

³¹ Forray L.- Holndonner H. A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti haderőben . Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2005. IX. évf.. 4. szám ZMNE 2005 57.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HOLNDONNER Hermann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- lő-elemző munka végzése (analízis, szintézis), információ feldolgozás, együttműködés és információ csere. Az eszköznek képesnek kell lennie 1-2 klt. rádiótechnikai felderítő állomásról, 3-6 URH rádiófelderítő állomásról érkező feldolgozott adatok kiértékelésére, gyors feldolgozására és jelentések összeállítására.
- Az informatikai rendszer fejlesztése részét képezi a NATO rendszerű elektronikai hadviselési erőforrás tervezést és vezetést biztosító törzs elem infrastruktúrájának kialakítását.
 - A béketámogató műveletek EHC biztosítása során a hagyományos COMINT feladatok végzése mellett szükséges: mobil telefonok lehallgatását, zavarását biztosító eszköz; mobil telefontal vagy kis hatótávolságú rádióval indítható robbanó szerkezet távvezérlő rendszerét zavaró eszköz (pl. menetoszlop biztosítása); rádiótechnikai felderítés (ELINT) végzése a szemben álló fél aktív elektronikai felderítő eszközei felfedésére.
 - A felderítő zászlóalj kötelékében lévő elektronikai hadviselési század mobil technikai eszközöként rádiótechnikai felderítés és iránymérés végzése 0,1-40 GHz tartományban analóg és digitális jelfeldolgozással az ISTAR követelmények szerint. A radar-felderítő alrendszer feladata a rádiólokációs jelek (földi és fedélzeti) felfedése, vétele és feldolgozása mind hagyományos (konstans paraméterű), mind változó paraméterű (változó impulzus távolságú, impulzus szélességű, vivőfrekvencia és intra-pulzus modulált) lokátorok vonatkozásában. Feladata továbbá a sugárforrás irányának gyors meghatározása iránymérő rendszerrel. Végre kell hajtania előzetes jelparaméter mérést és feldolgozást az előírt követelményeknek megfelelő pontossággal.
 - A felderítő rendszer képességeit markánsan befolyásoló hazai pilóta nélküli repülőgép (UAV) rendszer létrehozása és rendszerbe állítása a meglévő „flotta” fejlesztése és bővítése. [9] [10] [11]

ÖSSZEZÉS

A szövetségi rendszernek felajánlott erőink elsősorban a nem az 5. cikkelyhez tartozó tevékenységekben, válságreakáló műveletekben fognak szerepet vállalni. A műveleti területen kialakult helyzet összetettsége, a parancsnokok sajátos információ igénye, a saját erők védelme megköveteli az összadatforrású felderítés gondos megtervezését, megszervezését, vezetését. A keletkezett felderítési adatokat gyorsan kell értékelni azt a felhasználóhoz eljuttatni. A nemzetközi fejlesztési irányzatok az analóg alapokon nyugvó felderítéstől egy integrált, digitális hálózatba szervezett összadatforrású felderítő rendszer irányába mutatnak (C⁴ISR³²).[12]

A Magyar Honvédség jövőbeni felderítő rendszerének szárazföldi elemeit úgy célszerű ki-(át-) alakítani, hogy olyan harcászati-, hadműveleti szintű „Military Intelligence” típusú zászlóalj nagyságrendű szervezetek jöjjenek létre, melyek képesek a haderő-fejlesztési célkitűzésekben is szereplő adott kötelék harctevékenységének felderítő támogatását végrehajtani. Rugalmasan kialakított modulrendszerű elemei ugyanakkor alkalmassá teszik kisebb kötelékek (század, zászlóalj harccsoportok) műveleti tevékenységének támogatására is. Ennek érdekében olyan zászlóalj létrehozása szükséges, amely a felderítő támogatás teljes spektrumát átfogva biztosítja a felderítő, rádióelektronikai felderítő és elektronikai-harc képesség egységes szervezetbe integrált kialakítását.

A felderítő törzseket alkalmassá kell tenni az azonos szintű NATO felderítő törzsekkel történő együttműködésre és kapcsolódásra. Szervezetüknek tartalmaznia kell mindazokat a funkcionális elemeket, melyek az adott szinten a szövetséges műveletek során megjelenhetnek.

A rendszernek – funkcióit tekintve – biztosítania kell a harcmező és a célobjektumok felderítése mellett, azok folyamatos ellenőrzését, helyének lehető legpontosabb meghatározását (egységes GPS rendszeren alapuljon), a beérkező információk "valós időben" (Real Time) való továbbítását, az automatikus feldolgozás és tájékoztatás lehetőségét. A rendszernek lehetővé kell tenni a még nem feldolgozott információkhoz és adatokhoz való hozzáférést is. Technikai

³² C⁴ISR - concept of Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance

paramétereit tekintve olyan igényeket elégítsen ki, mint a modulokból, "blokkokból" való felépítés lehetősége; egyes elemei legyenek hordozhatóak, vagy könnyen szállíthatóak.

A Magyar Honvédségnek az elkövetkezendő időszakban tovább kell folytatnia a – már meglévő szervezeti kultúrára alapuló – hagyományos és újszerű műveleti képességekkel rendelkező katonai felderítő (hírszerző) zászlóalj szintű kötelék fejlesztését, rendeltetésének megfelelő alkalmazási képességre történő teljes körű felkészítését.

Kulcsszavak: valós idejű felderítés, aszimmetrikus hadviselés, elektronikai hadviselés.

Keywords: real time intelligence, asymmetric warfare, electronic warfare.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Juhász István: A MH külföldi szerepvállalása az elkövetkező öt évben. *Új Honvédségi Szemle* LX. évfolyam 6. szám 69–74. oldal
ISSN: 1216-7436
- [2] Keresztes Tamás: A béketámogató műveletek felderítő biztosításának ötéves tapasztalatai. *Új Honvédségi Szemle* LX. évfolyam 6. szám 101–104. oldal
ISSN: 1216-7436
- [3] A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Elektronikai Hadviselési Doktrínája (tervezet). MH HVK FCS- ség kiadványa 2005.
- [4] Furján Attila: Harcászati- Hadműveleti Vezetési És Irányítási Információs Rendszer (TOPCCIS). *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények* IX. évfolyam 4. szám 24–37. oldal
ISSN: 1417-7323
- [5] Balogh, Péter: A szövetségi felderítő rendszer korszerűsítése, avagy néhány gondolat a NATO földfelszín felderítő rendszerének megteremtéséről. *Felderítő Szemle* XI. évfolyam 3-4. szám 126–138. oldal
ISSN: 1588-242X
- [6] Peter Flory: After Lisbon, Execution Is Key. *DefenseNews*.
<http://www.defensenews.com/article/20101129/DEFPEAT05/11290307/After-Lisbon-Execution-Is-Key>. (letöltés: 2013.10.22.)
- [7] NATO Alliance Ground Surveillance Management Agency. 2013. NAGSMA. October 24.
<http://www.nagsma.nato.int/default.aspx>. (letöltés: 2013.10.22.)
- [8] Forray László- Holndonner Hermann: A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti haderőben. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények* IX. évf. 4. szám 57-69. oldal.
ISSN: 1417-7323
- [9] Katona István: Tájékoztató a Magyar Honvédség harcászati-hadműveleti felderítő és EHV rendszerének átalakításáról (2004 – 2013). Prezentáció. 2004.
- [10] Szttyéhlik László: Válságkezelő és béketámogató műveletek rádiófelderítő biztosításának technikai lehetőségei. *Felderítő Szemle* II. évfolyam 3. szám: 76–88. oldal
ISSN: 1588-242X
- [11] Haig Zsolt, Kovács László és Ványa László: Az elektronikai hadviselés, a SIGINT és a cyberhadviselés kapcsolata. *Felderítő Szemle* X. évfolyam 1-2. szám: 183–209. oldal
ISSN: 1588-242X
- [12] Gácser Zoltán: A katona harci képességét növelő korszerű, hálózatba integrált egyéni felszerelésrendszerének kialakítási lehetőségei a Magyar honvédségben. Doktori disszertáció 2008.
http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/gacser_zoltan.pdf (letöltés: 2013.10.10)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HOLNDONNER Hermann

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

A publikáció a TÁMOP-4.2.1. B-11/2/KMR-2011-0001. sz. pályázat, "Kritikus infrastruktúra védelmi kutatások" keretében elvégzett kutatás eredményeként készült.

INDEX OF THE TROOP UNIT MEDICAL CENTRE IN 2012

A CSAPATEGÉSZSÉGÜGYI RENDELŐK 2012. ÉVI BETEGFORGALMI MUTATÓI

In this article the indicators of the troop unit medical centre are being presented from the year 2012, mainly focusing on the primary health care, which had been defined by their primary duty. Most of the cases from the total 88733 derived from acute medical attention, including infections and respiratory diseases. The analysis on the personnel categories shows a more differentiated picture on illnesses. Among civilian servants lingering illnesses, especially vascular lesion are of frequent occurrence that comes together with the increasing time of being away from work. Compared to the youngest, military students who are away from their workplaces 5.5 days a year on average, the civilian servants miss 9.4 days due to illness. The hospital treatment days also corresponds to this data. In favour of the higher level of specialist care provided for the personal ranks of the Hungarian Defence Forces the civil health care facilities also take part. 46% of all professional medical provision and 35% of in-patient care is taking place out of the Hungarian Defence Forces Health Centre's system.

The personal infrastructure of the troop unit medical centres has been showing an unfavourable image for years. In 2012 seven corps of the Hungarian Defence Forces were lacking a troop physician. For a troop physician who needs to take care of 2535 cases on average, besides living up to his or her other basic duties can end up in reaching the end of their bearing capacity.

A cikkben bemutatásra kerülnek a csapat-egészségügyi szolgálatok első számú feladataként meghatározott gyógyító alapellátásának a 2012. évi mutatói. A 88733 orvoshoz fordulás a legtöbb esetben valamilyen akut ellátási igény, fertőzés és légúti megbetegedés okán történt. Az állománykategóriák közötti elemzések differenciáltabb képet mutatnak a megbetegedésekről. A polgári beosztásúak körében a krónikus, főként keringési megbetegedések ellátása áll az első helyen, mely a munkából kiesett idő emelkedésével is együtt jár. Míg a legfiatalabb, tanintézeti hallgatói állomány átlagosan 5,5 napot, addig a polgári állomány majdnem dupláját, 9,4 napot van távol a munkahelyétől betegség miatt. A kórházi ellátási napok száma is ezzel párhuzamos képet mutat. A Magyar Honvédség személyi állományának magasabb szintű szakellátásában a polgári egészségügyi intézmények is részt vesznek, az összes szakorvosi ellátás 46%-a, míg az összes fekvőbeteg ellátás 35%-a a honvéd-egészségügyi szakellátó rendszeren kívül történik. A csapat-egészségügyi szolgálatok személyi infrastruktúrája évek óta igen kedvezőtlen képet mutat. 2012-ben a Magyar Honvédség hét alakulatánál nem volt katonaoorvos. Az átlagosan egy orvosra jutó 2535 eset ellátása, ill. a további alapfeladataik végrehajtása az ellátók teherbíró-képességének a határát jelzik.

INTRODUCTION

Similarly to the health care system of Hungary, the Hungarian Defence Forces' health care system is bipolar, namely it consists of primary health care and professional medical provision (out-and in-patient care).

The health care system is built around the institution system which is responsible for patients in different states of health in need of differentiated medical attention and gradualism. Troop unit medical centre that are liable for basic medical

attention are positioned at the lowest level of this system, also serving as a “gate keeper”, preventing higher level medical care.

The basic tasks of troop unit medical centre during peacetime¹:

- 1) healing, preventing and nursing care (e.g.: first aid, general medical attention, medicine supply, hospitalisation, screening tests);
- 2) sanitarian and epidemiological activities (reporting infectious diseases)^{2,3}
- 3) battle drill, military preparedness, mobilization orders and their medical support
- 4) participation in the training of medical corps' personal ranks and taking part in healthy lifestyle education

In a particular population there are four basic methods to monitor morbidity and estimate the disease burden:⁴

- 1) Based on data from registry of in-patient institutes (e.g.: cancer registry)
- 2) Residential health surveys (e.g.: Országos Lakossági Egészségfelmérés-OLEF)
- 3) Registry of mandatory reported infectious diseases (e.g.: Epidemiológiai Felügyeleti Rendszer és Informatikai Rendszer-EFRIR)
- 4) General Practitioner or general morbidity monitoring system (e.g.: Háziorvosi Morbiditási Adatgyűjtő Program-HMAP)

In terms of my study the 4th groups' data collecting method proved to be relevant, that can operate in two different versions. One of these is the so-called case-based data collecting method, which records each and every doctor-patient encounter. The other one is referred to as the “sentinel” type of data-collection, in the course of which appointed health care services are collecting data related only to a certain class of diseases (e.g.: bout of influenza).⁵

The troop unit medical centre services introduce yearly reports on the personal and material infrastructure of consulting rooms, and the patient turnover data (medical care requisition data, hospitalized to special medical care, in-patient care, incapacity for work, morbidity data) to the Hungarian Defence Forces Health Centre who is the professional operator according to the regulations of the Information Relation System (38/2012. (HK 10) HM KÁT-HVKF).⁶

This supplying of data is connected to the so-called case-based data collecting method, thus each doctor-patient encounter is recorded. The so-termed patient turnover report's data provides valuable information on planning the capacity of the medical supply system, organising the supplies, calculating and estimating the expected disease burden, force health protection (e.g.: preventative program organisation) and tracking down the capability of military duties.

In my article the requisition data on basic medical attention is being presented, along with the conformation of the disease burden within different personnel categories, and the most significant problems and challenges of the current medical care, all based on the Troop unit medical centre's reports from the year 2012.

METHODS AND TOOLS

For carrying out the research I was using data from is the patient turnover report of the Hungarian Defence forces. After synchronizing these figures I generated a database. I had been using Microsoft Excel 2007 for analysing the given data and creating the charts.

¹ Csapatadattár szakutasítás az állandó harcászaltság időszakára (htp/16), IV. rész: A személyi állomány egészségügyi ellátása, Magyar Honvédség kiadványa, 1990.

² 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet a fertőző betegségek és járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről

³ 63/1997. (XII. 21.) NM rendelet a fertőző betegségek jelentésének rendjéről

⁴ Donaldson RJ, Donaldson LJ.: Assesing the health of the population: Information and its uses. In.: Essential Public Health Medicine. Kluwer Academic, London, 1993.

⁵ SZÉLES György, K.FÜLÖP Ildikó, BORDÁS István, ÁDÁNY Róza: A krónikus nem fertőző betegségek okozta morbiditás alakulása Magyarországon a HMAP és a GYOGYINFOK adatai tükrében In: Ádány R. (szerk): A magyar lakosság egészségi állapota az ezredfordulón, Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2003. p:43-73.

⁶ Honvédelmi Minisztérium Információ Kapcsolati Rendszer (HM IKR) IX. fejezet 1. 10. szám alatti feladat: Jelentés az alapellátás ellátottsági és betegforgalmi adatairól (Honvédelmi Minisztérium kiadványa, fnyt. sz.: 1385/254. 2011.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Andrea SÓTÉR

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

In the course of the analysis I defined the below listed indexes:

1) Measuring the disease burden:

- a) Calculating the distributional ratio of morbidity, with which I analysed the conformation of diseases in different rank categories.
- b) Analysis of the special care requisition that concerning general medical care is showing the definitive medical care, besides it gives information about the frequency of cases which are beyond the competence of general medical attention.
- c) Analysis of hospitalized and incapacitated days in different personnel categories that allows concluding to the severity of particular cases.

2) Measuring the encumbrance of the troop unit medical centre system:

- a) Organisation of the personal infrastructure, patient and case number per physician

RESULTS

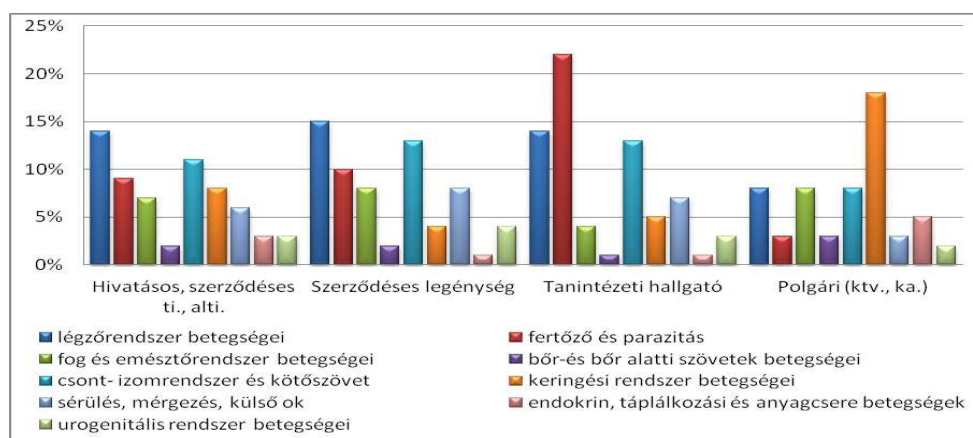
REQUISITION DATA OF THE TROOP UNIT MEDICAL CENTRES

In the year of 2012 the troop unit medical centre of obligation of medical care are 21919 people. Most of the patients (80%) were coming from the professional ranks, 16% was the rate of civilian servants and 4% came of military students. The actual patient turnover covered 88733 cases, from which 75% was registered as a new case (the number of patients who are seeking medical attention due to a particular illness in a given year). The average number of requisitions a year was four occasions, the requisition's division between the personnel categories showed the same figures concerning the patients in the obligation of medical care.

MORBIDITY DATA

The International Classification of Diseases (also known by the abbreviation ICD)⁷ provides data about the causes of requisition of the primary health care, along with the conformation of diseases in different rank categories.

The 1st figure and chart I. sum up the relating data about the structure of morbidity.

1. Figure: Structure of morbidity among different personnel categories in the light of the most common diseases (2012.)

⁷ Betegségek Nemzetközi Osztályozása: osztályozási rendszer, amelyet az Egészségügyi Világszervezet (WHO) jóváhagyásával különböző kórformák, betegségek, fizikai és pszichikai zavarok meghatározására használnak osztályozási (klasszifikációs) és dokumentációs céllal, elsősorban az orvosi gyakorlatban.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Andrea SÓTÉR

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Disease (ICD)	Commissioned- and non- commissioned officers	Rank and file	Students	Government officials and public servants
Respiratory diseases (J00-J99)	(1.) 14%	(1.) 15%	(2.) 14%	(2.) 8%
☐ Acute (J00-J22)	76%	63%	24%	76%
Musculoskeletal and connective tissue related diseases (M00-M99)	(2.) 11%	(2.) 13%	(3.) 13%	(2.) 8%
Infectious and parasite- caused diseases (A00-B99)	(3.) 9%	(3.) 10%	(1.) 22%	(4.) 3%
Cardiovascular diseases (I00-I99)	(4.) 8%	(5.) 4%	(5.) 5%	(1.) 18%
☐ Blood pressure related (I10-I15)	50%	36%	52%	51%
Dental and digestive system related diseases (K00-K99)	(5.) 7%	(4.) 8%	4%	(2.) 8%
Endocrine, dietetic and digestive diseases (E00-E90)	3%	1%	1%	(3.) 5%
☐ Diabetes (E10-E14)	17%	10%	8%	15%
Injuries, veneration and external causes (S00-T98)	6%	(4.) 8%	(4.) 7%	(4.) 3%
☐ Injuries (S00-T19)	54%	48%	24%	49%
Dermatological diseases (L00-L99)	2%	2%	1%	(4.) 3%
Diseases related to the urogenital system (N-00-N99)	3%	4%	3%	(5.) 2%

I. Chart: Structure of morbidity among different personnel categories in the light of the most common diseases (2012.)

Note: the order within structure of morbidity in given rank categories

There is no difference between the most frequent classes of diseases in the military ranks, as it can be seen in the 1st figure and chart I.

- 1) respiratory diseases
- 2) musculoskeletal and connective tissue related diseases
- 3) infectious and parasite- caused diseases

Concerning commissioned and non-commissioned officer ranks the cardiovascular diseases stand on the fourth place of the list (8%) from which 50% results in high blood pressure diseases, whereas the fifth most common type, the dental and digestive system related diseases represent 7% altogether.

In the case of rank and file the order is reversed; on the fourth place of the list stand the dental and digestive system related diseases along with the category of injuries, veneration and external causes. Cardiovascular diseases only came fifth here.

In the case of students the structure of morbidity shows the following order:

- 1) infectious and parasite- caused diseases
- 2) respiratory diseases
- 3) musculoskeletal and connective tissue related diseases
- 4) category of injuries, veneration and external causes
- 5) cardiovascular diseases

The structure of morbidity among the civil ranks (government officers, public servants):

- 1) cardiovascular diseases
- 2) respiratory diseases, musculoskeletal and connective tissue related diseases and dental and digestive system related diseases
- 3) endocrine, dietetic and digestive diseases, of which 15% is diabetes
- 4) infectious and parasite- caused diseases, dermatological diseases and the category of injuries, veneration and external causes
- 5) diseases related to the urogenital system

After analysing the structure of morbidity we can conclude that among the military ranks (commissioned officers with a contract, non-commissioned offices, rank and file and students), concerning the five most common diseases, the most frequent are the acute medical attention required cases (respiratory diseases, infectious and parasite- caused diseases, musculoskeletal and connective tissue related diseases), but the cardiovascular diseases also appear (high blood pressure caused diseases).

Among the civil ranks infectious diseases can also appear, but presumably because of the older age lingering, non-infectious illnesses are more common, such as cardiovascular diseases (mostly high blood pressure caused diseases), endocrine, dietetic and digestive diseases (of which 15% is diabetes) and diseases related to the urogenital system.

Looking at the morbidity data, it is obvious that ageing has a negative effect on disease burden. It also increases the likelihood of lingering, non-infectious diseases, which principally lead to cardiovascular diseases.

REQUISITION DATA OF PROFESSIONAL MEDICAL PROVISION

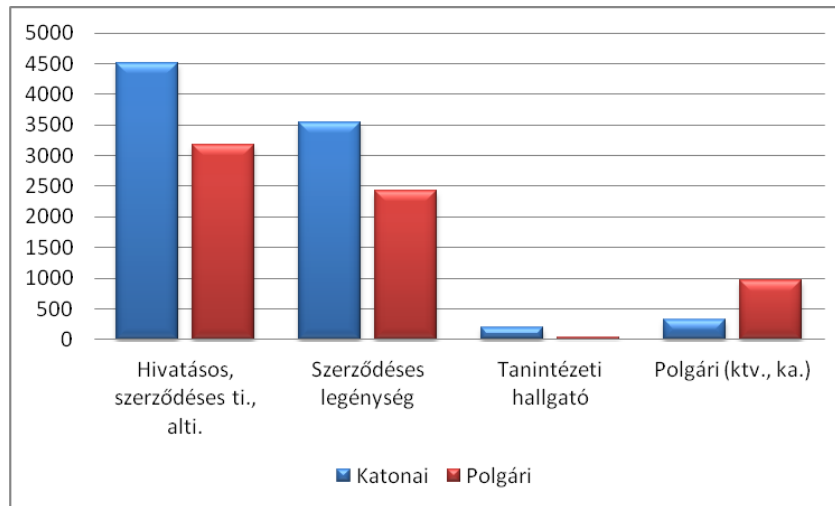
If the treatment of patients seeking for primary health care needs higher competence, or the exact diagnosis cannot be set, the patients are being sent to take part in higher level of specialist in- or out-patient care.

From the total 88733 the number of patients sent to out-patient care was 15169 in 2012.

56% (8561 persons) took part in military special medical care, another 44% had to be sent to civil special medical care. There is definitely a need for the primary health cares, as only 17% of the cases had been sent to further special care, patients have been cured during their treatment.⁸

Only in 1% of the cases did it occur that a patient was incorrectly diagnosed previously in the course of general medical care. The 2nd figure illustrates the division of patients sent to take part in professional medical provision among the different personnel categories.

⁸ Definitív ellátás alatt „befejezett ellátást” értünk, olyan gyógykezelési folyamatot, amely a beteg gyógyulásával - és nem tovább utalásával - zárul.

2. Figure: Number of patients referred to professional medical provision divided between personnel categories and different types of institutions (2012.)

In 2012 altogether 2185 people from the personnel ranks of the Hungarian Defence Forces (2.5%) needed to resort to in-patient care institutes, from which 65% got to the Hospital of Hungarian Defence Forces (Honvédkórház) and 35% to civil hospitals.

411 (19%) of them were being admitted to the Hospital of Hungarian Defence Forces (Honvédkórház) compared to the 795 (36%) persons being admitted to civil hospitals.

From the ratio of referrals and admissions it can be concluded that two-thirds of the military ranks (student ranks as well) got to be treated in civil in-patient institutes.

The duration of treatments can inform about the severity of the in-patient care referrals (number of hospital treatment days).

The total number of hospital treatment days was 6879. Concluding from the average duration of hospitalized days divided between the personnel categories, military students on average spent 6 days in hospital, the file and rank 11 days, commissioned and non-commissioned officer ranks 12 days, whereas government officers and public servants stayed for 21. The longer time of civil employees' treatment is possibly due to the factor of older age, more serious disease burden or the need for treating lingering diseases.

DATA OF INCAPACITY FOR WORK

An important index of the disease burden are the days of incapacity for work, which in the case of the military rank means the sick leave, in the case of the civil rank it is the sickness benefit. 17485 was the number of the incapacity for work cases, the number of days that were spent on sick leave were 112485. 95% of the incapacity for work cases and 94% of the days of incapacity for work concerning the military rank (commissioned officer with a contract, non-commissioned officer, commissioned rank and file). If the average length of incapacity for work is examined, we get the following order (3rd Figure):

- 1) Student (average: 5.5 days)
- 2) Commissioned rank and file (average: 7.5 days)
- 3) Commissioned officer with a contract, non-commissioned officer (average 7.6 days)

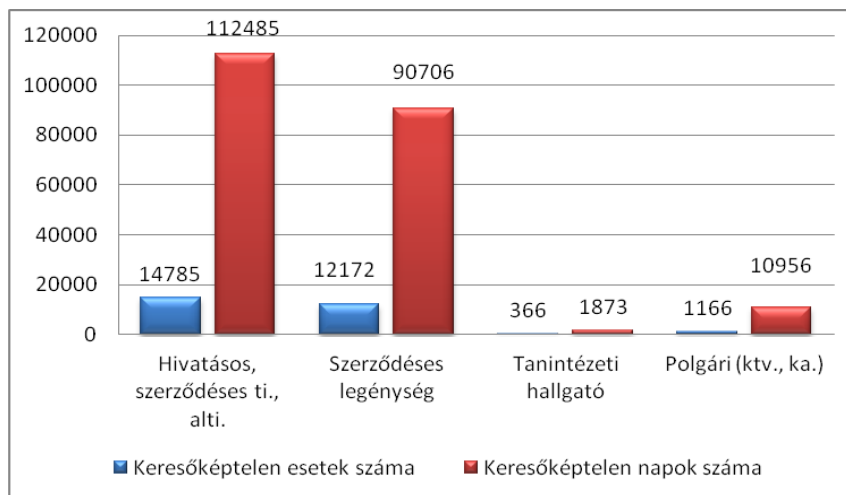
HADTU DOMÁNYI SZEMLE

Andrea SÓTÉR

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

4) Civil employee (government official, public servant) average: 9.4 days)

It can be well seen on the basis of the category analysis of the incapacity for work that later in life disease burden shows an increasing trend.

3rd Figure: Number of cases days of incapacity for work in different personnel categories (2012)

PERSONAL INFRASTRUCTURE OF THE TROOP UNIT MEDICAL CENTRE

Personal service of the troop unit medical centre has been inadequate for years. In the year 2012 military places are filled up to 72 % formally, but the exact number did not reach 63%; nearly 10 % was permanently on leave (e.g.: external service, maternity benefits and for other reason). This negative trend has been a problem for ages. With regard to the officer rank the case is particularly bad, the actual number is under 50% (43.6%). It is a problem in the case of almost every unit, that the medical position cannot be filled with a military physician for years, therefore the position is filled with public servants or with an employee with a contractual relation. In 2012 there were 5 units (MH 25. KGYLD, MH VEK, MH 64. BSZJLE, MH PBRT, MH 37 MŰE) that of which none of the physicians were military and there were two units (MH 25/88 KVZ, MH 34. BLKMZ), where no military physicians were at all. In 2012 thirty-five physicians served at troop unit medical centre altogether. On the basis of the turnover of patients' data this means that on the average a physician got 626 patients and 2535 cases per year, which means a severe congestion, that is, medical attendance is just a part of the team physician's scope of duties beside other military duties.

Troop unit medical centres subject to continuous loss of facility and capacity now have a professional, highly qualified, and selected ranks experienced in missions, which are capable of attending medical armed forces protection activities and protecting them beyond their strength and possibilities. However, the difficulty of filling the empty positions and having no replacements weakened the position the force health protection which is clearly shown by negative indicators.

SUMMARY

Continuously collecting and monitoring the morbidity data give health professionals the opportunity to plan the capacity of the medical service, to organize the service, to measure disease burden and to evaluate further developments. Firstly, in my essay I analyzed the 2012 reports of the patient turnover data in the troop unit medical centres and I discussed two important topics. On the basis of the data regarding the use of primary health care and professional medical care I drew

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Andrea SÓTÉR

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

conclusions on the development of disease burden concerning all personnel categories. Secondly, I drew attention to the congestion of the personal infrastructure of the troop unit medical centres. The two topics are related to each other. On the basis of the use of primary health care and professional medical care's data and of the morbidity rates it can be verified that as years gone by, disease burden shows an increasing trend. This, in the near future –dedicated to the unfavourable changes in the pension system- will be a problem for the troop unit medical centre unless a development in personal infrastructure takes place. Troop unit medical centres subject to continuous loss of facility and capacity yet have all ranks which can do the medical service beyond their strength and capacity, but the system should not be overloaded. The problem should not remain unsolved, improving the troop unit medical centre's personal infrastructure became again a main problematic issue of military healthcare. In the end, I would like to quote Ortega y Gasset, spanish philosopher: "The best way to discuss a topic is to reform it, because the issue is indispensable and eligible for a new life." – Now, the troop unit primary health care has to be improved.

Keywords: troop unit medical centre, patient turnover data, morbidity

Kulcsszavak: csapat-egészségügyi szolgálat, betegforgalmi adatok, morbiditás

REFERENCES

ÁDÁNY Róza (szerk.): Megelőző orvostan és népegészségtan, Medicina, Budapest, 2006.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0019_1A_Megelozo_orvostan_es_nepegeszsegtan/ch07s03.html Letöltési idő: 2013. augusztus 22.

Betegségek Nemzetközi Osztályozása (BNO) <http://www.gyogyinfok.hu/forum/BNO/index.asp> Letöltési idő: 2013. augusztus 22.

Csapatadattíp szakutasítás az állandó harcckészültség időszakára (hpt/16), IV. rész: A személyi állomány egészségügyi ellátása, Magyar Honvédség kiadványa, 1990.

Egészségtudományi fogalomtár <http://www.fogalomtar.eski.hu/index.php> Letöltési idő: 2013. augusztus 23.

Donaldson RJ, Donaldson LJ: Assesing the health of the population: Information and its uses. In.: Essential Public Health Medicine. Kluwer Academic, London, 1993.

Honvédelmi Minisztérium Információs Kapcsolati Rendszer (HM IKR), fnyt.sz.:1385/254, Honvédelmi Minisztérium kiadványa, 2011.

SZÉLES György, K. FÜLÖP Ildikó, BORDÁS István, ÁDÁNY Róza: A krónikus nem fertőző betegségek okozta morbiditás alakulása Magyarországon a HMAP és a GYOGYINFOK adatai tükrében In: Ádány R. (szerk): A magyar lakosság egészségi állapota az ezredfordulón, Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2003. p:43-73.

703/2007. (HK 18.) MH HEK pk. intézkedés A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Egészségügyi Doktrína kiadásáról

38/2012. (HK 10) HM KÁT-HVKF együttes intézkedés a Honvédelmi Minisztérium Információ Kapcsolati Rendszerének kiadásáról

18/1998. (VI.3.) NM rendelet a fertőző betegségek és járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről

63/1997. (XII. 21.) NM rendelet a fertőzőbetegségek jelentésének rendjéről

**IZRAELI TELEPÍTÉS- ÉS TELEPÜLÉSPOLITIKA JÚDEÁBAN ÉS SZAMÁRIÁBAN
1967 ÉS 1990 KÖZÖTT¹****ISRAELI SETTLEMENT AND URBAN POLICY IN JUDEA AND SAMARIA
BETWEEN 1967 AND 1990**

A nemzetközi közösség rendszeresen elítéli Izraelt, mint megszálló hatalmat, s évtizedek óta vitatja a zsidó állam legitim jogát arra, hogy az 1967-es határokon túl akár katonai, akár civil közigazgatási struktúrát működtessen. Miközben jól ismert ezen álláspont, s a napi cikkektől kezdve, a diplomáciai dokumentumokig, mindenhol konzekvensen visszacseng, mégis keveset tudunk a valós történelmi, politikai és jogi kontextusról, pláne az izraeli telepítés- és településpolitikáról a vitatott térségekben. Jelen dolgozat célja ezen aspektusok tömör bemutatása, az egyértelműnek vélt körülmények összetettségének érzékeltetése, a valós kontextus bizonyos sarkalatos pontjainak felvázolása avégett, hogy a konfliktust és annak reális rendezési alternatíváit is mélyebben megértsük.

The international community oftentimes condemns Israel as an occupying power, and argues the legitimate rights of the Jewish state to maintain military or civil administration over the 1967's borders. Although this is a well-known standpoint, and it is echoed in daily articles as well in diplomatic documents too, however we don't know enough about the real historical, political and legal context, and especially not about the Israeli settlement policy in the disputed territories. The aim of this paper is to mention these aspects in more details, to demonstrate the complexity of these not so black and white circumstances, and to present some key points of the real context, with the goal to understand the conflict and the viable peace-building alternatives more in depth.

BEVEZETÉS

Az immáron húsz esztendeje zajló izraeli–palesztin békefolyamat egyik legfontosabb és legvitatottabb kérdéseként tartják számon az 1949-es fegyverszüneti vonalakon túl fekvő zsidó telepek jövőjét. A palesztin fél valamennyi település lebontását, s az izraeli katonák, állampolgárok távozását követeli, mondván nemzetközi jogsértésnek, illegális megszállásnak tekinthető az izraeli jelenlét minden formája az 1967-es határokon túl. Ezzel szemben a zsidó állam szintén nemzetközi normákra, illetve a Palesztinai Felszabadítási Szervezettel (PFSZ) aláírt szerződéseire, továbbá a végső megállapodás során elkerülhetetlenül tényként kezelni indokolt izraeli százezrek kitelepítésének lehetetlenségére hivatkozik a telepek anektálási szándékának, de legalábbis határkiigazítások elfogadásának és területcserék végrehajtásának szorgalmazása során. Noha kézenfekvő és rendkívül egyértelmű magyarázatnak tűnik azt mondani, hogy Izraelt a nemzetközi közösség megszállóként tartja számon, ezért mindennemű követelése illegitim, ám ennél a probléma lényegesen összetettebb, s nem csak azért, mert a zsidó állam 1967 óta nem hajlandó feladni területi foglaltságait, sőt katonai jelenlétét tömeges civil beköltözéssel is megerősítette. E tanulmány áttekintő formában, politika- és diplomáciatörténeti szempontból, leírói-elemzői módszerrel kívánja összefoglalni Izrael 1967 és 1990 között folytatott település- és telepítéspolitikájának legfontosabb mérföldköveit, ismerveit a Nyugati Partra (egyéb használatos formában: Ciszjordániára), zsidó nevén Júdeára és Szamáriára vonatkozóan.

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosítószámú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A HATNAPOS HÁBORÚ KÖVETKEZMÉNYEI

1967. június 5-én – két évtizeden belül – immáron harmadszor tört ki háború Izrael és arab szomszédállamai között, ezúttal azonban kevesebb, mint egy hét leforgása alatt alapvetően, máig ható módon átírva a Közel-Kelet hatalmi status quo-ját. Az első, 1948–49-ben zajló hadakozás végén megrajzolt fegyverszüneti vonalakhoz képest Izrael jelentősen megnövelte területét: Egyiptomtól elragadta a Sínai-félszigetet, Jordániától Júdeát és Szamáriát, beleértve Kelet-Jeruzsálemet az óváros történelmi-vallási kegyhelyeivel, Szíriától a Golán-fennsíkot, továbbá az 1956 óta tulajdonképpen uraltan státuszú, elviekben egyiptomi katonai igazgatás alá tartozó Gázai-övezetet.

A fegyvertétel háttérében a próféciák beteljesülését vélték felfedezni a vallásos zsidó közösségek, hangsúlyozva, hogy az ember alkotta, s ezért a létezésre érdemtelen állam helyett rövidesen elérkezhet a Megváltó országa. Az ortodoxok imáik meghallgatásaként üdvözölték az ún. Nagy-Izrael feletti hatalom megszerzését, s felelősnek érezték magukat a Messiás eljövételével kapcsolatos jóslatok következő mérföldkövének, a terület benépesítésének megsürgetéséért.² A vallásosak szándéka, noha ideológiai értelemben kevésbé, végső célja tekintetében könnyen párhuzamba állítható volt a kormányzat és a hadsereg stratégiaalkotóinak azon törekvésével, miszerint az elfoglalt területek feltétel nélküli és teljes kiürítéséről szó sem lehet egy általános békeegyezmény aláírása nélkül. Ezáltal egy rendkívül összetett és nehezen feloldható, minduntalan forrongó dilemma került az izraeli politika és közélet napirendjére: mi legyen a bekebelezett térségek és az ott élő arab lakosok sorsa?

Amikor 1967. július 7-én Haim Herzog, Júdea és Szamária újonnan kinevezett katonai kormányzója megtudakolta a védelmi minisztertől, Mose Dajantól, hogy miféle politikát folytasson, a korábbi hadparancsnok a következő „irányelvet” vázolta fel: *„Magának az a feladata, hogy elérje, a dolgok visszatérjenek a normális kerékvágásba. De ne próbáljon uralkodni az arabok felett. Persze, tudniuk kell, hogy maga a főnök. Viszont elég, ha mi szenvedünk az izraeli bürokráciától. Ők nem szolgáltak rá. Dióhéjban, olyan politikát kívánok, amely lehetővé teszi, hogy egy arab a Nyugati Parton úgy születhessen meg, élhesse életét és halhasson meg, hogy egyszer sem találkozik izraeli hivatalnokkal.”*³ Dajan igazgatási elképzelése később a „láthatatlan” és „jótékony” jelzőkkel párosult, azt a célt meghatározva, hogy az elfoglalt területek arab lakossága mielőbb felismerje, életkörülményei az izraeli hatalomgyakorlás közepette jóval kedvezőbbek, mint a megelőző korszakokban volt.⁴ Ehhez persze legalább annyira szükségesnek bizonyult átfogó beruházások és rekonstrukciók elindítása, szolgáltatásszervezések megvalósítása, valamint fenntartható fejlesztési programok kialakítása, mint amennyire a lokális ügyek öncélú intézésétől való tartózkodás követelményének tiszteletben tartása.

Miközben a palesztinai arabok eleddig a hatalom közelébe sem fért újdonsült képviselői, illetve egyes izraeli kormányzati és katonai körök egyetértettek abban, célszerű megoldás lenne korlátozott, izraeli ellenőrzés mellett működő autonóm igazgatást kialakítani a Nyugati Parton és Gázában, addig a jeruzsálemi kabinet többsége elvetette ezt a kezdeményezést, mondván az megerősítené a térségben a terrorvékenységet folytató PFSZ-t.⁵ A meddő viták közepette nemcsak az izraeli hadsereg jelenléte állandósult a vitatott körzetekben, de egyre több civil beköltözésére is sor került. Legelőször a függetlenségi háború alatt lerombolt, egykoron Jeruzsálemtől délre, Betlehem szomszédságában fekvő Kfar Ecion települést kezdték újjáépíteni hívő zsidók. A Nemzeti Vallásos Párt támogatásával szerveződő, hivatalosan csak 1974-ben megalakuló, de már a hatvanas évtized végétől aktív Gus Emunim mozgalom állt a társadalmi és politikai lendületet kapó telepes törekvések élére.⁶ Miközben a vallásos cionisták egyfelől szellemileg ösztönözték, másrészt állami forrásokat is felhasználva fizikai munkával elősegítették az elfoglalt területek benépesítését, a hadsereg és a

² Friedman: Zealots for Zion: Inside Israel's West Bank Settlement Movement. Van Diggele: Egy nép, amely külön lakik – Zsidó identitás a mai Izraelben

³ Gilbert: Izrael története. 272. o.

⁴ Dayan: The Story of My Life

⁵ Gorenberg: The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967–1977

⁶ Newman (ed.): The Impact of Gush Emunim: Politics and Settlement in the West Bank

kormányzat stratégiai zónákat kijelölve, valamint ún. nahal településeket (főként aktív és tartalékos katonákat, illetve hozzátartozóikat elszállásoló, agrártípusú falvakat) alapítva járult hozzá a beköltözések fokozásához.

A hatnapos háborút követő öt esztendőben tizenhat zsidó telep kapott közigazgatási státuszt Júdeaiban és Szamáriában. Az úttörő jelentőségű Kfar Ecion közvetlen közelében további három vallásos cionista falu (Ros Tzurim, Alon Svut és Har Gilo) alakult, miáltal a térség a Gus Ecion (Cion tömb) nevet vette fel. A Holt-tenger partvidékén, részben katonai, részben gazdasági (ásvány-kitermelési és turisztikai) célokat szolgálva két települést hoztak létre (Kaliát és Mitzpe Sálemet), jószerevel szekularizált lakosok számára. A bibliai zsidó szenthely, Hebron mellett 1972-ben kezdődtek munkálatok, az arab népségű város fölé magasodó dombon épült Kirjat Arbába főként hívők költöztek, csakúgy, mint a latruni demilitarizált zónában, az 1948-49-es háború egyik legsúlyosabb ütközetének helyszínén alapított Mevo Horonba. A legtöbb falu – szám szerint nyolc – a mezőgazdasági hasznosítás szempontjából kiváló természeti adottságokkal rendelkező, egyúttal a hadsereg védelmi stratégiájában is kiemelt jelentőségűvé váló Jordán-völgyben alakult. A júdeai és szamáriai telepek földrajzi elhelyezkedése kétségtelenül igazolja, hogy Izrael hivatalban lévő – szocialista-cionista-vallásos koalícióban működő – kormánya prioritással viseltetett bizonyos térségek (Tel-Aviv–Jeruzsálem műút körzete, Holt-tenger partvidéke, Jordán folyó mente) annexió nélküli kisajátításáért, mely cél érdekében fontosnak ítélte az adott területek demográfiai átrendezését, valamint új földhasználati tényhelyzetek kialakítását.⁷ A Békét most! izraeli civilszervezet kutatásai szerint e tizenhat zsidó telep közül mindössze öt építéséhez nem sértették meg palesztinai arabok magántulajdonát.⁸

ALLON-TERV, BEGIN-TERV, DROBLESSZ-TERV, SARON-TERV

1967-ben a kabinet munkáját elősegítendő felállítottak egy miniszterközi bizottságot, amely az elfoglalt területek jövője kapcsán, valamint a telepépítések szervezése terén fogalmazott meg ajánlásokat. A testület elnökévé Jigal Allont, a hadsereg korábbi parancsnokát, a Mapai párt ötvenes évek óta aktív parlamenti képviselőjét, munkaügyi tárca vezetőjét nevezték ki, aki röviddel hivatala felvételét követően koncepciót nyújtott be megvitatásra. A nemes egyszerűséggel csak Allon-tervként emlegetett, soha hivatalosan el nem fogadott, mégis irányelvként kezelt, néhány esetben módosított-bővített előterjesztés anektálni javasolta az egyaránt gyéren lakott Jordán-völgyet, a Holt-tenger partvidékét, valamint a júdeai sivatag keleti részét, továbbá a latruni demilitarizált övezetet, illetve a Jeruzsálem-Jerikó közötti útszakaszt. Mindezek a területek együttesen a Jordániától elfoglalt rész körülbelül felét tették ki, két nagyobb, egy északi és egy déli körzetet meghagyva a palesztinai arabok – Allon kezdeményezésében: autonóm entitása – számára.⁹ A hetvenes évek közepéig – néhány esetet leszámítva – Júdea és Szamária fent nevezett térségeiben épültek csak zsidó települések, a kevés kivétel majdhogynem mind a Gus Emunim szerepvállalásaihoz kötődött, mely mozgalom hallani sem akart arról, hogy az elfoglalt területek bármely része is visszakerülhet az arabok igazgatása alá.

1977-ben Izrael történetének első jobboldali többségű kormánya, amely nem sokkal később békeszerződést kötött Egyiptommal, nyíltan elkötelezte magát a palesztinai arabok státuszának rendezése ügyében. Menahem Begin miniszterelnök a Knesszetben olvasta fel huszonhat pontos tervzetét, abban előirányozva az izraeli katonai kormányzat felszámolását Júdeaiban, Szamáriában és Gázában; az e területeken élő arabok öngazgatási autonómiáját saját választott képviselőkkel; a nevezett térségek lakóinak és a hontalanok aktív és passzív választójogát; az önkormányzati tanácsszerv megválasztásának módját, hivatali megbízatásának idejét (négy év), székhelyét (Betlehem), továbbá feladat- és hatásköreit; illetve az autonómia elnökéről történő szavazás menetét. Begin memorandumában kitért továbbá arra, Júdea, Szamária és Gáza kül- és belbiztonságáért Izrael lesz felelős, miközben a nevezett térségekben élők szabadon

⁷ Benvenisti–Khayat: The West Bank and Gaza Atlas

⁸ Settlements and Outposts. Peace Now. 2009

⁹ Shapira: Yigal Allon. Native Son: A Biography

GRÜNHUT Zoltán

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

eldönthetik, hogy jordán vagy izraeli állampolgárok akarnak lenni (azon státusz teljes körű jogosultságainak garantálása mellett). A miniszterelnök javaslatai között említette, hogy Izrael, Jordánia és az autonómia tanácsszerve közösen dönt majd az önkormányzaton belül hatályban maradó törvényekről, valamint a hontalanok bevándorlásának feltételeiről és ütemezéséről. Begin, mindezen túl, nyomtatékosította tervében, hogy az izraeli állampolgárok ingatlanszerzése Júdea-ban, Szamáriában és Gázában legalizálást nyer (mint ahogy e térségek izraeli papírokat kapó lakosai is tulajdonhoz juthatnak a zsidó államban), a jeruzsálemi kegyhelyek védelméről és sérthetetlenségéről pedig a részes felek külön szakbizottság keretében elfogadott megállapodása gondoskodik majd.¹⁰

Nem sokkal később az izraeli kormány felülvizsgálta a vitatott térségekre vonatkozó telepítési, beköltöztetési tervet, Matijahu Droblesszt, a Cionista Világszervezet Telepügyi Osztályának elnökét felkérve egy új program kidolgozására. Noha a Begin-adminisztráció katonai-politikai stratégiájában hivatalosan kinyilvánított alapelvként szerepelt, hogy Júdea-ban, Szamáriában és Gázában indokolt lenne létrehozni egy arab autonómiát, annak kérdése fel sem merült, hogy e területeken az izraeli szuverenitás idővel megszűnjön, s egy független állam alakuljon.¹¹ Ennek okán a döntéshozók létfontosságúnak tartották, hogy a nevezett térségekben minél több zsidó település alakuljon, s immáron nem pusztán a stratégiai övezetekben, hanem mindenfelé. A kitűzött kormányzati prioritások jegyében a Droblessz-terv nem elkülönülő izraeli és arab körzetekben gondolkodott, hanem összefüggő területi egységekben, több mint húsz, az elképzelések szerint mihamarabb zsidótöbbségűvé váló zónát kijelölve Júdea-ban, Szamáriában és Gázában.

A nyolcvanas évtizedben aztán a telepítések egyik legjelesebb támogatójává Ariel Saron agrár- majd védelmi tárca vezető lépett elő, aki továbbfejlesztve a Droblessz-tervet, új programot adott ki, különösen nagy hangsúlyt fektetve Júdea és Számária zsidó népességének növelésére. Saron az arab körzetekkel összefüggő, egymástól elszigetelt, általában vegyes lakosságú, ugyanakkor átfogó telepítési programokkal gyorsan izraeli többségűvé változtatható zónákat úgy javasolta közlekedési és tulajdonjogi szempontból egyesíteni, de facto annektálni, hogy a palesztinai araboknak három nagyobb területi egységet hagyott volna meg (Nablusz, Ramallah és Hebron központokkal). A korábbi katonai parancsnok aktív szorgalmazója volt a Százvezres tervnek is, amely azt a célt tűzte ki, hogy még a kilencvenes évek beköszönte előtt Júdea és Számária zsidó lakossága elérje a program címében szereplő irányértéket.¹² A fejlesztések keretében huszonhárom telep, húsz nahal-típusú falu, s legalább 500 kilométernyi új úthálózat építését határozták el, egyéb infrastrukturális beruházások mellett.¹³

Szintén a nyolcvanas évtized mérföldkövéként kell megemlítenünk a Jeruzsálem alaptörvény elfogadását, amellyel Izrael nemcsak egységes és oszthatatlan fővárosává nyilvánította a zsidók, muszlimok és keresztények által egyaránt szent helyként tisztelt történelmi várost, de az arabok által követelt keleti részben épülő zsidó negyedeket annak szerves részévé olvasztotta be, önálló települési jellegüket megszüntette.¹⁴

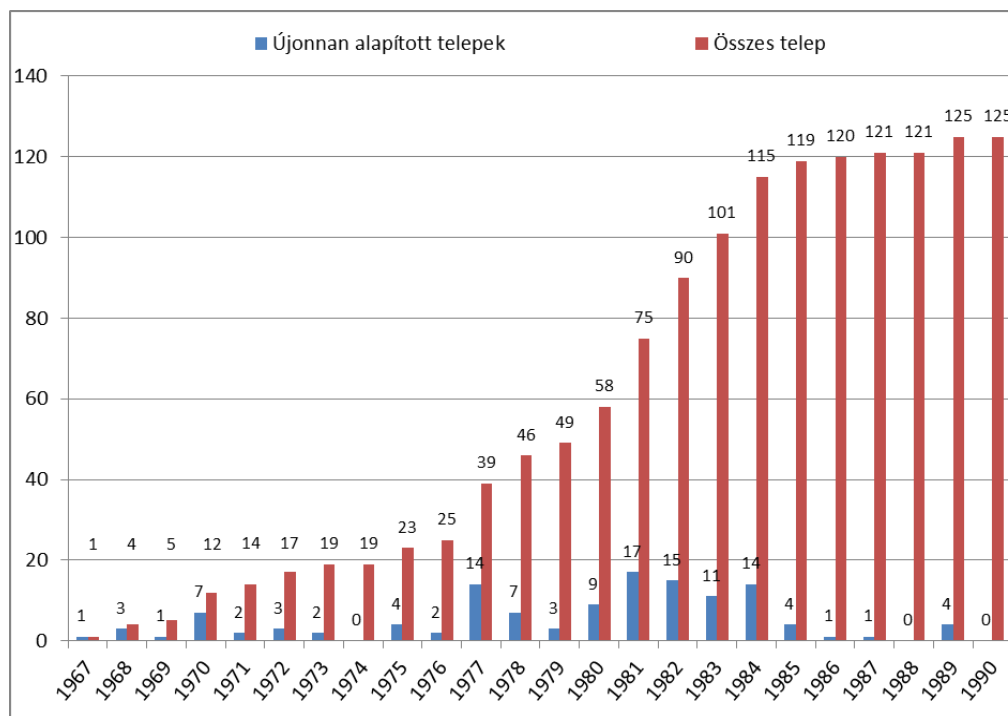
¹⁰ Begin-terv. In: Lugosi (szerk.): Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez

¹¹ Bar-Siman-Tov: Israel and the Peace Process, 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace

¹² Lein: Land Grab. Israel's Settlement Policy. Végül a program nem érte el célját, mert 1990-ben csak 81 900 fő élt Júdea-ban és Szamáriában.

¹³ Master Plan for Settlement for Judea and Samaria, Development Plan for the Region for 1983–1986.

¹⁴ Alaptörvény Jeruzsálem Izrael Állam fővárosává nyilvánításáról. In: Lugosi (szerk.): Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez. 497. o. A döntés nyomán valamennyi nagykövetség elköltözött a városból, tiltakozva a nemzetközi közösség megítélése szerint jogsértő lépés ellen (Lásd: Nagy et al: Kétszázötvenhat nemzetközi jogi példa. 22–23. o.).

1. ábra Izraeli telepek Júdeában és Szamáriában (forrás: Szerzői szerkesztés)

A TELEPEK NEMZETKÖZI STÁTUSZA, NEMZETKÖZI MEGÍTÉLÉSE

A nemzetközi közösség 1967. november 22-én reagált először számottevő formában a hatnapos háború következményeire. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) által elfogadott 242-es számú határozat két alapkövetelményt határozott meg: 1) Az izraeli fegyveres erők visszavonása a legutóbbi konfliktus során elfoglalt területekről; 2) A hadiállapot és mindenemű háborús módszerhez való folyamodás beszüntetése, a térség minden állama szuverenitásának, területi épségének és politikai függetlenségének, valamint azon jogának elismerése, hogy biztonságos és elismert határaikon belül békében éljen, fenyegetéstől és erőszakos cselekményektől mentesen.¹⁵ Az ENSZ BT-döntés egyik legvitatottabb pontja az izraeli fegyveres erők visszavonásának követelése, a hivatalos angol nyelvű megfogalmazásból ugyanis – számos ENSZ-delegáció kezdeményezése ellenére – kimaradt a határozott névelő (lásd: „Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the recent conflict”), amelyet a jeruzsálemi kormányzat úgy értelmezett, hogy a háborúban elfoglalt bizonyos, de semmiképpen sem az összes területre értendő. Az izraeli fél mindezt megalapozottnak vélte többek között azért is, mert Júdea, Szamária, Kelet-Jeruzsálem és Gáza esetében, azok nemzetközileg soha jóvá nem hagyott, 1949 és 1967 között fennálló jordán, illetve egyiptomi megszállása miatt, nem lehetett volna megnevezni szuverén hatalmat, amely az egyoldalú kivonulás ellenében elvárt békeegyezmény aláírását és garantálását legitim módon vállalhatta volna.

Az izraeli álláspont tehát kettős érvelésre épült: egyfelől a 242-es számú határozat világosan kimondja, amíg az arab országok nem kötnek békét a zsidó állammal, addig Izrael fenntarthatja katonai foglaltsait; másrészt Júdea, Szamária,

¹⁵ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 242-es számú határozata a közel-keleti helyzetről. In: Lugosi (szerk.): Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez. 404. o.

GRÜNHUT Zoltán

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Kelet-Jeruzsálem és Gáza kapcsán eleve nem lehet megszállásról beszélni, mert e területek egyetlen legitim entitáshoz sem tartoztak a háború kitérésakor, jogsértő módon okkupált térségek voltak, amelyek esetében Jordánia és Egyiptom nem fogalmazhat meg szuverenitási követeléseket. Természetesen az izraeli álláspont megalapozottságát általában nem ismerte el az arab világ, illetve a nemzetközi közösség jelentős része, mindenestre tény, hogy a hetvenes évek végéig ENSZ BT-dokumentumokban, az Egyesült Államok kormányzati állásfoglalásaiban, valamint az egységesülés útján haladó Nyugat-Európa szupranacionális szintű szervezeteinek irataiban nem nevezték Izraelt júdeai, szamáriai, gázai és kelet-jeruzsálemi jelenléte okán megszállónak.

1974. november 13-ára datálható a revizionizmus kezdete, amikor az ENSZ Közgyűlése meghívta Jasszer Arafatot, a nemzetközi közösség több tagállama által terrormozgalomként számon tartott PFSZ vezetőjét, hogy tartson beszédet a plénum előtt, minek eredményeként 22-én a Közgyűlés határozatot adott ki, többek között elismerve a palesztinok jogát a beavatkozástól mentes önrendelkezésre, a függetlenségre, a nemzeti szuverenitásra, s a visszatérésre.¹⁶ 1975. november 10-én aztán nyilvánvalóvá vált a fordulat, amikor a cionizmust, mint a fajüldözés és a faji megkülönböztetés egyik formáját diszkriminatív politikának mondták ki, s ezzel tulajdonképpen a zsidó államot jogsértést elszenvető félből, jogsértővé, agresszorrá minősítették át. Nem egész négy esztendővel később, tizenkét igen, nulla nem és három tartózkodás mellett az ENSZ BT első alkalommal ítélte el Izraelt a telepítési munkálatai miatt, nyomatékosan felszólítva a Menahem Begin vezette jobbközép kormányt, hogy azonnal szüntesse be mindennemű tevékenységét, amelyek változtatni igyekeznek a „megszállt arab területek és Jeruzsálem” jogi státuszán, természeti és fizikai környezetén, valamint civilek betelepítése nyomán, azok demográfiai összetételén. A határozat emellett aláhúzta, nincs jogalapja a „megszállt palesztin és egyéb arab területeken” folytatott izraeli telepítési politikának, amely „súlyos akadályt jelent az átfogó és tartós közel-keleti béke megteremtése” szempontjából.¹⁷

Mindez valamivel több mint harminc esztendeje történt. Azóta szinte vitán felül álló ténynévé vált, hogy Izrael illegális módon megszállva tart palesztin területeket, évről évre újabb és újabb zsidó telepeket épít, támogatja polgárai beköltözését, s mindezek révén palesztin földek kisajátítását. A Hágai Nemzetközi Bíróság nem kötelező érvényű jogi állásfoglalásban rögzítette 2004 nyarán Izrael illegális megszálló státusát, holott ugyanennek a testületnek az elnöke 1970-ben még éppen az ellenkezőjét képviselte, minek okán tény, a politikai kontextus döntően megváltozott, s bizony mindez a nemzetközi normák értelmezésére is jelentősen hatott.¹⁸

ÖSSZEGZÉS

Jelen tanulmány Izrael Állam 1967 és 1990 között folytatott júdeai és szamáriai telepítés- és településpolitikáját összegezte, úgy a legfontosabb mérföldkövek, mind a nemzetközi megítélés vonatkozásában. A következtetések sorában visszaidézhető lenne a Begin-terv célja, korlátozott palesztin önrendelkezés megteremtése, egyúttal a vitatott térségekben izraeli civil jelenlét legitimálása, hiszen ma ugyanitt tartunk, csak közben harmincöt év eltelt, ezrek áldozatul estek a konfliktusnak, s a felek megannyi szenvedést okoztak egymásnak. De tanulságos a nemzetközi közösség politikailag minduntalan átítató viszonyulása is, amely felülírhatja normák értelmezését és tények valós kontextusát. A zsidó telepek relációjában nagyon sok igazságot elmondtak már, egyet azonban nem szabadna figyelmen kívül hagyni: valós béke izraeliek és palesztinok között nem akkor lesz, ha az utolsó telepes is elhagyta Júdeát és Szamáriát; hanem akkor, ha a

¹⁶ Az ENSZ Közgyűlésének 3236 (XXIX). számú határozata a palesztinkérdésről. In: Lugosi (szerk.): Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez

¹⁷ UN Security Council Resolution 446 (1979). A korábbi BT-határozatok – lásd a 237-es, a 252-es, a 267-es és a 271-es számúakat – egyetlen alkalommal sem nevezték Izraelt „megszálló hatalomnak” és az elfoglalt arab területeket „megszállt területeknek”, csupán Jeruzsálem közigazgatási határainak kibővítését firtatták jogilag.

¹⁸ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. International Court of Justice in the Hague. 2004. Schwebel: What Weight to Conquest. In: Justice in International Law – Selected Writings of Stephen M. Schwebel.

palesztinai zsidók hasonló biztonságban és elismertségben élhetnek otthonaikban, miként az izraeli arabok. Nemcsak két államra van szükség, hanem két nemzetiségi autonómiára is.

Kulcsszavak: Izrael, telepítéspolitika, településpolitika, vitatott területek, nemzetközi jog

Keywords: Israel, settlement policy, urban policy, disputed territories, international law

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Friedman, R. I.: *Zealots for Zion: Inside Israel's West Bank Settlement Movement*. Rutgers University Press, New Brunswick, 1994.
- Gilbert, M.: *Izrael története*. Pannoninca, Budapest, 2000.
- Dayan, M.: *The Story of My Life*. Da Capo Press, Cambridge, 1992.
- Gorenberg, G.: *The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967–1977*. Henry Holt and Company, New York, 2007.
- Newman, D. (ed.): *The Impact of Gush Emunim: Politics and Settlement in the West Bank*. Taylor&Francis, London, 1985.
- Benvenisti, M.–Khayat, S.: *The West Bank and Gaza Atlas*. Westview Press, New York, 1990.
- Shapira, A.: *Yigal Allon. Native Son: A Biography*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008.
- Lugosi, Gy. (szerk.): *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. L'Harmattan, Budapest, 2006.
- Bar-Siman-Tov, J.: *Israel and the Peace Process, 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace*. SUNY Press, Albany, 1994.
- Lein, J.: *Land Grab. Israel's Settlement Policy in the West Bank*. Btselem, Jerusalem, 2002.
- Schwebel, S.: *What Weight to Conquest*. In: *Justice in International Law – Selected Writings of Stephen M. Schwebel*. Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

NATO A MAGYAR HADTUDOMÁNYI SZAKIRODALOMBAN (1990-1999)

NATO IN THE HUNGARIAN MILITARY SCIENTIFIC LITERATURE (1990-1999)

A magyar hadtudomány elmúlt évtizedeire mindenképpen érdemes visszatekinteni. Ezt tette a Magyar Hadtudományi Társaság is, amikor megrendezte 2013 novemberében a „30 év a hadtudomány szolgálatában” című konferenciáját. Jelen írás az MHTT konferenciáján – „A NATO tagságra való felkészülés, szemléletformálás” című panel keretében – elhangzott hozzászólás szerkesztett és bővített változata, melyben a szerző az 1990-1999. között NATO témakörben publikált hadtudományi szakirodalom áttekintésére tett kísérletet.

It is doubtlessly worth looking back to the past decades of Hungarian military science, just like the Hungarian Association of Military Science did on its conference about „Serving the military science for 30 years” in November 2013. This article is an edited version of a comment presented in the panel with the title „Preparation for NATO membership, changing approaches”, in which the writer tried to survey the military science literature published in 1990-1999.

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az 1990-es évek alatt a magyar hadtudományi gondolkodás – csakúgy, mint a magyar biztonság- és védelempolitika is – markáns változásokon ment keresztül. Felbomlott a keleti blokk, megszűnt a Varsói Szerződés és egyfajta útkeresés kezdődött egész Európában, így a közép-kelet-európai térségben is. A nagypolitikát és a döntéshozókat élenként foglalkoztatta a keletkezett hatalmi vákuum, a térség számára megnyíló lehetőségek és az integráció feltételei. Természetesen ezt tükrözték vissza az 1990-1999 között született tudományos publikációk is.

A szerző vizsgálata a 90-es években megjelent magyar hadtudományi folyóiratokra és a NATO-val foglalkozó kiadványokra terjedt ki. Bár a továbbiakban a hadtudományi folyóiratok nagyobb hangsúllyal jelennek majd meg, néhány kiadványt mégis ki kell emelnünk.

Az egyik ilyen a „*Honvédelem négy éve*” című kiadványsorozat, amely 1990-1994 és 1994-1998 viszonylatában vizsgálja az 1990-es évek magyar védelmi szféráját, nagy alaposággal bemutatva az időszak eseményeit, fontosabb történéseit, találkozóit és a magyar haderő átalakításával kapcsolatos döntéseket.¹ Szintén jelentősek a *Stratégiai Védelmi Kutató Intézet*² (SVKI) által 1990 és 1999 között végzett kutatások, valamint dokumentumfordítások. Az intézet kutatói körüljárták Magyarország biztonságpolitikai helyzetét, a regionális együttműködési lehetőségeket, az európai biztonsági intézményeket, a balkáni eseményeket, illetve a magyar partnerség és csatlakozás körülményeit, feltételeit. Az SVKI munkájának köszönhetően jelentek meg a NATO Kézikönyvek.³ Ide sorolhatók még a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (később Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) tartott *NATO orientációs tanfolyamok*, amelyek szintén számos jegyzet és kiadvány megjelenését tették lehetővé.

Fel kell hívnunk a figyelmet a *Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoportjára* is, amely 1995 októberében állt fel és 1999-es NATO csatlakozásunkig folytatta működését. Már ezt megelőzően is tettek lépéseket egy ilyen

¹ Bombay László (szerk): *A honvédelem négy éve 1990-1994*. Zrínyi Kiadó Budapest 1994 és Mészáros Károly (szerk): *A honvédelem négy éve 1994-1998*. Zrínyi Kiadó Budapest 1998

² Az SVKI a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Nemzetközi Intézetének részeként Stratégiai Védelmi Kutató Központ néven ma is folytatja kutatásait

³ Lásd bővebben: Csabai György, Szántó Mihály: *Átváltozások 1989-1999..A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2001. 31-34.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

jellegű testület létrehozása érdekében, azonban a katonai szakmai ismeretek és a nyelvi kompetenciák összhangját nem sikerült megteremteni, így nem érték el a kívánt eredményt. 1995-re azonban a nyugaton végzett tiszteknek egy olyan kritikus tömege alakult ki, akik nemcsak remek angol nyelvtudással rendelkeztek, de megismerték az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, más nyugati országok, valamint a NATO katonai gondolkodását és eljárásait is. A munkacsoport 1995-ben Végh Ferenc vezetésével indult el, akit később Urbán Lajos követett. A szakértői csoport alapvető feladata a *NATO szabályzatainak, kézikönyveinek fordítása és adaptálása* volt, mellyel hozzájárult a törzsek és csapatok elsődleges felkészítéséhez, a NATO kompatibilitás eléréséhez. A munkacsoport mintegy 140 kiadványa között tehát megtaláljuk a NATO szabályzatainak és fontosabb dokumentumainak fordítását, de foglalkoztak ezeken kívül a nyugat-európai országok változó védelempolitikájával, haderőivel, azok struktúrájával és doktrínáival is. Az ekkor elkészült anyagokat a katonai felsőoktatásban is felhasználták, később azonban – a csatlakozás után – már nem tulajdonítottak ezeknek akkora szerepet.

A tárgyalt időszakban a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (később Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) elkészült szakdolgozatok és disszertációk említése sem elhanyagolható.⁴ Különösen azért nem, mert ezek a munkák főleg katonai-szakmai kérdéseket tárgyalnak. A későbbiekben kifejtett vizsgálatok is azt mutatják, hogy a szakirodalom ezekkel a témákkal elsősorban az 1990-es évek második felében foglalkozott, így kiemelten értékelendő a hallgatók érdeklődése a Szövetség és annak eljárásai, rendszerei iránti érdeklődés.⁵

Az 1990-es években a hadtudományi folyóiratok között alig néhány periodikát említhetünk, azonban ezek is színvonalas írásokat tartalmaztak és rendszeresen feldolgozták a hadtudomány, a magyar biztonság- és védelempolitika aktuális kérdéseit. A vizsgálat tárgyát a *Hadtudomány, az (Új) Honvédségi Szemle*,⁶ a *Társadalom és Honvédelem*, a *Bolyai Szemle* és az *Akadémiai Közlemények*⁷ című folyóiratok képezték. Ezek közül is ki kell emelnünk a *Hadtudományt* és a *Honvédségi Szemlét*, ugyanis a tárgyalt időszakban ezek a periodikák rendszeresen foglalkoztak a NATO-val, Magyarország és térségünk lehetőségeivel.

A folyóiratok közé sorolhatnánk a *Hadtudományi Tájékoztató* kiadványait is, azonban a lapszámokban gyakran csupán fordításokat, illetve a külföldi szakirodalomban megjelent írások ismertetőit, összegzéseit, olykor egy-egy konferencia előadásainak szerkesztett változatát találjuk. A *Hadtudományi Tájékoztató* kiadásáért a Magyar Honvédség Honvéd Vezérkar (MH HVK) Tudományszervező Osztálya⁸ volt felelős, de a tartalomtól függően együttműködött a MH HVK Védelmi Tervező Főcsoportfőnökségével, a HM Oktatási és Tudományszervezési Főosztályával, vagy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel.

A vizsgálat megkönnyítésének érdekében mindenekelőtt érdemes felvázolni az 1990 és 1999 közötti főbb eseményeket, ezek kronológiáját.

KRONOLÓGIAI ÁTTEKINTÉS⁹

Az 1990-es évtizedet Magyarország a *Varsói Szerződés* (VSz) tagjaként kezdte meg, azonban már 1990 júliusában hivatalosan is felvette a kapcsolatot a NATO-val. Ezek után felgyorsultak az események. Bár a VSz egészen 1991 júliu-

⁴ A Nemzeti Közszerződési Egyetem Központi Könyvtárának katalógusa alapján a jogelőd intézményben (ZMKA/ZMNE) mintegy tíz szakdolgozat, egy OTDK dolgozat és egy doktori disszertáció született 1990-1999 között NATO-hoz kapcsolódó témakörökben.

⁵ A katonai tanintézet NATO felkészítés érdekében végzett tevékenységét (katonai nyelvképzés, tananyag-kidolgozás, NATO-orientációs tanfolyamok, stb) részletesen lásd M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a NATO-felkészülés szolgálatában (1995-1997). *Honvédségi Szemle*, 141. évfolyam, 2013. 5. szám, 97-103.o.

⁶ Az 1990-es évfolyam még mint *Honvédségi Szemle* jelent meg, majd néhány évig *Új Honvédségi Szemle*ként találkozhatunk a folyóirattal.

⁷ Az *Akadémiai Közlemények* című folyóirat 1997-től – az intézményi változásoknak megfelelően – *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények* címmel jelent meg.

⁸ Az osztály megnevezése az 1990-es évek alatt többször változott.

⁹ Az áttekintés alapját „A honvédelem négy éve 1990-1994” és „A honvédelem négy éve 1994-1998” című kötetek kronológiái képezték.

sáig fennállt, Magyarország a rendszerváltozás után egyre aktívabb szereplője lett a Nyugat-Európával és a NATO-val folytatott dialógusnak, kölcsönös látogatások következtek. Ez azt is mutatta, hogy az egykori nyugati blokk országai külön-külön és együttesen is – érzékelve a rendszerváltó államok igényeit és céljait – nyitottak voltak a közeledésre. Markáns változásoknak lehettünk szemtanúi, hiszen az egykori ellenségek már az együttműködés útját keresték. A Szövetség 1990-ben társult tagságot ajánlott Magyarországnak a *NATO Parlamentben*, 1991 decemberében pedig megalakult az *Észak-atlanti Együttműködési Tanács*,¹⁰ amelyhez Magyarországon kívül más közép-kelet-európai államok és az egykori Szovjetunió utódállamai is csatlakoztak.

1991-től nemcsak nyugat-európai irányban élénkültek fel a kapcsolatok, de a *visegrádi államok* (Lengyelország, Magyarország, Csehország és Szlovákia – 1993-ig Csehszlovákia) is intenzívebb együttműködésre törekedtek. A tárgyalásokon felmerültek közös gyakorlatok és a NATO-csatlakozás esélyei is. Ezen kívül jelentős szerepet kapott Magyarország közeledése az Európai Gazdasági Közösségekhez (később az Európai Unióhoz), a Nyugat-európai Unióhoz, valamint egyre aktívabb részvétele az ENSZ békefenntartó tevékenységében.

A politikai szintéren túl katonai berkekben is megkezdődött az együttműködés az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével. A katonai vezetők között is rendszeressé váltak a konzultációk és a *Magyar Honvédség tisztjei különböző képzéseken vehettek részt a NATO tagállamok tanintézeiben és a NATO által szervezett tanfolyamokon*.¹¹ Ezzel párhuzamosan a Honvédség átalakítása is megkezdődött, mindenekelőtt nagyarányú létszámcsökkentést hajtottak végre és megkezdődött a haderő és a katonákat érintő jogszabályi háttér rendezése, a civil kontroll megvalósítása. Természetesen itt kell megemlítenünk a Magyarország által aláírt haderő-csökkentési megállapodást is (CFE Szerződés). Mindeközben kibontakozóban volt a balkáni válság, ami ugyancsak hatással volt a NATO-ra és a magyar biztonság- és védelempolitikára.

1993-ban a magyar országgyűlés elfogadta a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai, valamint védelempolitikai alapelveit, melyekben kiemelésre került a NATO-hoz való fokozatos közeledésünk. Ugyanebben az évben állt fel a belga magyar nagykövetség keretén belül az Atlanti Összekötő Hivatal, amely Brüsszelben képviselte a magyar érdekeket.

A következő mérföldkö Magyarországon és a Szövetség viszonylatában a *Békepartnerségi Program* (Partnership for Peace – PfP) elindítása volt 1994-ben. Az 1990-es években egymás után csatlakoztak a programhoz a partnerség iránt érdeklődő államok. A PfP program megítélése mégsem volt száz százalékban pozitív. Hiszen Magyarország számára ekkorra már a taggá válás jelentette az elsődleges prioritást, egy ilyen „látszólagos” lépés pedig felvetette a kérdést, vajon tényleg vannak-e a Szövetségnek bővítési szándékai. Hamar bebizonyosodott azonban, hogy a PfP program keretei tovább segítették a NATO-hoz való közeledést. Az eredményeket az intenzívebbé vált dialógus, valamint a közös PfP kiképzések és gyakorlatok igazolták.

1995-től a *balkáni események* kaptak központi szerepet a Szövetségben. Magyarország földrajzi közelségénél fogva jelentős szereplővé lépett elő, hiszen elősegítette az IFOR (Implementation Forces) és SFOR (Stabilization Forces) átvonulását, illetve befogadó nemzeti támogatást nyújtott. Ezen túlmenően egy műszaki kontingenssel is részt vettünk a műveletekben.

Az 1996-1997-es években már egyértelműen a NATO-hoz való csatlakozás célkitűzése motiválta a magyar politikai-katonai vezetést. A Honvédség átalakítása ennek szellemében folytatódott. Az *1997. júliusi madridi NATO csúcson* ezek a törekvések visszaigazolást nyertek, hiszen *Magyarország – Lengyelországgal és Csehországgal együtt – meghívást kapott a Szövetségbe*. Megkezdődtek a csatlakozási tárgyalások, melynek során a három meghívott állam folyamatosan egyeztetett.

¹⁰ Az Észak-atlanti Együttműködési Tanács 1997-ben átalakult és Euro-atlanti Partnerségi Tanács testületeként folytatta a munkát.

¹¹ Lásd bővebben: Csabai György, Szántó Mihály: Átváltozások 1989-1999. A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2001. 35-40.o.

1997 novemberében Magyarország népszavazást tartott a NATO csatlakozásról, amely közel 50%-os részvétel mellett 85%-os támogatást hozott.¹² Egyenes út vezetett tehát 1999 márciusáig, amikor is csatlakoztunk a Szövetséghez.

HADTUDOMÁNYI FOLYÓIRATOK VIZSGÁLATA

Az események kronologikus bemutatása után érdemes alaposabban megvizsgálni, hogy ezek az események hogyan jelentek meg a már említett magyar hadtudományi folyóiratokban és hogyan alakították a kutatások, szakirodalmi feldolgozások fókuszát.

Először is néhány gondolat a *vizsgálat módszertanáról*: A vizsgálat során a szerző azokat a cikkeket és tanulmányokat vette elsősorban figyelembe, amelyekben *központi szerepet kapott a NATO, mint politikai-katonai szövetség, vagy mint Magyarország és a térség egyik integrációs lehetősége, esetleg az átalakítások katalizátora*. Természetesen ennél sokkal több írásban megjelent a Szövetség, de ahol csak marginálisan került említésre, azokat a publikációkat a szerző nem vonta be a feldolgozás körébe.

A cikkek kategorizálása az alábbiak szerint történt:¹³

- *Magyar biztonság- és védelempolitika*, ami magában foglalja a magyar haderő átalakítását, Magyarország politikai lehetőségeinek vizsgálatát és a csatlakozás érdekében tett lépéseket.
- *Közép-Kelet-Európa, regionális kooperáció*, ami alatt a térségünk helyzetét elemző írásokat, illetve a közös felépítés és együttműködés vizsgálatát kell érteni.
- *Nemzetközi kapcsolatok* kategóriája azokat a cikkeket foglalja össze, amelyek a Magyarországra érkező nyugat-európai államok politikai, katonai vezetőinek és a NATO képviselőinek látogatásáról, magyar részvétellel szervezett nemzetközi konferenciákról, illetve hazánk vezetőinek euro-atlanti látogatásairól és konzultációiról számolnak be.
- *NATO stratégia, partnerség* címszó alá a szerző a Szövetséggel, annak stratégiájával, struktúrájával, szerepével foglalkozó publikációkat sorolta be, valamint itt szerepelnek a partnerséggel kapcsolatos cikkek is.
- *Nyugat-Európa és biztonsági szervezetek* kategóriáját azért érdemes külön említeni, mivel a szerzőket és a magyar szakirodalmat kiemelten foglalkoztatták a nyugat-európai minták, illetve a NATO mellett, adott esetben azzal együttműködésben tevékenykedő biztonsági szervezetek.
- *A katonai-szakmai kérdések és gyakorlatok* szintén jelentős szerepet kaptak az 1990-es években. Ehhez kapcsolhatók a *balkáni eseményekkel* és a magyar részvétellel kapcsolatos írások is.

A *Hadtudomány* című folyóirat – a Magyar Hadtudományi Társaság kiadványa – első alkalommal 1991 augusztusában jelent meg. Az első évfolyamban így két lapszám, majd minden további évben négy kiadvány jelent meg. Szinte minden lapszamban szerepeltek a NATO-val kapcsolatos írások. Ezek számának összesítése remekül leköveti a NATO és Magyarország közötti kapcsolatok alakulását. A legtöbb cikk az 1994-1995-ös esztendőben jelent meg, amikor a Békepartnerségi Program új lehetőségeket nyitott hazánk előtt. (lásd: 1. ábra)

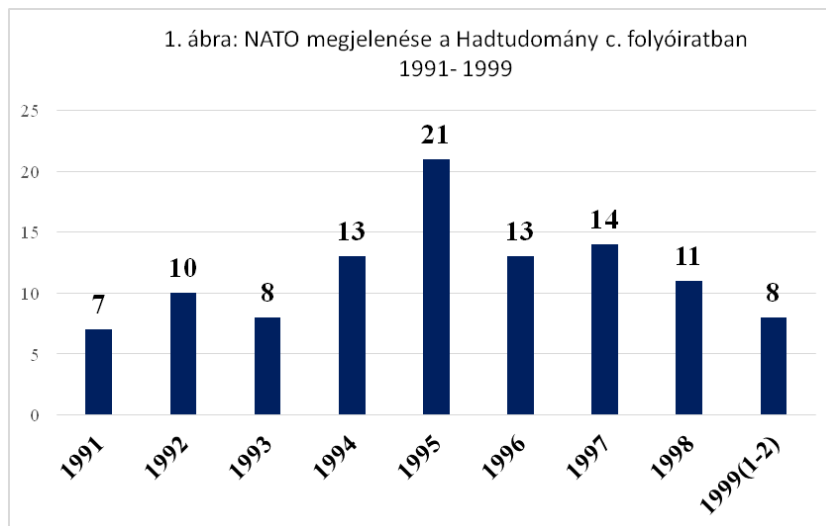
¹² 8.059.039 választásra jogosult állampolgárból 3.968.668 fő szavazott (49,24%). A szavazók közül 3.344.131 fő (85,33%) választott igennel. Ez az összes választójogosult 41,50%-a. Lásd bővebben: Nemzeti Választási Bizottság http://www.valasztas.hu/hu/ovb/52/52_0.html [2013.12.04.]

¹³ A kategóriák felállítása Kőszegvári Tibor gondolatmenete alapján, azt tovább bővítve történt. Lásd bővebben: Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma. *Hadtudomány* 2007/1. szám. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_2.html [2013.12.04.]

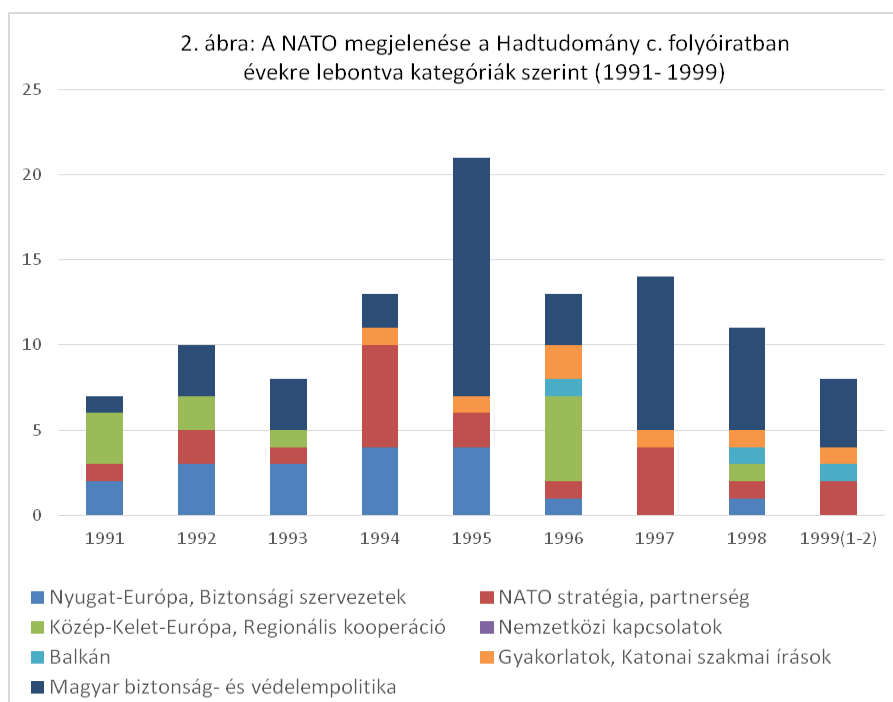
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

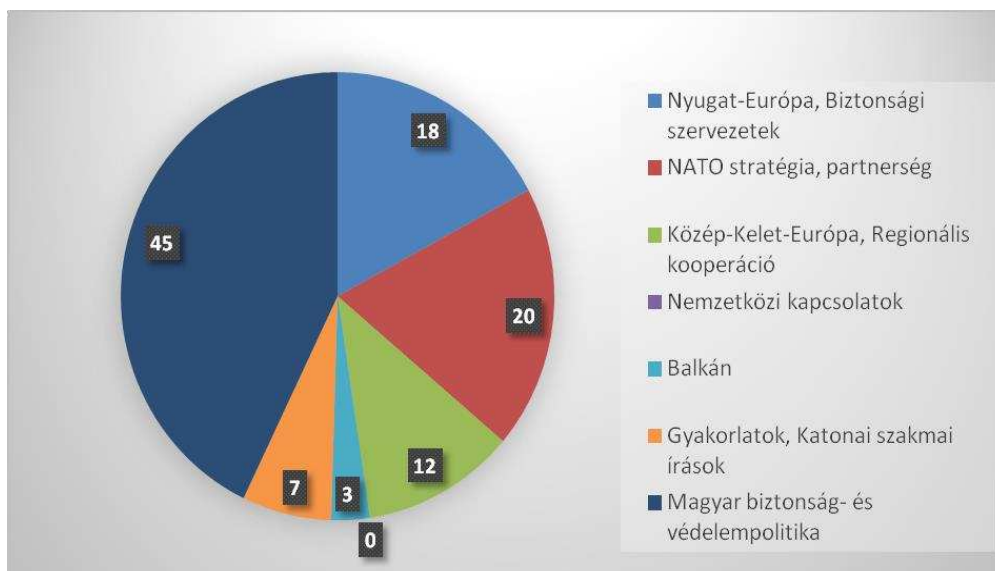
Ha a cikkeket a már említett kategóriákba soroljuk, a fenti kijelentés megerősítésre kerül, hiszen 1994-ben az írások többsége a NATO partnerségi programjaival foglalkozik, az 1995-ös évfolyamban pedig főként a magyar biztonság- és védelempolitikával foglalkozó cikkeket találunk. (lásd: 2. ábra)

Az 1991-1999-es évfolyamokat összességében vizsgálva pedig, ahogy a 3. ábra is mutatja, a következő arányokat találjuk a megjelent publikációk témáit illetően:

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

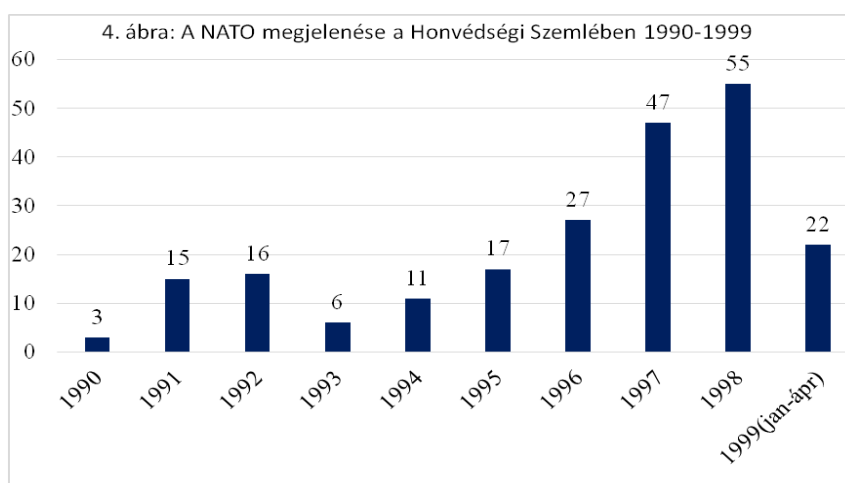
KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

3. ábra: A NATO megjelenése a Hadtudomány c. folyóiratban kategóriák szerint (1991- 1999)

Jól látható, hogy a Hadtudomány című folyóirat nagy hangsúlyt fektetett a magyar politikai irányok és lehetőségek vizsgálatára, illetve a haderő NATO kompatibilis átalakítására, míg a katonai-szakmai kérdések kisebb arányban szerepeltek.¹⁴

A *Honvédségi Szemle* esetében egy évente 12 alkalommal megjelenő folyóiratról van szó, így a NATO-val kapcsolatos cikkek összesítése is nagyobb számokat eredményez. Az előzőekkel ellentétben viszont más megoszlással találkozunk az 1991. és 1999. közötti lapszámok vizsgálatakor. (lásd: 4. ábra)

Erre az eltérésre a cikkek kategóriák szerinti megoszlása adja meg a választ. (lásd: 5. ábra) Itt látványosan kitűnik, hogy nem elsősorban a Béképartnerségi Program ösztönözte a folyóirat szerzőit, a cikkek számának növekedése sokkal inkább köthető a kapcsolatok és együttműködés elmélyüléséhez a csatlakozás közeledtével. Nagy hangsúllyal szerepel-

¹⁴ Lásd bővebben Szabó József: A Társaság korábbi elnökének visszaemlékezései. Hadtudomány 2010/3. szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szabojozsef.pdf [2013.12.04.]

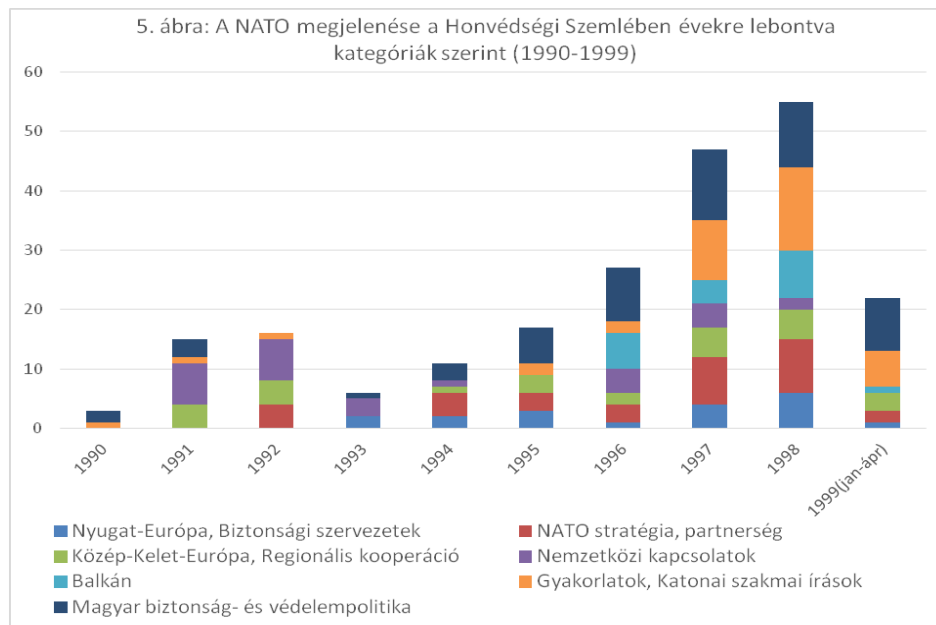
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tek a haderő átalakításával kapcsolatos írások, illetve az előzőekkel ellentétben jelentős szerepet kaptak a katonai szakmai kérdések és a gyakorlatok.¹⁵ Az 1990-es évek elején kiemelendő mindemellett a nemzetközi kapcsolatok megjelenése. A Honvédségi Szemle számolt be az időszakra jellemző kölcsönös látogatásokról. Ezek keretében Magyarországra érkeztek a nyugat-európai haderők vezérkari főnökei, védelmi miniszterek, illetve a NATO képviselői. Sok esetben a külföldi vendégek előadást tartottak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián,¹⁶ melynek szerkesztett változata a legtöbb esetben szintén megjelent a folyóiratban. A magyar politikai és katonai vezetés pedig látogatásokat tett a nyugat-európai és a csatlakozásra váró államok haderőinél és a NATO parancsnokságokon is.

1997-től a Honvédségi Szemle egy új rovatot is létrehozott *Integráció* címmel. Ugyan a NATO-val kapcsolatos írások nem kizárólag ebben a rovatban szerepeltek, mégis jelentős momentum volt ez a folyóirat történetében.

Az 1990-1999 között a folyóiratban megjelenő cikkeket – kategóriánként – a 6. ábra mutatja. A Honvédségi Szemlében – ahogy látható – kiegyensúlyozottabban jelennek meg az alkalmazott kategóriák.

¹⁵ Lásd bővebben: Varga Mihály: Hatvan éves az Új Honvédségi Szemle. Hadtudomány 2007/1. szám. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_16.html [2013.12.04.]

¹⁶ 1996-tól Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

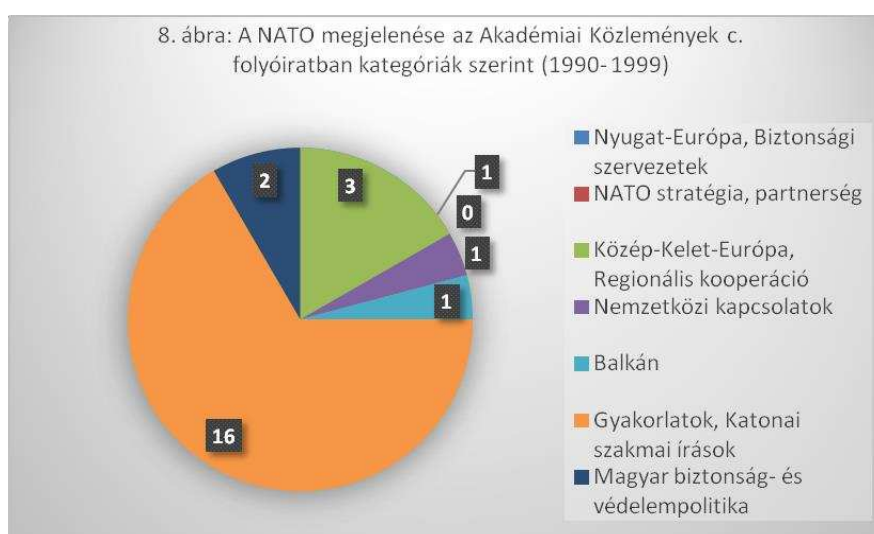
Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A *Társadalom és Honvédelem* című folyóirat csak az 1990-es évek második felében indult és általánosságban kisebb jelentőséget tulajdonított a NATO-nak. Az 1997-es évfolyamban összesen négy kapcsolódó cikk született, viszont 1999-ben a NATO csatlakozásunk alkalmából NATO-különszám került kiadásra. Az érintett témákat illetően a 7. ábra ad közelebbi információkat.

7. ábra: A NATO megjelenése a *Társadalom és Honvédelem* c. folyóiratban kategóriák szerint (1997- 1999)

Az *Akadémiai Közleményekben*¹⁷ már rögtön 1990-ben megjelentek a NATO-val kapcsolatos írások, majd néhány év kihagyásával 1995-től tért vissza a téma a folyóiratba. Összességében alig több mint húsz cikkről beszélhetünk, melyeknek túlnyomó többsége katonai-szakmai témákkal foglalkozik. (lásd: 8. ábra)

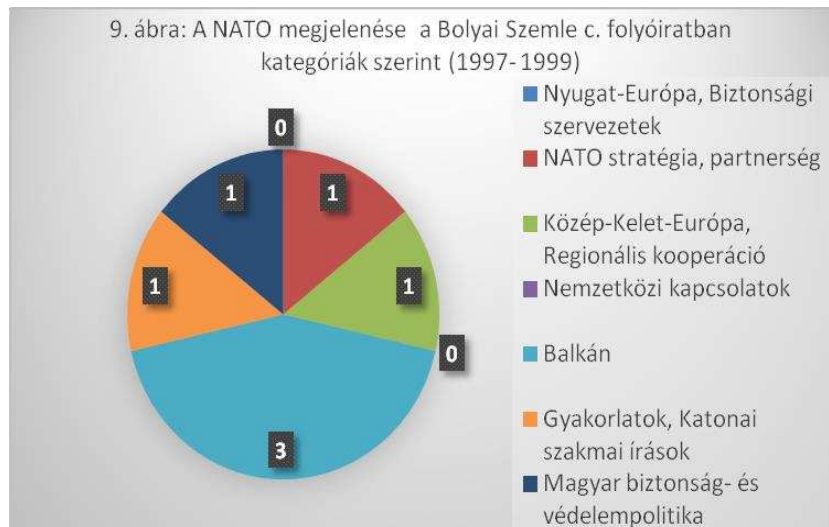
¹⁷ 1997-től Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A *Bolyai Szemlé*ben az 1996-1997-1998-as évfolyamokban találunk néhány NATO-hoz kapcsolódó írást. Az Akadémiai Közleményekhez hasonlóan itt is a katonai-szakmai témák tárgyalása került előtérbe, ezek leginkább a balkáni események köré összpontosultak. (lásd: 9. ábra)

Eddig nem említettük a *negatív hangot képviselő cikkeket és tanulmányokat*. Természetesen ilyenek is voltak, sőt, nemcsak cikkek, hanem önálló tanulmánykötetek formájában is.¹⁸ Ezek azonban az esetek túlnyomó többségében nem a hadtudományhoz kötődő kiadványokban jelentek meg, hanem olyan folyóiratokban, mint a Társadalmi Szemle, vagy a Mozgó Világ.

KÖVETKEZTETÉSEK, AVAGY MIT KELL LÁTNUK A SZÁMOK MÖGÖTT?

A fentiekben felvázolt számok és diagramok mögött sok-sok információ rejtőzik, aminek mindenképpen érdemes figyelmet szentelni.

Egyértelműen megmutatkozik, hogy az 1990-es évek elején a hadtudományi szakirodalom elsődlegesen a *világrendben bekövetkezett változásokkal*, a létrejött hatalmi vákuummal foglalkozott. Előtérbe került egyfajta *útkeresés* nemcsak Magyarországra, de egész Európa számára is. Magyar nézőpontból egyszerre merült föl a semlegesség kérdése és az elköteleződés egy politikai-katonai szövetség irányába. Gyakori téma volt ekkor a *külföldi haderők vizsgálata*. Itt nemcsak az euro-atlanti térségre kell gondolnunk, hanem a kelet-közép-európai térség, a rendszerváltó államok haderőit is górcső alá vették a szerzők. A *kölcsönös látogatásokról* szóló tudósítások, melyeket már többször is említettünk azért fontosak, mert Magyarország számára is kiemelt jelentőséggel bírtak a kapcsolatok újrafelvételében, elmélyítésében.

Érdekes momentum volt az elemzés során, hogy a *békefenntartással* foglalkozó írások 1996-ig kizárólag az ENSZ viszonylatában vizsgálták a témakört. Néhány kivételt ez alól is találunk a Hadtudomány 1993-1994-ben megjelenő cikkeiben, amelyek az ENSZ mellett a NATO-t is megjelenítik a békefenntartással kapcsolatban.

A szintén több alkalommal emlegetett katonai-szakmai írásokat a statisztikákban nem részleteztük, azonban mindenképpen ki kell emelni, hogy ezek túlnyomó többségben a *légierőhöz* kapcsolódtak. Ezen nem is kell csodálkoznunk,

¹⁸ Olyan címekkel találkozhatunk, mint „Nem kell a NATO”, „Ámokfutás a NATO-ba”, „Érvek Magyarország NATO csatlakozása ellen” vagy „Reálisan a NATO tagságról”.

hiszen a NATO integrált légvédelmébe való bekapcsolódás a csatlakozási folyamatban is prioritást élvezett. Ezen kívül a *logisztika és a térképészet* képviseltette magát a megjelent publikációkban.

Bár nem a cikkek nagy száma indokolja, de nem mehetünk el a nyelvképzés, az *angol nyelvtudás szükségességének* követelménye mellett. Ez a témakör – meglepő módon – csupán 1995-től jelenik meg a szakirodalomban.¹⁹ 1994-től a NATO-hoz köthető hadtudományi szakirodalmat a *partnerségek* uralták. 1995-től pedig emellett kiemelt szerepet kapott a *balkáni válság, a NATO beavatkozása, az IFOR és SFOR erők, illetve a magyar részvétel*.

Érdemes kiemelni a témában gyakran publikáló szerzők nevét, akik az 1990-es években rendszeresen foglalkoztak a NATO-val: *Bognár Károly, Hajma Lajos, Kőszegvári Tibor, Matus János, Nagy László, illetve Szternák György*. A felsorolás természetesen nem lehet teljes, de az említett hadtudományi szakírók és egyetemi oktatók munkája mindenképpen elismerésre méltó.

Az eddigiekben nem esett szó a folyóiratok szerkezetéről, viszont a Hadtudomány és a Honvédségi Szemle esetében érdemes erről is pár szót ejteni:

A Hadtudományban a NATO-hoz kapcsolódó cikkek általában a Biztonságpolitika című rovatban szerepeltek.²⁰ Mivel ez a rovat volt legtöbbször az első a folyóiratban, gyakorlatilag a *NATO-val kapcsolatos kérdések nyitották a lapszámokat*. A Hadtudomány egy külön rovatot szentelt a nyugati szakirodalom beemelésének Szemle című rovatával. A folyóirat hasábjain az 1990-es évek végén minden kétséget kizáróan a NATO csatlakozás kérdései kerültek a publikációk középpontjába.²¹

A Honvédségi Szemle esetében már említettük az Integráció című rovatot, aminek a keretében nem csak a NATO, hanem az EU is szerepet kapott. Azonban az integrációhoz köthető cikkek nagyobb része nem ebben a rovatban szerepelt, hanem a tudományos-szakmai elvek alapján felosztott más rovatokban.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a NATO-val kapcsolatos szakirodalom 1990-1999. között a *védelmi szféra széles spektrumát lefedte*, annak minden aspektusát megjelenítette. A szakcikkek, tanulmányok, kiadványok pótolhatatlan szerepet tölthettek be a HM és a Magyar Honvédség NATO tagságra való felkészítésében, a szövetségi szemlélet formálásában, a csatlakozáshoz szükséges minimális katonai követelmények elérésének elméleti megalapozásában. A publikált tanulmányok és cikkek *magas minőséget* képviseltek és kifejezetten *informatívak* voltak. Szemléletükre pedig alapvetően a *nyitottság és a pozitív megközelítés volt jellemző*.

Kulcsszavak: hadtudomány, NATO, NATO csatlakozás, NATO partnerség, magyar hadtudományi folyóiratok

Key words: military science, NATO, NATO accession, NATO partnership, Hungarian Military Journals

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Akadémiai Közlemények lapszámai 1990-1996.
- Bolyai Szemle lapszámai 1996-1998.
- Hadtudomány folyóirat lapszámai 1991-1999.
- (Új) Honvédségi Szemle lapszámai 1990-1999.

¹⁹ A Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK) 1995-ban alakult meg, amely többszörös szervezeti átalakulás után ma is működik az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar részeként

²⁰ A folyóirat rovatonkénti összesített cikkszámait lásd bővebben: Horváth István: A Hadtudomány húsz évéről. Hadtudomány 2010.3. szám http://mht.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_horvathistvan.pdf [2013.12.04.]

²¹ Lásd Szenes Zoltán: A hadtudomány szolgálatában. Hadtudomány, 2010. 3. szám. 15. o. http://mht.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szenes.pdf [2013.12.04.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISS Petra

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények lapszámai 1997-1999.
- Társadalom és Honvédelem lapszámai 1997-1999.
- Bombay László (szerk): A honvédelem négy éve 1990-1994. Zrínyi Kiadó Budapest 1994.
- Csabai György, Szántó Mihály: Átváltozások 1989-1999. A Varsói Szerződéstől a NATO tagságig. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2001
- Horváth István: A Hadtudomány húsz évéről. Hadtudomány 2010/3. szám
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_horvathistvan.pdf [2013.12.04.]
- Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma. Hadtudomány 2007/1. szám.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_2.html [2013.12.04.]
- M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a NATO- felkészülés szolgálatában (1995-1997). Honvédségi Szemle, 141. évfolyam, 2013/5. szám
- Mészáros Károly (szerk): A honvédelem négy éve 1994-1998. Zrínyi Kiadó Budapest 1998
- Nemzeti Választási Bizottság adatai http://www.valasztas.hu/hu/ovb/52/52_0.html [2013.12.04.]
- Szabó József: A Társaság korábbi elnökének visszaemlékezései. Hadtudomány 2010/3. szám.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szabojozsef.pdf [2013.12.04.]
- Szenes Zoltán: A hadtudomány szolgálatában. Hadtudomány, 2010/3. szám.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/3/2010_3_szenes.pdf [2013.12.04.]
- Varga Mihály: Hatvan éves az Új Honvédségi Szemle. Hadtudomány 2007/1. szám.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_16.html [2013.12.04.]

**GUAM ÉS AZ ÉSZAKI-MARIANA-SZIGETEK HELYZETE ÉS SZEREPÜK
A CSENDES-ÓCEÁNI TÉRSÉG BIZTONSÁGÁBAN****STATUS OF GUAM AND THE COMMONWEALTH OF THE NORTHERN MARIANA ISLANDS –
AND THEIR ROLE IN THE SECURITY OF THE PACIFIC OCEAN**

A cikk két csendes-óceáni amerikai szigetterületet mutat be: Guamot és az Északi-Mariana-szigeteket, melyek bár ugyanazon a szigetláncon helyezkednek el, mégis más alkotmányos kapcsolatban állnak az Egyesült Államokkal.

A szerző áttekinti a szigetek történetét a gyarmatosítás korától a XXI. századig, leírja szigetek lakosainak az alkotmányos kapcsolat fejlesztéséért folytatott törekvését, és a szigetek stratégiai jelentőségét a Csendes-óceán nyugati medencéjében. A publikáció bemutatja annak a több éves folyamatnak a lépéseit és lehetséges következményeit, melynek során az amerikai fegyveres erők – a változó stratégiai érdekeknek megfelelően – jelentős katonai fejlesztést indítottak be Guam szigetén.

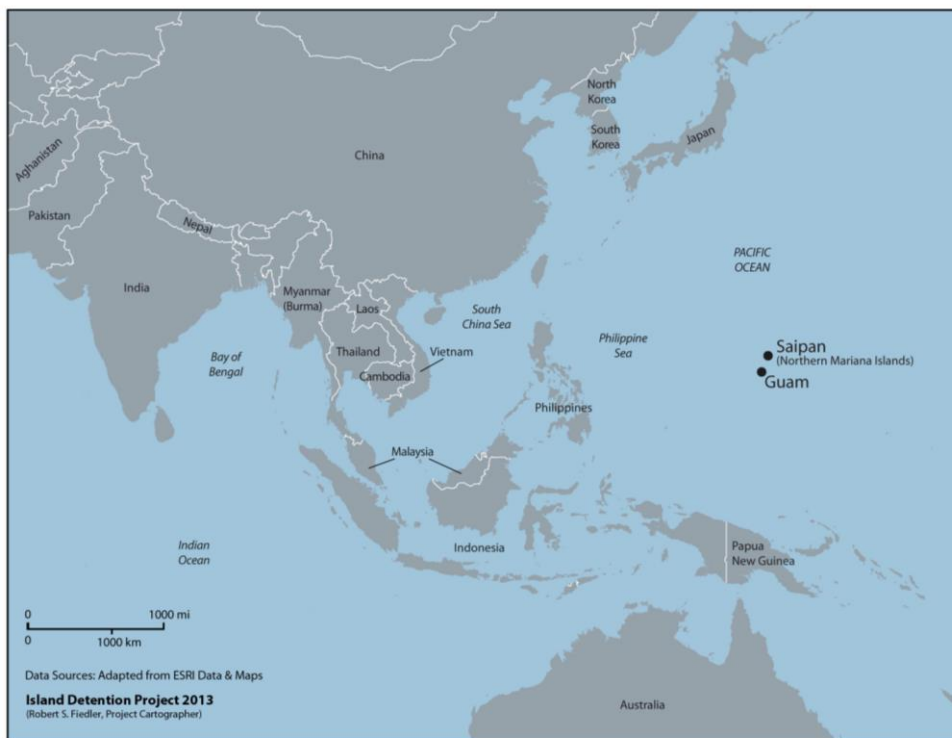
The article describes two american insular areas in the Pacific: Guam and the Northern Mariana Islands, which, although situated on the same island chain, has a different constitutional relationship to the United States.

The author reviews the history of the islands from the colonial age to the twenty-first century, describes the efforts of the people of the islands to improve the constitutional relationship, and the strategic significance of the islands in the western Pacific basin. The publication presents the steps and the possible consequences of a multi-year process, in which the U.S. armed forces have launched a major military development on the island of Guam - according to the changing strategic interests.

Az a tény, hogy az Egyesült Államok területe nem csak az észak-amerikai kontinensen terül el, viszonylag közismert – Hawaii, Puerto Rico, sőt az Amerikai Virgin szigetek a példák erre. Arról azonban talán hajlamosak vagyunk megfeledkezni, hogy e nagyobb és ismert területeken túl, milyen más, kisebb, ugyanakkor stratégiaileg rendkívül fontos szigetekkel rendelkezik az USA.

Az alábbi cikk a Csendes-óceán keleti medencéjében fekvő, kulcsfontosságú szigetlánc, a Mariana-szigetek helyzetét mutatja be, történelmi-politikai és a térség biztonságában betöltött helyzete szempontjából.

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A Mikronéz szigetvilágban található Mariana szigetek, csak földrajzi kategória, politikailag két különböző alakulatot alkotnak: Guamot, mely az Egyesült Államok bekebelezetlen külbirtoka, és az Északi-Mariana-szigeteki Közösséget, (*Commonwealth of the Northern Mariana Islands*), mely szabad akaratából került az USA szuverenitása alá. A két terület fejlődése mind történelmileg, mind politikailag különböző volt a huszadik században. Először vizsgáljuk meg Guamot!

GUAM

A szigetlánc legdélibb fekvésű és egyben legnagyobb tagja a harminc mérföld hosszú és tíz mérföld széles Guam, melyet erősen erodált vulkanikus kőzetek építenek fel.¹ A szigetcsoportot a spanyol uralkodó szolgálatában álló portugál Ferdinand Magellán fedezte fel 1521-ben, elnevezve azokat Ladrones-szigeteknek, majd továbbhajózott nyugati irányba – felfedezve a Fülöp-szigeteket.² Manila 1571-es megalapításától fontos forrása volt a távol-kelet kincseinek, ezért lényegessé vált az odavezető út biztosítása. A bennszülött csamorro törzsek által lakott Guam jelentőségét az elhelyezkedése adja, mivel fontos megálló volt a Kína és Mexikó közötti kereskedelmi útvonalon.

Guamon a spanyolok először 1665-ben jelentek meg, mint telepések és térítők, Habsburg Mária Anna régensnő tiszteletére átnevezve a szigeteket Mariana-szigeteknek.³ A Mariana-szigetek központja már ekkor Guam lett, a telepések az őslakosok legnagyobb települését Hagåtña-t szállták meg.⁴ Az őslakosokat brutálisan leigázták, melynek eredményeképpen brutális népességcsökkenés következett be a század végére. A bennszülöttek helyére Fülöp-szigeteki munkások érkeztek.⁵ A szigeteket a Mexikóvárosban székelő Új-Spanyolország alkirályságból igazgatták, mint Spanyol Kelet-Indiák

¹ Gruber László: Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természeti földrajza, Dialóg Campus Kiadó, 2003, 155

² The Times Atlas - Felfedezések, Felipe Fernández Armesto (szerk.) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993, 166

³ Szilágyi Ágnes Judit: A spanyol gyarmatbirodalom, In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris 2009, 401

⁴ A város nevének, mely a mai napig fővárosként funkcionál, bennszülött nevéből adódóan több átirása is létezik: spanyol: Agaña, angol: Agana, napjainkban a csamorro Hagåtña nevet használják.

⁵ Arnold Leibowitz: Defining Status: A Comprehensive Analysis of United States Territorial Relations, Springer; 1989, 522

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

többi tagját: a Fülöp-szigeteket, a Karolina-szigeteket és a mai Palaut. A kereskedelmi flották, melyek selymet, fűszereket, porcelánt szállítottak Manila és Acapulco között, százötven éven keresztül biztosították a sziget jólétét.⁶ Azonban a mexikói forradalom, majd az abból következő függetlenség (1821) után a Fülöp-szigetéről induló hajók, már nem a Csendes-óceán felé hajóztak, így az itt fekvő szigetek jelentősége csökkent.⁷ Ezt követően a bálnavadászok kedvelt kikötőjévé vált a sziget, elsősorban annak védett kikötője miatt.

Ugyanakkor az amerikai stratégiák hamarosan felfigyeltek a szigetet elhelyezkedésére, így amikor 1898-ban kitört a spanyol-amerikai háború, a haditengerészet azonnal elfoglalta azt. Érdekes, hogy az ugyanabban az évben megkötött Párizsi Békeszerződés értelmében a Mariana-szigetek közül csak e legnagyobb került az Egyesült Államok birtokába.⁸ Ezzel a döntéssel megszakadt a szigetek politikai integritása, melynek következményei máig hatnak.

A sziget igazgatását McKinley elnök egy mindössze kétmondatos elnöki utasításban Department of the Navy-re bízta: *The island of Guam in the Ladrones is hereby placed under the control of the Department of the Navy. The Secretary of the Navy will take such steps as may be necessary to establish the authority of the United States and to give it necessary protection and government.*⁹ Ezzel a haditengerészettől érkező kormányzók szinte korlátlan hatalmat kaptak, és minden tekintetben az amerikai fegyveres erők érdekeit helyezték előtérbe.¹⁰ A haditengerészeti vezetést gyakran kritizálták azzal, hogy a kormányzók úgy irányítják a szigeteket, mintha egy hadihajó vagy haditengerészeti létesítmény lenne, nem pedig egy civilek által lakott terület.¹¹ Ugyanakkor megindult a sziget kb. 10.000 lakosának erőltetett asszimilálása is az amerikai nyelvi, kulturális értékek mentén, felszámolva az évszázados spanyol és csamorro örökséget.¹² A bíróságok is az amerikai rendszert és jogot követték, amely a szigetlakóknak idegen volt.¹³ Az amerikaiak, csakúgy mint a spanyolok nem érdeklődtek a helyi hagyományok, kultúra, gondolkodás iránt, a területre, mint geopolitikai jelentőségű helyszínre tekintettek, melynek *mellesleg* vannak lakosai is.

Sem a közigazgatást biztosító szervezeti törvény (*organic act*), sem az amerikai állampolgárság megadása nem került fel, a katonai kormányzók ellenálltak bármiféle civil kormányzati tervnek. Mindössze egy tanácsadói szintű szervezet hoztak létre 1917-ben a legprominensebb szigetlakókból kiválasztva, Guam Congress néven, ám ennek nem volt döntési joga.¹⁴ Ugyanakkor jelentős katonai fejlesztések a haditengerészeti kikötőt leszámítva nem történtek a szigeten, a stratégiai helyzetből adódó lehetőségeket a szigeten nem használták ki, az csak egy periférikus megállóként funkcionált az amerikai hadihajóknak.

A térségben szintén érdekelt japán császárság 1941. december 8-án a szomszédos Északi Mariana-szigetéről indított támadásával elfoglalta a gyengén védett szigetet, mely közel két és fél éven át japán megszállás alatt állt. Ezzel Guam lett az egyetlen olyan lakossággal rendelkező amerikai terület, melyet ellenséges haderő egy időre elfoglalt.¹⁵

A szigetek igazgatására felállították a *Guam Minseibu*-t, mely olyan polgári igazgatási szervezet volt, melynek tevékenységi köre három területre terjed ki: a rend és japán uralom fenntartása, a japán nyelv és kultúra terjesztése, illetve a sziget gazdasági fejlesztése – elsősorban a japán hadiipari igényeknek megfelelően. Az erősen rasszista japán felfogás alsóbbrendűnek tekintette a sziget ekkor 20.000 fő körülire tehető csamorro lakosságát, ezért az iskolarendszeren ke-

⁶ <http://www.bisitaaguam.com/episodes/23/body.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷ Semsey Viktória: Spanyolország és Latin Amerika 19-20. századi rövid története, Budapest, L'Harmattan, 2008, 117

⁸ http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1898.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹ Executive Order 108-A: http://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_108-A - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰ <http://guammedia.com/american-style-colonialism/#toc-americas-colonial-rhetoric> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹ Nem véletlenül hívták a területet USS Guamnak, vagyis egy hadihajóra jellemző prefixummal jelezték a sziget helyzetét.

¹² Erről szóló kormányzói utasítások: <http://www.pacificdigitalibrary.org/cgi-bin/pdl?e=d-000off-pdl--00-2--0--010---4-----0-11--10en-50--20-text--00-3-1-00bySR-0-0-000utfZz-8-00&a=d&cl=CL1.5&d=HASH01e9c1405f475e45fc63f56e.52> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³ http://www.justice.gov/gu/SuperiorHistory/hist_05.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁴ Gutierrez, Hannah M. T. Guam's Future Political Status: An Argument for Free Association with U.S. Citizenship, *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 4 2003, 127

¹⁵ John Keegan: A második világháború, Európa, Budapest 2003, 438

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

resztül igyekezett erőltetett japánosítási politikát folytatni a fiatalabbak körében, a munkaképes korú szigetlakókat pedig a japán ipari tevékenység kiszolgálására rendelték.¹⁶ 1943 végére, ahogy közeledett a csendes-óceáni front, úgy lett egyre keményebb az elnyomás a japán fél, és az ellenállás a helyi erők részéről. 1944-re az állandó atrocitásoknak kitett és végül nagyszámban koncentrációs- és munkatáborokba hurcolt helyiek bizalmát végleg elvesztették a japánok.¹⁷

A sziget elleni amerikai támadást megelőző többnapos tüzérségi előkészítés és bombázás rendkívül súlyos károkat okozott a sziget infrastruktúrájában, épületeiben – a főváros közel teljes egészében elpusztult –, így a felszabadulás után komoly újjáépítési programot kellett hirdetni. A sziget visszafoglalását a csamorrók valódi felszabadulásként élték meg, egyben ez megerősítette sokuk lojalitását az Egyesült Államokhoz. Ugyanakkor a háború után visszaállított haditengerészeti igazgatás kiábrándulást okozott, és ismét előkerültek a korábban megoldatlan kérdések, mint a sziget önkormányzatisága, illetve az állampolgárság.¹⁸ Mivel a washingtoni kormányzat is érzékelte a helyi követeléseket, melyeknek súlyt adtak az állandó megmozdulásokról szóló sajtótudósítások, ezért 1949-ben területet a Secretary of the Navy -től a Secretary of the Interior-hoz rendelték.¹⁹

1950-re a Kongresszus elfogadta a Guam Organic Actet, így a sziget végre szervezeti törvényhez jutott, és megkezdhetett a polgári közigazgatás kiépítése.²⁰ A jogszabály, csakúgy mint a korszakban kiadott hasonló szervezeti törvények (Amerikai-Szamoán vagy a Karib-területeken), jelentős előrelépést jelentett az alkotmányosság felé, és meghatározta az állampolgári jogokat is, ugyanakkor az elnök által kinevezett Kormányzó kezében is lényeges jogköröket hagyott.²¹

A jogszabály elkülönítette a hatalmi ágakat, így végre létrejött az egykamarás 21 tagú választott törvényhozás (*Guam Legislature*),²² a végrehajtó hatalmat vezető, az elnök által kinevezett kormányzó,²³ és felállt a független bírósági rendszer is.²⁴ Az egyik leglényegesebb előrelépés az állampolgársággal kapcsolatban történt: a sziget lakosai végre magkapták az állampolgárságot.

A hatvanas években a szomszédos Mariana-szigeteken igen komoly igény mutatkozott, arra, hogy visszaállítsák a spanyol-amerikai háború előtti egységes állapotot, vagyis ne kezeljék külön a szigetlánc legnagyobb tagját a többi apró szigettől, hogy a csamorrók végre ne legyenek két külön igazgatási területre szétszórva, ha mindkettőt ugyanaz az állam felügyeli. Ennek ellenére a Guamón élők, akiknek ekkor már csak kevesebb, mint 40% csamorró, a többi lakos fehér, ázsiai, filippínó és keverék, vagyis mindazok, akiknek nem volt szempont az őslakosok egysége; továbbá (mint utóbb kiderült, jelentős részben amerikai sajtóorgánumok nyomán) féltették kedvező adózási kondícióikat, az 1969-ben rendezett népszavazáson elvetették a két terület egyesülését.²⁵

Érdekes módon a hatvanas évektől a Guammal és a karib-tengeri Virgin-szigetekkel kapcsolatos szövetségi törvényhozás több esetben is együtt haladt. 1968-ban a Kongresszus jogszabályt fogadott el, hogy – hasonlóan a Virgin-

¹⁶ Wakako Higuchi: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: Journal of Pacific History 36, no.1 (June 2001). http://www.hawaii.edu/hivandaids/The_Japanisation_Policy_for_the_Chamorros_of_Guam,_1941-1944.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷ Jesse K Souki: The Forgotten Heroes: Reparations for Victims of Occupied Guam During WWII, Seattle Journal for Social Justice: 2012 Vol. 1: Iss. 3, Article 54

<http://digitalcommons.law.seattleu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1419&context=sjsj> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁸ Gutierrez, Hannah M. T. Guam's Future Political Status: An Argument for Free Association with U.S. Citizenship, Asian-Pacific Law & Policy Journal 4 2003, 129-130

<http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/10077.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁰ Jelenleg hatályos állapotban: Guam Organic Act: <http://www.guamcourts.org/CompilerofLaws/GCA/OrganicAct/Organic%20Act.PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹ Jon M. Van Dyke, Carmen D. Amore-Siah, and Gerald W. Berkeley-Coats, "Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawaii," University of Hawai'i Law Review 18, no. 2 1996

<http://guamlegislature.com/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

<http://governor.guam.gov/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

http://www.justice.gov/gu/SuperiorHistory/hist_06.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵ Arnold Leibowitz: Defining Status: A Comprehensive Analysis of United States Territorial Relations, Springer; 1989, 528

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

szigetekhez – a kormányzói tisztséget válasszák, és ne az elnök jelölje ki.²⁶ 1972-ben – a karib-tengeri szigetekkel együtt – Guam is megkapta a jogot, hogy delegátat küldhessen a Kongresszusba.²⁷

1976-ban – mivel a Virgin-szigeteken is nehézkesen zajlott az alkotmányozás – egy ottani kezdeményezés nyomán Guamon is megindulhatott az alkotmányozás, melyet a Guam Organic Act felváltására terveztek.²⁸ Lényeges megemlíteni, hogy a szomszédos Észak-Mariana-szigetek éppen ebben az évben ért el alapvető változásokat az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatában: létrejött a társulás (*Commonwealth*) a két terület között. Guam számára mindez mintaképpént szolgált a jövővel kapcsolatban. Hogy tisztázzák a Guam jövőjével kapcsolatos víziókat, a kormány több bizottságot is felállított, hogy előkészítsen egy népszavazást a sziget jövőjével kapcsolatban, másrészt, hogy az tájékoztassa a választópolgárokat az egyes lehetőségek következményeiről. Az 1976-ban megrendezett népszavazáson a választók 51%-a az „*Improved status quo*” – vagyis a fennálló kapcsolat továbbfejlesztése mellett voksolt.²⁹

Ennek jegyében egy újabb bizottságot állítottak fel, a *Commission on Self-Determination*t, melynek az lett volna a feladata, hogy az alkotmány és önrendelkezés kérdéseit tisztázza.³⁰ Ezzel szemben e bizottság tagjait alkotó politikusok között azonnal éles vita támadt, mely nem is a két ország közötti kapcsolatról szólt, hanem arról, hogy kit illet meg az önkormányzatiság. Mivel az ENSZ dokumentumok, és a Párizsi békeszerződés IX. pontja is csak „*native inhabitants*”-eket, vagyis őshonos bennszülötteket említ, ezért többen úgy érveltek, hogy kizárólag a csamorrókat illeti meg az önrendelkezés, és a szigetre később érkezett bevándorlókat (a lakosság kb. 60%-át) nem. Ezzel egy újabb kérdés merült fel, mely az Egyesült Államokhoz való viszony mellett az elmúlt harminc év guami belpolitikát meghatározó kérdéssé vált: vagyis kik tekinthetők a sziget lakosainak, így az önrendelkezési jog birtokosainak.³¹

Hogy megértsük a kérdést, mely immáron több évtizede megosztja a szigetet, ismernünk kell annak etnikai hátterét. A 2010-es népszámlálás adatai szerint Guamban 159.358 ember él, ám csak megközelítőleg 84.000 lakos született a szigeten, a lakosság jelentős része tehát betelepülő és bevándorló. A betelepülők azok az amerikai állampolgárok, akik az amerikai kontinensről érkeztek (kb. 25.000); a bevándorlók, pedig a Fülöp-szigeteki, hawaii-i, ázsiai, és óceániai felmenőkkel rendelkező honosított állampolgárok (kb. 20.500). Emellett további közel 30.000 tartózkodási engedéllyel rendelkező, nem amerikai állampolgár is él a szigeten, így a kevesebb, mint 60.000 csamorró etnikumú lakos kisebbségbe szorult.³²

Az alapvető probléma az, hogy e kisebbségben lévő csamorrók nem adják fel az önrendelkezési-, továbbá az alkotmány megfogalmazásának jogát, (melyben bizonyos többletjogokat is maguknak tartanak fenn), ám amikor az alkotmányról írnak ki népszavazást, akkor azt a többségi választók – a bevándorlók – elutasítják a szigetlakók közötti differenciálást.³³

Bár a Guam Commonwealth Actet többször (1988-ban,³⁴ 1989-ben,³⁵ 1991-ben,³⁶ 1993-ban³⁷ és 1995-ben³⁸ végül 1997-ben³⁹) is bemutatták a Kongresszusban, mindannyiszor elhalt, mert sohasem kapott megfelelő számú támogatót.

²⁶ <http://uscode.house.gov/statutes/1968/1968-090-0497.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁷ <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1972/1972-092-0271.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁸ <http://uscode.house.gov/statutes/1976/1976-094-0584.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹ Robert F. Rogers: Guam's quest for political identity, In: Pacific Studies, Vol. 12, No. 1. (1988) 55

³⁰ http://202.128.4.46/Public_Laws_15th/PL%2015-128.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹ Jon M. Van Dyke, Carmen D. Amore-Siah, and Gerald W. Berkeley-Coats: Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawai'i, University of Hawai'i, Law Review 18, no. 2 (Summer/Fall 1996)

³² 2010 Census Guam Detailed Cross Tabulations: Table 1-5. Citizenship, Year of Entry, and Sex by Ethnic Origin or Race: 2010 <http://www.bsp.guam.gov/images/stories/census/2010xtab1v2.xls> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³³ Robert F. Rogers: Guam's quest for political identity, In: Pacific Studies, Vol. 12, No. 1. (1988) 58

³⁴ <http://www.govtrack.us/congress/bills/100/hr4100> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁵ <http://www.govtrack.us/congress/bills/101/hr98> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶ <http://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr98> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷ <http://www.govtrack.us/congress/bills/103/hr1521> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸ <http://www.govtrack.us/congress/bills/104/hr1056> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁹ <http://www.govtrack.us/congress/bills/105/hr100> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

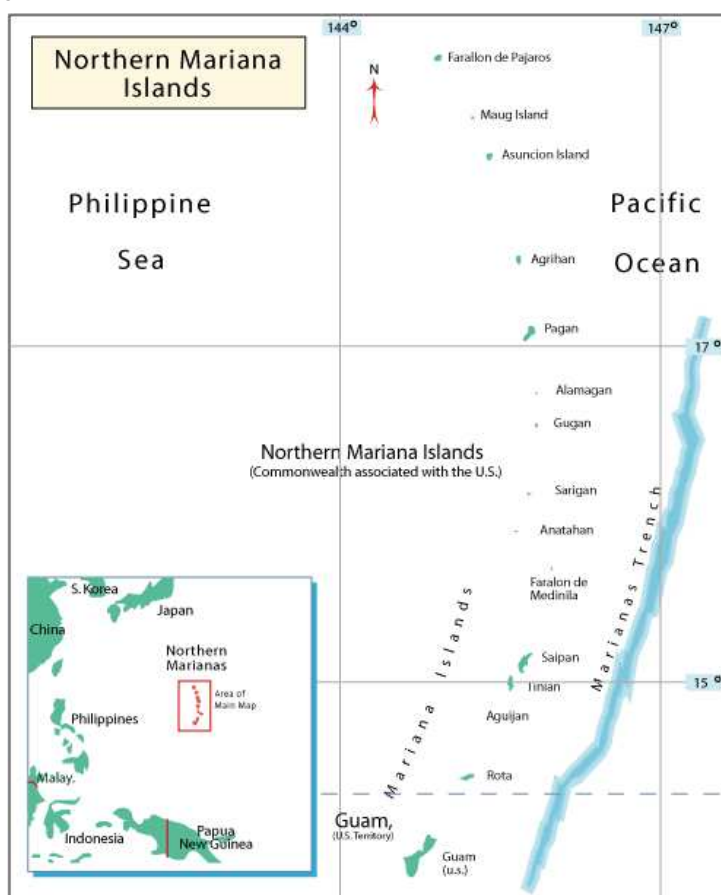
Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Azzal, hogy a tervezett Commonwealth Act különbséget kíván tenni a sziget lakosai, azaz már amerikai állampolgársággal bíró személyek között, tulajdonképpen lehetetlenné tette annak kongresszusi elfogadását, mivel a washingtoni politikusok így kizárták ennek lehetőségét. Mivel az önrendelkezési jog kérdésében nem tudnak megegyezni a területen, így a sziget és az Egyesült Államok közötti kapcsolat újradefiniálása is egyre késik.

Egyesült Államok által uralt területek közül, melyek az ENSZ gyarmati listáján szerepelnek, éppen Guam az, mely a legélesebben követeli a gyarmati státuszának megszüntetését, ehhez elsősorban a szigeten szükséges egy kiegyezés a csamorrók és a többségi társadalom között.⁴⁰ Ugyanakkor ez a belső megosztottság az USA számára előnyös pozíciókat biztosít, mivel így a stratégiailag továbbra is kulcsfontosságú területhez való hozzáférést és az azzal való rendelkezést nem korlátozza semmi. Az ENSZ Közgyűlésének felhívásainak ellenére érdemi elmozdulás nem történt e kérdésben.⁴¹

AZ ÉSZAKI-MARIANA SZIGETEK

Mint a korábbiakból egyértelművé vált, az Északi-Mariana-szigetek képzik mindazokat az apróbb szárazulatokat, melyek Guamtól északra helyezkednek el. A tizenhat sziget közül mindössze hármat laknak permanensen, ám a lakosság legnagyobb része Saipan szigetén él.⁴²

⁴⁰ Robert Aldrich: *The Last Colonies*, Cambridge University Press 1998, 40

⁴¹ General Assembly GA/SPD/505 <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/gaspd505.doc.htm>

⁴² Robert Aldrich: *The Last Colonies*, Cambridge University Press 1998, 283

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Mint korábban említésre került, a szigetlánc története a spanyol-amerikai háború után vált szét, mivel csak Guam került amerikai tulajdonba. A Mariana-szigetek többi tagja ugyan Spanyolország birtokában maradt, de mivel az immár európai hatalommá zsugorodott monarchia azokat védeni nem tudta, 1899-ben azokat inkább eladta a Német Császárságnak Palauval és a Karolina szigetekkel együtt.⁴³ E szigetek – akár a többi csendes-óceáni német gyarmat – a német „világpolitika” eszközei voltak, melyek a civilizáció terjesztését szolgálták. Ez azonban sokkal inkább retorikai fordulat volt, semmint a valóság, hiszen a német császárság által birtokolt csendes-óceáni területeken (azaz Német-Új-Guineán, Vilmos császár földön, a Bismarck szigeten, Kelet- és Nyugat Karolinán, Nyugat-Szamoán és a Mariana-szigeteken) kevesebb, mint 2.000 fehér ember élt 1913-ban.⁴⁴

A csendes-óceáni térség feletti uralomért több hatalom is versengett, köztük a rohamosan ipari fejlődést felmutató Japán, mely 1902-ben szövetségi szerződést kötött Nagy-Britanniával.⁴⁵ Ennek a szerződésnek értelmében – melyet érdekes módon még a cári Oroszország terjeszkedésének visszaszorítására hoztak – 1914. augusztus 2-án hadat üzent a központi hatalmaknak, és 1914 őszére elfoglalta az e térségben található német szigeteket.⁴⁶

A világháború alatt a két korábbi szerződő fél megegyezett, hogy a csendes-óceáni szigeteken a háború után Japán fogja fenntartani a rendet.⁴⁷ A Versailles-i Békeszerződés rendelkezett arról, hogy Japán védelmi feladatként megkapja az Egyenlítőől északra fekvő német szigetgyarmatokat, mint C mandátumot.⁴⁸ A szigetek nem elsősorban ipari termékek felvevőpiacaként volt fontos Japán számára (mint Kína, illetve Mandzsúria), hanem sokkal inkább katonai szempontból, – ezt egy japán belső tengerészeti memorandum is megfogalmazta: [a szigetek] „fontos bázisok lehetnek, amelyek kapcsolatot teremtenek Japán és a csendes-óceáni térség, a Fülöp-szigetek, Új Guinea, és Borneó felé... [ezért] kapuként szolgálhatnak a déli régió kincsesbányái felé.”⁴⁹ Az észak-déli Marina szigetlánc, és délre a rá merőleges Karolina-szigetek, tehát mint természetes stratégiai védvonalak szolgálták a Japán-szigetek védvonalát, másfelől terjeszkedését is biztosították.⁵⁰

Miután Japán kiterjesztette szuverenitását e szigetekre, nagyarányú japánosítási és betelepítési politika vette kezdetét, melynek központja éppen az Északi-Mariana-szigeteki Saipan volt.⁵¹ A japán, koreai, és kínai betelepülők mellett alig néhány ezer őslakos csamorró élt a szigeten, akiknek semmi befolyásuk nem volt a helyi japán kormányzatra. A japán korszakban jelentős infrastrukturális és egészségügyi fejlesztések indultak meg a szigetekeken, melyeknek gazdasági hátterét a cukornád termelése és feldolgozása adta, de ezek természetesen a japán érdekeket szolgálták.⁵² E szigeteknek további jelentőségét a foszfátkitermelés adta, amelyet a műtrágyák és robbanószerek gyártásában használtak.⁵³

A Japán biztonságát azonban súlyosan veszélyeztette a szigetlánc legdélibb tagja, Guam, mely amerikai kézben volt, így alig néhány órával a Pearl Harbor elleni támadás után, a Saipan-szigetéről indított erők megszállták és elfoglalták a szigetet. Szemben az Északi Mariana-szigeteki csamorrókkal, akiket japán alattvalóként kezeltek a japánok, a guami csamorrókat, mivel megszállt ország lakosai voltak, számos atrocitás érte. Ennek következtében egy igen komoly ellentét alakult ki a korábban geográfiailag megosztott, de kulturálisan és nemzetfelfogásuk tekintetében egységes őslakosok között, mivel a guami csamorrók kollaboránsnak tekintették az északiakat, akik együttműködnek az elnyomókkal.⁵⁴

⁴³ Charles Sellers-Henry May-Neil R. McMillen: Az Egyesült Államok története, Maecenas, 1995, 251

⁴⁴ Németh István: Németország története - Egységtől az egységig, Aula Kiadó, Budapest, 2003

⁴⁵ Egedy Gergely: Nagy Britannia története, Aula Kiadó Budapest, 1998, 67

⁴⁶ Németh István (szerk.): 20. századi Egyetemes történet II. – Európán kívüli országok, Osiris, Budapest, 2006, 54 és John Keegan: Az első világháború, Európa Kiadó, Budapest 2010, 329

⁴⁷ Conrad Totman: Japán története, Osiris, Budapest, 2006, 575

⁴⁸ Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris, Budapest, 2006, 215

⁴⁹ Conrad Totman - Japán története, Osiris, Budapest, 2006, 574

⁵⁰ John Keegan: A háborús felderítés, Európa Kiadó, Budapest 2005, 370

⁵¹ Wakako Higuchi: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: Journal of Pacific History 36, no.1 (June 2001).

⁵² <http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵³ Conrad Totman - Japán története, Osiris, Budapest, 2006, 583

⁵⁴ Wakako Higuchi: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: Journal of Pacific History 36, no.1 (June 2001).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A Marina-szigetlánc amerikai visszafoglalása viszonylag későn, a Marshall-szigetek és Pápua-Új Guinea felszabadítása után, 1944 nyarán került sor. Először június 15. és július 9. között az Észak Mariana-szigetek birtoklásáért dült a csata (saipani csata), majd július 21-én megkezdődött Guam szigetének ostroma, mely augusztus 10-ig húzódtott el. A saipani csata rendkívül sok áldozattal járt, különösen a fanatizált japán fél részéről, mivel a szigeteken élő japán civilek inkább a tömeges öngyilkosságot választották, hogy elkerüljék az amerikai fogságba kerülést.⁵⁵

A világháború alatt az Északi Mariana-szigetek ellenőrzését természetesen az azt elfoglaló Egyesült Államok látta el, ám a háborút követően is a birtokában maradt, ugyanis az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1947-ben az Észak Mariana-szigetek felügyeletét – együtt az összes korábbi népszövetségi japán C mandátumterülettel – gyámságnaként az USA-ra bízta.⁵⁶ Az így létrejött területet (*Trust Territory of the Pacific Islands*) az Egyesült Államok hadászati fontosságúnak minősítette, így az itt végzett igazgatási-fejlesztési tevékenységről nem az ENSZ Gyámsági Tanácsnak, hanem a Biztonsági Tanácsnak számolt be.⁵⁷ A Trust Territory of the Pacific Islands kezdetben a Department of Navy igazgatta Hawaii-ról, majd Guamról, végül 1951-ben e tevékenység átkerült a Department of the Interior-hoz Saipanra.⁵⁸

Az ötvenes években és a hatvanas évek elején a helyi közösség – mely néhány ezer csamorróból állt – legfőbb politikai törekvége a Guammal való egység visszaállítása volt. 1962-ig a Mariana-szigeteket csak a helyi őslakosok és a fegyveres erők látogathatták, mások csak előzetes engedély birtokában, ám ennek a korlátozásnak a feloldása jelentős társadalmi-gazdasági változásokat eredményezett a szigetek életében. A hatvanas évek második felétől, részben az egyesülés guami oldalról való elutasítása miatt (1969), részben pedig a növekvő bevándorlás eredményezte társadalmi változások folytán, módosultak a sziget jövőjével kapcsolatos elképzelések is.⁵⁹

Az Egyesült Államok a hatvanas évektől jelentősen növelte a szigeteknek nyújtott gazdasági segítségét, melyet az a félelem motivált, hogy a vele esetlegesen szembeforduló szigetlakók függetlenségi törekvéseikkel veszélyeztetnék hosszú távú stratégiai érdekeit.⁶⁰ Részben az ide irányuló dollármilliók, részben az amerikai állampolgárság ígérete meggyőzte a szigetlakókat az Egyesült Államokhoz való tartozás előnyeiről, így a 1972 decemberében megindulhattak a tárgyalások az Trust Territory of the Pacific Islands felbontásáról és Észak Mariana-szigeteki Közösség létrehozataláról.⁶¹ Ugyanakkor a gyámsági terület többi tagja nem kívánt élni az Egyesült Államokba való integrálódás lehetőségével, de mivel a teljes önállóság és függetlenség nem lett volna előnyös számukra, ezért a szabad társulás formáját kezdeményezték. E szerződések, melyeket helyi népszavazás erősített meg, biztosította az Egyesült Államok számára a katonai jelenlétet a térségben, egyúttal biztosította a függetlenséget is a szigeteknek.

A státusz kérdéséről kidolgozott javaslatról az Észak Mariana-szigeteken 1975-ben népszavazást tartottak, melyen a választók 78%-a támogatta a kidolgozott javaslatot, mely megteremti az Észak Mariana-szigeteki Közösséget (*Commonwealth of the Northern Mariana Islands*).⁶² 1976-ban a Kongresszus elfogadta a Közösséget megalapító szerződést (*Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands*) ezzel létrejöhett a politikai unió a két terület között, melyben a szigetekre kiterjed az Egyesült Államok szuverenitása, ugyanakkor több szövetségi jogszabály tekintetében kivételeket tettek.⁶³ A következő lépés a szigetek alkotmányának elkészítése volt. E dokumentumot, az alkotmányozó gyűlés 1976-ra szövegezte meg, és 1977. március 6-án népszavazás fogadta el – mai formáját több al-

⁵⁵ John Keegan: A második világháború, Európa Kiadó, Budapest 2003, 517-518

⁵⁶ United Nations Security Council Resolution 21: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/21%281947%29 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷ Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris, Budapest, 2006, 217

⁵⁸ <http://libweb.hawaii.edu/digicoll/ttp/tpi.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹ <http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰ Allen P. Stayman: U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges, East-West Center, Honolulu 2009, 8

⁶¹ <http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶² <http://www.cnmilaw.org/cnmicovenant.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³ Public Law 94-241: *Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands* <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1976/1976-094-0241.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

kormány-kiegészítés után nyerte el.⁶⁴ Az Észak Mariana-szigetek alkotmánya – akárcsak a többi szigetterület alkotmánya – garantálja a szigetek belső önkormányzatát és a polgárok alapvető jogait, elválasztja a hatalmi ágakat, létrehozza a választott kormányzó és a kétkamarás törvényhozó testületet, továbbá a washingtoni delegált intézményét.

A Közösség létrehozataláról szóló egyezmény valamennyi rendelkezése ugyanakkor csak 1986. november 4-től hatályos, ekkorra sikerült megállapodni a gyámsági terület többi tagjával is (Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok) a szabad társulási szerződések létrehozataláról, egyben a gyámsági terület felszámolásáról.⁶⁵ Ezzel az Észak Mariana-szigetek lakosai amerikai állampolgárok lettek.⁶⁶

Mivel a Közösséget létrehozó megállapodás értelmében a szigetek kívül vannak az Egyesült Államok szövetségi vámterületén, továbbá e helyütt nem kell a szövetségi jövedelemadót fizetni, így az elmúlt évtizedekben jelentős fejlődésnek indult a helyi gazdaság. A sziget húzóágazata a japán látogatókra alapozott turizmus, illetve a textilipar – ez utóbbi felfutását az tette lehetővé, hogy a szigeten nemcsak olcsóbb a munkaerő és lazább a munkaügyi szabályozás, mint az Egyesült Államokban, de mégis USA területnek számít.⁶⁷ Mindezek ellenére a sziget jelentős pénzügyi támogatást kap Washingtonból, melynek mértékét az alapító szerződésben rögzítették.⁶⁸ A szigetek lakossága a 2010-es népszámlálás szerint 53.883 fő, ám ebből csak 30.700 rendelkezik amerikai állampolgársággal, a lakosság számottevő része tehát bevándorló.⁶⁹

A MARIANA-SZIGETEK ÉS GUAM KATONAI JELENTŐSLÉGE

Az Egyesült Államok számára a XIX. század második felében a Karib-térség mellett, a kínai, illetve a távol-keleti kereskedelem vált kiemelten fontossá, a célból, hogy piacot biztosíthassanak az amerikai áruknak.⁷⁰ Mivel azonban Kínát a század végére az európai nagyhatalmak befolyási övezetekre osztották, így az Egyesült Államok számára nem maradt más, mint követelni a nyitott kapuk elvét, vagyis egyenlő kereskedelmi jogokat minden Kínával üzletelő állam számára.⁷¹ Ahhoz hogy a Kínával folytatott kereskedelem biztonságos és eredményes legyen, az odavezető út stratégiai pontjainak az ellenőrzésére kezdett törekedni.

A csendes-óceáni terjeszkedés folyamatának az egyik első lépése, az 1867 óta amerikai fennhatóság alatt lévő Midway-atollon szenelő állomás létesítése volt 1869-ben.⁷² Szintén 1867-ben került az Egyesült Államok birtokába Alaszka és a hozzá tartozó közel 2.000 km hosszan elhelyezkedő Aleut szigetlánc, melyekről a Csendes-óceán északi medencéjét lehet ellenőrizni. 1887-ben kizárólagos jogokat szerzett az USA Hawaii-on, és 1898-ra annektálták a szigeteket, így az óceán keleti részét is felügyelhetette. 1899-re az apró Wake atoll is amerikai felségterület lesz, és ezeket a szerzeményeket tette teljessé az Párizs Békeszerződés.

Az 1900-ra megvalósult a csendes-óceáni térség gyarmati felosztása, melynek eredményeképpen Óceánia középső és északnyugati térségében az USA, az északkeleti részen Japán érdekei érvényesültek, a déli csendes-óceáni szigetek

⁶⁴ <http://www.cnmilaw.org/cnmiconstitution.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵ Allen P. Stayman: U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges, East-West Center, Honolulu 2009, 8

⁶⁶ Secretariat of the Pacific Community Commonwealth of the Northern Mariana Islands - Country Profile, Secretariat of the Pacific Community, 2009

⁶⁷ <http://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/05564.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁸ <http://www.spc.int/sppu/images/countryprofiles/cnmi%20country%20profile%20final.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁹ <http://www.cnmilaw.org/article7.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁰ CNMI 2010 Census, Table 1-5. Citizenship, Year of Entry, and Sex by Ethnic Origin or Race: 2010

[http://www2.census.gov/census_2010/10-](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island Areas Detailed Cross Tabulations/CNMI/CNMI 2010 Census Detailed Crosstabulations Part1 v3.xlsx)

[Island Areas Detailed Cross Tabulations/CNMI/CNMI 2010 Census Detailed Crosstabulations Part1 v3.xlsx](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island Areas Detailed Cross Tabulations/CNMI/CNMI 2010 Census Detailed Crosstabulations Part1 v3.xlsx) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹ Charles Sellers-Henry May-Neil R. McMillen: Az Egyesült Államok története, Maecenas, Budapest, 1995, 254

⁷² Vadász Sándor (szerk.): 19. Századi egyetemes történelem 1789-1914 Korona, Budapest, 2005, 70

⁷³ United States Government Accountability Office: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5 <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-OGC-98-5/pdf/GAOREPORTS-OGC-98-5.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

pedig brit birtokok lettek, leszámítva Francia Polinéziát, Új-Kaledóniát, és a Társaság-szigeteket, emellett egy jelentős német gyarmati terület is kialakult Új-Guineától északra, a Mariana szigetekig.⁷³

Az Egyesült Államok tehát, az északi Csendes-óceán hozzá közel eső, középső és északnyugati részén, a legtöbb szigetet és lehetséges szárazulatot birtokába vette, egészen Ázsiáig, a Fülöp-szigetekig. Ez tulajdonképpen egy haditengerészeti védelmi rendszert is jelentett, mely táviró- és szenelő állomásokból állt. 1902-re kiépült a Transzpacifikus Táviró Kábelrendszer, melynek állomásai között éppen e szigetek is szerepeltek: San Francisco, Hawaii, Midway, Guam, Tokió vagy Fülöp-szigetek és Sanghaj.⁷⁴ Érdekességképpen megjegyzendő, az Mariana szigetlánc napjainkban is fontos csomópontja az internet működését biztosító ménytengeri optikai kábeleknek.⁷⁵

Az elhelyezkedéséből adódik, hogy aki az apró Guamot birtokolja, az ellenőrizheti a Csendes-óceán nyugati medencéjében a tengeri és légi utakat Kínából Hawaii-ig, Délkelet-Ázsiától Japánig. Ezek a geopolitikai faktorok teszik Guamot hasonlóvá olyan stratégiaileg értékes apró szigetekhez, mint Málta vagy Szingapúr.⁷⁶ Egy orosz hadtörténész a „Csendes-óceán Gibraltarja” nevet adta a szigetnek, ezzel is jelezve jelentőségét.⁷⁷

A Csendes-óceán nyugati medencéjében fekvő Guam stratégiai jelentősége elhelyezkedéséből fakad. Hawaii és Ázsia között kb. 5000 mérföldes kelet-nyugati, illetve a Japánt és Pápua-Új Guineával összekötő 3000 mérföldes észak-déli tengelyen egyedül Guam rendelkezik természetesen védett kikötővel (Apra Harbor), és csak ezen a szigeten van elég földterület, hogy több, hosszabb repülőteret lehessen kialakítani, így ideális helyszín kommunikációs, haditengerészeti és katonai létesítmények, logisztikai bázisok számára.⁷⁸

A csendes-óceáni szigetek jelentőségét a felemelkedő japán birodalom is felismerte, és saját védelme érdekében az első világháborút követően Németországtól megszerezte a Marshall-, Karolina-, Északi Mariana-szigeteket, ezzel az Egyenlítő lett a kiterjesztett Ausztrál-Ázsiát az új, közép csendes-óceáni japán birodalomtól elválasztó határvonal. Ezekkel a Mikronéziai szigetekkel Japán egyfelől egy mélyen tagolt stratégiai gátat létesített, másfelől fenyegetni tudta az amerikai birtokokat.⁷⁹ A pacifikus stratégiai vetélkedést csak ideig-óráig mérsékelte az 1921-22-ben megrendezett Washingtoni Tengerészeti Konferencia, mely meghatározta különböző hajótípusok szerint az egyes országok által birtokolható maximumot.⁸⁰ Erre az egyezményre való hivatkozással, továbbá a nagy gazdasági világválság következményei miatt, a washingtoni politikusok eltekintettek Guam megerősítésétől, hiába szorgalmazta azt a Haditengerészet.⁸¹

Guam jelentőségét mutatja, hogy a második világháborút megelőzően az Egyesült Államok a tengeri stratégiák kidolgozása során, egy Japán elleni háború esetére készített Narancssárga Tervben is nagyban épített a szigetek helyzetére, ugyanakkor számolva azzal, hogy az egy nyilvánvaló célpont lesz támadás esetén.⁸² Ezt helyesen látták, mivel alig egy nappal a Pearl Harbor elleni támadást követően megindult a sziget ellen a japán invázió, és a gyengén védett sziget 1941. december 1-én megadta magát. December 23-án Wake atoll is elesett, noha az egyes vélemények szerint védhető lett volna.⁸³

Ha a második világháború csendes-óceáni hadszínterének hadtörténetétől el is tekintünk, azt fontos megjegyezni, hogy míg korábban a tengeri hadászatot elsősorban a csatahajók dominálták, a második világháborúban a csendes-óceáni hadszíntéren a repülőgép hordozók jelentősége vált kulcsfontosságúvá.⁸⁴ Lényeges geopolitikai körülmény, hogy

⁷³ Vadász Sándor (szerk.): 19. Századi egyetemes történelem 1789-1914 Korona 2005, 808

⁷⁴ <http://www.atlantic-cable.com/CableCos/ComPacCable/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵ <http://www.iscpc.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶ Robert F. Rogers: *Destiny's Landfall: A History of Guam*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1995.

⁷⁷ Robert F. Rogers: *Guam's quest for political identity*, In: *Pacific Studies*, Vol. 12, No. 1. (1988) 52

⁷⁸ Robert F. Rogers: *Guam's quest for political identity*, In: *Pacific Studies*, Vol. 12, No. 1. (1988) 51

⁷⁹ John Keegan: *A háborús felderítés*, Európa Kiadó, Budapest 2005, 370

⁸⁰ Magyarics Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000, 165

⁸¹ Robert F. Rogers: *Destiny's Landfall: A History of Guam*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1995.

⁸² John Keegan: *A tengeri hadviselés története*, Corvina, Budapest, 1998, 166

⁸³ John Keegan: *A tengeri hadviselés története*, Corvina, Budapest, 1998, 172

⁸⁴ John Keegan: *A tengeri hadviselés története*, Corvina, Budapest, 1998, 204

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

a Csendes-óceán Hawaii-tól keletre eső része közel egységesen víz által borított terület, addig a nyugati medence kisebb-nagyobb szigetekkel bőségesen tarkított.⁸⁵

Ezzel párhuzamosan a szigeteken, atollokon lévő repülőterek (melyek korábban csak felderítési célokat szolgáltak), jelentősége is megnőtt az erőikvetítésben – így a szigeteket elkezdték „elsüllyeszthetetlen repülőgép hordozónak” nevezni. Ezt a Midwaynél vívott tengeri ütközet is bizonyította, melynek eredményeként az Egyesült Államok át tudta venni a kezdeményező szerepet a Csendes-óceánon.⁸⁶ A „szigetről-szigetre való ugrások” egyben azt is jelentették, hogy a légi erőt egyre közelebb lehetett tolni a japán szigetekhez.⁸⁷

A Marina-szigetlánc amerikai visszafoglalása viszonylag későn, a Marshall-szigetek és Pápua-Új Guinea felszabadítása után, 1944 nyarán került sor. Először június 15. és július 9. között az Észak Mariana-szigetek birtoklásáért dűlt a csata (saipani csata). Ennek egyik hadmozdulata volt a szigetektől keletre eső területen június 19-20-án lezajlott Filippínó tengeri csata, mely a szigetek elfoglalását volt hivatott fedezni, ugyanakkor rávilágított az amerikai fél mind haditechnikai, mind kiképzésbeli fölényére is (219 elvesztett japán repülőgépre mindössze 29 amerikai veszteség jutott). Nem véletlenül nevezték e csatát a „nagy Mariana-szigeteki pulykavadászatnak”.⁸⁸

A szigetlánc északi tagjainak elfoglalása után július 21-én megkezdhetett Guam szigetének ostroma is, mely augusztus 10-ig húzódott el. A csata rendkívül sok áldozattal járt, különösen a fanatizált japán fél részéről, mivel a szigeteken élő japán civilek inkább a tömeges öngyilkosságot választották, hogy elkerüljék az amerikai fogságba kerülést.⁸⁹

Miután az amerikai haderő újra megszállta a Mariana-szigeteket, azokról már megnyílt az első lehetőség, hogy az új B-29-esekkel közvetlenül a japán szigetek bombázzák, így az ottani – nagyrészt japánok által épített – repülőterek lényeges szerepet kaptak.⁹⁰ Az Északi Mariana-szigetek egyikéről, Tinianról indult pusztító útjára 1945. augusztus 6-án és 9-én az Enola Gay...⁹¹

A világháború eredményeképpen az Egyesült Államok tovább erősíthette katonai jelenlétét a nyugat csendes-óceáni térségben, mivel az ENSZ Gyámügyi Tanácsa az Észak Mariana-szigetek felügyeletét az USA-ra bízta.

Mivel az 1944 évi csatákban a szigeteken lévő létesítmények jelentős része elpusztult, így az amerikai szuverenitás visszaállítása, illetve megalapozása után intenzív építkezés kezdődött, mindkét területen, civil és katonai téren egyaránt. Az amerikai fegyveres erők a sziget közel egyharmadát birtokba vették.

A világháborút követően hatalmas hadiipari beruházások kezdődtek: az újjáépített és kibővített kikötőt, Apra Harbort nukleáris tengeralattjárók fogadására is alkalmassá tették. Rögtön a sziget felszabadítása után lerakták az Andersen légi bázis alapjait, mely így még jelentős szerepet kaphatott a világháborúban.

A hidegháború folyamán az itt állomásozó haderők egyfelől általános elrettentésül szolgáltak a Szovjetunióval szemben, másfelől konkrét harci feladatokat is elláttak, mint a nagy hatótávolságú B-52 bombázók bázisa. Indultak a szigetről bombázók a koreai, majd a vietnámi háborúban, és ezekben a háborúban ide vonták vissza a pihenőre a harctéri alkatokat is.⁹²

Érdekes megemlíteni, hogy Nixon elnök éppen ezen az apró szigeten hirdette meg 1969-ben a vietnámi háborúra vonatkozó új doktrínát, az „háború vietnamizálását”, melynek lényege az volt, hogy az egyre népszerűtlenebb háborúból úgy próbál kilépni az Egyesült Államok, hogy egyfelől lehetőséget ad Saigonnak arra, hogy megálljon a saját lábán,

⁸⁵ Gruber László: Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természeti földrajza, Dialóg Campus Kiadó, 2003 119

⁸⁶ Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000 226

⁸⁷ Conrad Totman - Japán története, Osiris, Budapest, 2006, 594

⁸⁸ Charles Messinger: A háború évszázada, Alexandra, 1995, 253-254

⁸⁹ John Keegan: A második világháború, Európa Kiadó, Budapest 2003, 517-518

⁹⁰ John Keegan: A második világháború, Európa, Budapest 2003, 518

⁹¹ Fischer Ferenc: A kétpólusú világ, Dialóg-Campus Kiadó 2005, 64

⁹² Fischer Ferenc: A kétpólusú világ, Dialóg-Campus Kiadó 2005, 240

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

miközben Hanoinak felkínálja a békés rendezés lehetőségét.⁹³ A sors fura fintora, hogy a dél-vietnámi rezsim bukása után, 1975-ben éppen ide kerültek először a dél-vietnámi menekültek is.

A második világháború keserű tapasztalata nagyon komolyan megerősítette Guam lakóinak kötődését az Egyesült Államokhoz, mely abban is tetten érhető, hogy államok és területek között itt a legsikeresebb és legmagasabb a fegyveres erők toborzási aránya.⁹⁴ A szigetlakók között sokan nem katonaként, hanem civilként kapcsolódnak a fegyveres erőkhöz, mint alkalmazottak vagy szerződéses vállalkozók.

A guami Nemzeti Gárda 1981-ben alakult meg, napjainkban kb. 1700 fő alkotja, akik számos gyakorlatban, illetve természeti katasztrófában bizonyították alkalmasságukat.⁹⁵ Guamon ma két nagyobb katonai létesítmény van: az Apra Narval Base és az Andersen Air Force Base. Ezeket – a Brit Indiai Óceáni Területen fekvő Diego Garcia bázissal együtt – a csendes-óceáni, illetve délkelet-ázsiai régió biztonságáért felelős kulcsfontosságú katonai támaszpontként tartják számon.⁹⁶

A hidegháborús hadszínterekről egy nagyarányú átrendeződés indult meg a csendes-óceáni színtérré. Így Guam stratégiai helyzete a kilencvenes évektől is változatlanul megmaradt, mivel tökéletes hozzáférést nyújt az Egyesült Államoknak a Japántól Indonéziáig terjedő területen, és mivel USA-terület, semmilyen nemzetközi szerződés nem korlátozhatja az itt állomásozó csapatokat. Miután 1992-től a Fülöp-szigeteki amerikai bázisokat felszámolták, továbbá az iraki és afganisztáni háborúval, Kína megnövekedett világpolitikai szerepével, legutóbb pedig a Koreai-félszigeten kibontakozó konfliktussal Guam jelentősége még tovább növekedett.

Guam katonapolitikai helyzetének jelenlegi legfontosabb kérdésének megértéséhez egy rövid kitérőt kell tenni Japánba. 1995-ben a japán Okinawa szigetén lévő Futenma Air Base-en állomásozó amerikai tengerészgyalogosok csoportosan megerőszakoltak egy 12 éves iskolás lányt, ami elemi erejű tiltakozási hullámot váltott ki a szigetországban. Az incidens után a helyi nyomás akkora volt a japán kormányon, hogy az kezdeményezte az amerikai katonai jelenlét felszámolását, de legalább is csökkentését Japánban. Mivel ez az amerikai stratégia szempontjából elképzelhetetlen lett volna – és szembe is menne az 1960-ban kötött Japán–Amerikai védelmi szerződéssel (*Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan*⁹⁷) ezért kompromisszumos megoldásra kezdek törekedni a felek. Hosszas tárgyalások után 2006-ra sikerült megegyezni a japán kormánnyal – a megegyezésben az USA vállalta, hogy az Okinawai Futenma Bázist felszámolják, az ott állomásozó haditengerészek közül kb. 8600-at pedig Guamra helyeznek.⁹⁸ Guam mellett nem csak stratégiai helyzete szólt, de az a körülmény is, hogy alkotmányos helyzete miatt korlátozottak az itt lakók jogai: nem szavazhatnak az elnökre, a törvényhozásban mindössze egy szavazati joggal nem rendelkező delegáltat küldhet és a Kongresszus felülbírálhat minden helyi jogszabályt.

E döntéssel az elmúlt évtizedek egyik legnagyobb hatású katonai létesítmény fejlesztése körvonalazódott Guam szigetén, így ennek kapcsán érdemes megvizsgálni, milyen következményekkel jár ez egy közösségben, és mit jelent egy katonai bázis a helyi lakosság számára.

Kezdetben a lakosság nem fogadta ellenségesen a terveket, mivel attól munkahelyeket, és a sziget gazdaságának fejlődését várta. Azonban 2009-ban a Department of Defense és a Joint Guam Program Office kiadta a tervezett létesítmények részletes terveit, és annak hatásait elemző *Draft Environmental Impact Statementet* (DEIS), mely pontos ada-

⁹³ Fischer Ferenc: A kétpólusú világ, Dialóg-Campus Kiadó 2005, 268 és 259

⁹⁴ Az is tény, hogy amennyiben államokra és területekre vetítjük a katonai veszteségeket, az elmúlt évtized konfliktusaiban elesettek száma Guamon a legmagasabb

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/01/26/AR2008012602050.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵ <http://gu.ng.mil/History/default.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁶ Shirley A. Kan - Guam: U.S. Defense Deployments Congressional Research Service 2013

<http://www.fas.org/sqp/crs/row/RS22570.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁷ <http://www.state.gov/documents/organization/163490.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁸ <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=15356> és

<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/doc0605.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tokkal szolgált arról, mi vár a szigetre. Majd a szigetlakók észrevételei és tiltakozásai nyomán született meg a végső tervdokumentáció, az *Environmental Impact Statement* 2010-ben.⁹⁹

A kezdeti terv 8000 tengerészgyalogos, és további 1000, a hadsereghez (Army) tartozó katona áttelepítését tartalmazta, továbbá számukra bázis, kiképzőközpont és lőtér létesítését.¹⁰⁰ A terv a légierő számára az Andersen légi bázis további bővítését irányozza elő, mely a későbbiekben B1, B2 és B52-es bombázók, továbbá drónok számára is állandó állomás- és irányítóhelyként is szolgálna a támaszpont. Mindezt kifutópályák, hangárok, helikopterállások, üzemanyag és lőszerátvitelre alkalmas raktárak, bunkerek és depók, továbbá irányító-központ és az egész sziget védelméért felelős rakétavédelmi rendszer teszi teljessé.¹⁰¹

A Haditengerészet az Apra haditengerészeti bázis további bővítésével számol, hogy a jelenlegi három nukleáris tengeralattjáró mellett további háromnak biztosítson kikötőt. Ugyanitt egy repülőgép-hordozó számára is alkalmas kikötőt is szándékoznak építeni.¹⁰²

További kommunikációs és jelentős infrastrukturális fejlesztések is tervbe lettek véve.¹⁰³ A guami erők egy korábbi főparancsnoka így jellemezte a sziget helyzetét: „*Guam has emerged from backwater status to the center of the radar screen. This is rapidly becoming a focus for logistics, for strategic planning*”.¹⁰⁴

Hogy mindez vélhetően milyen következményekkel járna a szigeten, és milyen problémák merülnek föl, azt érdemes csoportosítva áttekinteni:

Demográfiai hatások: A dokumentum a 8000 tengerészgyalogoson túl tekintetbe veszi velük élő családtagjaikat, továbbá az építkezéseket végző vendégmunkásokat, alvállalkozókat, az új katonai létesítmények alkalmazottait – összesen kb. 80.000 új szigetlakó megjelenésével számol a terv. A sziget jelenlegi 160.000 népességéhez képest ez mintegy 50%-os létszámnövekedést jelentene. Bár a hadsereg szerint az építkezésben közreműködő vendégmunkások csak időlegesen jelennének meg a szigeten, szakértők utalnak arra, hogy Guam népességét eddig is a *nem-hazatérő* vendégmunkások szaporították. A hadsereg az újonnan érkezetteknek csak egy részére biztosít szolgáltatásokat, a bevándorlók nagyobb része a bázison kívülre kerülne.

Ez az embertömeg sokkhatást gyakorolna a sziget infrastruktúrájára, mely a jelenlegi lakosságot is nehezen tudja kiszolgálni. A helyi egészségügyi intézmények jelenleg is túlterheltek, csak a víz- és csatornarendszer felújítása és bővítése 550 millió dollárt igényelne. Ennek hiányában jelentős vízhiány és az elégtelen csatornázás miatt közegészségügyi problémák várhatóak, sőt a vízhiány miatt a tűzoltás is veszélybe kerülhet.¹⁰⁵ A további szükséges infrastrukturális beruházásokat a Guam Economic Development Authority 1 milliárd, a kormányzó inkább 2-3 milliárd dollárra becsülte.¹⁰⁶

Gazdasági hatások: a beruházás bejelentésekor – melynek összköltségét 10-15 milliárd dollárra becsülte a Védelmi Minisztérium – többen remélték, hogy az jelentős gazdasági fejlődést fog a szigeten eredményezni, így jelentős társadalmi támogatottsága volt.¹⁰⁷ Ám ahogy egyre több és több részlet került nyilvánosságra, úgy kezdtek a sokasodni a

⁹⁹ <http://guambuildupeis.us/documents> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁰ http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_2/Volume_2_Marine%20Corps%20Relocation_Guam.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰¹ http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_5/Volume_5_Army_Air_and_Missile_Defense_Task.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰² http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_4/Volume_4_Aircraft_Carrier_Berthing.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰³ http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_6/Volume_6_Related%20Actions.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁴ James Brooke: Guam: What the Pentagon Forgets it Already Has, New York Times, April 7, 2004

<http://decolonizeguam.blogspot.hu/2007/03/guam-what-pentagon-forgets-it-already.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁵ Blaine Harden: On Guam, planned Marine base raises anger, infrastructure concerns Washington Post, March 22, 2010

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/21/AR2010032101025.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁶ Lisa Linda Natividad and Gwyn Kirk: Fortress Guam: Resistance to US Military Mega-Buildup The Asia-Pacific Journal, 19-1-10, May 10, 2010.

¹⁰⁷ First Hawaiian Bank Economic Forecasts: 2006-2007 - Guam Outlook Brighter than in Several Years -

<https://www.fhb.com/en/assets/File/Marketing/EconForecastGuam06.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

szkeptikus hangok. Az a tény, hogy jelentős számú, az építési munkálatokban részvevő vendégmunkással számol a terv, jelzi azt is, hogy kevésbé számítanak a szigeten lévő munkaerőre. A felmérések szerint kevés olyan vállalkozás létezik helyben, mellyel hosszú távon is számolhatnak a fegyveres erők. További probléma, hogy az ide érkező tengerészgyalogosok és családjaik, valamint a katonai létesítmények szerződéses dolgozói keresetüket jellemzően a bázisok zárt területén belül létesített kereskedelmi egységekben költik el, így azok hasznából sem részesülhetnek a szigetlakók. A vendégmunkások a tapasztalatok szerint nem költik el helyben a megkeresett pénzt, hanem jellemzően hazautalják.

Előre látható az is, hogy a szigetlakóknak az építkezési folyamat következtében számos mindennapi nehézséggel kell szembenéznük, komoly zaj- és porszennyezés, közlekedési nehézségek, és emelkedő ingatlan- és bérleti árak (a nagyszámú piaci igény megjelenése által generált hatások folytán). Ezt csak tetőzik az olyan potenciális civilizációs problémák, mint a kimenős katonai személyzet okozta bűnözés és a rájuk épülő prostitúció.¹⁰⁸ Mindezek azt eredményezhetik, hogy a beruházás előnyeiből és hasznából nem részesülnek a sziget lakosai, ám az azzal járó hátrányokat és nehézségeket viszont túmniuk kell.

Környezeti hatások: Az építkezés számos környezeti hatással jár együtt. A hadsereg a jelenleg is birtokában lévő fölterületeken túl további 2,200 acre (kb. 900 hektár) köz- és magántulajdonú földet kíván használatba venni. Nem világos, hogy ez bérletet, vételt esetleg kisajátítást jelent, és milyen lehetőségeik vannak az érintett ingatlantulajdonosoknak. A birtokba venni kívánt területen fekszenek az egyik legősibb csamorró falu, Pagat romjai, melynek helyén lőteret kívánnak kialakítani.¹⁰⁹ A falu elpusztításának gondolata, mely különösen nagy jelentőségű a csamorró kultúra szempontjából, hatalmas felzúdulást váltott ki a szigeten.¹¹⁰ Az építkezés több helyütt az itt élő flóra és fauna pusztításával jár együtt, szélsőséges esetben jelenlegi őserdős területeket kíván a hadsereg lebetonozni.¹¹¹

A haditengerészeti potenciál növelésének a kulcseleme egy repülőgép-hordozó kikötésére alkalmas horgonyzóhely kialakítása Apra Harbor-ban, mely megközelítőleg 70 acre (kb. 30 hektár) élő korallzátony elpusztításával járna. A biztonságos hajózáshoz szükséges a tengerfenék kikotrása, ám az ezáltal okozott ökológia katasztrófát még az Environmental Protection Agency szövetségi szerv is elfogadhatatlannak nevezte.¹¹² Szakértők hozzátézik, hogy a tengerfenék kotrása még ott is jelentős károkat okozhat, ahol nincsenek korallzátonyok, ugyanis a kikötő környéki tengerfenék rendkívül szennyezett üledékeket, többek között nehézfémeket (réz, higany, nikkel, ólom, ón és a cink) tartalmaz.¹¹³ Ennek oka egyfelől a világháború alatti és utáni környezetromló haditengerészeti gyakorlatok, továbbá az, hogy a csendes-óceáni kísérleti atomrobbantások helyszínének közelében járt sugárszennyezést szenvedett hadihajókat itt tisztították meg.¹¹⁴ A mára leülepedett anyagok felkavarása ugyanakkor szintén súlyos környezeti károkat okozhat, a tengeráramlások következményeképpen kikötőtől távolabb eső területeken is.¹¹⁵ Mindez – a pénzben meg nem határozható környezetpusztításon túl – a sziget turizmusát is veszélybe sodorhatja. A korallokon élő ökoszisztémák pusztítá-

¹⁰⁸ LisaLinda Natividad and Gwyn Kirk: Fortress Guam: Resistance to US Military Mega-Buildup The Asia-Pacific Journal, 19-1-10, May 10, 2010.

¹⁰⁹ <http://savepagatvillage.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁰ E munka megírása után érkezett hírek szerint, úgy tűnik, a helyi ellenállás miatt a hadsereg letett a Pagat helyén kialakítandó lőteréről. <http://governor.guam.gov/2013/09/12/breaking-news-military-buildup-moves-forward-pagat/> - Hozzáférés dátuma: 2013. szeptember 29.

¹¹¹ Koohan Paik: Living at the 'Tip of the Spear', The Nation, 2010. április 15.

<http://www.thenation.com/article/living-tip-spear#> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹² EPA comments on the Draft Environmental Impact Statement (DEIS) for the Guam and CNMI Military Relocation

<http://www.epa.gov/region9/nepa/letters/Guam-CNMI-Military-Reloc-DEIS.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹³ Gary R.W. Denton, et al.: Heavy Metals, PCBs, and PAHs in Marine Organisms From Four Harbor Locations on Guam, Water and Environmental Research Institute of the Western Pacific University of Guam 1999, 16

<http://www.weriguam.org/docs/reports/87.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁴ Koohan Paik: Living at the 'Tip of the Spear', The Nation, 2010. április 15.

<http://www.thenation.com/article/living-tip-spear#> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁵ T. E. Marler - A. Moore: Military Threats to Terrestrial Resources Not Restricted to Wartime: A Case Study from Guam. Western Pacific Tropical Research Center, UOG. Journal of Environmental Science and Engineering, 5, 2011 1198-1214.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

sáért nem először kritizálják a Haditengerészetet, mivel a hetvenes években, amikor a Brit Indiai Óceáni Területen létrehozták a Diego Garcia haditengerészeti támaszpontot, az is hatalmas környezet pusztítással járt.¹¹⁶

További kérdéskörként jelenik meg az évtizedeken keresztül a bázison tárolt veszélyes vegyi anyagok és veszélyes hulladékok tárolásának kérdése is, melyekre igen laza szabályozás vonatkozik a civil szektorhoz képest. A talajba beszivárgó anyagok hatása és az ebből fakadó egészségügyi károk és következmények egyelőre nem világosak, ám egy kutatás szerint azok között, akik régebb óta laknak Guamón – mint például a csamorrok – jelentősen magasabb a rákban elhunytak aránya, mint akár a később érkezett bevándorlók, vagy a kontinensen élő amerikaiak között.¹¹⁷ Igaz, a korábban szintén USA igazgatás alá tartozó Marshall-szigetek lakosait a legutóbbi kutatások szerint a korábban elismertnél jóval súlyosabb sugárterhelés érte a légköri atomrobbantások folytán.¹¹⁸

E katonai létesítményfejlesztés azonban nem korlátozódik Guamra, mivel a tervekben az Északi-Mariana-szigeteki Közösség is érintett. A guami katonai beruházásban az is szerepel, hogy az Andersen Air Force Base számára építsenek egy kiegészítő-eltérő repülőteret, Saipanon vagy Tinianon.¹¹⁹ Továbbá létesítsenek kiképzési célokat szolgáló lőteret Tinianon a tengerészgyalogosok számára.¹²⁰

Az Észak-Mariana-szigeteki Közösséget létrehozó egyezmény értelmében az Egyesült Államok legkevesebb 50 évre (további 50 éves opcióval) több területet is bérbe vesz a szigeteken.¹²¹ Ezek a területek a saipani Tanapag Harbor egy részét – amelyet a haditengerészet használ; az apró lakatlan Farallon de Medinilla sziget teljes egészét – amit a légierő bombázó lőteret használ, és a kb. 3000 lakosú Tinian sziget területének 70%-át jelentik. Ezek közül a tiniani terület a legvitatottabb, mivel ezt a második világháború óta nem használták védelmi célokra, és a sziget fejlesztésére tett ígéretek is papíron maradtak, noha a terület zárt és forgalomképtelen – így jelentősen gátolja a helyi gazdaság fejlődését.¹²² A Közösség politikusai éppen ezért ragaszkodnak ahhoz, hogy a kiegészítő repülőter helyszíne Tinianon legyen, ne a sűrűn lakott Saipanon.¹²³ A repülőter kérdésében még nem jutottak megállapodásra a felek, de az elmúlt időszakban ismét kiképzésre és gyakorlatozásra kezdték el használni a tiniani területet – ami jelentheti azt is, hogy a hadsereg viszszatér a szigetre – és talán az annak fejlesztésére vállalt évtizedes kötelezettségeit is teljesíti.¹²⁴

A beruházásnak a szigetre gyakorolt várható hatásait megismerve komoly kétségek fogalmazódtak meg Guam lakosaiban, és egyre több tiltakozásra is sor került, melyhez nem csak civil szervezetek és csamorro csoportok, de a helyi politikai elit tagjai is csatlakoztak. Köztük volt Madeleine Bordallo, a sziget washingtoni delegáltja is, aki korábban első sorban gazdasági okokból támogatta a katonai áttelepülést, ám a részletek megismerése után megváltoztatta véleményét.

¹¹⁶ http://www.ncdc.noaa.gov/paleo/outreach/coral/sor/sor_indian.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁷ Robert L Haddock, Rebecca J Talon, Helen JD Whippy: Ethnic Disparities in Cancer Mortality Among Residents of Guam, Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, Vol. 7, 2006 411

http://ajpcpcontrol.net/paper_file/issue_abs/Volume7_No3/Robert%20L%20Haddock.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁸ Tony de Brum: BRAVO and Today: US Nuclear Tests in the Marshall Islands

http://japanfocus.org/-Tony_de-Brum/1976 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁹ <http://www.saipantribune.com/newsstory.aspx?newsID=139083> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁰ http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_3/Volume_3_Marine_%20Corps_Relocation-Training_on_Tinian.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²¹ Section 802. (a) *The following property will be made available to the Government of the United States by lease to enable it to carry out its defense responsibilities:*

(1) on Tinian Island, approximately 17,799 acres (7,203 hectares) and the waters immediately adjacent thereto;

(2) on Saipan Island, approximately 177 acres (72 hectares) at Tanapag Harbor; and

(3) on Farallon de Medinilla Island, approximately 206 acres (83 hectares) encompassing the entire island, and the waters immediately adjacent thereto.

Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands Article 8: Property

<http://www.cnmilaw.org/article8.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²² Haidee V. Eugenio: Northern Marianas asserts importance to US military

<http://www.islandsbusiness.com/2012/5/pacific-update/northern-marianas-asserts-importance-to-us-military/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²³ <http://www.saipantribune.com/newsstory.aspx?newsID=139083> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁴ <http://www.islandsbusiness.com/2012/5/pacific-update/northern-marianas-asserts-importance-to-us-military/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

nyét. A környezetpusztítás miatt több környezetvédő csoport is felemelte a szavát.¹²⁵ Ugyan nyilvánvalóvá vált, hogy a sziget infrastrukturális helyzete jelenleg korlátozottan teszi csak lehetővé a beruházás végrehajtását, ennek ellenére Washingtonban az infrastrukturális fejlesztésekre vonatkozó kiadási tételeket takarékosági okból törölték.¹²⁶ A védelmi szférát érintő költségvetési megszorításként először – noha nem mondtak le róla – befagyasztották a katonai projektet.¹²⁷ Majd ezt követően csökkentették a szigetre telepítendő tengerészgyalogosok számát 5.000-re és elhalasztották az áttelepítés megvalósítását 2020-ra.¹²⁸

Guam továbbra is rendkívül jelentős szerepet tölt be az USA csendes-óceáni jelenléte szempontjából, a *Joint Region Marianas* felügyeli mind a haditengerészeti kikötőt,¹²⁹ mind az Andersen Légi bázist.¹³⁰ A haditengerészeti kikötő az alábbi harci egységeknek ad otthont: a 15 számú tengeralattjáró osztag (*Submarine Squadron 15's*), melyet a USS Houston (SSN 713); USS Buffalo (SSN 715), és a USS Oklahoma City (SSN 723) alkot.¹³¹ Ezek támogatását szolgálja a USS Frank Cable tengeralattjáró ellátóhajó,¹³² a *Helicopter Sea Combat Squadron Two Five*, mely nem csak harci, de kutató-mentő feladatokat is ellát a Parti Őrséggel együttműködve.¹³³ Ezt egészíti ki a *Military Sealift Command Ship Support Unit Guam*, mely elsősorban támogató mérnöki-logisztikai-orvosi segítséget nyújt a térségben állomásozó egységeknek.¹³⁴ Az Explosive Ordnance Disposal Mobile Unit Five nevéből adódóan hagyományos-, biológiai-, vegyi- és nukleáris robbanószerek telepítését és biztonságos eltávolítását végzi.¹³⁵ A Navy Munitions Command East Asia Division Unit Guam és a Naval Airborne Weapons Maintenance Unit One végzi a csendes-óceáni térség hadianyag és muníció tárolási feladatainak, és karbantartási munkák legnagyobb részét a haditengerészet és a haditengerészeti légi-erő számára.¹³⁶ A Naval Computer and Telecommunications Station biztosítja a flottaegységek közötti globális kommunikációs szolgáltatásokat.¹³⁷

A helyi Parti Őrség (Coast Guard Sector Guam) nemcsak Guam, de az Északi- Mariana -szigetek, Palau, és a Mikronéziai Szövetségi Államok térségében lát el rábízott kutatási-mentési és rendészeti feladatokat.¹³⁸

A Légierőt illetően, a Pacific Air Forces-t alkotó négy Számozott Légierő nevű magasabbegység (*Numbered Air Force*) közül, a Tizenharmadik Légierőhöz [*Thirteenth Air Force (AFPAC)*] tartozó Harminchatodik Repülőosztály (*36th Wing*) állomásozik az Andersen légi bázison.¹³⁹

Mindezek együttesen kb. 12.000 itt szolgáló katonát jelent, akik a családjaikkal a szigeten élel.¹⁴⁰ A katonai létesítményekért felelős, a *Joint Region Marianas*-t irányító parancsnok egy személyben Északi Mariana Szigetek, Palau, és a Mikronéziai Szövetségi Államok Védelmi képviselője (*Defense Representative*) is.¹⁴¹

¹²⁵ Meghan Heneghan: Dreading the Dredging: Military Buildup on Guam and Implications for Marine Biodiversity in Apra Harbor <http://blogs.scientificamerican.com/expeditions/2013/05/30/dreading-the-dredging-military-buildup-on-guam-and-implications-for-marine-biodiversity-in-apra-harbor/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁶ <http://guambuildupnews.com/Buildup-News-Politics/As-President-Obama-Prepares-to-Sign-NDAA-Senator-McCains-Objections-to-Guam-Military-Buildup-Are-Dwarfed-by-Long-Term-Defense-Budget-Decisions-Yet-to-Come.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁷ <http://guambuildupnews.com/News-Analysis/President-Obama-Signs-National-Defense-Authorization-Act-Guam-Military-Buildup-Officially-on-Pause-for-2012.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁸ Juliana Duran: Military Buildup's Environmental Takedown <http://blogs.scientificamerican.com/expeditions/2013/06/25/military-buildups-environmental-takedown/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁹ http://www.cnmc.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁰ <http://www.andersen.af.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³¹ http://www.cnmc.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam/about/teant_commands.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³² <http://www.cable.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³³ <http://www.hsc25.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁴ <http://www.msc.navy.mil/civmar/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁵ <http://www.eodmu5.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁶ http://www.cnmc.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam/about/teant_commands.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁷ <http://www.public.navy.mil/fcc-c10f/nctsguam/Pages/Home.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁸ <http://www.uscg.mil/d14/sectGuam/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁹ <http://www.andersen.af.mil/units/index.asp> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A Csendes óceáni térségben ugyanakkor nem csökkent a feszültség, sőt az amerikai területek konkrét fenyegetést is kaptak, mikor 2013 márciusában Észak-Korea egy légicsapás célpontjaként nevezte meg a Guam szigetén lévő Andersen légi bázist.¹⁴² Ennek hatására a Department of Defense április 3-án bejelentette, hogy nagy magasságú rakétaelhárító-rendszert (*Terminal High Altitude Area Defense (THAAD)*) telepít a szigetre, az Észak-koreai fenyegetéssel szemben.¹⁴³

Összegezve elmondhatjuk, hogy a Mariana-szigeteknek kiemelkedő geopolitikai jelentőséget lehet tulajdonítani: ezek egyfelől az Egyesült Államok első védelmi vonalát képzik a Csendes-óceánon az Ázsiai hatalmakkal szemben. Másfelől, a szigetek lehetőséget adnak a távol keleti térség kontrollálására, az amerikai érdekeknek megfelelően: a vele szövetséges hatalmak (Japán, Kínai Köztársaság, Tajvan) melletti kiállításra, esetleg erő demonstrálására és az esetleges rivális államok (Kína vagy korábban a Szovjetunió) térségbeli törekvéseinek korlátozására.

A csendes-óceáni térségben lévő kisebb amerikai szigetek is ezt a feladatot segítik, mivel szárazföldi repülőteret biztosítanak a Csendes-óceán vízszivatajában: a Hawaii –Johnston-atoll–Midway-sziget–Wake-sziget–Guam tulajdonképpen egy Észak csendes-óceáni védelmi vonal állomásaiként és utánpótlási útvonalként is funkcionálnak.

Kulcsszavak: geopolitika, Csendes-óceán, Guam, Északi-Mariana-szigetek, amerikai fegyveres erők

Keywords: geopolitics, Pacific Ocean, Guam, Northern Mariana Islands, u.s. armed forces

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Felipe Fernández Armesto (szerk.): *The Times Atlasz - Felfedezések*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993
- Egedy Gergely: *Nagy Britannia története*, Aula Kiadó Budapest, 1998
- Fischer Ferenc: *A kétpólusú világ*, Dialóg-Campus Kiadó 2005
- Gruber László: *Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természeti földrajza*, Dialóg Campus Kiadó, 2003
- John Keegan: *Az első világháború*, Európa Kiadó, Budapest 2010
- John Keegan: *A második világháború*, Európa Kiadó, Budapest 2003
- John Keegan: *A háborús felderítés*, Európa Kiadó, Budapest 2005
- John Keegan: *A tengeri hadviselés története*, Corvina, Budapest, 1998
- Kovács Péter: *Nemzetközi Közjog*, Osiris, Budapest, 2006
- Magyarics Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000
- Németh István (szerk.): *20. századi Egyetemes történet II. – Európán kívüli országok*, Osiris, Budapest, 2006
- Németh István: *Németország története - Egységtől az egységig*, Aula Kiadó, Budapest, 2003

¹⁴⁰ http://www.militaryinstallations.dod.mil/MOS/f?p=MI:CONTENT:0::::P4_INST_ID,P4_TAB:3025,MU - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁴¹ <http://www.cnrc.navy.mil/regions/jrm/about.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁴² Chloe Sang-Hung - Steven Erlanger: North Korea Threatens US Military Bases in Pacific. New York Times. 2013 március 21. http://www.nytimes.com/2013/03/22/world/asia/north-korea-threatens-us-military-bases-in-the-pacific.html?_r=0 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁴³ Shirley A. Kan - Guam: U.S. Defense Deployments, Congressional Research Service, 2013, 2 <http://www.fas.org/sqp/crs/row/RS22570.pdf>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ Máté Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- Charles Sellers-Henry May-Neil R. McMillen: Az Egyesült Államok története, Maecenas, 1995
- Semsey Viktória: Spanyolország és Latin Amerika 19-20. századi rövid története, Budapest, L'Harmattan, 2008
- Szilágyi Ágnes Judit: A spanyol gyarmatbirodalom, In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009
- Conrad Totman: Japán története, Osiris, Budapest, 2006
- Vadász Sándor (szerk.): 19. Századi egyetemes történelem 1789-1914 Korona, Budapest, 2005
- Robert Aldrich: The Last Colonies, Cambridge University Press 1998, 40
- Hannah M. T. Gutierrez: Guam's Future Political Status: An Argument for Free Association with U.S. Citizenship, Asian-Pacific Law & Policy Journal 4, 2003
- Jon M. Van Dyke, Carmen D. Amore-Siah, and Gerald W. Berkeley-Coats, "Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawai'i," University of Hawai'i Law Review 18, no. 2 1996
- Wakako Higuchi: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: Journal of Pacific History 36, no.1 (June 2001).
- Shirley A. Kan - Guam: U.S. Defense Deployments Congressional Research Service 2013
- Arnold Leibowitz: Defining Status: A Comprehensive Analysis of United States Territorial Relations, Springer; 1989
- T. E. Marler - A. Moore: Military Threats to Terrestrial Resources Not Restricted to Wartime: A Case Study from Guam. Western Pacific Tropical Research Center, UOG. Journal of Environmental Science and Engineering, 5, 2011 1198-1214.
- Robert F. Rogers: Destiny's Landfall: A History of Guam. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1995.
- Robert F. Rogers: Guam's quest for political identity, In: Pacific Studies, Vol. 12, No. 1. (1988) 55
- Jesse K Souki: The Forgotten Heroes: Reparations for Victims of Occupied Guam During WWII, Seattle Journal for Social Justice: 2012 Vol. 1: Iss. 3, Article 54
- Allen P. Stayman: U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges, East-West Center, Honolulu 2009, 8
- United States Government Accountability Office: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**EGY KECSKEMÉTI REPÜLŐ ÁSZ, SZEVERÉNYI KÁLMÁN HADNAGY ÉLETÚTJA****THE LIFE OF KÁLMÁN SZEVERÉNYI, A FIGHTER ACE WHO WAS BORN IN KECSKEMÉT**

Szeverényi Kálmán egy kilencgyermekes erdész fiaként született Kecskeméten, 1920. február 25-én. A család anyagi nehézségei ellenére komoly gondot fordított gyermekei taníttatására. Szeverényi Kálmán a kecskeméti kegyesrendi (piarista) gimnáziumban érettségizett 1938-ban, majd a kassai repülő akadémián tanult, ahol 1942. december 6-án avatták hadnaggyá. A keleti hadszíntéren állomásozó 5/2. vadászpilóta századhoz 1943 júliusában vezényelték, ahol első légi győzelmét 1943. október 7-én aratta. Ellenfele egy La-5-ös volt, melynek pilótája, miután látta a mögé helyezkedő Messerschmittet, ejtőernyővel kiugrott gépéből, mielőtt a magyar pilóta tüzet nyitott volna. A fennmaradt források szerint ez volt Szeverényi egyetlen igazolt légi győzelme 1943-ban. 1944 tavaszán perforált vakbélgyulladást kapott, de a műtétet és felépülését követően visszatért a hadműveleti területre. 1944. október 28-án egy Boston bombázót lőtt le Tiszavasvári mellett – ugyanennek a gépnek a lelövését jelentette a német 52. vadászpilóta ezred egyik fiatal ásza, Heinz Ewald hadnagy is. November közepén Szeverényi hadnagy két Il-2-est lőtt le, míg két további légi győzelmének a részletei ismeretlenek. Hetedik, utolsó légi győzelmét az amerikai 2. (nehéz) bombázórepülő osztály egy B-17-ese felett aratta 1945. február 21-én, melynek pilótája Eugene F. Bull főhadnagy volt. A magyar pilóta ezt a légi győzelmét csak egy nappal élte túl. 159., utolsó harci bevetésére 1945. február 22-én délután szállt fel, melynek során egy szovjet vadászgép gépágyúsorozata megrongálta Messerschmittjét és könnyebben megsebesítette a magyar pilótát. Szeverényi hadnagy megpróbált kényszerleszállást végrehajtani, de a jeges talajon gépe egy Tata melletti tóba csúszott. A pilótát kimentették és egy tatai kórházba szállították, ahol még aznap éjjel belehalt belső sérüléseibe. Bajtársai 195. február 24-én Veszprémben temették el, ahonnan családja a háború után exhumáltatta, ma Kecskeméten nyugszik a családi sírban.

Kálmán Szeverényi was born the son of a forester on February 25, 1920 at Kecskemét. He was one of 9 children, but despite of the financial challenges, his family devoted considerable efforts to their education. After graduating from the Kecskemét Piarist high school with excellent results in 1938, Kálmán Szeverényi went to the Royal Hungarian Air Force Academy, where he graduated on December 6, 1942 and was commissioned as a 2nd Lieutenant. He was sent to the eastern front in July, 1943 to join 5/2. Fighter Squadron. He scored his first kill on October 7, 1943, against a Soviet Lavochkin La-5 fighter in a rather unusual manner. The Soviet pilot, seeing Szeverényi's Messerschmitt appear on his tail baled out before the Hungarian pilot had even opened fire, so he destroyed the enemy aircraft without firing a single shot! According to surviving sources, it was Szeverényi's only confirmed kill in the year of 1943. In spring 1944 he got appendicitis, but after surgery and recuperation he returned to the front. On October 28, 1944, he shot down a Soviet Boston bomber near Tiszavasvári: it is interesting to note, that the same aircraft was also claimed by a young German ace of II./JG 52, Leutnant Heinz Ewald. In the middle of November, 2nd Lt. Szeverényi shot down two Soviet Ilyushin Il-2 ground attack aircraft (on 11 and 13 November, respectively). The details of two more of his claims remain unclear and are mostly lost, but he scored

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

his seventh and last kill on February 21, 1945. This was a B-17 Flying Fortress from 2nd Bomb Group, 429th Bombardment Squadron, piloted by 1st Lt. Eugene F. Bull. The Hungarian pilot survived for just one day after this last victory. He took off on his 159th and last combat mission in the late afternoon of February 22, 1945. During the mission a Soviet fighter fired a cannon burst at the Hungarian formation from long range which damaged Szeverényi's aircraft and lightly injured the pilot. The Hungarian pilot tried to make a smooth belly landing, but on the icy terrain the aircraft collided with an obstacle and ended up in a small lake near Tata. The pilot was rescued and was rushed to the military hospital in Tata, where he died of internal injuries the same night. He was buried by his comrades at Veszprém on February 24, 1945. After the war the family exhumed and re-interred him at Kecskemét, where he rests now in the family grave.

Szeverényi Kálmán 1920. február 25-én született Kecskeméten Szeverényi János erdész és Lipkovics Franciska ötödik gyermekeként, római katolikus családban.

Szeverényi Kálmán esetében a családnév különösen érdekes, és arra külön ki kell térni, mivel az állami születési anyakönyvben az ő bejegyzésénél az édesapja vezetéknévét tévedésből elírták és az „Szeveréni”-ként szerepel, így Kálmán eredetileg ezzel a vezetéknévvel került anyakönyvezésre. Később iskolai bizonyítványait is ezzel a névvel kapta és a légierőhöz is így avatták fel, a hivatalos katonai forrásokban is végig így szerepel, pedig a név az állami születési anyakönyvben hivatalosan korrigálásra került egy 1941. január 27-ei utóbejegyzéssel. Egyébként őt magát sem zavarta a névelírás, használta mindkét verziót, van több 1941-et követő levele és egyéb aláírt dokumentuma is, ahol jól olvashatóan „Szeveréni”-ként írta alá a nevét. Ennek ellenére a hivatalos verzió Szeverényi volt és a család is ezt használta, illetve máig ezt használja, így a neve a következőkben is végig Szeverényiként szerepel a tanulmányban.¹

A kilenc gyermeket (öt fiút és négy leányt) felnevelő Szeverényi család anyagi nehézségei ellenére gyermekei taníttatására nagy gondot fordított. Szeverényi Kálmán szülővárosában, a kegyesrendi (piarista) gimnáziumban érettségizett 1938-ban, jeles eredménnyel. Mint anyagilag rászoruló és jeles tanuló ifjú, gimnáziumában tandíjmentességet élvezett. Példás magatartása és tanulmányi eredményei alapján a gimnázium utolsó éveiben tanárai ajánlására dr. Simon Balázs orvos alezredes – azonos keresztnévű – fiát korrepetálta. Szeverényi Kálmán és a korrepetált gyermek szülei között belsőséges kapcsolat alakult ki és Kálmán ennek hatására döntött úgy, hogy a gimnázium elvégzése után a hivatásos katonai pályát választja élethivatásul. Hosszabb távú terve az volt, hogy vezérkari szolgálatba lép.² Véleményem szerint intelligenciája, szorgalma, derűs, megnyerő személyisége alapján minden bizonnyal nem csak igen jó, de népszerű repülő vezérkari tiszt is lehetett volna belőle, azonban a hadiakadémiai jelentkezéshez szükséges hosszabb csapatszolgálat és századosi rendfokozat eléréséhez még jó néhány évre lett volna szüksége.

A repülés iránti motivációval kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy Kálmánnak volt egy gimnáziumi osztálytársa és barátja, Flóznik Ervin, aki szintén pilóta lett: valószínűleg ők ketten együtt találták ki, hogy repülőnek jelentkeznek. (Flóznik Ervinből is eredményes vadászpilóta lett, ő 6 légi győzelem után halt hősi halált 1945. január 14-én.)³

Miután a meglehetősen szigorú egészségügyi vizsgálaton pilótának alkalmassá nyilvánították, Szeverényi Kálmán I. fokú motoros repülő kiképzését 1939 nyarán kapta Szegeden a Horthy Miklós Nemzeti Repülőalap (HMNRA) algyődi, a Délvidéki Aero Club által működtetett kereténél. Az elsőfokú kiképzést követően, 1939 októberében kapta meg behívóját és a következő évet csapatszolgálatban töltötte. Ezt követően felvételt nyert a kassai magyar királyi „Horthy Miklós”

¹ MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára XXXIII/1. Kecskemét város 1920. évi születési anyakönyvi másodpéldánya, 1920/606. fsz. bejegyzés. A névelírás korrekciója az 1173/1941. sz. rendeletre történt.

² A családtól származó információk alapján. A szerző ezúton is szeretné megköszönni a Szeverényi családnak Szeverényi Kálmán életrajzának összeállításához nyújtott segítségét, különös tekintettel az életrajzi adalékokra.

³ Flóznik Ervin részletes életrajzáról lásd *BECZE 2006, 122-123.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

honvéd repülő akadémiára, ahol tanulmányait 1940 őszén kezdte meg. Az 1940-es év nyara az egész honvédséget tekintve elég mozgalmas volt, hiszen a magyar haderő kétszer is mozgósításra került a románokkal szemben a második bécsi döntés előtt. A mozgósítás már Szeverényi Kálmánt is érintette, aki így jogosulttá vált az ezzel kapcsolatban alapított Erdélyi Emlékérem viselésére.

Szeverényi Kálmán a honvédségben a 3181-20-0606 azonossági számot⁴ kapta, bajtársai általában Kálmánnak, vagy nevéből rövidítve „Szever”-nek szólították. (A becenevek osztogatása nagy divat volt a légierő berkein belül.)

Szeverényi Kálmán a repülőakadémián is nagyon szorgalmasan, jól tanult, évfolyamának élmezőnyében volt. Az 1941-42-es tanév osztályozási értesítője szerint 32/3-as osztály rangszámmal végzett, kettős kitüntetéssel (kétsávos váll-lap). 1942. január 31-én példaadó magatartásáért és kimagasló szorgalmáért dicséretben részesült (1942. évi 1. sz. aks. parancs).⁵

Mint szinte az összes repülő akadémikus, Kálmán is vadászpilóta szeretett volna lenni és neki sikerült is elérnie, hogy vadászrepülő harckiképzésre kerüljön. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a légierő szükségletei szerint a pilóták számottevő része bombázó, illetve felderítő lett, túlnyomó többségük vezénylés folytán, mivel szinte mindig, minden növendék vágya az volt, hogy vadászrepülő lehessen, de a vadászok csak az egyik csapatnemet alkották a légierőn belül.

Szeverényi Kálmán évfolyamát előrehozva, két és fél év után, 1942. december 6-án avatták repülő hadnaggyá Kassán. (Az akadémiai képzés a háború előtti négy évről 1944-re fokozatosan két évre csökkent.) Egy társuk az avatás előtt, 1942 nyarán repülőhalált halt, a végül felavatásra kerülő 31 fő egyébként egy meglehetősen egyedi évfolyam volt, mivel három korosztályból tevődött össze:

- 1) közülük egy csoport két évet töltött csapatnál az akadémiára történő bevonulásuk előtt, őket 1941. június 1-i ranggal avatták és 1944. január 1-i hatállyal főhadnaggyá léptették elő (ez 8 fő volt);
- 2) a középső korcsoport egy évig volt csapatnál az akadémiára kerülésük előtt, őket 1942. július 1-i ranggal avatták hadnaggyá (ez 15 fő volt, ide tartozott Szeverényi Kálmán is),
- 3) a legfiatalabb csoport tagjai közvetlenül a katonai főrealiskolákból, vagy civil érettségi után kerültek az akadémiára, őket 1942. december 1-i ranggal avatták hadnaggyá (ez a csoport is 8 főből állt). Szeverényi Kálmán évfolyamának egyik legjobbjaként 26-os rangszámmal került avatásra. (A rangszámokat a honvédség többi fegyvernemében avatott tisztekkel együtt kapták.)⁶

Szeverényi Kálmán évfolyamában két további, későbbi vadászrepülő ász volt a legfiatalabb korcsoportból: Tóth Lajos és a szintén kecskeméti Málik József hadnagyok. Málik József 1945. április 16-án hősi halált halt a raffeldingi repülőtéren, egy alacsonyítómó amerikai vadászgéptől kapott halálos lövést, míg a háborút a második legeredményesebb magyar vadászpilótaként túlélő Tóth Lajost koncepciós perben elítélve 1951. június 11-én kivégezték.⁷

Szeverényi hadnagy avatása után a Mátyásföldön állomásozó 5/1. vadászrepülő osztályhoz került. A keleti hadszínterre – osztálya 5/2. századához – 1943. július 17-én vezényelték ki. A hadműveleti területről írt nyílt tábori levelezőlapokon nagyon kevés információt lehetett közölni a helyhiány és a cenzúra miatt, no és a katonák sem akarták

⁴ A katonai azonossági szám a születési hely négyjegyű kódjából, a születési év utolsó két számjegyéből és az illető személy állami születési anyakönyvi bejegyzésének folyószámából áll. Szeverényi Kálmán esetében nemcsak a neve, de az azonossági száma is hibás a legtöbb katonai forrásban, sőt az eredeti állami születési anyakönyvben is. A katonai forrásokban utolsó számjegyeként általában 625 szerepel, míg az állami születési anyakönyvben 1920-ban Kecskeméten a 75-ös számot tévesen kétszer írták be, így ezek után mindenkinél két szám szerepel, a második zárójelben (Szeverényi Kálmánnál 605 és 606). A helyes folyószám nála így nem a 605, hanem a zárójelbe tett, pedig egyébként helyes 606 volt, ezt itt korrigáltam. Ezúton is szeretném köszönetemet kifejezni Péterné Fehér Mária csoportvezető főlevéltárosnak (MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára), aki a 75-ös szám duplázásával kapcsolatos anomáliára felhívta a figyelmem.

⁵ Az osztályozási értesítő eredetije a Szeverényi család birtokában van.

⁶ 50. sz. Honvédségi Közlöny 1942. december, illetve *SIMORJAY 1988, 49-50.*

⁷ Málik József és Tóth Lajos életrajzáról lásd *BECZE 2006, 79-81. ill. 36-42.*

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

otthon lévő hozzátartozóikat feleslegesen feszültségben tartani. Ezért mindig csak pozitív dolgokat igyekeztek írni a szeretteiknek, ennek ellenére, a hangulat miatt talán érdemes Szeverényi Kálmán első tábori lapját idézni, melyet Harkovból írt családjának 1943. július végén:

„Drága jó Édesanyám és Édesapám!

Szerencsésen megérkeztem. Pestről nagyszerű utunk volt egészen idáig. (Szeverényi Kálmán nyilvánvalóan a Budapest és Harkov között menetrendszerűen közlekedő Junkers Ju 52-es futárgép utasaként repült ki a hadműveleti területre – szerző). Kész nyaralás az életünk. Hogy csomagot hogy lehet részemre eljuttatni, azt majd később meg fogom írni. Mindenkít szeretettel csókolok. Szerető fiuk, Kálmán”⁸

Az 5/2. vadászpilóta század 1943 nyári-ősz-téli ukrainai harcainak az egység iratanyagának teljes pusztulása miatt sajnos csak rendkívül töredékes mozaikok maradtak fenn. Statisztikájukból annyi ismert, hogy 1943. október 29-éig a század 692 harci bevetést repült, ebben már a Szeverényi Kálmán által a bő három hónapos hadműveleti területen töltött szolgálati idejének néhány tucat bevetése is benne van.⁹ A 10 harci bevetés és három havi hadiszolgálati idő (hadműveleti területen töltött idő) után adományozott Tűzkereszt I. fokozata a kardokkal és koszorúval is 1943. kora őszén kerülhetett adományozásra Kálmán részére.

Szeverényi Kálmán hadnagy első igazolt légi győzelmét 1943. október 7-én aratta a Dnyeper mentén egy szovjet Lavocskin La-5-ös csillagmotoros vadász felett, mégpedig nem mindennapi körülmények között: anélkül, hogy egyetlen lövést leadott volna, pánikba esett szovjet ellenfele kiugrott a gépéből! Ennek a furcsa viselkedésnek véleményem szerint két oka lehetett. A szovjet pilóta vagy nagyon tapasztalatlan – és nem túl bátor – újonc volt, aki pánikba esett a mögé beülő Messerschmitt látványától, vagy pedig olyan pilóta, aki már nem volt kezdő, de akit korábban már lelőttek légi harcban és talán súlyosan megégett. (Nyilván ha valaki egyszer csúnyán megég, másodszer nagyon érzékennyé válik a hasonló szituációkra és szeretné azokat elkerülni.) A magyar vadászok tábori lapja, az „Üvölt a Puma” az alábbi tréfás sorokban emlékezett meg az eseményről:

„Szeverényi hdgy. egyedülálló módon aratott légigyőzelmet. Beült egy Lagg 5 nyomába, az orosz kezd elfordulni, pompás lövőhelyzet, már löni is akar, de az orosz hátranéz és a következő pillanatban, anélkül, hogy egy lövés is esett volna, ész nélkül kiugrik a gépéből. Ejtőernyője még fenn lebeg, amikor gépe a földre csapódva felrobbant. Ez aztán löszertakarékoskodás! Bár egyesek szerint Szeverényi hdgy. ráállt az orosz rádiójára és borzalmas hangokat hallatott, az orosz attól ijedt meg. De fő a lényeg: a gépből csak egy csomó görbe vas maradt!”¹⁰

A rendelkezésre álló adatok szerint a kecskeméti pilóta ezzel az egy igazolt légi győzelemmel zárta az 1943-as évet a keleti hadszíntéren.

1944 márciusában Szeverényi Kálmán perforált féregnyúlvány-gyulladás (vakbélgyulladás) kapott. 1944. március 8-án vették fel betegként a proskurovi hadikórházba, ahol a perforáció miatt már kifejlődőben lévő hashártya-gyulladást is megállapítottak nála. Operáció után a stanislai hadikórházba szállították, majd visszaszállították a hátszországba, Magyarországra.¹¹

Lábadozásának idejét s az ezt követő rövid egészségügyi szabadságát is itthon töltötte. Ennek során, 1944. március 24-ei dátummal adományozták részére első hadikitüntetését, a Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Bronz Érdemérmét hadiszalagon a kardokkal. (Közkeletű nevén bronz Signum Laudis.)¹²

Valamikor 1944. késő tavaszán-kora nyarán térhetett vissza századához a keleti hadszíntérré (melyet ekkorra 5/2-ről 102/1. vadászpilóta századdá számoztak át). Feltehetően ekkortájt kapta meg V391 lajstromjelű Messerschmitt Bf 109

⁸ A levelezőlap eredetije a Szeverényi család birtokában van.

⁹ Üvölt a Puma. 1943. november 3. I. évfolyam 9. szám, 1.

¹⁰ Uo., 4.

¹¹ HM HIM HL HM 620 959/22.v.-1944.

¹² 14. sz. Honvédségi Közlöny 1944. március.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

G-6-osát: ha valóban ez volt az ő gépe, akkor minden bizonnyal ekkortól ezt repülte egészen a hősi haláláig.¹³ 1944 kora nyarán, június 5-ei dátummal adományozták részére második, ezüst Signumját, az Újolagos Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Ezüst Érdemérmét hadiszalagon a kardokkal.¹⁴

Szeverényi Kálmán hadnagy 1944. augusztus elején feltehetően egy újabb légi győzelmet aratott. A bevetés során a 102/1. vadászpilóta század hat gépe magyar és német Junkers Ju 87 zuhanóbombázókat kísért Mielec-től délkeletre fekvő célok ellen. A célterület felett szovjet vadászok támadták meg a köteléket és az itt kibontakozott légi harcban – bár az ő gépe is megrongálódott – sikerült lelőnie egy ellenséges vadászgépet.¹⁵

Szeverényi Kálmán már a magyarországi harcok idején, 1944. október 28-án jelentette újabb – ismert – légi győzelmét. Az áldozat ezúttal egy a lend-lease szállítások keretein belül a Szovjetunióhoz szállított amerikai gyártmányú, 42-54244 gyári számú kétmotoros A-20G Boston bombázó volt, a szovjet 5. légi hadsereg 453. bombázórepülő ezred 2. századából. A gép négy fős személyzete – L. J. Szelov hadnagy pilóta, V. J. Najdenov főhadnagy navigátor, Sz. Sz. Lebegyev törzsőrmester lövész és K. F. Vlaszova őrmester női lövész – elesett. A gép lelövését Büdszentmihály – ma Tiszavasvári – helyszínnel igazolták Szeverényi Kálmának. Az eset különös érdekessége, hogy ugyanannak a gépnek a lelövését jelentette a német 52. vadászpilóta század (JG 52) második osztályának egyik fiatal, igen eredményes pilótája, Heinz Ewald hadnagy is, aki 14:20-kor szállt fel 255 harci bevetésére alakulatának taktakenézi repülőteréről „8” jelzésű, Bf 109 G-6 alváltozatú gépével a szovjet bombázóra elrendelt riadóstartot követően és 14:28-kor már ismét a földön volt. Sajnos sem magyar, sem német oldalról nem áll rendelkezésre bővebb forrás, hogy ki lehessen deríteni, mi is történt egészen pontosan, de az nyilvánvalónak tűnik, hogy mindketten tüzeltek ugyanarra a gépre (talán Szeverényi hadnagy hajthatta végre a bombázóra az első rácsapást, vagy rácsapásokat). Úgy tűnik azonban, hogy a német pilóta lemondott a gépről a magyar pilóta javára és hivatalosan nem igényelte a lelövést, azt csak a saját feljegyzéseiben rögzítette. (Ewald csak annyit írt az esetről a Flugbuchjába a bevetés mellé, hogy „a magyaroknak igazolva”).¹⁶

Heinz Ewaldnak egyébként ekkor 30 igazolt légi győzelme volt, ezt a számot a háború végéig 84-re tornázta fel – további 15 nem igazolt légi győzelmet is jelentett –, melyért a Vaskereszt Lovagkeresztjével is kitüntették 1945. április 20-án.

Szeverényi Kálmán következő légi győzelmét szülővárosa, Kecskemét légterében aratta november 11-én egy II-2-est lelőve, két nappal később pedig újabb szovjet csatarepülőgépet semmisített meg, ezúttal Jászberény légterében. Utóbbi három légi győzelmének igazolása (az október végi Boston és a két, november közepi II-2-es) az 1945. január 19-én kiadott 4. légierőparancs 1. pontjában szerepel, mely – többek között – a 102/1. vadászpilóta század 12 légi győzelmét is igazolta, köztük ezt a hármát. Ebben a parancsban egyébként Szeverényi Kálmán „Szeverény” vezetéknevvel szerepel. (A 4. légierőparancsban nem ez az egyetlen névelírás.)¹⁷

Miután 1944 végén megalakult a 102. vadászpilóta osztály, a 102/1. vadászpilóta század is ebbe tagozódott be. A korábbi századparancsnok, Kovács József őrnagy lett az osztályparancsnok, míg a század korábbi elsőtisztje, Máthé László főhadnagy vette át a századparancsnokságot. 1945 januárjában a 102. vadászpilóta osztály beolvadt a 101. vadászpilóta ezredbe, annak 101/III. osztályát képezve. Az osztályparancsnok, Kovács József őrnagy a 102.

¹³ A családnál maradt meg egy fotó erről a repülőgépről, mely valószínűleg Szeverényi Kálmán állandó gépéről készült, de az iratanyag elveszte miatt ez eredeti dokumentumokkal nem igazolható.

¹⁴ 26. sz. Honvédségi Közlöny 1944. június.

¹⁵ PUNKA 1995, 97. Jómagam nem találtam erről a légi győzelemről semmilyen további részletet, illetve információt.

¹⁶ A Bostonról lásd részleteiben HORVÁTH 2013, 41-42., BECZE 2006, 111-112., valamint Heinz Ewald Flugbuchjának vonatkozó bejegyzése alapján. A szerző ezúton is köszöni Bernd Barbas (Traditionsgemeinschaft JG 52) szíves segítségét a Heinz Ewald (Sopot, 1922. szeptember 1. – Coburg, 2002. március 14.) hagyatékából származó német adatokért, a Flugbuch vonatkozó részének másolatáért. Sajnos a Magyarország feletti eredményeiért 1945 februárjában a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjével is kitüntetett Heinz Ewald magánkiadásban megjelent visszaemlékezései (*Esau – Heinz Ewald als Jagdflieger im erfolgreichsten Jagdgeschwader 1943-1945 Coburg, 1980*) inkább csak anekdota-jellegű történeteket tartalmaznak, erről az esetről nem írt semmit (ahogy nagyon sok másról sem).

¹⁷ HM HIM HL 101. vadászpilóta ezred iratai 110. doboz 4. sz. légierő parancs 1945. január 19.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

vadászpilóta osztály 101. vadászpilóta ezredbe történő betagozódása idején készített egy fennmaradt kimutatást nem csak az alakulat általános korábbi teljesítményéről, de sematikusan a pilóták egyéni teljesítményeiről és kitüntetéseiről is. Ezen kimutatás alapján Szeverényi Kálmán 1945. január 29-ig¹⁸ 151 harci bevetést repült századában – 5/2., majd 102/1., végül 101/7. század –, hat igazolt légi győzelmet aratva. Az adományozott kitüntetéseknel említi a már korábban részleteiben jelzett Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Bronz és Ezüst Érdemérméit hadiszalagon a kardokkal, a Tűzkereszt I. osztályát és a német II. osztályú Vaskeresztet. A német kitüntetés pontos adományozási dátumát az iratanyag rendkívül hiányos volta miatt – eddig – nem tudtam beazonosítani, ennek dátuma valószínűleg 1944 késő ősze, vége lehetett. A Honvédségi Közlönyökben egyébként a német kitüntetések csak adományozásuk után, az adományozás pontos dátuma nélkül vannak jelezve, mikor viselésüket engedélyezték, a külföldi kitüntetések viselését ugyanis a kormányzónak kellett először engedélyeznie. (Egyes adományozott német kitüntetések viselésének engedélyezése pedig nem is került a Honvédségi Közlönyben leközlésre.) Az is lehetséges, bár kevésbé valószínű, hogy a német kitüntetés a maga fizikai valójában nem is jutott el Szeverényi Kálmánhoz. Voltak ugyanis vadászpilóták, akik az 5/2. vadászszázadban hosszabb ideig eredményesen szolgáltak a hadműveleti területen 1943 őszén és 1943/44 telén, de a német II. osztályú Vaskeresztjüket így is csak 1945 tavaszán kapták meg. Ez azonban kevésbé jellemző azokra, akik 1944-ben szolgáltak folyamatosan a században. A kimutatás említi ezen kívül az „Elintézetlen kitüntetés” rovatban, hogy Kálmán fel volt terjesztve a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjére is, hadiszalagon a kardokkal.¹⁹

Szeverényi Kálmánnak volt még egy légi győzelme, melynek részletei sajnos nem ismertek. Erre a szovjet repülőgép elleni légi győzelemre az 1943 novemberétől 1945 januárjáig terjedő időszakban bármikor sor kerülhetett. A legkésőbbi lehetséges időpont 1945 januárja, a 101/III. osztálynak ugyanis számos 1945. januári légi győzelme is elveszett az iratanyaguk megsemmisülésével (egyesekek hatodik légi győzelmét 1945. február 13-ához kötik és egy B-17-est adnak meg, azonban ez téves adat, a 101. vadászpilóta ezred 1945. februári részlegesen fennmaradt iratanyaga ezt nem támasztja alá, az aznap Magyarországon lezuhant B-17-es egyébként nem is vadásztámadás miatt zuhant le). A század harcainak intenzitását és a légi győzelmekkel kapcsolatos fennmaradt forrásokat figyelembe véve annak a legnagyobb valószínűsége, hogy 1944. január-február hóban – esetleg 1944 decemberében, vagy 1945 januárjában – arathatta ezt a légi győzelmet.

Szeverényi Kálmán hadnagy utolsó hét bevetését 1945 februárjában repülte,²⁰ melyek során egy további légi győzelmet aratott, egy amerikai B-17-es négymotoros nehézbombázót lelőve. Ezen utolsó légi győzelem részleteire több szempontból is érdemes kitérni: egyrészt ebből az időszakból már fennmaradt a 101. vadászpilóta ezred bevetési naplója, másrészt pedig az amerikai személyzet tagjainak visszaemlékezése szerint a gépet lelövő vadászok rátámadtak az ejtőernyővel kiugró hajózókra. 1945. február 21-én a 101/7. vadászpilóta század hat gépe reptérvédelmi üllőkészültségből kapott startparancsot 12:45-kor. A gépeket felszállás előtt ellenséges vadászok jelenlétére figyelmeztették, azonban közel egy órával a felszállásuk után egészen más repülőgéppel találkoztak a levegőben. A portyázó magyar vadászok 13:42-kor Székesfehérvártól délre, Szabadbattyán felett, 2000 m-es magasságban egy magányos B-17-est vettek észre. A gép az Eugene F. Bull főhadnagy vezette B-17G típusú, 44-6689 gyári számú négymotoros nehézbombázó volt az amerikai 2. bombázórepülő osztály 429. századából. Az amerikai gép eredetileg bécsi célokat támadott, azonban 4. számú motorja és szárnya a cél körzetében megsérült az erős légvédelmi tűzben. A személyzet úgy mérte fel, hogy a sérülések miatt már nem lesznek képesek elérni amendolai bázisukat Olaszország déli részén, így kelet felé fordultak, hogy a szovjet csapatok által ellenőrzött területen, a kecskeméti repülőtéren hajtsanak

¹⁸ Itt jegyezném meg, hogy a dokumentum elméletileg az 1944. december 31-ig terjedő időszakra vonatkozna, viszont a benne lévő – és egyéb fennmaradt - adatok alapján egyértelműnek tűnik, hogy a pilótáknál a felterjesztés napjáig terjedő teljesítményadatok szerepelnek benne, tehát 1945. januári adatok is.

¹⁹ HM HIM HL 101. vadászpilóta ezred iratai 112. doboz m. kir. 102. honvéd vadászpilóta osztály „Kimutatás a kitüntetett tiszt és legénységéről”.

²⁰ Uo. m. kir 101/II. v. rep. oszt. parancsnokság személyi eredményjelentés 1945. február hóról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

vége kényszerleszállást. Így futott bele azután a magányos Flying Fortress a magyar vadászok kötelékébe. A magyar Messerschmittek megtámadták az amerikai négymotorost és mindkét jobb motorját felgyújtották. A négymotoros nehézbombázó tíz fős személyzetéből a négy tiszt ugrott ki ejtőernyővel legkésőbb, már szovjet kézben lévő terület fölött: a pilóta, Eugene F. Bull főhadnagy, a másodpilóta, Harold E. Frazer hadnagy, a navigátor, John R. Specker hadnagy és a bombázótiszt, Robert C. Krejsa hadnagy. Mivel ők már a szovjet csapatok által elfoglalt területen értek földet, így elkerülték a hadifogságot és egy hónapos dunavecsei tartózkodás után vissza tudtak térni alakulatukhoz. A személyzet korábban kiugró hat tiszthelyettese (a lövészek, a fedélzeti mérnök és a lokátorkezelő) azonban még a magyar-német vonalak mögött ért földet, így fogságba estek. Közülük a két törzslövész, valamint a faroklövész, Ted J. Bunnell törzsrörmester már a gépben megsebesült a légi harc folyamán, majd társai visszaemlékezése szerint Bunnell kiugrása után a levegőben sebesült meg súlyosan a lábán, mikor az egyik Messerschmitt rátámadt és március 9-én belehalt sérüléseibe. A bombázó 13:50-kor Soponyától délnyugatra – a magyar vadászok nem egészen pontos jelentése szerint Dégtől ÉK-re 3 km-re, a 87163 térképszelvényben – a földbe csapódott. A lelövést Szeverényi Kálmán hadnagynak jelentette a kötelék, mint az ő 7. légi győzelmét, Szénási Ferenc főhadnagy és Kiss Ernő szakaszvezető tanúkkal.²¹

Az amerikai személyzet tagjainak visszaemlékezésében egyértelműen az szerepel, hogy Bunnellt vagy ejtőernyőn leereszkedés közben, vagy már földre érkezése után támadta meg az egyik Messerschmitt és további sérüléseket szenvedett a lábán. Ezt követően a németek a pápai repülőterre vitték a foglyokat. Bajtársai visszaemlékezése szerint Bunnell három napig ellátatlanul volt, csak utána szállították kórházba a két sebesült törzslövéssel együtt. Halálának oka feltehetően üszkösödés volt (egyik bajtársa egy sebésztől azt az információt kapta, hogy operáció utáni fertőzés miatt halt meg). Egyébként a bombázótiszt és a navigátor is azt jelentették, hogy megtámadták őket a vadászok ejtőernyőn leereszkedés közben, a navigátor könnyebben meg is sebesült a lábán.²²

Hogy a magyar gépek közül mely(ek) lőtt(ek) rá az amerikaiakra, azt nem sikerült kiderítenem, talán ez volt a bosszújuk Molnár László hadnagy²³ haláláért, aki ebben a században 1943/44 telén többükkel is hosszabb ideig repült együtt és, akit 1944. augusztus 7-én ejtőernyővel való kiugrása után lőttek le az amerikai vadászok. Ez egyébként meglehetősen gyakori eljárás volt az amerikai vadászok részéről: a szerző által gyűjtött adatok szerint az 1944. május 24. és augusztus 22. közötti időszakban, a 101. vadászrepülő osztály intenzív, amerikaiak elleni bevetési periódusában az osztály négy pilótáját lőtték le az amerikai vadászok kiugrása után, ami az összes, az adott időszakban légi harcban elesett pilóták arányát tekintve meghaladta a 20%-ot. (Az arányokat tovább növeli, hogy a vizsgált időszakban az amerikaiak két további magyar vadászpilótát olyan súlyosan megsebesítettek ejtőernyőn való leereszkedés közben, hogy gyakorlatilag nem tértek vissza az aktív szolgálatba.)

Az amerikaiakat egyébként lehet, hogy nem is közvetlenül a Molnár hadnagy – vagy más, hasonlóan megölt magyar pilóta – halála miatti bosszúvágy, hanem az amerikai bombázások több ezer polgári áldozata miatt támadták meg a magyar vadászok, mivel ezek a pilóták korábban a keleti hadszíntéren repülve 1944-ben nem vettek részt az amerikaiak elleni bevetésekben, csak a bombázások és a nagy pusztítás hírére hallották, illetve eredményét látták hazalátogatásaikkor. (Jómagam kutatásaim során több olyan, 1944 késő tavaszán, illetve kora nyarán magyar pilóták által írt levéllel is találkoztam, mely az általuk okozott pusztítás miatt kifejezetten gyűlölettel, bosszúra szomjazva emlegette az amerikaiakat.) Tudomásom szerint ez volt az egyetlen alkalom a háború alatt, hogy magyar pilóták ellenséges ejtőernyővel kiugrott hajójót lelőttek. Igazából az ejtőernyősök lelövése rendkívül érzékeny, erős érzelmi

²¹ National Archives and Records Administration (College Park, Maryland): Missing Air Crew Report # 12099, HM HIM HL 101. vadászrepülő ezred bevetési könyve 1945. február 21., a 101/III. vadászrepülő osztály jelentése.

²² Uo.

²³ Molnár László, vitéz nemes (Nagykőrös, 1921. május 1. - Káld, 1944. augusztus 7.) ht. hadnagy, az egyik legeredményesebb magyar vadászpilóta pályafutásáról lásd bővebben *BECZE 2006, 49-56.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

reakciót kiváltó téma, hiszen itt – legalábbis időlegesen – védtelen, magatehetetlen emberekről volt szó. Az tény, hogy közgazdasági, racionális érveket tekintve az ellenséges repülőszemélyzet megsemmisítése okozott igazi, nehezen pótolható, vagy akár pótolhatatlan veszteséget a másik oldalnak – főleg a kisebb hadviselőknél –, mivel a háborúban felfuttatott ipari termelés számára egy új repülőgép legyártása nem jelentett sem különösebben nagy időt, sem pedig különösebben nagy problémát. A hajózárszemélyzet, különösen a pilóták kiképzése viszont hosszú folyamat volt és különösen a sokéves tapasztalattal rendelkező kötelékvezetők belátható időn belül pótolhatatlanok voltak. Az amerikai oldalról ezért – mint azt nekem egy amerikai pilóta említette – előjáróik részben sugallták is nekik, hogy lőjék le az ejtőernyővel kiugrott ellenséges pilótákat. A nyári harcok folyamán az itt lezuhant amerikai gépek személyzetéből a túlélők mind fogságba estek, így a háború számukra befejeződött. Ez esetben az amerikai gép hajózárszemélyzete viszont a már itt lévő első vonalak környékén ugrott ki – amit a levegőből nem lehetett pontosan megállapítani –, ide is, oda is esve, így ez lehet, hogy nem szimpla bosszú volt az amerikaiakon a magyar vadászok részéről, hanem a szovjet vonalak mögé leereszkedő, így fogságba nem kerülő hajózárszervezet likvidálási kísérlete. (Mindenesetre ebből a konkrét történetből is látszik, hogy nincs fehér és fekete, ilyen esetek mindenhol előfordultak.)²⁴

Ez a B-17-es volt Szeverényi Kálmán hadnagy hetedik – és egyben utolsó – igazolt légi győzelme, melyet a pilóta csak egy nappal élt túl. (Ez a légi győzelem háború végi ezredparancsban már nem jelent meg a 101/III. osztály iratanyagának részbeni elveszte és az adminisztrációs káosz miatt, azonban mivel több tanúval igazolt, az ezred iratanyagában azonnal Szeverényi Kálmán hetedik légi győzelmeként bejegyzett lelövés, melyet az amerikai források is megerősítenek, ezért praktikusán igazolt légi győzelemnek tekintendő.)

1945. február 22-én délután egymást váltva két vegyes, nyolcgépes kötelék szállt fel a 101/III. vadászrepülő osztály állományából az ES 4 térképszelvényben végrehajtandó szabad vadászatra. Ez a Párkánytól északra, a Garam mentén lévő terület, a vadászok – mint már napok óta eddig is – az ekkor folyamatban lévő német „Südwind” hadművelet támogatására kerültek bevetésre a térségben, mely végül a szovjet csapatok garami hídfőjének felszámolását eredményezte.²⁵

A második magyar nyolcgépes kötelék 16:10-kor szállt fel Pottyondy László százados, a 101/8. vadászrepülő század parancsnokának vezetésével. Ennek a köteléknek a második raját vezette Szeverényi Kálmán hadnagy, akinek raja Pottyondy százados raja mögött repült. Ez volt Szeverényi hadnagy 159. harci bevetése. 16:30-kor 6000 m-en Tatához közeledve Szeverényi Kálmán észrevett egy mintegy századnyi erejű szovjet Jakovlev vadászkoelékét délre, alattuk. Ezt rádióon jelentette Pottyondynak, akinek azonban az volt a válasza, hogy tartsák az irányt és repüljenek tovább a Garam felé. (Az eredeti feladat bár megjelölt körzetben, de kötetlen szabad vadászat volt: a késői időpont miatt, valamint a valószínűleg javarészt azonos céllal és irányban bevetett, észleléskor taktikai hátrányban lévő szovjet vadászok felfedezését követően a kötelékparancsnok ezen döntésének a helyessége némileg megkérdőjelezhető.) A szovjet kötelék is észrevette a magyar Messerschmitteket és a leghátsó pilóta nagy távolságról gépének orrát felrántva egy gépágyúsort adott le a magyar gépekre. Szeverényi hadnagy gépét találat érte, ő maga is könnyebb szilánksérülést szenvedett és a motor vízűtője is kilyukadt. (Szovjet légi győzelmet az adott térségben és időpontban egyébként nem jelentettek, a pilóta minden bizonnyal nem is tudta, hogy eltalálta az egyik magyar vadászgépet.) Kálmán gépéből a hűtőfolyadék gyorsan elfolyt és két választása maradt motorleállás előtt: az ejtőernyős ugrás vagy a hasra szállás. Kísérője, Galánfy Lajos hadnagy ugrásra bízta géppárparancsnokát, azonban Szeverényi hadnagy nem akarta tönkretenni a gépét, amelyet nagyon szeretett és, mellyel jóval több, mint fél éve repült, így hasra szállt. Hasra szállás után a gép Tatától közvetlenül északra, a naszályi út mellett a 19-es számú teletető halastóba csúszott bele.²⁶

²⁴ Erről a kérdésről lásd még BECZE 2006, 55-56.

²⁵ HM HIM HL 101. vadászrepülő ezred iratai 110. doboz bevetési könyv 1945. február 22-ei bejegyzés, uo. 110. doboz 45. ezredparancs 1945. március 5. A Südwind hadműveletről lásd részleteiben SZÁMVÉBER 2008.

²⁶ A pontos helyszín beazonosítása Dinga Lászlónak köszönhető, akinek édesapja itt volt halór.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Gépének főszerelője, Domonkos János szakaszvezető így emlékezett az esetre:

„A Tatatóváros²⁷ déli részén lévő mélyedésbe, mintegy 350 m hosszú terepen – melyet a közepén keresztben szelt át egy kb. másfél méteres földhányás a másik oldalán a nádas, mély tóval – próbált kényszerleszállni.

A látható nyomok alapján és Galánfy hdgy. elbeszélése szerint, a gépet a teknőhöz hasonló terep szélére tette le nagy szakértelemmel, de a fagyott talajon hosszabb távolságra lett volna szükség, hogy a földhányásnak kisebb sebességgel ütközzön neki. Így gépe a töltésen átcsúszva, kb. 30 m-re a jeges tóban félig elmerülve és dőlve megállt. Galánfy 5-7 percig kőrözött fölötte, de nem látta Szeverényit a gépből kijönni, viszont látta, hogy a gép erősen megrongálódott.

Veszprémbe visszaérve azonnal előállott a vöröskeresztes kocsi, s annak vezetőjével Galánfy és én elindultunk a tó felé, ahová esti 10 körül, holdfényben érkeztünk meg. A beszakadt jég miatt a gépet nem tudtuk megközelíteni. Szólítottuk, de nem jelentkezett. Derékszíjából kötelet kötve magamra, jégtábláról jégtáblára mászva, ugrálva értem a géphez, de a pilóta már nem volt ott. A hevederek el voltak vágva, bélelt repülő kabátjának foszlányai, vérnyomok az ülésen, az ütközés folytán a műszerfal hátranyomva.

Bementünk a közeli bolgárkertészek földalatti kunyhójába, akik elmondták, hogy a lezuhanás után mintegy fél órával mentették ki Szeverényit a németek. Bementünk a tatatóvárosi katonai parancsnokságra, ahol közölték, hogy egy repülő hadnagyot a városi polgári iskolában felállított táborig kórházban ápolnak. Ott az ügyeletes orvos elmondta, hogy azonnal operálni kellett a gépágyú szilánkok eltávolítása miatt. Egyébként minden rendben van nála, egy fél órával ezelőtt mesélte el lelövésének történetét. Megengedte, hogy meglátogassuk és velünk jött. A folyosón egy ápolónő sietett felénk és jelentette, hogy a repülő hadnagy hirtelen nagyon rosszul lett. Amikor a szobába léptünk, megismert bennünket. Nekem annyit mondott, hogy »Domi, alkalomadtán ird meg a szüleimnek.« Tíz perc múlva az orvos közölte, hogy meghalt.²⁸

Szeverényi Kálmán hadnagy repesz sérülési nem voltak komolyak, viszont a durva terepre történt kényszerleszállásnál komolyabb belső sérüléseket szenvedett és az ennek következtében beállt belső vérzés okozta a halálát. Hogy egészen pontosan milyen belső sérüléseket szenvedett, azt már sohasem fogjuk megtudni, hiszen egyrészt a háborús körülmények között kapacitáshiány miatt a hadikórházakban elhaltaknál nem végeztek boncolást, de még ha végeztek volna is, akkor sem tudnánk, mit találtak, mivel a hadikórházak iratanyaga sem maradt meg. Bajtársai szerint megrepedt a mája, súlyos belső sérüléseit pedig az okozta, hogy bekötőhevedereit meglazította a felszállás után – hogy jobban mozoghasson és láthasson bevetés közben – és kényszerleszállás előtt elfelejtette azokat ismételtlen meghúzni. Egy nagy tapasztalatú sebészprofesszor véleménye szerint ez hihetően hangzik, ilyen esetekben leggyakrabban a máj, vagy a lép esetleges megrepedése okozza az ilyen haláleseteket, egyéb belső szerv hasonló sérülése okozta haláleset ritkaságszámba megy. A legkorrektebben ez úgy fogalmazható meg, hogy Szeverényi Kálmán halálát feltehetően fedett hasi trauma következtében kialakult belső vérzés okozta.²⁹

Szeverényi Kálmán öreg gépe egyébként egy regensburgi gyártású, Erla kabintetővel szerelt Bf 109 G-6-os volt (WNR. 166488). A gép a magyar források szerint 80%-os, a német statisztika szerint 60%-os törést szenvedett.³⁰

1945. április 24-án – a bevetések végeztével, gyakorlatilag számukra a háború végén – a 101. vadászrepülő ezrednél nagyon sok kítüntetési felterjesztést készítettek és másnap még sok kítüntetés is adományozásra került az első két osztálynál. E napon a 101/III. vadászrepülő osztálytól is tömegesen terjesztették fel a kimagasló harctéri érdemeket

²⁷ Tata és Tóváros községek 1938-as egyesítésük után csak ideiglenesen szerepeltek Tatatóváros néven, nevük 1939-től hivatalosan Tata lett.

²⁸ Domonkos János visszaemlékezése 1976. január 26. (Másolata a szerző birtokában.)

²⁹ Tobak Tibor, vitéz (Budapest, 1921. november 24. – Budapest, 2001. január 8.), a 101/3. vadászrepülő század volt ht. hadnagyának (a rendszerváltás után ny. ezredessé előléptetve), illetve Prof. dr. Szabó György sebészprofesszor szíves közlései nyomán.

³⁰ HM HIM HL 101. vadászrepülő ezred iratai 112. doboz 1945. február havi eredményjelentés, valamint Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg, Németország): RL 2 III/1197/114.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

B. STENGE Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

szerzett, illetve hősi halált halt tiszteket. Posztumusz Szeverényi Kálmánt is felterjesztették e napon a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjére is, hadidíszítménnyel és kardokkal, azonban ezt az igen magas kitüntetést nem kapta meg. Annak oka, hogy elintézetlenek maradtak a posztumusz felterjesztései valószínűleg az lehetett, hogy az osztály iratanyaga elveszett és nem tudták konkrét, bizonyított tényekkel alátámasztani a felterjesztések egy részét. Ebben a dokumentumban szerepel egyébként Kálmánnál a már adományozott látható elismerések között a német arany frontrepülő jelvény is (Goldene Frontflugschleife für Jäger), amelyet 110 harci bevetés után adományoztak és, amelynek viselésére Kálmán jogosult volt. Az adományozás tényéről és konkrét dátumáról nem maradt fenn adat, bár a németekkel való szorosabb együttműködés során a 102/1. századnál ezek folyamatosan adományozásra kerültek, így valószínűleg ő is még 1944 őszén megkapta a maga teljesítményjelvényét.³¹

Szeverényi Kálmán hadnagy holttestét bajtársai magukkal vitték Veszprémbe, ahol február 24-én temették el. A holttestet a háború után a családja exhumáltatta – akiket Domonkos János szakaszvezető egyébként személyesen is felkeresett és így mesélte el Kálmán hősi halálát is –, majd 1946. március 14-én újratemették Kecskeméten a Szentháromság-temetőben János bátyjával együtt. A Kálmánnál három évvel idősebb Szeverényi János a páncélos csapatoknál szolgált címzetes hivatásos törzsörmeisterként. A harcoksi-parancsnokként szolgáló Szeverényi János 1944. október 24-én sebesült meg Kiskunfélegyházától délre, páncélosának kilövésekor és 1944. december 26-án 5 órakor Pápán, a Jókai Mór u. 7. alatti városi kórházban halt hősi halált sebesülése következtében (a halál okaként jobb comb- és medencecsont szilánksérülése, valamint szepszis került bejegyzésre).³² Az 1950-es években a Szentháromság-temető felszámolása folytán Szeverényi Kálmán – bátyjával együtt – át lett temetve az újonnan megnyílt köztemetőben lévő családi kriptába, ma is ott nyugszik (mivel sokan nyugszanak benne, nincs kiírva rá a neve, ez a HB parcella I. sorának 3. sírja).

Szeverényi Kálmán hadnagy légi győzelmei:

- 1) 1943. október 7. La-5 Dnyeper mente
- 2) 1943-45. szovjet repülőgép
- 3) 1944. augusztus szovjet vadász Mielec K?
- 4) 1944. október 28. A-20 Boston Tiszavasvári (igazolva az 1945/4. le. pcs. 1. pontjában)
- 5) 1944. november 11. Il-2 Kecskemét (igazolva az 1945/4. le. pcs. 1. pontjában)
- 6) 1944. november 13. Il-2 Jászberény (igazolva az 1945/4. le. pcs. 1. pontjában)
- 7) 1945. február 21. 13:50 B-17G Soponya DNY

Kulcsszavak: magyar királyi honvéd légierő, ász pilóta, légi hadviselés, II. világháború, életrajz

Key words: Royal Hungarian Air Force, ace pilot, aerial warfare, 2nd World War, Biography

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Becze Csaba: *Elfelejtett hősök. A Magyar Királyi Honvéd Légierő Ászai a második világháborúban.* Budapest, 2006.
- 2) Horváth Gábor: *Bostonok a magyar égen és földben.* Szolnok, 2013.
- 3) Punka György: *A „Messzer” Bf 109-ek a Magyar Királyi Honvéd Légierőben.* Budapest, 1995.
- 4) Simorjay András: *Az 1942. december 6-ai avatású évfolyam.* In: Magyar Szárnyak Évkönyv 1988. 49-50.
- 5) Számvéber Norbert: *Páncélosok a Felvidéken. Páncélos útközetek a Dunától északra 1944-1945.* Nagykovács, 2008.

³¹ HM HIM HL 101. vadászrepülő ezred iratai 110. doboz kitüntetési felterjesztések, szám nélküli irat.

³² MNL Veszprém Megyei Levéltára, XXXIII/1., Pápa város 1944. évi halotti anyakönyvi másodpéldánya, 1944/426. fsz. bejegyzés.

A BŰNÖZÉSFÖLDRAJZ HELYE A FÖLDRAJZTUDOMÁNYBAN

A cikk szerzője kísérletet tesz a bűnözésföldrajz tudományon belüli elhelyezésére. Különböző kutatások alapján a bűnözés és a földrajzi hely közötti kapcsolat vizsgálatából von le következtetéseket és tesz megállapításokat. A bűnözés jellemzői alapján mutatja be a bűnüldözés területi különbségeit. A kriminálgeográfia értelmezhető úgy, hogy a szociálgeográfia egyik ágazata, amely a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgálja. A kriminológia és a társadalomföldrajz között kölcsönös és alárendelt kapcsolati rendszer áll fenn. A bűnügyi nyilvántartás a bűnözésföldrajz fontos meghatározó eszköze. A bűnügyi adatok rendszere célirányos adatgyűjtéssel tölthető fel, amely a bűnmegelőzést és a felderítést segíti elő.

1. A BŰNÖZÉSFÖLDRAJZ

A földrajz a Földet beborító komplex földrajzi burok mindenkori állapotának, folytonos változásának leírásával, értelmezésével és tudományos igényű értékelésével foglalkozik, kiemelt figyelmet fordítva a földrajzi környezet és a benne élő társadalom közötti kölcsönhatásokra. A földrajztudomány fő feladata a földrajzi buroknak és a benne lejátszódó térbeli folyamatoknak a tudományos vizsgálata.

A geográfia összefoglalja, rendszerezi és közvetíti azokat az ismereteket, melyek az emberek valóságú világképének kialakulásához szükséges. A földrajzi burok természeti eredetű jelenségeit kizárólag a természettudomány eszközeivel és részben tapasztalati, részben kísérletekkel alátámasztott módszereivel lehet megismerni, ezért a természetföldrajz a természettudományok körébe tartozik.

A társadalomföldrajz, amely a földrajzi környezet és a társadalom működése során létrejövő kölcsönkapcsolatokat vizsgálja, kutatási feladatait társadalomtudományi módszerek és eszközök alkalmazásával oldja meg, ezért a társadalomtudományok része. Az egyre szaporodó ágazati területek helyett a természeti és társadalmi területek egységbe foglalása a regionális földrajz. A regionális földrajznak rendszertani felosztásában a kutatás keretétől szolgáló térbeli egységek: tájak, kistérségek, régiók és országok jelennek meg. Az ágazati földrajz feladata a jelenségek típusainak kialakítása, a közöttük lévő összefüggések törvényszerűségeinek megállapítása és rendszerezése (<http://ttmk.nyme.hu/>).¹

A földrajztudomány felépítésének rövid áttekintése után feltehetjük a kérdést, hogy a tudományon belül hol helyezkedik el a bűnözésföldrajz? Nos, erre nem könnyű a válasz. Több kutató kísérletet tett a bűnözésföldrajz helyének meghatározására. Tóth Antal (2007)² munkájában részletes és átfogó képet ad korábbi kutatók megállapításairól, hogy valójában milyen tudományterületeket foglal magába a bűnözésföldrajz és hol, melyik tudományterülethez áll a legközelebb.

Kerecsi Klára (2003)³ nézete szerint a kriminálgeográfia a kriminológia területe, de a bűnözési térkép a földrajz tudományterületén alkalmazott eszközt jelenti. Hentig (1961)⁴ szerint a bűnözésföldrajz nem más, mint a bűnözés és a klíma, a föld, a táj, a történelem, a gazdaság, valamint a demográfiai jellemzők viszonyításából adódó térkép.

Herold (1973)⁵ a bűnözés és a földrajzi hely közötti kapcsolatot vizsgálta, olyan bűnügyi jellemzők alapján, amelyekből a bűnözés volumene állapítható meg. Az 1977-es⁶ munkájában a kriminálgeográfiát céltudományként határozza meg, mely segítséget nyújt a bűnügyi felderítő munkában.

¹ <http://ttmk.nye.hu/>: A regionális és az általános ágazati földrajz feladata (megnyitva: 2011. 02. 23.)

² Tóth A. (2007): A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében Debreceni Egyetem pp.8-10.

³ Kerecsi K. (2003): A kriminológiai és a büntetőpolitika kapcsolata. Kriminológiai tanulmányok 40. OKRI, Budapest, pp. 121-159.

⁴ Hentig, H.V. (1961): Der kriminelle Mensch im Kräftepiel von Zeit und Raum. - In: Das Verbrechen 1. Berlin, pp. 212.

Hellmer (1972)⁷ a bűnözésföldrajzot a kriminológia és nem a földrajz részének tekinti, amely a bűnözés jellemzői alapján mutatja be a bűnüldözés területi különbségeit. Rolfes, M. (2003)⁸ véleménye szerint a bűnözésföldrajz geográfusok nélkül is „megrajzolható”.

Schwind (2000)⁹ a kriminálgeográfiát a kriminológia egyik ágának tekinti, melynek értelmezéséhez a magatartás, a tér és az idő egységeinek felhasználása szükséges.

Kobolka István (2003)¹⁰ a bűnözésföldrajzot egy összevonható vagy egyesíthető biztonságföldrajzhoz, a földrajztudomány részdiszciplínájához sorolja.

Herbert (1982)¹¹ és Kovács Zoltán (1990)¹² szerint a kriminálgeográfia a szociálgeográfia egyik új irányzata, amely a kriminológia és a társadalomföldrajz közötti több tudományt érintő kapcsolatot jelenti. Berényi István (1992)¹³ szerint a bűnözésföldrajz a szociálgeográfia egyik ágazataként értelmezhető, amely a tér, a társadalmi csoportok és a bűnesetek összefüggéseire világít rá.

Mátyás Szabolcs (2007)¹⁴ megállapítja, hogy a bűnözésföldrajz egy olyan mesterségesen létrehozott tudományterület, amely a bűnügyi tudományok és a földrajz együttes ismereteit használja fel.

Értelmezésben a kriminálgeográfia a szociálgeográfiai ágazata, amely a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgálja. A kriminológia és a társadalomföldrajz között kölcsönös és alárendelt kapcsolati rendszer áll fenn.

Egyet értek azon kutatók véleményével, akik a bűnözésföldrajzot nem tartják önálló tudományágnak, mivel főképp a kriminológia, a szociológia és a szociálgeográfia ismereteit használja fel.

Kétséget kizárón kijelenthető az is, hogy a kriminálgeográfia a társadalomföldrajzhoz és a bűnügyi tudomány területeihez áll legközelebb, ezért a bűnügyi térkép megrajzolásához ezen ismeretek elengedhetetlenek. A szociológia a bűnözés jelenségére világít rá akár lokális közösségi, avagy társadalmi szinten.

A bűnözésföldrajz felhasználja az említett tudományterületeken kívül a demográfiát, az etnográfát, a pszichológiát, az építészetet, a kartográfát, valamint a térinformatikát.

⁵ Herold, H. (1973): Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle Tájékoztató 17. szám pp. 79-85.

⁶ Herold, H. (1977): Die Bedeutung der Kriminalgeographie für die polizeiliche Praxis. Kriminalistik 7. pp. 289-296.

⁷ Hellmer, J. (1972): Kriminalitätsatlas der Bundesrepublik Deutschland und West-Berlins. Ein Beitrag zur Kriminalgeographie. Schriftenreihe des Bundeskriminalamtes, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, pp. 13-39. und 81-85.

⁸ Rolfes, M. (2003): Sicherheit und Kriminalität in Deutschen Städten. Über die Schwierigkeiten, ein soziales Phänomen räumlich zu fixieren. Berichte zur deutschen Landeskunde 4. pp. 329-348.

⁹ Schwind, H. D. (2000): Raumstruktur und Kriminalität (Kriminalgeographie). - In: H. D. Schwind.: Kriminologie: Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, pp. 289-307.

¹⁰ Kobolka I-Ritecz Gy -Sallai J. (2003): The Criminal Geography of the Borders of the Republic of Hungary at the Millennium. Európa 2002 2. pp. 35-44.

¹¹ Herbert, H. (1982): The Geography of Urban Crime. Longman, London, pp.120.

¹² Kovács Z. (1990): A bűnözésföldrajz szerepe a városi környezetminősítésben. Műhely 6. MTA FKI, Budapest, pp. 13.

¹³ Berényi I. (1992): Az alkalmazott szociálgeográfia elméleti és módszertani kérdései. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp.165.

¹⁴ Mátyás Sz. (2007): A határon átnyúló magyar-román rendvédelmi együttműködések bűnözésföldrajzi kérdései. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 317-321.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ERDEI Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Általános társadalom- és gazdasági földrajz	Regionális társadalom- és gazdasági földrajz	Ágazati társadalom- és gazdasági földrajz	Társadalom-földrajz	Emberföldrajz
Általános emberföldrajz	Emberi rasszok földrajza	Szabadidő- magatartás földrajza	Népesség-földrajz	Egészség-földrajz
Etnikai földrajz	Nyelvföldrajz	Kulturális földrajz	Európai intézmények földrajza	Művészet földrajz
Alkotásföldrajz	Vallásföldrajz	Általános vallásföldrajz	Bibliai földrajz	Regionális vallásföldrajz
Településföldrajz	Általános településföldrajz	Faluföldrajz	Városföldrajz	Település-marketing
Városökológia	Politikai földrajz	Választások földrajza	Biztonság-földrajz	Közigazgatási földrajz
Katonaföldrajz	Alkalmazott katonaföldrajz	Általános katonaföldrajz	Szociál-geográfia	Bűnözésföldrajz
Észlelésföldrajz	Magatartás-földrajz	Feminista földrajz	Gazdasági földrajz	Ágazati gazdasági földrajz
Általános gazdasági földrajz	Dinamikus gazdasági földrajz	Regionális gazdasági földrajz	Világgazdaság földrajza	Primér szektor földrajza
Mezőgazdaság földrajza	Erdészeti földrajz	Halászat földrajza	Szőlészet és a borászat földrajza	Szekunder szektor földrajza
Iparföldrajz	Bányászati földrajz	Ipari parkok földrajza	Természeti erőforrások földrajza	Tercier szektor földrajza (infrastruktúra földrajza)
Közlekedésföldrajz	Telekommunikáció földrajza	Kereskedelem földrajza	Turizmus földrajza	Kvaterner szektor földrajza
Innováció földrajz	Történeti földrajz	Proszopográfia		

1. táblázat: A bűnözésföldrajz lehetséges helye a Vofkori László (2003)¹⁵ által megalkotott társadalom- és gazdaságföldrajz tudományrácsban

2. A BŰNÖZÉS TERJEDELME

A társadalmi jelenségeket vizsgálók előtt a kutatások eredményeiből ismert az a tény, melyet a mindennapok tapasztalatai is megerősítenek, hogy az egyes jelenségek gyakorisága térben és időben különböző. Ez a természetes tény jelentős a negatív, ezen belül a deviáns magatartások körében. A negatív magatartások gyakoriságának életkor, családi állapot,

¹⁵ Vofkori L. (2003): A földrajztudomány rendszertana Pro-Print Könyvkiadó Csíkszereda pp. 25-28.

iskolai végzettség, anyagi és társadalmi helyzet szerinti eltérései a különböző tudományágak által gyakran vizsgált, a szakirodalomban rendszeresen tárgyalt tények. A területi különbségek vizsgálatát alapvetően az indokolja, hogy a negatív magatartások eltérései a demográfiai-társadalmi kategóriák mellett területenként is különböznek.

Vavró István (1985)¹⁶ már a 80-as években arra a következtetésre jutott, hogy a jelenségek területi különbségei mögött a népesség jelzett ismérvei szerinti struktúráinak különbségei húzódnak meg. A jelenségek elsődleges területi eltérései alapvetően különböző területek népességstruktúrájának eltéréseivel magyarázhatók. Az eltérés a bűnözésnél további elemmel bővül, melyek kiegészülnek a sérthető vagy veszélyeztethető értékek területi különbségeivel is. A területi adatok elemzésekor, fontos a bűnözési alany vizsgálata, mivel a területi egységek különbségei mögött nemcsak a népesség eltérő bűnözési gyakorisága, hanem a felderítési arány területi különbözősége is mutatkozik. A bűnözés területi különbségeit a bűncselekmények és a bűnelkövetők száma alapján vizsgáljuk. Az egyes területi egységek vizsgálta azért szükséges, mert a bűnözésről, annak volumenéről és gyakoriságáról alkotott kép túlzottan általános, nem mutatja pontosan a jelentős területi különbségeket.

Habony János (1986)¹⁷ a bűnözésföldrajz vizsgálatában a bűnözés terjedelmét két mutatószámmal jellemezte, mely szerint meghatározott területen és időegység alatt elkövetett bűncselekmények száma, illetőleg ugyanazon területen és időegység alatt bűncselekményt elkövetők számával definiálható. Az adatok önmagukban nem jelentenek sokat, mert csupán más adatokkal összehasonlítva mutatják meg a bűnözés volumenét, vagy ami ennél is fontosabb, a társadalomra veszélyes cselekmények súlyát és a változás irányát.

Tremmel Flórián, Fenyvesi Csaba és Herke Csongor (2005)¹⁸ közösen készített munkájában a bűnügyi nyilvántartást tartotta a bűnözésföldrajz fontos meghatározó eszközének. A bűnügyi nyilvántartás az adatok rendszerbe foglalt tárháza, amelyet célirányos adatgyűjtéssel töltenek fel a megelőzést, és felderítést segítő, sokirányú adatszolgáltatás érdekében.

Jelentősége abban áll, hogy az adatok rendszerbe foglalása teszi lehetővé a következtetések levonását a bűncselekmények tettesekre vagy a bűncselekmények elkövetésének körülményeire.

3. ÖSSZEFOGLALÓ

A földrajz a Földet beborító komplex földrajzi burok mindenkori állapotának, folytonos változásának leírásával, értelmezésével és tudományos igényű értékelésével foglalkozik, kiemelt figyelmet fordítva a földrajzi környezet és a benne élő társadalom közötti kölcsönhatásokra. A földrajztudomány fő feladata a földrajzi buroknak és a benne lejátszódó térbeli folyamatoknak a tudományos vizsgálata. A geográfia összefoglalja, rendszerezi és közvetíti azokat az ismereteket, melyek az emberek valóság-hű világképének kialakulásához szükséges. A földrajzi burok természeti eredetű jelenségeit kizárólag a természettudomány eszközeivel és részben tapasztalati, részben kísérletekkel alátámasztott módszereivel lehet megismerni, ezért a természetföldrajz a természettudományok körébe tartozik.

A társadalomföldrajz, amely a földrajzi környezet és a társadalom működése során létrejövő kölcsönkapcsolatokat vizsgálja, kutatási feladatait társadalomtudományi módszerek és eszközök alkalmazásával oldja meg, ezért a társadalomtudományok része. Egyes kutatók nézete szerint a kriminálgeográfia a kriminológia területe, de a bűnözési térkép a földrajz tudományterületén alkalmazott eszközt jelenti, míg mások szerint a bűnözésföldrajz nem más, mint a bűnözés és a klíma, a föld, a táj, a történelem, a gazdaság, valamint a demográfiai jellemzők viszonyításából adódó térkép.

A bűnözés és a földrajzi hely közötti kapcsolat vizsgálatából a bűnözés volumene állapítható meg. Vannak olyan nézetek, melyek a bűnözésföldrajzot a kriminológia és nem a földrajz részének tekintik, amely a bűnözés jellemzői

¹⁶ Vavró I. (1985): A bűnözés területi különbségei Statisztikai Szemle 1985/10. pp. 988-1000.

¹⁷ Habony J. (1986): A beilleszkedés és a bűnözés Zrínyi Katonai Kiadó Budapest pp.21-22.

¹⁸ Tremmel F.-Fenyvesi Cs.-Herke Cs. (2005): Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs pp. 228.

alapján mutatja be a bűnüldözés területi különbségeit. Más kutatások szerint a kriminálgeográfiát a kriminológia egyik ágának tekintik, melynek értelmezéséhez a magatartás, a tér és az idő egységeinek felhasználása szükséges.

A kriminálgeográfia értelmezhető úgy, hogy a szociálgeográfiai ágazata, amely a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgálja. A kriminológia és a társadalomföldrajz között kölcsönös és alárendelt kapcsolati rendszer áll fenn. A bűnözés területi különbségeit a bűncselekmények és a bűnelkövetők száma alapján vizsgáljuk. Az egyes területi egységek vizsgálta azért szükséges, mert a bűnözésről, annak volumenéről és gyakoriságáról alkotott kép túlzottan általános, nem mutatja pontosan a jelentős területi különbségeket. Az adatok önmagukban nem jelentenek sokat, mert csupán más adatokkal összehasonlítva mutatják meg a bűnözés volumenét, vagy ami ennél is fontosabb, a társadalomra veszélyes cselekmények súlyát és a változás irányát.

A bűnügyi nyilvántartást a bűnözésföldrajz fontos meghatározó eszköze. A bűnügyi adatok rendszere célirányos adatgyűjtéssel tölthető fel, amely a bűnmegelőzést és felderítést segíti elő.

Kulcsszavak: földrajz, földrajzi burok, földrajzi környezet, élő társadalom, természetföldrajz, társadalomföldrajz, kriminálgeográfia, kriminológia területe, biztonságföldrajz, mesterséges tudományterület, szociológia, szociálgeográfia, népességstruktúra, bűnözés terjedelme, bűnügyi nyilvántartás.

Keywords:

HIVATKOZÁSOK

- Berényi I. (1992): Az alkalmazott szociálgeográfia elméleti és módszertani kérdései. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp.165. <http://ttmk.nye.hu/>: A regionális és az általános ágazati földrajz feladata (megnyitva: 2011. 02. 23.)
- Habony J.(1986) A beilleszkedés és a bűnözés Zrínyi Katonai Kiadó Budapest pp.21-22.
- Hellmer, J. (1972): Kriminalitätsatlas der Bundesrepublik Deutschland und West-Berlins. Ein Beitrag zur Kriminalgeographie. Schriftenreihe des Bundeskriminalamtes, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, pp. 13-39. und 81-85.
- Henting, H.V. (1961): Der kriminelle Mensch im Kräftespiel von Zeit und Raum. - In: Das Verbrechen 1. Berlin, pp. 212.
- Herbert, H. (1982): The Geography of Urban Crime. Longman, London, pp.120.
- Herold, H (1973): Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle Tájékoztató 17. szám pp. 79-85.
- Herold, H. (1977): Die Bedeutung der Kriminalgeographie für die polizeiliche Praxis.Kriminalistik 7. pp. 289-296.
- Kerezsi K.(2003): A kriminológiai és a büntetőpolitika kapcsolata. Kriminológiai tanulmányok 40. OKRI, Budapest, pp. 121-159.
- Kobilka I-Ritecz Gy -Sallai J. (2003): The Criminal Geography of the Borders of the Republic of Hungary at the Millennium. Európa 2002 2. pp. 35-44.
- Kovács Z. (1990): A bűnözésföldrajz szerepe a városi környezetminőségben. Műhely 6. MTA FKI, Budapest, pp. 13.
- Mátyás Sz. (2007): A határon átnyúló magyar-román rendvédelmi együttműködések bűnözésföldrajzi kérdései. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 317-321.
- Rolfes, M. (2003): Sicherheit und Kriminalität in Deutschen Städten. Über die Schwierigkeiten, ein soziales Phänomen räumlich zu fixieren. Berichte zur deutschen Landeskunde 4. pp. 329-348.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**ERDEI Gábor****Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

- Schwind, H. D. (2000): Raumstruktur und Kriminalität (Kriminalgeographie). - In: H. D. Schwind.: Kriminologie: Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, pp. 289-307.
- Tóth A.(2007): A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében Debreceni Egyetem pp.8-10.
- Tremmel F.-Fenyvesi Cs.-Herke Cs. (2005): Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs pp.228.
- Vavró I. (1985): A bűnözés területi különbsége Statisztikai Szemle 1985/10. pp. 988-1000.
- Vofkori L. (2003): A földrajztudomány rendszertana Pro-Print Könyvkiadó Csíkszereda pp. 25-28.

A VILÁGVALLÁSOK EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONYA

THE AFFAIR OF THE WORLD RELIGIONS TO EACH OTHER

A szerző azt vizsgálja, hogyan viszonyuljanak a keresztény egyházak az ökumené szellemében a világvallásokhoz, mint az iszlám, vagy zsidó valláshoz. Arra próbál rávilágítani, hogy az előbb említett vallások, amelyek a „Könyv népeihez” tartoznak, milyen jellegű kapcsolatban vannak vagy lehetnek egymással. Hangsúly kerül az egymás mellett élés lehetőségére is a béke, biztonság és megbékélés folyamatában. Ebben az összefüggésben a biztonságpolitikai kihívások vallási-kulturális szempontból (iszlám) biztonsági kockázatainak vizsgálta.

The article an in-depth study, that how should the christian churches relate in the ecumenical thinking to the world religions like islam, or jews. He tries to reveal, that the said religions, that are related to the „People of the Book”, what tipe of relation do they have with each other. There comes stress on the possibility of side by side living to each other in the process of peace, security and reconciliation. In this relationship the examination of security risk including Security Politics in the aspect of cultural religion (islam).

BEVEZETÉS

Napjainkban egyre többször vetődik fel a kérdés, hogy a világvallásokhoz, mint az iszlám, vagy zsidó vallás, hogyan viszonyuljanak a keresztény/keresztény egyházak az ökumené szellemében. Írásomban arra próbálok rávilágítani, hogy az előbb említett vallások, amelyek a „Könyv népeihez” tartoznak, milyen jellegű kapcsolatban vannak vagy lehetnek egymással. A kérdést úgy is megfogalmazhatjuk, hogy mi az a minimális vagy maximális kapcsolat, ami a zsidó, iszlám és keresztény/keresztény közösség között létre jöhet, vagy létre kell jönnie az együttélés szellemében. Látunk példát arra, hogy az előbb említett vallások együtt kell, hogy éljenek, akár egy településen vagy akár egy utcában is. A kérdés attól válik izgalmassá, hogy tudjuk, Magyarországon is vannak olyan települések, ahol megtalálhatók akár településen belül is a katolikus, református vagy evangélikus utcák, valamint zsidó utcák. Az adott templomhoz közeli utcákra volt jellemző az adott felekezethez való tartozás is. Mára már ez nagymértékben megváltozott, de a nyomai tisztán kirajzódnak ennek a szociológiai ténynek. Azért fontos különösen Nyugat-Európában erről beszélni, mert a muszlim bevándorlás igen magas. Gondolhatunk itt Németországra vagy Franciaországra is, de a Skandináv országokban is egyre inkább érződik ennek a hatása. Nem szabad megfeledkeznünk a Közel-Keletről sem, ahol szintén szép számban élnek együtt muszlimok, zsidók és keresztények/keresztények. Az iszlám terjedése különösen Nyugat Európában a kolonializálódás következtében növekvő biztonsági kockázatot jelenthetnek.

KORUNK KIHÍVÁSAI A VALLÁSOK TÜKRÉBEN

Korunknak több kihívása van kulturális vallási és társadalmi szempontból. Az egyik legjelentősebb kihívása talán az, hogyan éljük meg hitünket, küldetésünket egy vallásilag heterogén környezetben.¹ Meg kell találni a helyünket a vallási pluralizmusban, ami nem könnyű feladat. „Századunk egyik nagy missziói tekintélye, M.A.C. Warren mondta egyszer,

¹ „A vallások egymás közti viszonyának kérdése napról napra fontosabb.” – így kezdődik az 1996-ban a katolikus egyház által jóváhagyott Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentuma, amely a kereszténység és a vallások viszonyával foglalkozik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FISCHL VILMOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

hogy a tudományos agnoszticizmussal való küzdelem egykori erőfeszítései gyerekjátéknak fognak föltűnni a nem-keresztény/keresztény vallások problémájával való megbirkózás feladatához képest.”²

Az egyes vallási tradíciók kétszáz évvel ezelőtt, még teljesen elkülönültek egymástól. Európában a kereszténység/kereszténység, Közel-Keleten, Észak-Afrikában az iszlám, Afrikában, Ausztráliában, Dél-Amerikában pedig főként a helyi kultuszok, az animizmus és a totemizmus voltak az uralkodó vallások. Ezek a vallási tradíciók meghatározták a világ egyes területein élők kultúráját, gondolkodásmódját, az emberek egymáshoz, a természethez és a természetfelettihez való viszonyulását.

Az egyes világnézetek, kultúrák csak ritkán ütköztek, találkoztak egymással.³ Ennek oka az egyes területek közötti távolság és a közlekedés nehézsége volt. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a média fejlődése következtében a világ egyik végén történt eseményről ma már percekben belül olvashatunk. Ez a folyamat felgyorsította az új, a korábban kevésbé ismert kultúra és vallás megismerését. „Azelőtt ugyanis a másik vallás, gyakorlatilag mindig egy másik kultúrkör vallása volt, egy olyan történelemé, mellyel ki-ki csak a maga történelme peremén érintkezett, így minden más szempontból is egy idegen világ vallása volt.”⁴ Európában az iszlám terjedése következtében, kolóniák jöttek létre, ahol több esetben csak a saját anyanyelvük szerint tanulnak saját iskoláikban. Nem integrálják a gyermekeket az európai kultúrába, sőt egyenesen káros kultúraként említik az európai kultúrát.

Ezt a gondolkodást erősíti az is, hogy megszűnt a kereszténység/kereszténység monopol helyzete. A globalizációs folyamattal ma kultúrák keverednek egymással. A zsidó vallás és kultúra különösen a II. világháború után kezdett terjedni szerte a világban a migráció következtében. A tanulás, a migráció lehetőséget adott arra, hogy a mai ember világpolgár legyen abban az értelemben, hogy bárhol letelepedhet. Az urbanizációval a nagyvárosokba tömörül az emberiség fele – és a folyamat várhatóan tovább erősíti ezt az arányt –, hatalmas metropoliszok jönnek létre, a vidék pedig elnéptelenedik.⁵ A nagyvárosokban keverednek a különböző kultúrájú, vallású emberek, ennek következtében a párbeszéd elkerülhetetlenné vált.

Egyes adatok szerint Németországban 2 millió török vendégmunkás dolgozik, akik gyakorolják iszlám vallásukat.⁶ A muszlimok száma azonban ennél több, kb. 3 millió. „Következésképpen végleg megdőlt a régi igazság, hogy a kelet az kelet, a nyugat pedig nyugat, és ez a kettő soha nem lesz egy.”⁷ „Ma már nincs magába zárkózott Nyugat, nincs már az a Nyugat, amely a világtörténelem és a kultúra középpontjának tarthatná magát”⁸

A média, különösen is az internet segítségével megismerhetővé vált a világ összes tradíciója. Ma a zsidó, vagy az iszlám eszméi ugyanolyan közeliek az emberek számára, mint a kereszténység/kereszténység. Sok esetben az iszlám érdekesebb a keresztény/keresztény tradíciókból kiábrándult európai emberek számára. Egyébként a tradícióknak egyre kisebb a befolyása az emberek életére, gondolkodására. David Riesman amerikai szociológus szerint három féle társadalmi karakter létezik: a tradíciótól irányított, a belülről irányított és a kívülről irányított típus. Az egyes típusokat összehangba hozta a népességnövekedéssel. A tradíciótól irányítottra jellemző a szigorú, merev szabályozottság, az állandóság. A belülről irányított ember saját maga választ, dönt, de a szülők és a pedagógusok szerepe is jelentős. A kívülről irányított értékrendjét a kortárs csoport, a média, a politika határozza meg. Riesman szerint korunkra a harmadik karakter jellemző leginkább. „Az összes kívülről irányított típusban közös vonás, hogy az individuum számára az irányítás forrásául kortársaik szolgálnak, akár azok, akiket ismer, akár azok, akikkel csak közvetett kapcsolata van, barátokon vagy a

2 LIPTAY Lothar: A kereszténység viszonya más vallásokhoz. Kalligram kiadó. Pozsony, 2003. 23.p.

3 LIPTAY Lothar: A kereszténység viszonya más vallásokhoz. Kalligram kiadó. Pozsony, 2003. 16.p.

4 KARL Rahner: Isten: rejtelem. A kereszténység és a nem keresztény vallások. Egyházfórum Kiadó, Budapest, 1994. 52.p.

5 CUPITT Don: Eltűnt istenek nyomában Kulturtrade Kiadó, Bp. 1997. 105.p.

6 KNIGHT George A.F.: Vagyok – ez a nevem. A Bibliai Istene és az emberi vallások. Református Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. 5.p.

7 KNIGHT George A.F.: Vagyok – ez a nevem. A Bibliai Istene és az emberi vallások. Református Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. 5.p.

8 KARL Rahner: Isten: rejtelem. A kereszténység és a nem keresztény vallások. Egyházfórum Kiadó, Budapest, 1994. 52.p.

tömeghírközlésen keresztül.⁹ A tradíciótól irányított társadalomban az egyház vagy a vallásosság szerepe felértékelődik. A belülről irányított társadalomban a család és az iskola szerepe nő meg. Egy kívülről irányított társadalomban nincsenek egyetemesen elfogadott értékek, az emberek valláshoz való viszonyulása is óriásit változott. Természetesen egy adott társadalmon belül a három típus egyszerre is találkozhat.

Ma több társadalomtudós a kultúrák, civilizációk összeütközését látja világunk legveszélyesebb pontjának. Különösen az iszlám, a keresztény/keresztyén és a zsidó vallás találkozása jelent sok problémát, mivel mindhárom vallás kizárólagosságot hirdet dogmatikájában, és világmissziót végez (különösen a kereszténység/keresztyénség és az iszlám). Samuel P. Huntington korunk egyik nagy gondolkodója szerint: „más civilizációk ügyeibe való beavatkozás valószínűleg a legnagyobb veszélyforrás, amely bizonytalansághoz és potenciálisan globális konfliktusokhoz vezet a multicivilizációs világban.”¹⁰ A mai világ egyre inkább „más civilizációk ügyeibe való beavatkozásnak” tartja a missziót. Mit kell cselekednünk? Át kell értékelnünk küldetésünket, vagy vállaljuk annak kockázatát, hogy előidézői legyünk egy globális katasztrófának? Huntington azt írja könyvében: „A béke és a civilizáció jövője a világ nagy civilizációinak, politikai, vallási és szellemi vezetőinek együttműködésén és megértésén múlik. A civilizációk összecsapásában Európa és Amerika együtt vagy külön-külön bukik majd el... A világháború veszélyét egyedül a civilizációk segítségével létrehozott nemzetközi rend háríthatja el.”¹¹ Kérdés lehet, hogy egy ilyen új „nemzetközi rend” milyen kompromisszumokat jelentene a keresztények hitére nézve.

A vallás nem magánügy, hangsúlyozza az egyház mindig, mivel azt meg kell, hogy éljük, és ha már megéljük azt a hétköznapi életünkben, akkor az közügyggyé válik. Az 1934-es Barmeni Teológiai Nyilatkozat kimondja, hogy „nincs olyan terület a keresztény/keresztyén ember életében, amit ne tudna Isten előtt felvállalni.” Az egyház tehát „nem szégyelli” magát megmutatni a társadalomban és az EU-ban sem. Az EU Alkotmány felismeri az egyházak közösségi szerepét, ezért az I-52 (3) cikke kimondja: „Az egyház sajátos és különleges helyzete miatt, az Európai Unió nyitott kell, hogy legyen az egyház felé és rendszeres dialógusban kell lennie az egyházakkal és a nemzetközi egyházi szervezetekkel.”¹²

Amióta a megbékélés az evangélium szíve, azóta felül kell kerekedni a földrajzi és pszichológiai határokon emberek és népek között, mert ez a kereszténység/keresztyénség központi felelőssége.

A KERESZTÉNY/KERESZTYÉN VÁLASZ

A cambridge-i anglikán teológus, filozófiaprofesszor Cupitt Don szerint: „A vallás mindenütt védekezésre kényszerül... Az ember nem érti, hogy a nem is olyan régen még oly valóságosnak tudott Isten és a hozzá fűződő, szinte köldökzsinórszerű kapcsolat hogyan illanhatott el mindenestül?... Az emberiség történetében valószínűleg ez a legsúlyosabb és legrohamosabb kulturális átalakulás.”¹³ Ha ez a megállapítás talán túlzottan pesszimista módon is fogalmaz, látnunk kell és fel kell figyelni arra a folyamatra, ami a világban zajlik. Válaszolnunk kell, mi az oka annak, hogy az emberek eltávolodnak a vallásoktól, a tradícióktól, a gyülekezetektől. A külső körülményekben kell keresnünk a választ kérdéseinkre, vagy a vallások, egyházak gondolkodásmódját kell kérdőre vonnunk. Valószínű mindkét körülmény hozzájárul a szekularizáció egyre nagyobb térhódításához.

Gyakran érzem azt, hogy bennünket keresztényeket/keresztyéneket nem nagyon érdekel, mi van körülöttünk a világban. Sokan tanítják azt, hogy a világ mindenestől gonosz, amitől a hívő embernek el kell határolódnia. Gondolkodásmódját, értékrendszerét meg kell tagadnia, s egy sajátos elkülönültségben kell leélnie életét. Véleményem szerint ez a hoz-

9 RIESMAN David: A magányos tömeg. Polgár Kiadó, Budapest, 1996. 76.p.

10 HUNTINGTON Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 539.p.

11 HUNTINGTON Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 57.p.

12 Európai Unió Alkotmány I-52(3) cikk. Brüsszel.

13 CUPITT Don: Eltűnt istenek nyomában. Kulturtrade Kiadó, Bp. 1997. 9.p.

DR. FISCHL VILMOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

záállás torz. Kényelmes, mivel nem kell gondolkodnia arról, hogyan válaszoljon újból és újból a környezetét érő kihívásokra.

Rólunk, hívó emberekről úgy beszél Jézus, hogy nem e világból valók vagyunk, mégis életünket e világban kell leélnünk, sőt e világba szól küldetésünk.¹⁴ Idegenek vagyunk a világ számára, mégis küldetésünk, amit Jézus a missziói parancsban fogalmazott meg arról rendelkezik, hogy tegyünk tanítvánnyá minden népet, amíg Ő vissza nem jön. Minden népet, tehát függetlenül kortól és kultúrától.

Az előbbi mondata Jézusnak, azt gondolom két dolog miatt fontos. Egy hívő embernek ismernie kell saját kultúráját. Egyrészt azért, hogy lássuk a veszélyeket, lássuk, mi a rossz, mi az elfogadhatatlan a világban élők gondolkodásában, életvitelében. Gyakran csúszik el életünk azért, mert azonosulunk helytelen célokkal, amiket környezetünk, illetve a világ, a média diktál számunkra. S az is igaz, ha nem értjük, hogy mi a körülöttünk élő emberek gondolkodásának oka, akkor kétségeink lehetnek afelől, hogy tényleg nekünk van-e igazunk. Lehetséges, hogy mi élünk egy mesevilágban, s ők élnek az igazi valóságban? Olyan meggyőzően tudnak érvelni, s olyan átéléssel tudnak beszámolni számunkra elfogadhatatlan cselekedeteik örömeiről. Ha nem értjük környezetünket, akkor nehezen tudjuk magunkban feloldani ezt a disszonanciát. Épp a környezeti kihívás serkenti a hívőt arra, hogy folyamatosan megfogalmazza saját maga számára is, hogy tulajdonképpen miben is hisz. Ebben a dialógusban saját hitét is egyre jobban megérti. Identitásunk, hitünk megvallásával kristályosodik ki bennünk.

A másik ok nagyon logikus: nehéz olyan módon hirdetni az evangéliumot, hogy nem értjük azt, akihez beszélünk. Ma is szükségünk van arra, hogy imádságos szívvel keressük a megértést, miért olyan a világ, amilyen, és miért van távol az emberek gondolkodása, életvezetése Istentől. Természetesen a megértés még nem elég, de segít átgondolnunk küldetésünket, misszióinkat.

Ha Pál apostol evangelizációs stratégiáját nézzük, akkor látjuk, hogy ő is hasonló módon gondolkodott a kultúráról. A korinthusiakhoz írt első levelében így fogalmaz: „Mert bár én mindenkivel szemben szabad vagyok, magamat mégis mindenkinek szolgájaként tettem, hogy minél többeket megnyerjek. A zsidóknak olyanná lettem, mint aki zsidó, hogy megnyerjem a zsidókat, a törvény uralma alatt levőknek, mint a törvény uralma alatt lévő – pedig én nem vagyok a törvény uralma alatt –, hogy megnyerjem a törvény uralma alatt levőket. A törvény nélkülieknek törvény nélkülivé lettem – pedig nem vagyok Isten törvénye nélkül, hanem Krisztus törvénye szerint élek –, hogy megnyerjem a törvény nélkülieket. Az erőtléneknek erőtlenné lettem, hogy megnyerjem az erőtleneket: mindenkinek mindenné lettem, hogy mindenképpen megmentsek némelyeket.”¹⁵

Isten szerint sem – de az apostol szerint sem – fog minden ember megtérni, de meg kell adni a lehetőséget arra, hogy számukra legérthetőbb módon találkozzanak az evangélium üzenetével. A mi feladatunk ebben: imádságos lélekkel szólni Krisztus titkát, bölcsen viselkedni a kívülállók iránt, a kedvező alkalmakat felhasználni, helyesen felelni az emberek számára. Isten pedig a Szentlélek által megnyitja az emberek szívét, s elvégzi az Ő munkáját életükben.¹⁶ Ebben ugyancsak benne van a kívülállók, vagyis a környezet megértése is. Az iszlám univerzalizmusra törekvése nagy mértékben növeli azt a biztonsági kockázatot, amely alapján különösen Nyugat Európában át kell értékelni a korábbi vallási-kulturális politikát. A muszlim kolóniák szélsőséges terjedése nem segíti elő a párbeszédet a keresztény/keresztény, muszlim és zsidó közösségek között. A kultúra megőrzése fontos, de nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy az európai kultúrában az iszlámnak is megfelelő mederben, és a törvényességi határok között kell gyakorolnia hitét. Ez azt is jelenti, hogy a befogadó ország vallását, kultúráját és hagyományait tiszteletben kell tartania.

Ha megfigyeljük Pál apostol igehirdetéseit az Apostolok Cselekedeteiben, fontos volt számára az, hogy ismerje, kikkel beszél: milyen kultúrával, gondolkodással, vallással rendelkeznek. Zsidó közösségekben az Ószövetségre hivatkoz-

14 Jn 17,14–18.

15 1Kor 9,19–22

16 Kol 4,2–6

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FISCHL VILMOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

va, a prófétákat magyarázva beszélt arról, hogy Jézus a Krisztus.¹⁷ Athénben viszont – ahol a görög filozófia volt nagy hatással az emberekre – Pál logikusan felépített gondolatokkal bizonygatta, hogy Isten nem aranyhoz, vagy ezüsthöz, vagy kőhöz, művészi alkotáshoz vagy emberi elképzeléshez hasonló istenség.¹⁸ Az apostol ezen a helyen görög költőt idéz, s egy athéni oltárra hivatkozik. Egyébként az sem hiábavaló, hogy az Areopágoszon hirdette az evangéliumot, mivel ez a hely a görög filozófusok, gondolkodók találkozóhelye volt.

A világ nem univerzalizálódik. Globalizálódik, de a globalizáció multikulturalizmussal, kulturális sokféleséggel és sokszínűséggel kell, hogy együtt járjon. A másság világunknak minden bizonnyal még sokáig velejárója lesz. A tudomány és a technika fejlődése nem szünteti meg a másságot. Ellenkezőleg: lehetővé teszi, hogy a különböző civilizációk megőrizhessék sajátosságaikat és hagyományaik alapján modernizálódhassanak. Az iszlám, zsidó, keresztény/keresztényen civilizációnak is ez lehet a jövője. Úgy kell megőrizniük – egyúttal megváltoztatniuk – tradícióorientáltságukat, hogy – miként az első századokban – rugalmasan reagáljanak az újra, azt befogadják, rendszerük részévé tegyék, tradícióik közé beépítsék.¹⁹

Ebben a folyamatban a vallások közötti párbeszéd kultúrája egyre előtérbe kerül, hiszen így lehetünk hitelesek, ha helyesen képviseljük országunk érdekeit. Ebben a folyamatban a vallások stabilitásának kérdése biztonságpolitikai szempontból a jövőben még inkább felértékelődik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

CUPITT Don: *Eltűnt istenek nyomában* Kulturtrade Kiadó, Bp. 1997. Eredeti cím: *After God. The future of Religion*, Basic Books, 1997, Fordította: Hernádi Miklós. 142.p. ISBN 9639069523

Európai Unió Alkotmány. Európai Bizottság. Brüsszel, 2005.

HUNTINGTON Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 646.p.

KARL Rahner: *Isten: rejtelem. A kereszténység és a nem keresztény vallások*. Válogatta és fordította: Várnai Jakab. Egyházfórum Kiadó, Budapest, 1994.

LIPTAY Lothar: *A kereszténység viszonya más vallásokhoz*. Kalligram kiadó. Pozsony, 2003.232.p.

KNIGHT George A.F.: *Vagyok – ez a nevem. A Bibliai Istene és az emberi vallások* Református Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. 109.p. ISBN 9635580134

RIESMANN David: *A magányos tömeg*. Polgár Kiadó, Budapest, 1996. 400.p.

ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén*. Aula. Budapest, 1998. 498.p. ISBN 963 9078 58 1

ROSTOVÁNYI Zsolt: *Mit kell tudni az iszlámról?* Kossuth, Budapest, 1983.

POBEE S. John editor: *Construction of a Common European Home*. World Council of Churches. Geneva, 1992. 123.p.

ARMSTRONG Karen: *Az iszlám világ nyugati szemmel*. Európa, Budapest, 1998.

ANWAR Musztafa: *Az iszlám*. In: *Kultúra és közösség – Vallás és közösség*. Szerk.: S. Szabó Péter. 2001/4 - 2002/1. sz. 89-97. o.

BENKE József: *Az arabok története*. Alexandra. 533.p. ISBN 963 367 302 X

17 ApCsel 16,16–43

18 ApCsel 17,22–34

19 ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén*. Aula. Budapest, 1998. 374.p.

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

DR. FISCHL VILMOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

DETLEF Pollack: Vallás és modernitás: vallásszociológiai modellek. Lelkipásztor. Evangélikus lelkészi szakfolyóirat. Luther Kiadó. 83. évf. 2008/1. 40.p. ISSN 0133-2821

GOLDZTICHER Ignác: Az iszlám kultúrája I-II. Gondolat, Budapest, 1981.

GOLDZTICHER Ignác: Az iszlám. Magvető, Budapest, 1980.

HARAI Dénes: Az erőszak kultusza és a civilizáció védelme. (A terrorizmus elleni küzdelem társadalmi, társadalomtudományi kérdései) Kézirat. ZMNE, 2008.1-9.p.

M. AMIR Ali: Islam, Jihad and Terrorism./Jihad: one of the most misunderstood concepts in Islam <http://iije.net/index.php?q=node/43>

[A Korán magyar fordítása. http://www.egyistenhit.com/Quran/default.php](http://www.egyistenhit.com/Quran/default.php)

Qutb Szayyid: A társadalmi igazságosság az iszlámban. 1983.

ROGERS Michael: A hódító iszlám. Helikon, Budapest, 1987.

ROSTOVÁNYI Zsolt: Mit kell tudni az iszlámról? Kossuth, Budapest, 1983.

ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén. Aula. Budapest , 1998. 498.p. ISBN 963 9078 58 1

SIMON Róbert: Korán – A Korán világa. Helikon, Budapest, 1994.

**„BURN”-REJTÉLY:
GONDOLATOK A RENDÉSZETI VEZETŐK KIÉGÉS-VESZÉLYEZTETETTSÉGÉRŐL ÉS
A MEGOLDÁS LEHETSÉGES IRÁNYAIRÓL**

**„BURN-IDENTITY”:
THOUGHTS ON THE BURNOUT THREAT OF LAW ENFORCEMENT EXECUTIVES AND ON
POSSIBLE SOLUTIONS**

Az utóbbi években már az egészen fiatal, jó fizikumú, tehetséges rendészeti vezetők között is egyre nagyobb számban találhatók olyanok, akik a kiégésnek egy vagy több tünetét mutatják, ezért szükség van a rendszeres pszichikai és fizikai szűréseken belül a coping funkciók specializált vizsgálatára, a burnout-veszélyeztetettség fizikai és pszichés előjeleinek mérésére, hiszen ezek a mutatók sok esetben előrejelezhetik a későbbi teljesítményromlást. A burnout elleni leghatékonyabb védekezési mód a prevenció, ezen belül is igen nagy szerepe van a képzéseknek, valamint a támogató jellegű munkahelyi kapcsolatok kialakításának.

In recent years, an increasing proportion of very young, talented law-enforcement executives in good physical condition show one or more symptoms of burnout. It is therefore necessary to carry out – within the framework of regular psychological and physiological screening – specialised assessments of coping functions and physical and psychological predictors of burnout-threat, as in many cases, these indicators can predict future decline in performance. The most effective protection against burnout is prevention; more specifically trainings and forming supportive relationships in the workplace have a great role in it.

2006 óta foglalkozom rendészeti vezetők tréning-rendszerű készségfejlesztésével. Az elmúlt hét év alatt változó hosszúságú (1-30 napos) képzéseken több mint ötszáz főt volt alkalmam képezni, akik az ország egész területéről, a rendészet teljes spektrumából és valamennyi vezetési szintről érkeztek. A tréning interaktív műfaj, ahol lehetőség van a résztvevők megismerésére, reakcióik, beállítódásuk, motivációik feltérképezésére. A feladatokat követő értékelések, megbeszélések során a sikerélmények és örömök mellett gyakran előkerülnek a napi működésben tapasztalt aktuális problémák, a résztvevők munkahelyi és magánéletét leginkább nehezítő tényezők is. Jelen cikk apropóját az adta, hogy meglehetősen aggasztónak találom azt, hogy az utóbbi években már az egészen fiatal, jó fizikumú, tehetséges vezetők között is egyre nagyobb számban találhatók olyanok, akik a kiégésnek egy vagy több tünetét mutatják, tehát például fáradtak, fásultak, demotiváltak, cinikusak vagy elkeseredettek.

A jelenség nem egyedülálló: egy közelmúltban zajlott nemzetközi konferencián nyugat-európai szakemberek is jelezték, hogy náluk már a vezető veszélyforrások között szerepel az állomány kiégése, és egyre több országban komplex akciótervek vannak születőben a prevencióra. Magyarországon tudtommal nem létezik ilyen akcióterv, holott égetően nagy szükség volna rá. Annak ellenére, hogy a stressz tüneteinek felismerése, a stressz következményei és a stresszkezelés több mint egy évtizede része a rendészeti vezetőképzésnek és ma már szerencsére a média is egyre többet foglalkozik ezzel a kérdéssel, tapasztalatom szerint még mindig nagy a tájékozatlanság ezen a téren. Kevesen vannak tisztában azzal, hogy a stressz hosszú távon mennyire kimeríti – fizikai és pszichikai értelemben egyaránt – a szervezetet és, hogy egy bizonyos szint után már nincs visszaút, mert maradandóak a károsodások (Selye, 1978).

Amint arra már egy korábbi cikkben is utaltunk (Papp et al., 2010) a folyamatos fejlődés és az egyre magasabb elvárásoknak való megfelelés alapvető feltétele, hogy az állományba csak az arra alkalmas kollégák kerüljenek felvételre, valamint hogy alkalmasságukat, aktuális mentálhigiénés állapotukat folyamatosan figyelemmel kísérik. Ezt biztosítandó kerültek bevezetésre a hivatásos állományba kerülést megelőző ún. előzetes, valamint a szolgálat ideje alatt rendszeres időközönként megismétlődő ún. időszakos egészségügyi, pszichikai és fizikai alkalmassági vizsgálatok, melyeket a 21/2000. (VIII.23.) BM-IM-TNM együttes rendelet szabályoz. Ezek a vizsgálatok orvos-egészségügyi vizsgálatokat, fizikai állapotfelmérést, valamint általános pszichikai funkciók vizsgálatát (többek között a személyiségkép, a szenzomotoros és a percepció teljesítmény) foglalják magukban, de nem terjednek ki kellő mértékben pl. a terhelhetőség, ezen belül is a coping funkciók specializált vizsgálatára, a burnout-veszélyeztettség fizikai és pszichés előjeleinek mérésére, holott ezek a mutatók sok esetben megmutathatják, előrejelezhetik a későbbi teljesítményromlást.

A munkakörrel járó stresszhatások – eredményes megküzdési technikák hiányában – hosszú távon mind a pszichés, mind a fizikai állapotra (és ezen keresztül a munkavégzés színvonalára is) hatással lehetnek. Hazai vizsgálatok is alátámasztják, hogy szubkrónikus fizikai és pszichés stressz hatására romlik az információátviteli és felidézési képesség, csökken az automatizmus szintjéig begyakorolt, komplex szenzomotoros működésekben nyújtott teljesítmény színvonala és megváltoznak olyan a feladatvégrehajtás és a teljesítmény szempontjából fontos mentális tényezők, mint a hangulati beállítódás, érzelmi stabilitás (Hullám, 2005). A stresszterhelés kumulálódása fokozódó mértékben rontja a stresszhelyzetekben adandó korrekt, szakmai alapú viselkedéses válaszokat és növeli az érzelmi, indulati és hangulati tényezők érvényesülésének lehetőségét, melynek következménye a hibás intézkedések, illetve feladat-végrehajtás lehet.

Fontos hangsúlyozni, hogy a fenti folyamatoknak vannak fizikai és pszichés előjelei, amelyek a megfelelő vizsgálatokkal (pl.: a stresszkezelést és az eredményes megküzdést működtető személyiségforrások detektálása, az elégtelen pszichikai működések időbeni felismerése) a rendszeres szűrések során tetten érhetőek. Ez kiemelt szempont lehet egy olyan rendszerben, ahol folyamatos létszámhiánnyal küzdünk és a – bármilyen ok miatt – kieső, szakképzett, tapasztalt kollégák pótlása nagyon nehézkes és időigényes.

MIT JELENT A KIÉGÉS (BURNOUT)?

H. Freudenberger (1974) ma is érvényes definíciója szerint a burnout (kiégés) szindróma krónikus, emocionális megterhelések, stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerülés állapota, amely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, célok és ideálok elvesztésével jár, s melyet a saját személyre, munkára, illetve másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek.

Maga a jelenség régóta létezik, ám a téma tudományos kutatása alig néhány évtizedes múlttra tekint vissza. A burnout vizsgálata az emberekkel hivatásszerűen segítő kapcsolatban dolgozók (pl.: betegápolók, orvosok, szociális dolgozók) körében kezdődött el, a jelenség azonban minden olyan hivatás esetén előfordulhat, amelyben az emberekkel való közvetlen kommunikáció jelentős szerepet tölt be, így a legtöbb kutatás megnevezi a rendőröket, rendészeti dolgozókat is, mint veszélyeztetett csoportot.

Az elmúlt harminc évben sokan sokféleképpen definiálták és közelítették meg a burnout fogalmát. A statikus definíciók a tünetekre, a kialakulás kontextusára fókuszálnak, ilyen például Maslach és Jackson (1981, 1984) leggyakrabban idézett definíciója is, mely szerint a burnout az emocionális kimerültség, a deperszonalizáció és a csökkenő egyéni teljesítmény tünetegyüttesével írható le és olyan személyeknél figyelhető meg a leggyakrabban, akik valamilyen „emberekkel kapcsolatos” munkát végeznek. A dinamikus megközelítések magára a folyamatra utalnak. Ilyen például Cherniss (1980) definíciója, mely szerint a burnout egy olyan folyamat, melynek során az egyén szakmai attitűdje és viselkedései negatív irányba változnak a munkahelyi túlterheltség következtében. Schaufeli és Enzmann (1998) az addigi kutatások összefoglalása, elemzése után javasolt egy szintetizáló definíciót: a burnout olyan – normál,

egészséges személyeknél megfigyelhető – tartós, negatív, munkával kapcsolatos lelkiállapot, melyre jellemző a distresszhez társuló kimerültség, egyfajta csökkent teljesítőképesség és motiváció, valamint a munkára irányuló diszfunkcionális attitűdök és viselkedésmódok kialakulása.

A 2003-ban megjelent *The Handbook of Work and Health Psychology* egy teljes fejezetet szánt a burnout-jelenségnek (Schabracq et al. eds. 2003; pp. 383-425). A vonatkozó kutatások áttekintése során úgy találják, hogy a burnout összefüggésben van többek között:

- *demográfiai jellemzőkkel*: a magasabb végzettségűek, illetve a 30 év alatti korosztály veszélyeztetettebbek (Maslach et al., 1996), de van példa arra is, hogy az idősebb, jelentős munkatapasztalattal rendelkező munkatársakat érinti inkább ez a jelenség (Schaufeli és Van Dierendonck, 2000; utal rá: Schaufeli és Enzmann, 1998), továbbá az egyedül élőknel gyakrabban jelentkezik a burnout-szindróma, mint a tartós párkapcsolatban élőknel (Maslach és Jackson, 1985)
- *személyiségtulajdonságokkal*: a külső kontrollal egyének veszélyeztetettebbek (Glass és McKnight, 1996), az aktív-konfrontatív módon megküzdők kevésbé érintettek, mint a passzív-defenzív módon megküzdő személyek (Schaufeli és Enzmann, 1998), végül mindhárom burnout dimenzió negatívan korrelál az önbecsüléssel, az önértéktudattal és a kompetencia-motívummal (Pfennig és Hüsich, 1994).

A burnout-szimpptomának azonban fiziológiai vonatkozása is van, melyet az utóbbi évtizedben számos kutatás igazolt. Íme néhány példa – a teljesség igénye nélkül:

- Grossi et al. (2003) úgy találták, hogy a burnout nőknél felgyorsítja az anyagcsere folyamatokat és oxidatív stressz-reakciókat indít be.
- De Vente et al. (2003) arról számolnak be, hogy a burnout-szindrómás kísérleti személyek ébredés utáni kortizol-szintje, illetve nyugalmi szívfrekvenciája magasabb, mint az egészséges kontrollcsoporté.
- Armon et al. (2008) kutatása alapján megállapították, hogy a burnout és az insomniának egymás kockázati tényezői, tehát az egyik megléte, illetve kialakulása jelzi, hogy a másik is ki fog alakulni.
- Honkonen et al. (2006) szerint a burnout a férfiaknál főként musculosceletalis, míg a nőknél cardiovascularis megbetegedéseket idéz elő. Ezek a megbetegedések érdekes módon nemcsak az emocionális kimerüléssel, hanem mindhárom burnout dimenzióval kapcsolatban állnak.

Az áttekintett szakirodalom tehát számos adatot szolgáltat arra, hogy a burnout jelenség a jól körülírható pszichés tünetek mellett fiziológiai elváltozásokkal is jár. Ezek közül néhány – mint pl. a kortizol szint és a szívfrekvencia változása – viszonylag egyszerűen mérhető, mások bonyolultabb beavatkozást igényelnek. Célszerű lenne megvizsgálni, hogy a vonatkozó kutatásokban szereplő fiziológiai elváltozások közül melyek azok, amelyek akár már a korai fázisban is prediktív értékkel rendelkezhetnek a rendszeres szűrővizsgálatok alkalmával, és figyelmeztethetnek a veszélyeztetettségre. Ez azért is fontos lenne, mert a hagyományos kérdőíves szűrés nem minden esetben mutat pontos eredményt: a szűrésben résztvevő kollégák, maszkolhatják, szépíthetik az eredményt, annak érdekében, hogy az alkalmatlanná minősítést vagy a szükségessé váló kezelés miatti kellemetlenségeket elkerüljék.

A burnout jelenségének tanulmányozását a segítő szakmákban kezdték el, de számos tanulmány jelent már meg rendészeti területen is. A burnout jelenség tünetei viszonylag egységesek, a kiváltó okok azonban meglátásom szerint nagyon kultúrafüggőek, hiszen a tünetegyüttes kialakulásának háttérben igen fontos tényező a munkahelyi környezet, a légkör, a szervezeti kultúra – talán ezért is van az, hogy számos kutatási eredménynek, megállapításnak homlokegyenest ellentmondó adatokat is találhatunk.

A rendészeti területen végzett kutatások – pl. Alexander et al. (1993); Biggam et al. (1997); Brown, Campbell (1990, 1994); Evans, Coman (1993); Ellison (2004); Golembiewski, Kim (1990); Golembiewski et al. (1995), Burke (1993, 1997); Fishkin (1987) – általában két nagy csoportját emelik ki a rendőröket érő stresszoroknak: az egyik csoport a rendőri

munka jellegéből fakadó stresszorok (fizikai veszélyeztetettség, erőszak, bizonytalanság stb.), a másik a szervezetből eredő stresszorok (vezetési stílus, rossz kommunikáció, támogatottság hiánya, munkaerőhiány stb.). Az említett tanulmányok egybehangzóan a második csoportot tartják fontosabbnak. Hasonló eredményre jutott Szabó Erika is, aki PhD értekezésében a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességeit vizsgálta a Rendőrségnél: a munkakörülményekkel kapcsolatos stresszorok (pl. anyagi megbecsülés, munkahelyi komfort hiányosságai) a konkrét munkafeladatokkal kapcsolatos stresszoroknál megterhelőbbek (Szabó, 2009).

Érdekes módon a rendészet területén végzett kutatások zöme a Maslach-féle burnout kérdőívet használja. Canizzo és Liu (1995) arra mutatnak rá, hogy a 16-25 éve szolgálatban lévő rendőrökre jellemző a legmagasabb arányban a deperszonalizáció és az emocionális kimerülés. Johnson (1991) úgy találta, hogy a rendőrökre inkább az emocionális kimerülés magas pontszámai jellemzőek, míg a férfiakra a deperszonalizációé.

MEGOLDÁSI IRÁNYOK

A munkahelyi kiégés a tartós munkahelyi stresszorokra adott válaszként kialakuló pszichológiai tünetegyüttes, ugyanakkor ez nem statikus, egyszeri jelenség, hanem olyan folyamat, amely ciklikusan ismétlődik. Mivel kialakulásáért egyrészt az egyén jellemzői, másrészt a munkaszervezet egyes jellemzői tehetők felelőssé, a ciklus is két szinten módosítható. A megelőzés (prevenció) és a beavatkozás (intervenció) egyaránt megjelenhet a személy és az intézmény szintjén is.

A burnout elleni leghatékonyabb megoldási mód a prevenció, amikor az önismeret fejlesztése és bizonyos technikák elsajátítása révén egy kreatív, növekedni, fejlődni képes személyiség frusztrációtűrési képességét és az azt támogató személyiségforrásokat fejlesztjük. A burnout szindróma prevenciójában tehát igen nagy szerepe van a képzéseknek, továbbképzéseknek, tréningeknek, a támogató jellegű munkahelyi kapcsolati háló, a csapatszellem kialakításának. Döntő a személyes motivációk, az attitűdök, az önmagunkról kialakított kép valóságának, a hivatás határainak tisztázása.

Az olyan szervezeti kultúra, melyben a személy a munkájával kapcsolatban megélheti saját fontosságának, jelentőségének érzését, kisebb eséllyel termel kiégett munkatársakat. A munkahelyi megbeszélések, kollegiális konzultációk, a szakmai túlterheltség szabályozására bevezetett rendszerek csökkentik a kiégés kockázatát. Támogatni kell a munkatársak közötti segítő, feszültségcsökkentő, felelősségmegosztásra lehetőséget adó kapcsolatok (egyszóval a társas támogatás) kialakulását.

A magyar Rendőrség aktuális problémái – a folyamatos létszámhiány miatti nagy és egyenlőtlen leterheltség, a napi működést is veszélyeztető megszorítások, a bizonytalanság, az átszervezések, a változó jogszabályi környezet, az értékrendek, célok és folyamatok tisztázatlansága, a média és a közvélemény sokszor meglehetősen ellenséges attitűdje, az egyre rövidebb határidők, a magas követelmények stb – miatt igen nagy nyomás nehezedik ma a rendészeti vezetőkre, és sajnos kevés intézményes lehetőségük van arra, hogy ezt a feszültséget levezessék. Az állomány egészségének megóvása érdekében ezért, a rendszeres éves fizikai és pszichikai állapotfelmérés mellett, vagy annak keretein belül indokolt lenne a burnout korai stádiumait jelezni képes méréseket vagy szűrési eljárásokat is bevezetni.

Kulcsszavak: kiégés, rendőrség, prevenció

Keywords: burnout, police, prevention

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alexander, D. A., Walker, L. G., Innes, G., Irving, B. L. (1993). *Police Stress at Work*. London Police Foundation
- Armon, G., Shirom, A., Shapira, I., Melamed, S. (2008). *On the nature of burnout-insomnia relationships: a prospective study of employed adults*. Journal of Psychosomatic Research. 65(1), pp. 5-12.
- Biggam, F. H., Power, K. G., MacDonald, R. R., Carcary, W. B., Moodie, E. (1997). *Self-perceived Occupational Stress Distress in a Scottish Police Force*. Work & Stress, 11, pp. 118-133
- Brown, J. M., Campbell, E. A. (1990). *Sources of Occupational Stress In The Police*. Work & Stress, 4, pp. 305-318
- Brown, J. M., Campbell, E. A. (1994). *Stress and Policing. Sources and Strategies*. Chichester Wiley
- Burke, R. J. (1993). *Work-family Stress, Conflict, Coping, Psychological Burnout, and well-being Among Police Officers*. Stress Medicine, 9, pp. 171-180
- Burke, R. J. (1997). *Toward an Understanding of Psychological Burnout Among Police Officers*. International Journal of Stress Management, 4, pp. 3-27
- Cannizzo, T. A., Liu, P. (1995). *The Relationship Between Levels of Perceived Burnout and Career Stage Among Sworn Police Officers*. Police Studies, 18, 53-68
- Cherniss, C. (1980): *Staff Burnout: Job Stress in the Human Services*. Beverly Hills, CA, Sage
- Ellison, K. W. (2004): *Stress and the Police Officer*. Charles C. Thomas, Illinois, USA
- Evans, B. J., Coman, G. J. (1993). *General versus Specific Measures of Occupational Stress. An Australian Police Survey*. Stress Medicine, 9, 11-20
- Fishkin, G. L. (1987): *Police Burnout: Signs, Symptoms and Solutions - for all Law enforcement and public safety personnel*. Hartcourt, NY, USA
- Freudenberger, H. J. (1974): *Staff-burn-out*. Journal of Social Issues 30, pp. 159–165
- Glass, D. C., McKnight, J. D. (1996). *Perceived Control, Depressive Symptomatology, and Professional Burnout: A review of the Evidence*. Psychology and Health, 11, pp. 23-48
- Golembiewski, R. T., Kim, B. (1990). *Burnout in Police Work. Stressors, Strain, and the Phase Model*. Police Studies, 13, 74-80
- Golembiewski, R. T., Sun, B., Lin, C., Boudreau, R. A. (1995). *Burnout Among Taiwanese Police. A Cross-cultural Replication of the Phase Model*. Advances in International Comparative Management, 10, 145-162
- Grossi, G., Perski, A., Evengård, B., Blomkvist, V. (2003). *Physiological correlates of burnout among women*. Journal of Psychosomatic Research, Volume 55, Issue 4, pp. 309-316
- Honkonen, T., Ahola, K., Pertovaara, M., Isometsä, E., Kalimo, R., Nykyri, E., Aromaa, A., Lönnqvist, J. (2006). *The Association between Burnout and Physical Illness in the General Population - Results from the Finnish Health 2000 Study*. Journal of Psychosomatic Research, 61(1), pp. 59-66
- Hullám István (2005): *Az extrém megterhelések mentális következményeinek multifaktoriális vizsgálata és elemzése: az eredmények alkalmazhatósága az alkalmasságot és beválást vizsgáló szakértői rendszerek fejlesztésében*. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Bolyai János Katonai Műszaki Kar, Katonai Műszaki Doktori Iskola,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SOLYMOSI Krisztina

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- Budapest Forrás: http://phd.okm.gov.hu/disszertaciok/tezisek/2005/tz_eredeti2438.pdf. (Letöltés dátuma: 2013. október 3.)
- Hüsch, M. & Pfennig, B. (1994). *Determinanten und Korrelate des Burnout-Syndroms: eine meta-analytische Betrachtung*. Diplomarbeit im Rahmen der Freien Universität Berlin, Institut für Prävention und psychosoziale Gesundheitsförderung
- Johnson, L. B. (1991). *Job Strain Among Police Officers. Gender Comparison*. *Police Studies*, 14, 12-16
- Maslach, C., Jackson, S. (1981): *The Measurement of Experienced Burnout*. *Journal of Occupational Behavior* 2, pp. 99–113
- Maslach, C., Jackson, S. (1984): *Burnout in organizational settings*. In: Oskamp, S. (ed.) *Applied Social Psychology Annual*. Sage, Beverly Hills, pp. 133–153
- Maslach, C., Jackson, S. (1985): *The Role of Sex and Family Variables in Burnout*. *Sex Roles* 12, pp. 837-851
- Maslach, C., Jackson, S., Leiter, M. (1996): *Maslach Burnout Inventory Manual*, Consulting Psychologists Press, Palo Alto
- Papp Csaba - Solymosi Krisztina - Horváth László - Hullám István (2010): *A biztonság fokozása a Magyar Köztársaság schengeni külső határszakaszán*. Hadmérnök on-line, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Katonai Műszaki Kar és a Katonai Műszaki Doktori Iskola on-line tudományos folyóirata, Budapest, V. Évfolyam 2. szám 417-429. o., 2010. június. ISSN 1788 1919. URL cím: http://hadmernok.hu/2010_2_papp_etal.php
- Schabraecq, M. J., Winnubst, J. A. M., Cooper, C. L. (eds.) (2003). *The Handbook of Work and Health Psychology*. John Wiley and Sons
- Schaufeli, W. B., Enzmann, D. (1998). *The Burnout Companion to Study and Research: A Critical Analysis*. London: Taylor and Francis
- Selye János (1978): *Életünk és a stressz*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Szabó Erika (2009): *A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés rendszere a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Valóban megterhelő-e a hivatásos állományú rendőri lét?* Doktori (PhD.) értekezés. Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola, Debrecen
- De Vente, W., Olf, M., Van Amsterdam, J. G. C., Kamphuis, J. H., Emmelkamp, P. M. G. (2003). *Physiological differences between burnout patients and healthy controls: blood pressure, heart rate, and cortisol responses*. *Occupational Environmental Medicine*, 60, pp. 54-61

MILITARY PEDAGOGY – FOCUSING ON THE FOURTH GENERATION WARFARE

The world is continuously changing. These changes are followed by the applied sciences with more or less differences but in many cases they justify them. Here, in correspondence with the subject, I am thinking of the pedagogy and the military science, which continuously have to provide answers for the challenges and questions of the age. We cannot forget about the philosophy and the philosophers, who in many cases predict the changes in society and the world. In 2010, in the USA, in the Strategic Studies Institute (SSI) they held a conference titled „Defining War for 21st Century”¹ during which professionals and researchers who deal with the theory and practice of war, attempted to define the concept of the XXI. Century war, among other things. New concepts are introduced in the military encyclopedias, like the „new war”, the „hybrid war” etc. However the general description of today’s potential war is yet to be defined. One thing is certain, the definition of war changes in the XXI. Century and this change has to be taken into consideration in the areas of the general theory of military science, strategy development and the art of warfare, and the education, training, coaching and preparation.

*„Success is not final, failure is not fatal:
it is the courage to continue that counts.”
(Sir Winston Spencer Churchill)*

The changes of the essence of war and of the methods of warfare are closely related to the changes in the theory and practice (used methods) of military pedagogy.

Before I would share in detail my views in relation with the topic, I consider it necessary to record a few concepts (definition). These include the age determination for which period the findings may apply, the defining of military pedagogy, and a kind of outlining of the fourth-generation warfare’s content, since nowadays military science does not have a precise definition for this concept.

THE AGE, IN WHICH WE LIVE

While studying the relevant literature, people interested in the topic will basically face two concepts. As age determination we meet with the application of both of the postmodern² and contemporary expressions. According to the generally accepted views the beginning of the postmodern era is calculated from the last quarter of the XX. Century. However the contemporary expression perfectly covers today’s happenings also. In my opinion it is appropriate to use both concepts.

ABOUT MILITARY PEDAGOGY

The following is the age appropriate definition of military pedagogy as an applied science. The Encyclopedia of Military Science defines military pedagogy as follows: „(A) military pedagogy, (a) theory of military training and education, the applied science of pedagogy (science of education), military field that deals with the education, training and combat

¹ Steven Metz, Phillip Cuccia et. al.(2011) 2011 SSI Annual Strategy Conference Report (<http://StrategicStudiesInstitute.army.mil>)

² Postmodern as a concept comes from French philosopher Jean-FrancoisLyotard. First, he used it as an age determination in his book called „The Postmodern Condition”, published in 1979. Since then it is often used as the determination of the present age by various social science researchers, especially in the Western culture.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József SZABÓ

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

training of soldiers. Its subject is the history, theory and practice of military training and education. Military pedagogy studies and applies the results and experiences of pedagogy research by taking into account the particular military objectives, requirements and conditions. At the same time it researches and explores the all-time purpose, content, process, methods and tools, organization framework and major regularities of the pedagogy-education-training within the army...³

Unfortunately in my English-speaking military science areas of research, I did not find an exact definition for military pedagogy. The two most common definitions are the following:

1. Pedagogy: the method and practice of teaching, especially as an academic subject or theoretical concept.⁴
2. Pedagogy is the holistic science of education. It may be implemented in practice as a personal and holistic approach of socializing and upbringing children and young people.⁵

People participating in military higher education seemingly do not fit into these definitions at all at first reading. However, if somebody is interested in the topic, they will face an abundance disorder when he begins to address the issue of content. One may find a significant amount of book, essay and other publications covering the areas of military education, training, coaching and preparation. However a determining part of this specifically focuses on adult education. It does not deal with education as a pedagogy field or only marginally.

While studying the available literature the question may arise: How long does the education take while preparing the next generation of officers? When will it be completed? Who may educate and what? Furthermore, how long can a person be educated, can he be educated at all? Among other things, these were the questions for which Dr. Ildikó Szelei⁶ (ZMNE) sought answers for already in 2005. Well, according to the generally accepted views, education in the pedagogical sense may be predicted until people enter into the labor market, i. e. until an average of 23-25 years of age – looking at the European standards. We may consider this as the upper limit of the pedagogical competence. However, due to the purpose of the study, I will only focus on the professional (contractual) officer corps. Whereas the army officer field is a career and the committed practice of the career requires a life-long learning, ongoing training, preparation and training, in my opinion it is expedient to mention the science dealing with adult education, andragogy. The expression itself was created by Alexander Kapp in his work titled „Plato's Educational Ideas”, with on chapter discussing adult education.⁷ Then, after long scientific debates and following many published theories, andragogy increasingly gained ground by the 1950's and 1960's, it became more and more recognized. At the major international forums (here I am particularly thinking of the UNESCO) it increasingly became the science of adult education. It's essential function: to explore the theory of adult teaching, education and training, define its basic principles and look for applicable procedures, methods. Previously we have mentioned that theoretically the lower age limit of andragogy coincides with the upper age limit of pedagogy (23-25 years). Nevertheless, social development and life have practically overwritten this, therefore this clause should be treated with flexibility. If as a principle we accept that the lower age limit of andragogy is the time one enters into the labor market, then the age of the adult involved, in most European countries, is 18 years and in certain Anglo-Saxon countries it could be 17 years. In case of this study, concerning the contractual military personnel it is interesting, since in their case the entry age into the labor market (army) – in case of the enlisted men – is 18 years of age under optimal conditions. Therefore, in my opinion the „overlap” of pedagogy and andragogy in the field of military education, training, coaching and preparation can be made for about 5-7 years. Andragogy has a lot of very important

³ Encyclopedia of Military Science, MHTT (1995) p.653 ISBN:963 04 5226x

⁴ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/Pedagogy>

⁵ basic on: Petrie et.al.(2009) Pedagogy – a holistic personal approach to work with children and young people across service (http://eprints.ioe.ac.uk/58/1/may_18_09_Ped-BRIEFING_PAPER_J)

⁶ Dr Ildikó Szelei (2005): The paradigms of education. Human Inspection, 2005. 4. number pp.54-61

⁷ Andragogy or Education in the man's age. Kapp (1833) Plato's Education Ideas, pp. 241-300 (<http://www.andragogy.net>)

followers both in the international and domestic academic life. Among them – due to space limitations – in my present work I will refer to the work of M. S. Knowles.⁸ In 1984, Knowles had defined andragogy as follows:

„Andragogy is the art of science of adult learning. It is to be distinguished from the strict definition of pedagogy, which is the science of teaching children.”⁹

This is a rather sharp formulation. We must acknowledge that andragogy is actually the science of adult education, however it is an interdisciplinary science: the majority of its theses are based on the results of other sciences (pedagogy, psychology, sociology, management and organizational science etc.). According to Knowles the principles that distinguish andragogy are the following:

- the adult is an independent, self-steering personality;
- given his self-steering ability, the responsibility of successful learning does not only charge the teacher (instructor) but also the student. (Thus continuous feedback and personal evaluation are necessary methods);
- the adult student has some experience of life, which is useful on the one hand, but could make acceptance of new knowledge difficult on the other hand. In this case – usually due to adult life – the nature of dialogue in education is important, and its group method for group members may also learn from one another;
- the education of adults is generally „need based”, so it is important that the curriculum (knowledge to be acquired) is life-, task- and problem-oriented to develop problem-solving skills;
- adults (also during the course of education, learning and training) are essentially motivated by internal factors, such as self-realization and adequacy to self-esteem and challenges.

These principles apply to the participants in adult education, but I am convinced that they already begin to develop in the later stage of childhood, and in the late teens (teenager) age group they only strengthen. As previously outlined, it is difficult to draw the line between pedagogy and andragogy.

In addition to these Knowles criteria the subject of military practice pedagogy (participants in higher military education) have other distinctive characteristics as a result of their career motivation. This is the demand to pursue professionalism, which is greater in case of this group for they would like to become a member and leader of a professional organization on a voluntary basis. The essence of professionalism in a military sense: commitment (loyalty), the voluntarily and consciously accepted discipline, the need to learn over an entire life cycle, and the pursuit to acquire higher levels of qualifications and skills. It goes without saying that we cannot acquire knowledge, ability or skill without effective education, training, coaching and preparation. However, a key element of the effectiveness of the training is self-discipline. Self-discipline naturally assumes a sense of vocation and commitment.

Whereas the age limit to prepare for a military (officer) career is 22-25 years, therefore in relation with the education, training, coaching and preparation of young (entrant) officers, in my opinion, we are clearly talking about pedagogy, while during the post gradual and education, training, coaching and preparation necessary for military advancement related to a further military career we can talk about andragogy. In this paper I wish to focus mainly on the questions relating to the preparation of future officers, therefore hereinafter I will use the terminology of military education.

ABOUT THE FOURTH-GENERATION WARFARE

The Anglo-Saxon military science (Western) theorists basically agree in the generational distribution of the war periods. According to the generally accepted views the periods (warfare) of war are allocated into four generations (periods) as follows:

⁸ Malcolm Sheperd Knowles (1913-1997) was very influential expert of adult education field. He was an associate professor at Boston University (1959-79). From 1979 he was also associated with North Carolina State University as Professor Emeritus.

⁹ M.S. Knowles et.al (1984) *Andragogy in Action, Applying modern principles of adult education*. San Francisco, Jossey Brass

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József SZABÓ

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- *the first-generation warfare*: the spreading of usable fire weapons (especially the muskets) and the age of line-tactics for which the beginning is generally marked in the middle of the XVII. Century (1648, The Westphalia Treaty). More or less there is consensus that this period lasted until the end of the XIX. Century.
- *the second-generation warfare*: the age of the concentrated and indirect firepower and the battle of the materials. Basically this can be put on the period of the I. World War.
- *the third-generation warfare*: the period of the maneuver warfare, by the well-known phrase of „Blitzkrieg”. In my opinion this covers the period from the 1920's until the end of the second Gulf war. In this period several recognized military theorists' works have written down the major content items. They represented different views and positions in many issues but they agreed in some common principles, such as speed, flexibility and mobility, and the concentration of forces in the right time and place, the temporal coordination of activities, the success and the development of success (basically the victory). Initially the period was defined by the military theorists of unrestricted air war and the maneuverable (mechanized) warfare, and then this has been extended in the last quarter of the XX. Century with the theory of the air-land operations, which was considered as the modernized synthesis of the previous two. This period closed at the end of the XX. Century. In our present time – as a result of the events played out in the world politics and recent history – there is no foreseeable possibility of this type of warfare forms.
- *the fourth-generation warfare*: the warfare criteria of this period – in my opinion – have not been defined in an exact way until today. People professionally dealing with the theoretical questions of military science in our, time more or less agree in one thing: Currently there is no definition that would describe the content and appearance of the fourth-generation warfare in an exact way. In my opinion the biggest problem is that basically we only understand it now that the battle and the warfare is not completely as we theoretically would like to see it.

When we are talking about the fourth-generation warfare – „shockingly” since September 11, 2001 – we tend to forget about a few questions. In relation to this period of warfare (as previously described it can also be called the postmodern period warfare) several concept „exists” side by side. Without entirety: the guerilla-war, the effect base of approach operations – EBAO –, the network centric warfare – NCW –, and the expression „cyber war” also often appears. In my opinion the biggest problem is that the context has changed between the „belligerent” parties. In the previous generations of warfare the states, as well-defined social organizations, were facing each other due to the formal declarations of war. In our time – especially after September 11, 2001 – this has changed. Nowadays not exactly the states are the belligerent parties, some states (states, alliances) are in conflict with non-state formations (organizations) that reaches the level of war. Who are oftentimes in armed affray (at times of civil war) and conflict even with their own state. Every form of the contemporary (postmodern) warfare is often created between social formations with different ideological, ethnical or core cultural values. There are very large differences between the parties involved, both in their field of applied technologies (primarily the military equipment), training, coaching and preparation. Among other things this is why we call it asymmetric warfare. Unfortunately these militant groups do not really know, and often do not want to recognize the internationally accepted norms of war (Geneva conventions), thus inherently making it difficult (complicate) to plan, organize, implement and lead the military operations in the classical sense. Visually the combatant and the non-combatant mix, which – as so often found in the postmodern period of warfare – can lead to undesirable tragic events. This may be another reason why this is called an asymmetrical form. We must also not forget that the military events of our time – in the age of the informational society – thanks to the media, are implemented beside the public. I think that to solve these problems we will be looking for the answers for a long period of time.

THE MILITARY PEDAGOGY IN THE XXI. CENTURY

The military pedagogy as a scientific theory was not very widespread until the end of the XVIII. Century, but we can say that since then it continues to develop. It continuously follows the changes of the warfare generations, analyzes them and continuously develops them and constantly updates the necessary didactic principles and methods. We can conclude that its development as an applied science was uninterrupted in recent times. However, the present time that is called the age of the fourth-generation warfare in the military science shows numerous challenges and questions. What is the content of military pedagogy in the XXI. Century? What possible methods can we use? How should we look for answers for the challenges of the period? What will be the soldier of the future like? And we could ask many other questions.

In my opinion, the military pedagogy continues to develop on new ways after the expiry of the Cold War. I think that in our time it became an integral part of the military thinking that the role of the soldier as an individual has increased on every operational level. The expressions, with which we can describe the soldier of the present and future times, are: thoughtful, creative, multi skilled, furthermore adaptive, able to adapt, and he is a person who has above the average problem-solving skills. In this postmodern age there are more and more talks and suggestions about the transformation of the defense capabilities, and about the creation of the necessary and sufficient defense capabilities. The postmodern world sets new eligibility requirements, which should respond promptly and flexibly for the constantly and sometimes very dynamically changing situations and environments.

The transformation process required by the postmodern age, which mostly means the transformation of thinking in the military, will only be effective if the soldiers will be able to learn and understand the new way of thinking, will be able to develop their skills according to the requirements of the present age, will be able to adapt to the new challenges, unexpected situations and to the rapidly changing circumstance in an effective and quick manner.

The transformations should mainly be realized in the following areas:

- the area of military (organizational) culture;
- the area of organizations and skills transformations;
- last but not least the area of individual skills transformation.

One can easily see that the transformation is not an easy (simple) process. According to my view: the organizational culture is the system of values and beliefs accepted, declared and interpreted together by the members of the organization that is present in the organization's daily life as a generally accepted value system and it essentially determines the behavior of the members, their relationship to each other and at times to other organizations. The members of the organization accept this as valid, they follow these, and they transfer it to the newcomers at the organization as the possible model to overcome problems and as a more or less desirable way of thinking and behavior mode. Put in another way: the concept of (organizational) culture means the way of pursuit (action), the way of thinking, the way of realization of values and the way of professional life through their synthesis.

The military organizations and the skills possessed by the organizations should be examined in a complex and critical way: In my opinion the organizational restructurings in the present and near future (say in the postmodern age) should specifically be planned, organized and carried out in the spirit of transitioning for the military organizational formations, based on capabilities that are able to meet the challenges of the period. This sometimes can be painful to the „overwhelming, capable to do everything” advocates of the military; however this paradigm shift must take place.

I believe that the “ruling forms of warfare” of the postmodern period will be the operations of peace enforcement, peacemaking, peace keeping and peace supporting. Of these only the first mentioned form shows some similarities with the traditional military operations, the rest – primarily because of their characters, numerous governmental and non-governmental organizations involved, and because of the virtually complete media coverage they significantly require a

different approach. At the international arenas, in the near future this is what the soldiers of the future should be (expedient) prepared for, especially their potential leaders. However, we should not forget about the classic military literacy and the military history knowledge, because we all know that “those who do not know their history’s mistakes, are doomed to repeat them”.

The military pedagogy – as an applied science – must also investigate in numerous other areas of science. Among others, these include – without entirety – philosophy, culture, cultural anthropology, didactics, management and organizational science. The synthesis based on these research results ensures the development of the foresight vision, the determination of the goals to be achieved and the methods that ensure this, the elaboration of military education, training, coaching and preparation methods and technologies, once and for all the definition of the methodology of teaching and learning and through all this the development of future soldiers (military leaders).

However, as a result of the social changes that occurred in the postmodern age, the military pedagogy must also renew and change itself. As for what justifies the change, the changes of certain parts of our views about the education, training and coaching:

- the social environment, the cultural and environmental changes;
- changes in the nature of wars, warfare, crisis and peace operations;
- changes associated with the development of weapon systems (primarily the changes that took place in the technologies of high-precision weapon systems, and IT and communication systems).

Learning, as a deliberate, conscious human activity, which is essentially based on (and implies the need for a continuous training, through this the ability that somebody can be developed) the necessity of human self-realization, may be one of the primary areas of examination (of interest) of military pedagogy. It is clear for all of us that humans are the most complex beings, who in general can be described by physical, mental, social and ethical competencies. The examination of suitability for conscious activity, also known as competence, could be the one of the basic concepts for military pedagogy. This means the ability of people to carry out actions with responsibility in the present and future. This is present in both the personal and social levels to become more complex by meeting the challenges (changes) of the age.

The military service, the soldiering in the postmodern age is one of the forms of human social existence, what individuals spend at the armed forces. The basic factors of soldiering: professionalism that is characterized by knowledge, skills, cognitive capacity,¹⁰ problem-solving skills, psychological and physical fitness, furthermore the voluntary identification with the organizational (technical) culture, furthermore the full respect of the political culture accepted by society.

In our age, when it is not much longer possible to delay the transformation of the armed forces into being skill-based, despite the existing financial and economic crisis, temporarily the states should expend more resources and for protection and restructuring so that they could become more flexible and efficient, thus enable them to address the new threats. In addition, however, on the soldiering level the more resources mean more and higher level of ability to act that we can call human resource development. However, this does not only mean the change in the nature of military operations, as the starting point for transformation is the change of our contemporary societies and cultures. These processes of change and their consequences should be largely considered in the area of military education and training development, while determining future methods of military pedagogy. We have to think about the soldiers of the future, army of the future and must place this organization in the postmodern society. In our contemporary world, when in order to solve the military tasks ahead of us we are creating task ability oriented battle groups on the basis of the traditional

¹⁰ koncentráció, érzékelő és információ-feldolgozó képesség

military organizations, we seriously have to ask: Who and what will be the soldier of the future like? What kind of society will he come from? What kind of identity, ideology, morals and what motives will he have?

Many books have been written recently and today about postmodernism and the authors use many, sometimes conflicting definitions. According to a common formulation the postmodern society is an informational society; a post-industrial society, crisis and globalization society. In this light society and the ways of life are simply "commodities", privatized, entirely individual, so they are different and yet flexible. The postmodern world does not seem to be a whole; it is seemingly fragmented and the conventional hierarchies, classes and borders collapsed. The postmodern world is more about cooperation and "high tech", then about collective participation and the common values.

We can say that the digital culture of the postmodern world and the "artificial intelligences" that were created through the development of genetic engineering technologies have fundamentally changed the nature of man. In particular, the explosive expansion of the computing tools has complicated our thinking about being human. Sometimes, we have this futuristic vision appear before us as if a piece of software would be running in the human brain, which predicts the symbiotic existence of humans and machines, washing away the differences between them.

Hopefully this will happen rather later; in the meantime those who deal with military pedagogy within the army have to find the best possible answers, develop the appropriate methods suitable for the challenges of our age and apply them during the education, training, coaching and preparation of the next generation of soldiers and military leaders.

Keywords: military pedagogy; andragogy; fourth-generation warfare

REFERENCES

1. Steven Metz, Phillip Cuccia et. al.(2011) 2011 SSI Annual Strategy Conference Report (<http://StrategicStudiesInstitute.army.mil>)(2012.05.13.)
2. Friedman, George (2011) "[Beyond Fourth Generation Warfare](http://findarticles.com/p/articles/mi_hb5603/is_200709/ai_n32248692/)" (http://findarticles.com/p/articles/mi_hb5603/is_200709/ai_n32248692/)(2012.05.04)
3. Richard Edwards,Robin Usher (2008) Globalisation and Pedagogy, Routledge, New York ISBN:0-203-94500X
4. Nijole Janulatiene (2011) Military Pedagogy; General and Professional Education 3/2011, pp.8-12. ISSN 2008-1469 (http://genproedu.com/paper/2011-03/full_008-0012.pdf)

A EUROPEAN MINORITY: INTENSIFICATION OF ETHNIC CONFLICTS RELATED TO THE ROMA/GYPSIES**EURÓPA KISEBBSÉGE: A ROMA, AVAGY A CIGÁNYSÁGOT ÉRINTŐ ETNIKAI KONFLIKTUSOK ERŐSÖDÉSE**

In my publication I wrote my thoughts on the difficulties of the roma ethnic group's together living with other populations. In the last decades the news of the press, television or the radio inform us dissimilar way from the same etnical conflict, make a difference of opinion in the cases.

It is an undeniable phenomenon that in some regions of Hungary, mostly where people have difficulties in making ends meet, more often appear the social problems of living together between the roma and not roma people.

Look out of the social politics of the other countries, we must to state that this phenomenon is not only a hungarian specific. The lifestyle and behavior of the roma minority makes big reactions not only in many european but in he overseas countries. These different sized conflicts in the socials of Europe and Canada created hard argues and rows of ethnical- type protests with sharp political speeches.

In my publication you can read about these over- countries phenomenons as a social problem of the whole Europe.

Publikációmban a roma etnikum és más népcsoportok együttélési nehézségeiről fogalmaztam meg gondolatokat. Az elmúlt évtizedben az írott sajtón, a televíziós vagy rádiós műsorokból élénk táruló hírek egy- egy etnikai jellegű konfliktust más szemszögből mutatnak be, eltérő véleményt alkotva a fenti témában.

Tagadhatatlan viszont azon jelenség, hogy Magyarország olyan régióiban, amelyekre jellemzőek a megélhetési nehézségek, egyre többször felszínre kerülnek a roma- nem roma együttélés okozta társadalmi konfliktusok.

Kitekintve más országok társadalom politikájára, meg kell állapítanunk, hogy e jelenség nem magyarországi specifikum. A roma kisebbség életvitele és viselkedése számos európai, de akár már tengeren túli országban is visszhangot váltott ki.

Ezen eltérő mértékű konfliktusok Európa és Kanada társadalmában egymással vitába szálló, gyakran politikai indíttatásoktól sem mentes nyilatkozatokat generáltak és etnikai jellegű tiltakozási hullámokat indítottak el.

Az olvasó ezen országhatárokat átlépő jelenség, mint egyszerű nyilatkozatokon túlnövő összeurópai társadalmi probléma vonatkozásában ismerhet meg gondolatokat.

For the European countries recent decades have brought lots of social, political and economic changes which have continued to fundamentally exert an influence on the prospects for the employees and employers up until now. In 1989–1990 a regime change took place in Hungary: state socialism was replaced by a multi-party parliamentary system, and the former Soviet-style planned economy turned to a market economy. The nationwide employment re-stratification and its related urbanization process during the recent five decades have not left the Romani ethnic untouched either.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba TÓTH

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Since the 1960s the Soviet style labour market based on mass production has been able to receive large crowds of people, so a significant number of low-qualified Roma and non-Roma have moved to the capital or some big industrial cities such as Ózd, Salgótarján and Miskolc.

During the urbanization process the proportion of urban Gypsies increased from 13.3 % in 1893 to 41.1 % in 1986. Meanwhile, however, the proportion of urban Gypsies living in their traditional regions remained low, i.e. leaving their birthplaces the Gypsies moved to towns outside their county. [1]

Considering that in the 1990s two thirds of the people employed for shorter or longer periods rightly worried over their potential unemployment and one fifth of the employees lost their jobs for a shorter or longer time, it can be stated that mass unemployment is "the result" of the economic transformation triggered by the regime change. As a consequence of the termination or transformation of former companies and cooperatives, the economic activity of the Hungarian population has significantly decreased. It is obvious today that the economic changes occurring in Hungary from 1990s onwards have mainly affected the social stratum of the less educated members. Mostly these education-related differences account for the fact that in 1993 the labour offices registered five to seven times more Roma unemployed people than they did among the members of the majority society. Conversely, in 1983 some 85 % of Roma men fit for work were employed, even if they were less educated than their non-Roma counterparts.

As in the period of socialist industry, after the regime change the employment rate was again a key factor in the alteration of the situation of the Roma. Following the termination of the total employment, the majority of Roma people have become more poverty-stricken than the members of the Hungarian average or even the poorest non-Roma stratum. These social relations have led to the intensification of prejudices against the Gypsies and to the Roma segregation generating further disadvantages for this ethnic group. So, a vicious circle has been created whereby one factor strengthens the other. [2] This phenomenon may induce another unfavourable process e.g. involvement in crime /violence or participation in black / grey economy.

At places in Hungary where the Roma presence is today as considerable as in the Borsod region, the Hungarian – Roma tension overwrites any other conflicts. The non-Roma tend to automatically attribute any problems typical of the region - poverty, unemployment, crime and other failures (even in private life) - to the Roma. So, the issue of social cohesion and ethnic conflicts is becoming more and more important, and the tools of communication can motivate further dialogue between the diverse social strata.

The infamous case known as "Pásztor affair" can easily prove the importance of communication. To everyone's knowledge, on 30th January 2009 dr. Albert Pásztor police colonel and police commissioner of Miskolc held a news conference, which was also broadcast on the Hungarian television. Speaking about a series of thefts and robberies, he made an ethnic-related statement: *"... the robberies at public places – violent crimes - have demonstrably been committed by gypsy people. Actually, while a Hungarian might rob a bank or a petrol station at worst, I must say that the Gypsies are to be blamed for all the other robbery cases in Miskolc."* [3] The police commissioner was relieved of his post. His statement and its consequences have divided the society. Some people think that Pásztor simply made some facts public, so he should be supported instead of being relieved of his post. Others, however, consider that the solidarity and sympathy demonstration for the police commissioner is a mockery of Hungarian democracy. Eventually, following a disciplinary procedure the police commissioner of Miskolc was given a formal warning from the national police commissioner, but - under social and political pressure - he was reappointed to his original post.

For the past few years the criminal presence of the Roma population has been allowed to be statistically measured only indirectly, so Pásztor's unfortunate utterance gives reason for concern. His statement and the following controversial and argumentative, often politically induced ideas sparked an ethnically motivated wave of protest in the region, and the happenings have already exceeded the significance of the police commissioner's remark on serial

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba TÓTH

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

crimes. The case in the Borsod region has brought to light several social conflicts caused by difficulties (typical also of other areas in the country) in making ends meet and by Roma and non-Roma coexistence.

A recurring problem concerning the flats in the panel houses of Avas district in Miskolc is that hundreds of households do not pay their overhead expenses and the joint housing costs either. These families have not been able to adapt to the community and their behaviour has shocked the local people. The focal point of this latent social conflict was that in October 2012 the alleged perpetrator of the Domonyvölgy murder (a case that had been in the lime-light of media for days) was caught up in the Avas housing estate.

In October 2012 the local Roma minority self-government organized a demonstration in the Avas housing estate in Miskolc. Some seven hundred demonstrators chanted their slogans: *"We're at home!", "Work and bread!", "Opre romane!"*(Roma, rise!) and they were carrying banners with slogans: *"Proper life for humans!", "We'll freeze starving!", "Hungarian Roma want to live at home!"* [4]

This demonstration took place in the same district of the city where and on the same day when "Jobbik", the Hungarian far-right party was holding a demonstration protesting about the increasing number of crimes in the region. Zsolt Egyed, a Member of Parliament, who also marched among them proclaimed in the news conference: *"People have run out of patience... There's no public security in Hungary today..."* [5] The intensity of the conflict can be characterized by the threats made against the Roma leaders and the whole Hungarian Roma population from behind the police cordon.

A few days later Jobbik demonstrated in Kerecsend. According to the speakers the Roma are to be blamed for the current crime wave in their community, and the Roma leaders are responsible for the failure of the remedial programs. Except for the party announcing zero tolerance policy, the other parliamentary parties are convinced that the demonstrations with the aim of making a public appeal usually do harm to the local population, because they can evoke even more social tensions. The Roma leaders, however, reckon that Gypsies should prove their strength against the instigators and force them back. *"Clearly, we have been left to ourselves, our community has hardly any allies, yet, we all think that we will be strong enough to sweep out the Nazi ideas"* – alluded Aladár Horváth, the civil right activist to the openly anti-Roma political forces. [6]

The public resistance to the Roma is not a Hungarian peculiarity as it can be proved by the actions against the Gypsies arriving in Canada, France or Italy. Since the obligatory visa system was repealed in 2008 the Canadian government has been monitoring the migration wave worrying about the increasing number of refugee applications submitted mostly by the Roma from Hungary. In 2009 Canada introduced obligatory visa system against the Czech Republic because of the high number of the Roma asylum seekers. The action led then to a diplomatic scandal between the two countries.

At first, Ottawa contemplated the possible restoration of the obligatory visa system because of the high number of the Hungarian emigrants as well, but instead, a reformed refugee policy was soon launched with the intention to accelerate the lengthy application processing related to the asylum-seeking citizens from the safe countries of the European Union – so from Hungary, too. Contrary to the procedures that usually lasted up to 1000 days before, the new reform makes it possible to refuse the asylum-seekers in 45 days. In this way, the refugee claimants cannot spend years waiting for the official decision and receiving the benefits due to them for that time. A middle-aged Roma man, who used to work as the only Roma employee for a nappy-making factory in Hungary and now lives in Toronto on his disability benefit of 2,500 Canadian dollar (569,000 Hungarian forints) made a statement to the Hungarian newspaper "Népszabadság": *"Here we are free. In Hungary we always felt a certain tension in the streets and at our workplaces"*. Incidentally, the Roma arriving in Canada do not mind illegality either. According to a report given by Canadian border guards hundreds of Roma have opted out of the refugee program made up specifically for them and decided to disappear in the country without a trace. [7]

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

Csaba TÓTH

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

In October 2012 some two hundred Roma from Romania living in Lille, France were made to fly back to Temesvár, Romania at the expense of the French government in the framework of the "voluntary return" programme initiated by the French government and constantly criticized by civic organizations which deal with the social integration of the Roma. *"France cannot welcome all the misery of the world and of Europe"* – said the French Interior Minister Manuel Valls in connection with the case and announced that seven thousand Roma would have been removed back to Romania and Bulgaria by the end of the year. The repatriated Roma seem to be satisfied with the incentive of €100-300 and with the flight to Romania financed by the French government, but many of them are planning to return to France very soon. [8]

The lengthy application procedures related to the Roma immigrants and the way they are treated have been causing great anxiety also in Italy for a long time. Italians receive the Roma immigrants arriving mostly from Romania with a negative attitude, and there is general anti-Roma sentiment in the Italian common talk and media too. The cause of this antipathy towards the Roma living usually in tents of illegal camps on the outskirts of some settlements is the fact that the Italians blame them for the deterioration of public security. In 2008 the social opposition reached the point where the police had to rescue some Gypsies when hundreds of youngsters armed with sticks gathered around a Roma encampment near Naples, threw stones and Molotov cocktails at the huts some of which were even set alight.

The Italian government also wanted to be harder than ever on the Roma, so they were planning to keep a record of each Roma immigrants' fingerprints and photos. According to the Italians the strong measures exclusively serve the aim of crime prevention considering that most crimes in Italy are committed by people of Romani origin. This internationally controversial step is expected to facilitate the expulsion of the unwanted Roma for the Italian government. [9]

The ethnic/social tensions in the recipient countries are even more intensified by the circumstances where transitional aid, accommodation and provision provided to the Roma immigrants or their getting back home all are financed by the state, which is disapproved of by the local taxpayers and considered downright waste of public money.

The social conflict associated with the Gypsies exists even in the regions with Hungarian population in the neighbouring Romania. According to a report published in the Transylvanian Krónika (The Chronicle) feelings were running high in Alsórákos (Brasso county) as a confrontation between the members of the Roma community of nearly 1500 and the local inhabitants came to blows. After the Gypsies had bullied three local young men, several villagers armed with tools set out for the Gypsy slum area to revenge for their grievances. In the end, lynching was prevented by increased police force called out to Alsórákos. The Gypsies were expecting the attack, and they threw stones at the crowd restrained by that time and also at the security forces. The mayor Tamás Gáspár claims that the Roma went to his house following a false rumour circulating in the Gypsy slum that the number one person of the village had assaulted a Roma woman. To prevent similar incidents, members of a private security firm also patrolled the streets for several months.

The opposition between the villagers and the Romanian speaking Roma community, who understand Hungarian as well is not a new phenomenon. The residents of the small settlement in Brasso County (where Hungarians outnumber Romanians) claim that several members of the gypsy community have been terrorizing and robbing the villagers of their possessions for years. The embittered inhabitants are helpless against mugging, burglary, incidental thefts and vandalism. They reached the point where they decide not to sow their fields, let their orchards get lost, do not keep domestic animals, fit shutters on their windows and keep watch in turn after dark. The Hungarian speaking Roma community living in the village are also afraid of the gangs. The majority of the local men work abroad, so the women staying at home lock themselves in their houses and watch helplessly how their unprotected yards get raided. A few of them offered the raiders half of their lands, but the Roma were not cooperative saying that they have nothing to cultivate lands.

Some of the Romanian speaking Gypsies living in Alsórákos have admitted regular stealing. They claim they are compelled to commit crime because of the lack of jobs and state benefits. Children from groups specialised in stealing keep watch from the crest of the hills and noticing the approaching police they alert the others and if required, they come and help each other within minutes. *"We are jobless, we have no income but our children still have to eat, so we can't help but steal. If I'm sent to prison, I'll at least know that my wife and children won't die of hunger"* – as a local man gives an account of their possibilities of making a living to the correspondent for Krónika (The Chronicle).

In recent years there have been several village meetings held in Alsórákos, where the locals made a resolution to change the situation evolved, but in the end nobody has done anything. Tangible tension can be felt between Roma and non-Roma, even between Roma and Roma inhabitants respectively because today both the honest and dishonest members of the community generalize stereotypically. [10]

It is obvious that the social conflicts with the Roma population drifted to the periphery of society because of their subsistence difficulties, cross cultural or value discrepancies are present in several countries. It can be stated that the highest ethnic tensions of recent years have been and expectedly in the near future will remain linked to the Romani ethnic group.

To deal with minorities is always considered as an important task by each government in power, but a resounding success in true partnership has not been achieved yet. During the two decades after the change of regime some opposing guidelines have been developed to arrange our mutual matters with the minorities, particularly with the Roma. The differing principles generated countless debates, which have only deteriorated the conflicts, so the Roma issue has become a sore political subject. Thus it is necessary to examine the previous measures for reducing the ethnic tensions and analyze their efficiency or failure. To overcome the prejudices it is indispensable to reveal the real problems related to the coexistence of the majority society and the ethnic minorities and provide alternatives for solving them within the country concerned.

I strongly believe that there is definite demand for preventing or sorting out the conflicts among the population. Propositions free from selfish political interests should be worked out involving as many members of the community as possible irrespective of origin so that the whole society can benefit from them.

Keywords: roma, ethnical conflict, rows of protest, social problem

Kulcsszavak: roma, etnikai konfliktus, tiltakozási hullám, társadalmi probléma

SOURCES USED

[1] Károly, Kocsis – Zoltán, Kovács (2001): A cigány népesség társadalomföldrajza. A cigányok Magyarországon. [Social Geography of Roma Population. The Roma in Hungary.] Magyar Tudományos Akadémia. Budapest. page 17.

[2] Csaba, Dubcsik (2009): A magyarországi cigánység története. [History of the Romani People Living in Hungary.] Osiris Kiadó. Budapest. page 241.

[3] Boon (2009): Miskolci rendőrkapitány: „Az utcai támadásokat általában cigányok követik el”. [The Police Commissioner of Miskolc: "Street Muggings are usually committed by Gypsies"]

<http://www.boon.hu/hirek/baleset-bunugy/cikk/miskolci-rendorkapitany-az-utcai-tamadasokat-altalaban-ciganyok-k246vetik-el/cn/news-20090130-01204365> (Downloaded: 17. 12. 2012)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba TÓTH

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- [4] Népszava Online (2012.): Miskolc - Roma demonstráció a hazáért és a demokráciáért. [Roma Demonstration for Homeland and Democracy.] <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=593335> (Downloaded: 17. 12. 2012)
- [5] HVG.hu (2012.): A Jobbik október közepén... [The Jobbik in the Middle of October] http://hvg.hu/itthon/20121001_Vonulast_szervez_a_Jobbik_a_miskolci_Avas (Downloaded: 17. 12. 2012)
- [6] Hír24 (2012.): Legnagyobb megmozdulására készül a cigányság. [The Roma's Biggest Demonstration is underway.] <http://www.hir24.hu/belfold/2012/10/12/legnagyobb-megmozdulasarara-keszul-a-ciganysag/> (Downloaded: 17. 12. 2012)
- [7] Népszabadság Online (2010.): Kanadáig kíséri a rasszizmus a romákat. [Racism accompanies the Roma to Canada] http://nol.hu/archivum/kanadaig_kiseri_a_rasszimus_a_magyar_romakat (Downloaded: 18. 12. 2012)
- [8] Népszabadság Online (2012.): „Önkéntes” kitoloncolás. [“Voluntary” Expulsion.] http://nol.hu/kulfold/20120914-onkentek_kitoloncolas (Downloaded: 18. 12. 2012)
- [9] Origo (2008): Romák táborait érte támadás Nápoly mellett. [Attacks on Roma Camps near Naples.] <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080514-olaszorszag-roma-taborokat-ert-tamadas.html> (Downloaded : 18. 12. 2012)
- [10] Krónika (2011.): Terror alatt Alsórákos. [Alsórákos under Terror.] <http://www.kronika.ro/index.php?action=open&res=49637> (Downloaded: 18. 12. 2012)

DECISION MAKING PROCESSES, CRISIS MANAGEMENT

DÖNTÉSI FOLYAMATOK, KRÍZISKEZELÉS

The concept of security regarding increasingly being promoted as an interpretive process that the disaster management approach. It is based on the managing of security crisis, internal, regional and global emergencies, challenges needs to be as a process. To make decisions necessary to manage the crisis caused new pressures and demands to be met, which strongly affect the future of disaster management.

A biztonság fogalmát illetően egyre inkább előtérbe kerül az azt folyamatként értelmező katasztrófavédelmi megközelítés. Ez alapján a biztonság megteremtéséhez a válságokat, a belső, a regionális és a globális veszélyhelyzeteket, kihívásokat folyamatként szükséges kezelni. A bekövetkező krízis kezeléséhez szükséges döntések meghozatalához új elvárásoknak és igényeknek kell megfelelni, amelyek erősen hatnak a katasztrófavédelem jövőjére.

Today, beside the traditionalist and extending security positions concepts a third way appears that does not use a narrower and wider sense of the concept of security, but an essential one. It is not trying to decide between the two concepts of security but it targets the crises. According to these foundations the crises have common characteristics and this way their disposal is based on *common principles*. These characteristics can be understood by the empirical methods and the right steps can be built up based on them. In fact, it is supposed to make the "profiles" of the crises. Practically, first it is seeking the unit, the common in the diversity, which makes the versatile and unique crisis understandable and manageable. We can call this approach the *disaster management approach*, which sees the same regularity in small (eg. family limited) cases as in the management of national or global disasters and their management is able to be built on this frame, taking the notice of specifics. This view can be strongly distorted by the two above mentioned security policy approaches, and the essential concept is gaining ground, it can modify or promote the other two.

It is important to determine and highlight that the state of security cannot be disposed in a static way or as a "snapshot" because of its nature. *It can be approached and understood from its change and continuity in the right way.* The systems which are designed to maintain security measures should be set up accordingly. The system and its elements are surrounded by security boundaries.

The margins of safety give protection against internal and external dangers. It is important to draw correct, efficient and flexible boundaries. This is highly desirable, because the dangers can have great variability both in space and time.

We have to strengthen in our consciousness the thought that notices the fact that the concept of security itself carries its own vulnerability, as well. If there was not a threat, we could not say a word about the concept of security. So there is always a threat, the question is to what extent it is a direct and representative force.

We have to talk about an optimal state of equilibrium because the idealized state of peace and security does not exist on the basis of the above mentioned definitions. This means, among other things that we have to understand the existence and legitimacy of inevitably occurring events. Thus, beside the damage-free status, and the possibility of proper management of security the concept of security has to include the acceptance of inevitable tragedies and events. It is not security when nothing can happen to us but it is security that only those things can happen to us on which we do not have any influences or power.

Despite their differences the general security concepts include two characteristic dimensions.

- One of them is the smooth, injury free state.
- The other one is to avert the situation that endangers security or the collection of arrangements, which eliminate the danger situation and include re-establishment.

As a result, all organizations should place particular emphasis on making a goal task and system adapted definition that fits the organization and understands the operating system of the organizational structure and integrated into the global security system.

However, safety and security work apparently belongs to the same conceptual base and are connected at the same time, so they should build on each other.

The new definition of security in the light of the foregoing:

Security:

1. ensures the expected co-operative work of the elements of the system and their integrity;
2. can be defined in the national communities;
3. based on common laws;
4. changes spatially and temporally;
5. has a flexible and dynamic boundary line of defense;
6. is in a constant tension;
7. is the state of optimal equilibrium.

Global threats and challenges:

- globalizing ambitions;
- drug and illegal arms trafficking, human trafficking;
- fundamentalism, international terrorism;
- population growth;
- dictatorships;
- global economic and market instability;
- energy, raw materials security.

Continental, regional threats and challenges:

- the challenges of the economic zone in the European Union;
- illegal and mass migration;
- religious, ethnic and cultural tensions;
- deepening social explosions (riots, revolutions);
- increasing harmful environmental effects (disasters, nuclear power problems, environmental safety issues).

Internal threats and challenges:

- the moral debauchery, a crisis of values;
- disintegration of communities, the general crisis of confidence;
- economic stagnation;
- black economy, corruption;
- organized crime and politics intertwining;
- social tension;
- disasters.

Nowadays, events have more complex effects than ever before. A seemingly simple event has numerous harmful consequences. The consequences now typically concern more segments of safety (economic and even political

overtones can be caused by a seemingly simple event). In these situations, disaster management activities are required to occur in the coordination.

The work of partner organizations is sometimes difficult because of the slow coordination, cooperation and because the boundaries are blurred.

So far a complex modeling system has not been made yet because of its complexity and cost.

It is important to model events that have not been planned before, because we can achieve to create a minimum level of protection, a simple strategy.

Today, we must be prepared even for the terrorist threat as well. (Norway)

Practice of events occurring in a crisis:

1. Event (meteorology, transport, terrorist event, any other disasters).
2. *Reviews come (ambulance, fire, police)* The received information runs into various organizations, all information is indication-specific. For the partner organizations it is difficult to transmit the information to each other. They can only examine in terms of their technical aspects, evaluate the sign of the field.
3. *Reviews evaluation (primary reactions, primary measures).* The first is a primary shock, on-call duty, topical areas and then reaction and finally action. The mutual notification of the partner organizations is carried out. It is the level where communication happens for the first time among the organizations.
4. *Decisions (evaluation of the signal up to the government action).* The professional courage of the decision-maker is greatly reduced by that structure of the system of responsibility which can rather be called the system which shuffles off responsibility. Unfortunately, among the organizations in the task implementation competency disorder can happen. The system should have fair, professional regulators. This will contribute to the strengthening of the decision-making capacity. Decisions have to be! Our life consists of a series of decisions.
5. *Action System (under the measures of elaborated plans, cooperation)* Without adequate qualifications of regulation, moral background, technical conditions, community base, this is impossible.
6. Feedback (assessment, analysis, modifications, communication) In harmony with the expected rules of professional conduct and approach.

Required needs of the disaster management:

- co-ordination;
- professionalism;
- modeling capabilities;
- logistics;
- science of management;
- knowledge of Vocational limits;
- secure analysis of the field boundaries;
- creativity.

Basic factors determining the future of disaster management:

The main features of the development and the occurrence of disasters are that they are often unforeseen. They are difficult and sometimes impossible to forecast, they occur in the most unexpected time and place, their impact is much more complex. The role of disaster management is highly appreciated today.

It is essential for the operation of the Hungarian disaster management that the Hungarian government should promote research and development plans in this area. To determine the course of events and the effects the regular use of modeling, "profiling" would be a great help. For this the practical and personal terms have to be provided.

The results of the activities of certain professional fields, properties should be subjected to close scrutiny, especially in border activities of professional bodies, from the point of view of complex treatment, the effectiveness of the management.

The higher-level education and training of disaster management experts have to be re-established on more practical and experiential terms. Selection based on serious aptitude tests should be introduced. Only insightful and creative professionals with a broad knowledge of good integration capabilities will be able to solve complex problems, in terms of a character they are capable of good communication, keep their knowledge and successfully manage to coordinate the resolution of crises.

Harmonization of the laws of disaster management, defense and civil defense has to be carried out continuously.

It is particularly important to implement the uniform application of contents and clarify the concepts.

Keywords: security, threats, crisis, disaster management

Kulcsszavak: biztonság, veszélyek, krízis, katasztrófavédelem

REFERENCES

- http://biztpol.corvinuembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=1
- John F. Kavanaugh: follow Christ in a consumer society (2003) ISBN: 963-210-076-x
- Martin Luther's creed Four (Budapest 1996) ISBN: 963702039x
- Material for their own notes (ZMNE 2010)

KIHÍVÁSOK AZ ENERGIAGAZDÁLKODÁSBAN, HULLADÉKGAZDÁLKODÁS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

CHALLENGES IN ENERGY MANAGEMENT AND WASTE MANAGEMENT IN THE HUNGARIAN DEFENSE FORCES

Előadásom készítésekor a *kihívások csúcspontján található energiaellátásra* fókuszáltam, valamint a Magyar Honvédség hulladékgazdálkodásáról ejtettem pár szót, természetesen a rendelkezésre álló időkeret figyelembe vételével.

Az elmúlt évtizedekben egyre jobban felismertük, hogy a levegőnk, a vizünk, a talajunk és az ételünk minősége hatással van az egészségünkre és az életminőségünkre. Utaltam arra, hogy a *fenn tartható energiagazdálkodás* egy olyan rendszer, amely elsődlegesnek tartja, hogy az energiaigényünket a lehető leggazdaságosabban elégítsük ki, a lehető legkisebb környezetszennyezéssel állítsuk elő, valamint nagy hatékonysággal használjuk fel azt a szükségleteink kielégítésében.

Az elkövetkező évtizedekben nem tartható fenn az erőforrások pazarlása és elhasználódásának jelenlegi üteme, a környezet állapotának veszélyes és drámai romlása és a gazdasági egyenlőtlenségek növekedése.

Ismertettem azokat a veszélyeket, amikkel szembe kell néznünk a kihívások terén és közülük a *fosszilis energiahordozók fogyasztása, áremelkedése* témakörét részletesebben kifejtettem, keresve a kompenzációs lehetőségeket.

Magyarország az igényeit meghaladó mértékű megújuló energiavagyonnal rendelkezik, ezért a mikrokörnyezetünkben szükséges alternatívákat kell keresnünk a házuk, lakásunk energiaellátására.

A hulladékgazdálkodás témakörében megpróbáltam rávilágítani arra, hogy a természetben egy folyamatból származó hulladék mindig valami fajta tápanyagként, alapanyagként, vagy energiaforrásként szolgál egy másik folyamathoz.

A komplex biztonság katonai és környezeti dimenziója egymást nem kizáró fogalmak.

A katonai dimenzió szerepe békeidőszakban elsősorban a megfelelő katonai erő kiépítése és fenntartása. Cél: elrettentsen az ország elleni katonai támadástól, és kellő súllyal támassza alá az ország érdekeit. Fegyveres konfliktus, illetve háború esetén pedig fő feladata a politikai és hadászati cél elérése.

Ezzel szemben a környezeti (ökológiai) dimenzió szerepe a körülöttünk lévő környezet hosszú távú megóvása, az egészséges élethez szükséges feltételek biztosítása, a talaj, a víz és a levegő szennyezésének csökkentése és a káros következmények megelőzése, felszámolása.

Végül az összefogást szorgalmazva kitértem arra, hogy a Kárpát-medencében két makroregionális fejlesztési irány találkozik, amit csak együttesen lehet hatékonyan lecsapolni.

When creating my presentation I was focusing on the *supply of energy, something that is at the peak of challenges* while also mentioning the waste management of the Defence Forces, of course while bearing in mind the limitations in time.

BÁRSONY Róbert

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

During the past decades we have come to an increasingly clearer observation of how our air, water, soil and the quality of our food impacts the quality of our lives. I implied that *sustainable energy management* is a system that considers us meeting our energy needs in the most economic way and with the least pollution possible to be of utmost importance, while utilizing that with the great efficiency.

During the decades to come the lavishing and the current pace of depletion of resources, the dangerous and risky deterioration of the environment and the increasing of the economical inequalities will not be sustainable.

I have delineated the perils which we will have to face, especially the decrease in fossil energy sources and their price increase, while also looking for ways to compensate.

Hungary possesses such renewable energy sources which are beyond its needs and hence we will have to find alternatives for supplying our houses and flats from within our micro-environment.

Regarding waste management I aimed to shed light on how the waste deriving from nature always means some sort of a nutrition, raw material for another process.

The militarian and environmental and dimensions of complex safety are not contradicting concepts.

The role of the militarian dimension during peace is establishing and maintaining ample military force. The goal: the keep others away from attacking the country and to provide sufficient power for the country to help it enforce its interests. During an armed conflict or war its main purpose is reaching the political and strategical goals.

On the other hand the role of the environmental (ecological) dimension is keeping our surroundings safe in the long run, providing the conditions for a healthy life, reducing the pollution of the soil, the air and the water and preventing any damaging consequences.

Finally while emphasizing the need for cooperation I have mentioned how two ways macro-regional development meet in the Pannonian basin, something that we can utilize only by working together.

BEVEZETÉS

Az egyre szaporodó emberiség eltartása, életkörülményeinek állandó javítása rohamos iparosítást, a gazdasági növények hatékony védelmét, a közlekedés nagyarányú fejlesztését követeli, ami a növényzet pusztításával, a levegő és a vizek szennyezésével és mérgezésével járnak. A városok és az ipari üzemek telepítésével, a vegyszeres gyom- és rovarirtással, a mezőgazdaságban használt műtrágyák elterjedésével és sok egyéb kísérő tevékenységgel más, fontos állat- és növényfajokat írtunk ki, felborítjuk a természet biológiai egyensúlyát.

Jelenleg 7 milliárd, 2050-re várhatóan 9 milliárd ember él a Földön és „ha mindenki úgy élne, mint a mai észak-amerikaiak, legalább két további Földre lenne szükség az erőforrások előállításához, a hulladék elnyeléséhez és általában a létfenntartáshoz” (Forrás: Wackernagel-Rees 2001).

„A túllövés és összeomlás egy maradandóan elszegényedett, lepusztult környezetet hagy maga után és egy sokkal alacsonyabb anyagi színvonalat, mint ami elérhető lett volna, ha a környezetet nem érte volna túlságosan nagy stressz. Egy népesség és egy gazdaság akkor kerül a túllövés állapotába, amikor az erőforrás-felhasználásának, illetve a szennyezőanyag-kibocsátásnak a mértéke már nem fenntartható, de még nem elég nagy ahhoz, hogy a rendszert takarékoságra készítse.” (Forrás: Eadows-Randers-Meadows 2004)

Az emberiség ökológiai lábnyoma már meghaladja a fenntartható szintet, ezért a túllövés állapotába került.

A globalizált világ általános jelensége, hogy profitot privatizál, veszteséget szocializál. Az alacsony bérekre és foglalkoztatásra épít, amely szintén az egyensúlytalanságot és a feszültségeket növeli. A világgazdaságot irányító elitet hamarosan már a munkaképes lakosság húsz százaléka elég lesz ahhoz, hogy lendületben tartsa a világgazdaságot. A magyar emberek mobilitásra hajlandósága alacsony, ennek ellenére döntő többsége kénytelen lesz elhagyni lakhelyét, mert a rezsiköltségeit jövedelem híján nem lesz képes fizetni. A munkahellyel rendelkező réteg esetében, pedig a „termelés növekedése állandó stressz forrása. Arra kényszeríti az embereket, hogy keményebben dolgozzanak, ezzel lehetővé téve, hogy megengedhessék maguknak a rendszer által biztosított "új" javak soha véget nem érő áradatának megvásárlását. Azt az illúziót kelti a magasabb GDP, hogy az emberek egyre jobban, gondtalanabban élnek, holott valójában egyre hosszabb ideig dolgoznak. Lemondanak valamiről, aminek "nincs" ára (szabad idő), olyan értékért, aminek ára van (munkaidő).” (Forrás: Kerekes-Szlávik 2003). Elégedettségünk nem a GDP, GNI növekedésének függvénye, ez a mutató nem fokozható a végtelenségig, ráadásul az emberek a növekedés hajszolása közepette a saját élethosszukat rövidítik meg a rohanó életmóddal és a fokozódó környezetterheléssel. Véleményem szerint az emberi létnek ennél magasabb szintű önmegvalósító célokot kellene szolgálnia, ezért érdemes keresni az ehhez vezető út könnyítési lépéseit.

1. VÁRHATÓ KIHÍVÁSOK

A „TOPP 10” globális kihívás rangsorolt listája alapján a kihívások sorrendje:

- energia;
- víz;
- élelmiszer;
- környezet;
- szegénység;
- terrorizmus és háború;
- betegség;
- oktatás;
- demokrácia;
- népesedés. (Forrás: Smalley 2004)

„A kihívások csúcán az energiaellátás található, miután ennek megoldása nélkül a vízellátó rendszerek működésképtelenek, energia és víz nélkül pedig nincs élelmiszer-termelés, és az élhető környezet mindhárom előző kihívás megválaszolását feltételezi.

Szegénységről pedig akkor beszélünk, ha tömegek számára elérhetetlen az energia, a tiszta víz, az élelmiszer és az egészséges környezet. A szegénység ugyanakkor a terror (és a háborúk), illetve a betegségek melegágya. Az okfejtés szerint mindezek után oldhatók meg az oktatás problémái, és – számos tapasztalat is igazolja – tudatlan tömegek kezében a demokrácia működésképtelen. Végezetül ugyancsak köztudott, hogy a demográfiai robbanás nem a kvalifikált rétegek jellemzője.” (Forrás: Dinya 2010) A politika széthúzása és a háborúk helyett a legfontosabb a hídépítés, amit a Fokoláre Mozgalom testesít meg, aminek célja az egyesült világ ideája. Kérdés viszont, hogy egy globalizálódó világban, amelyben az individualizmus, a versenyszellem, a rövid távú szemlélet uralkodik, lehet e egyáltalán még fenntarthatóságról és politikusi érdek nélküli globális környezeti probléma megoldási hajlandóságról beszélni.

Az utóbbi években gyakoriak azok a természeti jelenségek, amelyek korábban nem voltak. Rendkívüli árvizek, szokatlan időjárási jelenségek. Az IPCC szerint a megfigyelések és a tudományos elemzések alapján nagy bizonyossággal állítható, hogy a jelenleg kibontakozó globális éghajlatváltozás hátterében alapvetően a légkör összetételének megváltozása áll, amit döntő mértékben az emberi tevékenység okoz. (Forrás: IPCC 2011)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BÁRSONY Róbert

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Az elkövetkező évtizedekben nem tartható fenn az erőforrások pazarlása és elhasználódásának jelenlegi üteme, a környezet állapotának veszélyes és drámai romlása és a gazdasági egyenlőtlenségek növekedése. A mai technológiákkal nem áll módunkban új olajmezőket felfedezni, a fosszilis energiahordozók ismert készletei viszont csökkenőben vannak. „Az ismert kőolajkészletek további termelése a jelenlegi szinten mintegy negyven évre, a földgáz kb. hetven évre, a kőszén legalább kétszáz évre, a hasadóanyagok mennyisége az eddigi technológiával nyolcvan évre (új eljárásokkal azonban több ezer évre) elegendő. (Desmarest, 2008)

A szénhidrogén-termelés üteme tovább már nemigen fokozható, a világ elért a szénhidrogén-termelési csúcspont közelébe.” (Forrás: Szarka 2010) Szerencsés lenne, ha Magyarországon eljutnánk oda, hogy a nem megújuló erőforrások használatát – „30%-ban” – ki tudnánk váltani a megújulókkal, elsősorban a Nap energiájának jobb kihasználásával. (Forrás: Éghajlat-változási Kormányközi Testület – IPPC jelentés a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos tanulmánya)

A világ legfőbb energiaforrásai napjainkban a véges mennyiségű fosszilis energiahordozók, melyek évente több millió tonnányi szennyező anyagot juttatnak a légkörbe. „Magyarország számára a lehető legtermészetesebb cél a takarékoskodás, illetve a minél nagyobb mértékű önellátás biztosítása. Ennek különböző lehetőségei vannak. Az energiával, ezen belül a fosszilis energiával való takarékoskodás eszköze a különféle megújuló energiák fokozott mértékű bevonása.”(Forrás: Szarka 2010) Legnagyobb megújuló energiaforrásunk, a Földre érkező napenergia, amely sokszorosa a mai rendelkezésre álló fosszilis készleteknek.

1.1. TEENDŐK AZ EGYIK KIHÍVÁS (ENERGIA/FOSSZILIS ENERGIAHORDOZÓK APADÁSA, ÁREMELKEDÉSE) MÉRSÉKLÉSÉRE

A fenntartható energiagazdálkodás egy olyan rendszer, amely elsődlegesnek tartja, hogy az emberiség az energiaigényét a lehető leggazdaságosabban, (elsősorban helyi erőforrásokra támaszkodva) elégítse ki, a lehető legkisebb környezetszennyezéssel állítsa elő, valamint nagy hatékonysággal használja fel azt a szükségletei kielégítésében. A fenntartható energiagazdálkodás részei a környezeti-, gazdasági- és társadalmi fenntarthatóság. A világ legfőbb energiaforrásai napjainkban a véges mennyiségű fosszilis energiahordozók, melyek évente több millió tonnányi szennyező anyagot juttatnak a légkörbe. Legnagyobb megújuló energiaforrásunk, a Földre érkező napenergia, ugyanakkor sokszorosa a mai rendelkezésre álló fosszilis készleteknek.

Hazánk különösen előnyös helyzetben van földhő és napenergia vonatkozásában. „A Nap által 1 óra alatt a Földre sugárzott ingyen napenergia elegendő lenne a Föld lakosságának éves energiafelhasználására.”

A napsugárzás különböző hatásait bemutató kartogramból leolvasható, hogy „országunk területén belül maximum 5%-os eltérés tapasztalható a legjobban és a legkevésbé napsütött tájak között.”

(Forrás: www.zeroenergiához.hu/index.php?link=napen)

A napenergia hasznosítása hazai körülmények között:

- Passzív formában: épületenergetika átstrukturálása – nagy üvegfelületű épületek kialakítása, belső légáramlás optimalizálása, fűtés nélküli fóliasátrak létesítése.
- Aktív formában: napelemek, napkollektorok, hőszivattyúk.

Hőforrások: a talajvíz, külső levegő, masszív abszorber, biogáz, szennyvíz, elhasznált termásvíz.

A mikrokörnyezetünkben szükséges alternatívákat kell keresnünk a lakóépületek, középületek, intézmények energiaellátására. A már Magyarországon is növekvő számú Zéró Energia Ház energiaellátására minden lehetséges megújuló energiát felhasználunk a napfénytől a szélenergián keresztül (ahol kellő a szélesebesség), egészen a földhőig. A legjelentősebb megtakarításokat az energiatermelés és energiafelhasználás ésszerűsítésével, az építmények hővesztésének csökkentésével és természetesen a fűtőberendezések optimalizálásával érhetjük el. Nagyon fontos a pontos mérnöki tervezés, mert ennek hiányában sokkal kisebb hatásfokú lesz a rendszer hatékonysága. A megújuló energiák használata

egy olyan jövőképet tár elénk, mely úgy jelent együttélést a környezettel, hogy nem károsítja azt. A koncepció lényege, hogy a ház fenntartásához nem kell idegen energiát felhasználni, hiszen a ház maga termeli meg a működéséhez szükséges energiákat, éppen úgy a világításhoz szükséges energiát, mint a fűtéshez szükséges erőforrásokat.

Abban az esetben, ha mi magunk termeljük meg az energiát, akkor megmarad sok pénz másra. Magyarország foszszilis energiahordozókban ugyan szegény, ám az ország igényeit meghaladó mértékű megújuló energiavagyonnal rendelkezik. Ez nagyon kedvező egy több lábon álló, decentralizált, a regionális fejlesztéseket előtérbe helyező, megújuló energiát hasznosító, autonóm kistérségi rendszer kialakulására.

Azt kell eldönteni, hogy milyen jövőt szánunk magunknak és családjainknak: havonta megújuló számlák, vagy megújuló energia, ami ha kezdetben többbe is kerül, de hosszú távon bejön és megtérül.

„Hazánkban a konvencionális szénhidrogén nagy részét letermelték, a nemkonvencionálisak majdani kitermelhetősége meglehetősen bizonytalan.

A szénkészletek viszonylag nagyok, de újabb hagyományos szénerőművek nyitása fokozott környezeti kockázatot (légszennyezést, CO₂-kibocsátást) jelentene. Energiaigényünk nagy részét (több mint kétharmadát) importból (nagyraoszt orosz gázból) fedezzük. Miközben a média szerint geotermikus és biomassza-nagyhatalom lehetnénk, az energetikusok az energiahordozó-szegénységre és kiszolgáltatottságunkra figyelmeztetnek. (Reményi 2009)

Ez az ellentmondásos helyzet megköveteli a megújuló energiaforrások hazai lehetőségeinek és hatásainak átgondolását. Az idehaza elérhető ún. „megújuló” energiatípusok, azaz a természeti folyamatok megcsapolt energiái között a nap- és szélenergia, a vízenergia, a geotermikus energia és a biomassza-energia veendő figyelembe. (Forrás: Szarka 2010) A CO₂-kibocsátással kapcsolatban a korábbi általános véleménnyel ellentétben, „az elméleti és mérési adatok alapos elemzésével a tudományos világ meghatározóan jelentős része, szigorúan tudományos szempontok alapján nem látja lehetségesnek, hogy az emberi társadalom létéhez kapcsolódó CO₂ a klímaváltozás folyamatára befolyást gyakoroljon. A karbon a környezetben nem szennyezőanyag, hanem az életfolyamatok mindegyikének szerves része.” (Forrás: Reményi 2011)

A MAGYAR HONVÉDSÉG HULLADÉKGAZDÁLKODÁSA

Több évtized alatt, illetve a haderőreform végrehajtása során nagy mennyiségű, elsősorban haditechnikai eszköz és anyag vált feleslegessé a honvédelmi tárcánál. Ennek oka a haderő létszámának és objektumainak soha nem látott méretű csökkentése, másrészt az új eszközök, készletek – költségvetési források beszűkülése folytán – beszerzésének és pótlásának elmaradása miatt felgyülemlett, technikailag és fizikailag is elavult, elhasználódott, selejtté vált, de a hadrendből kivonásra nem került, illetve a vagyonkezelésből ki nem vont felszerelések tömege. A honvédelmi tárcát továbbra is terheli a szállítási, tárolási, őrzés-védelmi feladatok továbbtárolásból adódó költségei.

A komplex biztonság katonai és környezeti dimenziója egymást nem kizáró fogalmak.

A katonai dimenzió szerepe békeidőszakban elsősorban a megfelelő katonai erő kiépítése és fenntartása. Cél: elretentsen az ország elleni katonai támadástól, és kellő súllyal támassza alá az ország érdekeit. Fegyveres konfliktus, illetve háború esetén pedig fő feladata a politikai és hadászati cél elérése.

Ezzel szemben a környezeti (ökológiai) dimenzió szerepe a körülöttünk lévő környezet hosszú távú megóvása, az egészséges élethez szükséges feltételek biztosítása, a talaj, a víz és a levegő szennyezésének csökkentése és a káros következmények megelőzése, felszámolása.

Közel ötven évvel ezelőtt hangzott el Dwight D. Eisenhower elnök mai napig érvényes figyelmeztetése: "A védelem alapkérdése, hogy meddig mehetünk el anélkül, hogy belülről roncsoljuk szét azt, amit kívülről próbálunk megvédeni."

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BÁRSONY Róbert

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Olyan háborús veszélyt magukban rejtő konfliktusok a múltban is előfordultak és a jövőben sem zárhatók ki, amelyek természeti erőforrások, például energiaforrások, ivóvíz birtoklása, illetve megosztása, vagy éppen a környezet megóvása érdekében robban ki.

Ezek a konfliktusok etnikai diszkriminációval is együtt járhatnak, amelyek akár erőszakos katonai cselekménnyé is átalakulhatnak abban az esetben, ha kettő vagy több etnikai csoport osztozik egy régió környezeti adottságain, és közülük valamelyik csak korlátozottan férhet hozzá az ott fellelhető természeti erőforrásokhoz.

Minden ország fegyveres erőinek legfőbb feladata az ország területi integritásának, függetlenségének, lakosságának, anyagi javainak, a nemzet érdekeinek, értékeinek védelme, és ezáltal a katonai biztonság szavatolása. A katonai biztonság megteremtése közben más biztonsági feltételek sérülhetnek, gondolok itt a környezetbiztonságra.

A modern hadviselés és a környezetszennyezés problémája:

- a) békehelyőrségben: fokozott környezetvédelmi előírások csökkentik a károkat; kiképzéskor és befogadó nemzeti támogatáskor egyaránt;
- b) békemissziós helyszíneken: tetten érhető a „lábnyom-effektus”; de nemzetközi előírások rögzítik az „ahogy átvetted a tábort – úgy is add vissza!” elvet, s betartását a misszió szakosodott szervei ellenőrzik; (ellenőrzött szállítás a hajón, repülőn, vonaton, illetve szennyezett anyag „hazaszállítási kényszere” áll fenn);
- c) háború/hadműveletek térségében:

nem elsődleges szempont a környezet óvása, sem pedig a régió élővilágának, egészségének védelme ...;

Így kerülhetett sor például a Balkánon (1995-1999) többek között a szegényített urániumot tartalmazó lövedékek bevetésére: a nagyon hatásos alkalmazásukkor-becsapódásukkor, a lövedék páncélburkolatának megnyílásakor sajnos radioaktív anyag kerül a légtérbe, ami por „formájában” rátelepszik mindenre, amihez hozzáérve jut be az élővilág szervezetébe a betegséget okozó anyag.

Napjainkban a haderőnek már nem csak a társadalom katonai biztonsággal kapcsolatos igényeit kell kielégítenie, hanem feladatainak végrehajtása során a környezet biztonságát is szavatolnia kell.

Gunter Pauli (2010): „A két gazdaság” című munkája számtalan olyan innovációt tartalmaz, amely hasznosítható lehet a honvédségen belül keletkezett hulladékok hasznosítására is.

Kifejlesztettek már olyan technológiát, ahol „gombákat használnak arra, hogy az éttermi hulladékokban található keményítőt szobahőmérsékleten politejsavvá alakítsák át. Valójában olyan eljárást alkalmaznak, amellyel műanyag állítható elő konyhai hulladékból. Bár, az alapanyagok megújulnak és a mezőgazdaságból származnak, sohasem csökkentik le annyira az élelmiszer-nyersanyagok kínálatát, mint az a kukorica bioüzemanyagként, vagy ökológiailag lebomló műanyagként történő hasznosítása teszi. A hulladék sem a szeméttelenen köt ki, ahol metángázt bocsát ki.”

„A természetben egy folyamatból származó hulladék mindig valami fajta tápanyagként, alapanyagként, vagy energiaforrásként szolgál egy másik folyamathoz. Minden megmarad az anyagáramlás rendszerében. Ezért nemcsak a szennyezés környezeti kihívásaira, hanem a szűkösség okozta gazdasági kihívásokra is megoldás olyan modellek bevezetése, melyeket a természetes ökoszisztémákban figyelhetünk meg.” Forrás: Gunter Pauli (2010)

Ebben az esetben hulladéktermelés nincs, mivel az egyik rendszer hulladéka a másik tápláléka, a megtakarítás pedig hatalmas.

ZÁRSZÓ

A Kárpát-medencében két makroregionális fejlesztési irány találkozik, amit csak együttesen lehet hatékonyan lecsapolni, ami nekünk magyaroknak és a társbélőinknek is jó.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BÁRSONY Róbert

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A Kárpát-medence jelenleg pangó régióit az itt élő valamennyi nép hasznára együttműködve, fenntartható, de „kék” gazdasági innovációk felhasználásával és egységes energiarendszerrel és árvízvédelemmel szükségeltetne működtetni és fejleszteni a politikai határokon átívelően.

A határokon átnyúló együttműködésnek terjedése az egész közép-európai térséget felemelheti, mivel mindig azok a makrotérségek tudnak a legstabilabb és legdinamikusabb gazdasági és társadalmi fejlődést felmutatni, amelyekben jellemző a mikrotájak széles összekapcsoltsága.

IRODALOMJEGYZÉK

1. D. Eadows – J. Randers – D. Meadows (2004): A növekedés határai harminc év múltán - Kossuth Kiadó Budapest p. 175, p. 183.
2. Pauli G.(2010): A kék gazdaság - PTE KTK Kiadó Pécs p. 38., p.40.
3. IPCC (2011): Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület Tematikus Jelentése a szélsőséges éghajlati események kockázatáról és kezeléséről p. 3.
4. Kerekes S., Szlávik J. (2003): A környezeti menedzsment közgazdasági eszközei KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest p. 38., p. 98.
5. Wackernagel M. - Rees W. (2001): Ökológiai lábnyomunk – Hogyan mérsékeljük az ember hatását a Földön? Föld Napja Alapítvány p. 29.
6. www.matud.iif.hu/2010/08/03.htm Dinya L.: Biomassza-alapú energiatermelés és fenntartható energiagazdálkodás
7. www.matud.iif.hu/2011/03/15.htm Reményi K.: A szén-dioxid szerepe a klímaváltozásban
8. www.matud.iif.hu/2010/08/08.htm Szarka L.: Szempontok az energia és a környezet kapcsolatához
9. [www.zeroenergiahaz.hu/index.php?link=napen\(2013.01.22.\)](http://www.zeroenergiahaz.hu/index.php?link=napen(2013.01.22.))

FURTHER TRAINING OF SOLDIERS

The aim is to point out the possibilities of development of training preparation of soldiers in the context of current development trends in the lifelong learning. It deals with the description of training soldier's system and identifies critical current trends in the development of vocational education, which could be used in the professional preparation of soldiers.

INTRODUCTION

Adult education is one of the essential stages of lifelong learning. It is the process of adapting to changes of individual in economic, cultural, social and political environment. The importance of adult education is associated with economic benefits and also has a significant part on the individual and social development of the individual. Continuing vocational training is considered to be a crucial component of adult education. Its essence is the ongoing adaptation of worker qualification requirements arising from work activities. Professional military education is part of professional education subsystem containing all sorts of preparations taking place in the preparation and training of personnel during the duration of the service relationship.

1. PROFESSIONAL EDUCATION

Educational policy of developed countries is greatly influenced by the action of multinational organizations and groups since the mid-20th century. In particular it concerns initiatives, proposals and recommendations of the Council of Europe, the UN and the World Bank. Increased interest in the field of lifelong education was given by importance of education for social and economic development. Currently, lifelong learning becomes a part of HR policies in most organizations.

According Mr. Průcha a Mr. Veteška adult learning is a process involving all activities undertaking formal and informal education. At the level of social policy adult education connects education, employment, social security policy and human resources development in the cultural, economic and social context. It is concerned as a practice field for the emerging field of science and learning in higher education. [10]

Continuing vocational training is the most formalized part of continuing education. It focuses on the development of all forms of professional and vocational training throughout working life. It includes all forms of professional and vocational training throughout working life in the categories of formal and non-formal education and informal learning. The most typical part of the professional education is business education, of which the aim is the adaptation of the skills requirements of jobs and extends their working abilities.

THEORETICAL BASIS OF PROFESSIONAL EDUCATION

In search for theoretical concepts, which can be considered as bases for lifelong learning, interdisciplinary approach is applied. An adult is engaged in a number of science disciplines and from their specific perspective. According to the theme of this paper adult education, economics and human resource management can be considered as an important link. Andragogy deals with a comprehensive view on an individual and on professional education it looks in the context of his life. Andragogy considers professional education as a tool for individual and society-wide development and prosperity. According to Beneš study and practice of education are linked to current economic, demographic and social trends and cultural changes, and therefore the aim of andragogy is to offer adult education courses which the change would accompany, promote, or initiate. [3] Professional education also applies to the work of any individual and his economic activity both of which are implemented in the environment of employing organization. Employers are important

players in realizing and utilizing the results of further professional education and preparation. Area of professional training and development of professional competencies is the domain of managing human resources. Professional education is closely linked with the job title of the individual, his work and the application of economic activity.

Professional training of staff in the organization usually contains qualification, requalification and normative educational activities. Qualification training is aimed at deepening the existing qualification of adult, the content are activities associated with training the staff, or its learning and preparation for carrying out activities related to the working post. Retraining is defined as gaining new skills, increase, extending or enhancing existing skills. In terms of its content requalification may be concentrated at the gain of knowledge and skills to perform work activities for a particular job or related to gaining of more general skills complementary to existing qualification. Normative education is considered as a separate component of vocational education and the obligation of normative training is given by legislation. The most common normative education is training of health and safety at work, training related to professional qualifications for renewal of occupations or professions.

With professional training the ambitions of individual actors are related. Individual interest of individual is to maintain and recover skills, gain knowledge and skills that lead to the achievement of satisfaction and the corresponding quality of life. The interest of investing to the professional adult education in terms of the company is conditioned by the need to maintain and develop the potential of people needed for performance. Social interest is associated with the use of learning and education contribution to economic and social development. [11]

CORPORATE EDUCATION

Corporate (business) education is a critical component of human resource development model, within which various activities are carried out consistently in the concept of lifelong learning. The aim of these activities is to support the development and optimization of personnel growth to fulfill their social roles, prepare to cope with environmental changes and the development of professional competence. Human capital and education levels are considered to be one of crucial determinants of labor productivity. According to the conclusion of the study of the European Central Bank in 2006, the growth of labor productivity in the European countries is by one third in the quality of human capital, which is growing at an annual rate of 0.6%. The level of education and the quality of human capital lead to an increase of labor productivity, which is given by the fact that more educated worker controls and is skillful in more procedures, techniques, technologies and is able to make choices independently and the work itself needs less time. [9]

Koubek considers the staff training for personnel action, which is variable in the time and the space. Training of the staff in the organization defines a list of activities, and by the author, it is its essence to adapt he skills of workers to the changing needs of the position. [6] The crucial part of the educational activities in an employers' organization is focused on the preparation of employees for work, these activities are referred to training. Another type of educational activities, exceeding the requirements of the job and creating conditions for the development worker in career activities are, aimed at the progress of employees.

Educational activities in the organization are designed for individuals or may be also applied to particular groups and categories of workers of similar professional background or those who perform a similar job.

MANAGEMENT BASED ON COMPETENCIES

Traditional approaches to staff training which are aimed at reducing the gaps between objective and subjective qualifications do not longer meet the requirements of the present time. Trends towards the increasing of the employees' participation in the decision-making process are also manifested in the field of corporate training.

If the development of human resources is considered as one of the key objectives of the latest concepts of personnel work in organizations, then the most progressive approach to achieve it is considered on the basis of management competencies. Veteška and Tureckiová state that the goal of education is to achieve competencies according to that level where the learner is able to successfully (effectively and meaningfully) handle a variety of situations and tasks that will be addressed. [13] Management based on competencies also enters into the field of education and development. Education competencies focus on the competencies that should be developed at learning individuals and not just for filling the gaps in education. Its concrete expression finds in a corporate training environment because in the environment of employers' organizations it is relatively easy to determine learning objectives, which cover both expected competent job performance and behavior.

2. PROFESSIONAL PREPARATION OF SOLDIERS

Following the conceptual and contextual documents relating to the implementation of the concept of lifelong learning in the Czech Republic, the Ministry of Defense created functional system of training and education. Basis for the creation of a system preparation, training and education were generally binding regulations of the Czech Republic, internal departmental standards. Act No. 221/1999, on professional soldiers (as amended) provides that the Ministry of Defense is obliged to create conditions for sustainable education and leveling qualification interests of the soldiers in the interest of armed forces. [15] The current system of training soldiers is regulated throughout the concept of The Conception of Staff Preparation of the Ministry of Defense for the period 2012-2018. Preparation of military personnel is composed of processes and measures aimed at the education and training. Mentioned training components are based on the concept of lifelong learning. [5]

The Ministry of Defense creates for professional soldiers' conditions for education and training, which can be used to perform services on systemized place, to serve on combat missions or required training for their intended service position. The "second career" training of soldiers after termination of service is also a part of the educational system. For effective and efficient preparation and staff training the system of education and training facilities is used by the ministry

The main objective of preparing military personnel of Ministry of Defense is to achieve changes in knowledge, skills and behavior that will make possible to say that the military professional is qualified in a service relationship, educated in military and specially prepared for military practice. [5]

Preparation of professional soldiers is defined by internal documents as an activity consisting of the provision and acquisition of knowledge, skills and developing of the ability to perform a specific profession in education and training. The system of personnel preparation is primarily focused on providing educational activities, the aim of which is to create conditions for meeting qualification requirements. The training includes soldiers' military career courses, vocational and language training necessary to perform services on the systemized place. [5] The basic qualification requirements are military career courses and professional soldiers achieve their qualification requirements by passing different types of courses. Linguistic, professional, and special purpose courses are part of the basic training of soldiers. Professional courses are designed for gaining knowledge, skills and habits necessary for the performance of activities required in a service classification in a given specialty. Specialization courses prepare and educate soldiers for their further specialization.

Educational activities of the resort are extensive. In 2011, there were a total of 1,779 educational activities designed for military personnel and civilian employees [14], which can be divided into two basic categories: the preparation and the study. Study takes place in military schools, which are part of the Czech educational system and is aimed at increasing the level of education of soldiers (qualification requirement). Preparation in the courses is aimed at extending or acquiring new knowledge and skills development. It is oriented to complement the qualification requirements.

The White Book makes recommendations to improve efficiency and increase the quality of all activities of the Ministry of Defense and subordinate organizations. In the area of personnel preparation in the next ten years it suggests:

- to establish a comprehensive system of education, training and exercise for soldiers;
- to optimize the network of training and educational facilities;
- to effectively use the educational opportunities of other departmental facilities in the Czech Republic and abroad;
- to change a preparation of senior officers and soldiers in junior officers, to educate in military theory, military expertise, history, law, political science, ethics and other social sciences; education and training of non-commissioned officers and warrant officers should be organized in the system of career and professional oriented courses;
- to uniformly manage language training. [4]

The decisive factors that will continue to influence the preparation and education are significant pressure to reduce costs, budget cuts in education, to interference unclear organizational structures of department development. The concept of education and training of staff stated that the Ministry of Defense environment the system training and education in recent years, more influenced by a decrease funds than real needs and implemented measures lead to cancellation or reduction of part of educational activities without deeper previous analyzes. [5]

For critical point in the system of training soldiers can be in accordance with the above policy documents considered unconnected system of training in managing careers. Increasing the qualification requirements and assumptions is not implemented based on the final service evaluation, and therefore it cannot be fully used from its motivational potential. Although the Ministry of Defense is involved in creation of the Integrated System of type positions, till now the basic type position have not yet been processed in a form that would be used as a resource for identifying training needs. Established qualification requirements are not fully utilized for determining training needs and cannot derive the requirements for training.

Amendment of the content of education and training can be considered as one of the key opportunities for further development of the vocational training system of in the Ministry of Defense and considered changes to the content of professional training are the results of expanding military cooperation and specialization within NATO. The concept of personnel preparation refers the cooperation for the opportunity when the resort on the achieved skills in some areas may offer its own training capacity and other areas seek opportunities for education and training of personnel within foreign partners. [5]

3. GENERAL TRENDS THAT CAN BE USED IN TRAINING SOLDIERS

In vocational education and training lifelong learning approaches are promoted and the ideal is a shift from traditional vocational education and training to activities aimed at creating prerequisites and conditions for permanent development of individuals.

New labor requirements are often expressed in the key competencies that are of transferable nature and that are not tied to the workplace, but they are useful in general. These include skills for effective communication, teamwork, flexibility, adaptability, ability and willingness to learn constantly. Approach in promoting the human resource management is management based on competences, which allows connection of basic HR activities based on competency models that can be used not only for identification of training needs, but also for the selection, remuneration and career assessment. The big advantage of competency models is that they describe the knowledge, skills and abilities in terms of achieving an appropriate work performance.

Currently, there are changes in professional training that are designed to increase the efficiency and effectiveness of training. These trends are also enforced in accordance with the Concept of military personnel. There is a continuous change in the objectives, contents, methods and forms of training, which react on changes in requirements of actors. There is a shift from general training of the knowledge and skills to solve specific work problems. The required tailored educational activities are obligatory in the matter of respect of the input knowledge and specifics of the learners. During the preparation methods are used and focused on motivating learners, preparation takes place in shorter cycles and repeats.

Changes occur in the team composed of teachers and educators. The team of teachers is generally composed of internal trainers and external consultants, able to relate specific knowledge of procedures and processes in the organization with the latest knowledge of the field. The position of lecturer changes in the educational process and teacher becomes a coach and mentor of learners in the process of cognition. There is an increase of so called peer education. Educational activities are led by lecturers of the same age as those in education. [8]

A significant development of professional training can be considered as an application of innovative learning organization skills, in which the use of the potential of creative problems solving is used, during which the subjectively new means to solve a new problem are used. Using the methods of creative problem solving develops not only creative thinking but also causes a high rate of participation of learners in problem solving. That approach teaches participants to apply knowledge to define problem, focused on collecting relevant information and their use in designing and defending optimal procedure of solving the problem. [1]

The demand for educational activities that are placed outside of the organization increases, based on the fact that one learns on the basis of emotional experiences, using metaphors and adventure elements that increase the attractiveness of learning. [7] For adult education, which is based on experiential education, the variants outdoor-training and team-building shall be used.

Educational offer in the organization is more structured and differentiated. Training and development is offered not to all employees of the organization. Developing educational activities are aimed at senior management, key employees and workers with identified growth potential. Other workers are offered educational activities supporting the enhancement of work performance and mandatory training. In most organizations, there is a preference for performance goals, the requirements are changing for the use of information, participatory management styles are promoted, and the substitutability of workers is required. Only progressive organizations that apply the concept of management and human resource development are looking for opportunities to develop the potential of most employees.

Efforts to prepare employees for practical work find its expression in the individualization of training and in an effort to use more efficient methods. The organization sought to increase the attractiveness of education through e-learning, which contained multimedia courses, communication with e-mail, discussion groups and chat rooms and allowed flexible access to information. There was not the anticipated expansion of e-learning and the fulfillment of wishes and ideas. One of the ways to take advantage of e-learning is its connection with other methods of education in the form of so-called blended learning, which is considered by a number of authors as a mean of increasing the effectiveness of training.

There is an increase of the importance of forming a motivating environment for learning in organizations, self-organizing teaching and learning in teams. According to Benes it is necessary to create opportunities for the transfer of learned into practical action also through coaching. [2]

Globalization of the economy raises the demand of globalization of vocational training which is highlighted by the emergence of the European labor market and by the increase of workers migration. Globalization trends increase the importance of intercultural education and training of expatriates which is aimed at providing information of economic, political and geographic character. Selected employees are acquainted with cultural practices, value systems and typical

manifestations of the behavior of people in the target country. Training is carried out with the use of case studies, discussions, simulations and also through personal contact with members of other cultures.

So far, not too appreciated form of knowledge, skills (at least in the area of corporate education and training in the Ministry of Defense) is informal learning. Informal learning is one of the central concepts of the educational policy of the European Union. Attention of educational policies of mentioned type of learning is natural, because it allows you to acquire, expand and enrich knowledge and skills in all stages of life. According to estimates of Urban, nearly 90% of professional development takes place in the direct activities and interaction between workers. [12] It is possible to state that support of informal learning as part of the process of gaining knowledge, acquiring skills and changing attitudes on the experience and contacts could potentially be the most effective form of training. An important fact is that the formal recognition of professional qualifications in the Czech Republic is regulated by Act No. 179/2006 - on Verification and Recognition of Further Education; it is accepted by employers and is used by adult participants for further training.

CONCLUSION

The extension of the concepts of lifelong learning (and teaching) in the resort of Ministry of Defense is one of the ways to achieve the connection of learning outcomes with linking management careers processes of military professionals. Lifelong learning allows the combination of different strategies with different models of education career. It creates the preconditions and conditions for the acquisition of qualifications and competences at any time during the life throughout the various study tours and crucial are the learning outcomes and the willingness of individuals to seek their formal confirmation. In the Czech Republic the adoption of Act No. 179/2006 – created conditions for the recognition of further education. I believe that the concepts of lifelong learning and learning itself, initiatives and recommendations of the Council of Europe are inspiring for the development of continuing professional education of soldiers.

Key words: Life-long learning, continuing vocational education, vocational training, skills, competency, human capital, human resource, adult education, human resource education and development, vocational education and training.

LITERATURE

1. BARTÁK, J. *Vzdělávání ve firmě*. Praha: Alfa Publishing, 2007. ISBN 978-80-86851-68-6.
2. BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.
3. BENEŠ, M. *Andragogika: filozofie-věda*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-03-30.
4. kol. *Bílá kniha o obraně*. Praha: MO ČR-OKP MO, 2011.
5. *Koncepce přípravy personálu resortu MO na období 2012-2018*. MO: Praha, 2011.
6. KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů. Základy moderní personalistiky*. 4. Vydání. Praha: Management Press, 2008. ISBN 978-80-7261-168-3.
7. MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-045-9.
8. MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-738-4.
9. PALÁN, Z. *Další vzdělávání ve světle změn*. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-31-0.
10. PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
11. RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vydání. Brno: MU, 2008. ISBN 978-80-21-4779-2.
12. URBAN, J. *Řízení lidí v organizaci*. Praha: ASPI, 2003. ISBN 80-86395-46-4.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Ľubomír KUBÍNYI

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

13. VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.
14. Věstník MO - Sdělení ředitele sekce – personálního ředitele Ministerstva obrany *Vzdělávací aktivity v roce 2001 ve vojenských školách a školicích zařízeních České republiky a v zahraničí*. Praha: MO, 2010.
15. *Zákon č. 221/1999Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.*

HILFE WEGEN DER INFORMATIK I.**SEGÍTSÉG AZ INFORMATIKÁTÓL I.**

Neue technische Lösungen wie das erscheinen täglich, der eingefügt werden kann, werden sie in die alten Informatik-Systeme sein, die Leistungsfähigkeit der Systeme dadurch oder die Gelegenheit der neueren Informatik-Systeme vergrößernd, Lösungen können geschaffen werden. Eine Zeitschrift, die vierteljährlich scheint, kann für die Präsentation aller Neuheiten nicht passend sein, aber von der Masse der Neuerungen kann diejenigen betont werden, dass wir als wichtiger betrachten können. Im Artikel-Charakter kann die Präsentation von technischen Neuheiten eine Hilfe zu den Informatik-Systemen des Verteidigungsbereichs im Laufe seiner Entwicklungen zur gleichen Zeit sein. Dieser erste Teil beginnt mit der Übersicht der rudimentären Kenntnisse und geht mit einem historischen Umsehen weiter. Der zweite Teil bezieht die Präsentation der neuesten Ergebnisse ein.

Naponta jelennek meg olyan új technikai megoldások, amelyek beilleszthetőek lesznek a régi informatikai rendszerekbe, növelve ezzel a rendszerek hatékonyságát, vagy megteremthetik az újabb informatikai rendszerek, megoldások lehetőségét. Minden újdonság bemutatására nem lehet alkalmas egy negyedévenként megjelenő folyóirat, de az újítások tömegéből kiemelhetőek azok, amelyeket fontosnak tekinthetünk. A cikkben szereplő technikai újdonságok bemutatása egyúttal segítséget jelenthet a védelmi szféra informatikai rendszereinek fejlesztései során is. Ez az első rész az alapismeretek áttekintésével kezdődik és egy történelmi visszatekintéssel folytatódik. A legújabb eredmények bemutatását a második rész tartalmazza.

EINZETZUNG

Die Informatik-Geräte und die Entwicklung von Systemen sind dauernd. Unternehmen, Gesellschaften und wissenschaftliche Werkstätten suchen nach jenen Lösungen, dass sich die menschliche Arbeit in effizienteren mit seiner Hilfe verwandeln kann. Es ist notwendig, das Ergebnis gewonnene und geschaffene Geräte im Laufe der Militäreinsätze zu verwerten, weil eine Gelegenheit eigene Entwicklungen selten wegen der Knappheit an den materiellen Geräten überblickt. Diese Veröffentlichung hat die Präsentation der Ergebnisse gesetzt, die im Laufe der Entwicklung der 3D-Geräte als ein Ziel erreicht sind, und die zusätzliche Nützlichkeit, die in den Entwicklungen mit der Hilfe des historischen Hintergrunds wohnt, versucht, Licht auf seine Gelegenheiten zu werfen.

DIE NOVELLE DER 3D-GERÄTE

Die Tätigkeit, die auf dem Boden die Orientierung durchgeführt ist, spielt eine beträchtliche Rolle. Wenn wir mit beiden unserer Augen sehen und wir im Stande sind, die Entfernungen in drei Dimensionen zu überblicken, kann diese Orientierung kein Problem dann einsetzen. Zwischen Verletzungen, die im Laufe der Ausführung der Aufgaben jedoch häufig das Verhältnis der Augenverletzungen folgen, dass die Ausführung der Aufgaben bedeutsam bereits beeinflusst werden kann, da eines ihrer Augen erblindet die beidäugige Tiefe-Wahrnehmung nicht zur Verfügung von Personen bereits ist.¹ Wir fassen es zusammen, kurz bevor wir spezieller Brille eine neue Entwicklung noch „HMD“ die Geschichte

¹ Die Sehkraft, die mit dem Gebrauch der zwei Körner des Bandes geschieht, ist die beidäugige Sehkraft.

von Geräten bieten würden.² (Wir verwenden die ursprüngliche englische Abkürzung wegen der leichteren Verständlichkeit im Artikel.)

Der „HMD“, sich vergegenwärtigend, hat auf Hauptgeräte wie das befestigt, in dem das Videoanzeigeelement - charakteristisch mikrozeigen - wird er zum menschlichen Kopf bestochen, und ein optisches System übertreibt das Bild, das darauf gezeigt ist, und plant es ins Auge. Obwohl der Schirm der Mikroanzeige sehr klein ist und zu den Augen einen Job am nächsten findet, sieht der Benutzer ein großes, entferntes Bild als die optische Vergrößerung schließlich ordnungsgemäß, die auf der Mitte seines Blickfeldes erscheint. Das gezeigte virtuelle Bild verursacht aufgelegt zu sein, dass pünktlich, als ob wir eine Kinoleinwand sehen würden, die sich in mehr Meter-Entfernungen vor uns in einer Wahrheit niederlässt.

Der „HMD“ können sie sich nach fünf zehnjährigen pasts umsehen. Inzwischen, in erster Linie aber in den USA und Japan, wurden mehr als hundert verschiedene Typen entwickelt, dass ein Unterschied war, hat sich gezeigt:

- auf die Hauptwahrheit auf diese Art des Befestigungs;
- es ein sind Sie zwei in ein Auge im Vorsprung;
- die Vergrößerung des Bildes und seines Vorsprungs in einem angewandten optischen System;
- die Bilderquelle in der Art der verwendeten Mikroanzeige;
- im Maß der Vergrößerung, die die Größe des virtuellen Bildes definiert;
- im Maß der offenen Ansicht neben dem virtuellen Bild.

Lassen Sie uns auf einige aktuelle Geräte nach der allgemeinen historischen Übersicht das Entwicklungsdemonstrieren schauen. Die heutigen, elektronischen Schirme mit „HMD“ seine ersten offenen Beschreibungen die Kathodenstrahlröhren und Fernsehbildertube-Anfang, Sie miniaturisierend, sind in seinem Alter, die 1950-Jahre geboren. Alexander Karaminkov entwirft eine Videoanzeige wie das 1959 bereits, in dem-a klein-große Bildertube neben den Tempeln mit den Schirmen befestigt wird, die vorn im Vergleich zum Kopf der haltenden Person schauen, und diese Linsen und Spiegel sein Bild der verlassene und ins bessere Auge planen. (In Wirklichkeit die Bildertuben noch seit langem wie das waren sie große und schwere, die, um sie auf den Kopf zu befestigen, tragbar bequem nicht gewesen sein können.) Hat der erste HMD Ivan Sutherland es in den 1960-Jahren mit zwei Kathodenstrahlröhren vorbereitet, dass das Schwert von „Damoklész“ auf einen Namen, den sie wegen des großen Gewichts des Aufbaus taufte und es war notwendig, es auf die Decke zu hängen.

NASA³ Forschungszentrum von Ames hat es im achtzigjährigen Jahr-Ansicht-Namen entwickelt, in einen Helm baute „HMD“, diese zwei einbezogene flüssigkristallanzeige, breite Optik und trackert, hat ein stereoskopisches Bild gezeigt, und er wurde mit einem Computerbildergenerator verbunden. Die militärische Anwendung, die ins erste System in einen Helm gestellt ist, baute monokuláris (egy Schirm, der enthält, und hat Angst mit einem Auge sichtbar) „HMD“, war Unternehmen von Honeywell, das IHADDS⁴ seinen Apparat nennen, dass die amerikanische Luftwaffe Apach ah - 64-es seine Piloten für seine Hubschrauber nützlich war. „HMD“ wurde eine größere Regierungsunterstützung für eine in den achtzigjährigen Jahren und auf der Vorderseite der ninetyfold Jahre in der Forschung von USA gegeben. DARPA⁵ beschleunigt im Fachwerk eines Programms der „HMD“ und die Entwicklung eines wichtigsten Bestandteils, der micro das Anzeigen des Bildes ist für ihre Funktion notwendig. Seine japanische Leitung musste auf diesem Gebiet beseitigt werden, dass seine Videokameras in der Masse bereits damals in den elektronischen Verdienner der Videokameras erzeugt haben, baute Mikrovergegenwärtigen und ist im Stande gewesen, die Entwicklungsausgaben leicht so zu reduzieren. Ihr langer, zylindrischer Glaskörper groß und schwer, außerdem leuchtend und statt kleiner schwarzer und

2 HMD = Head Mounted Display or Helmet Mounted Display =Auf einen Kopf kann Anzeige bestiegen werden

3 National Aeronautics and Space Administration, Das nationale Fliegen von demjenigen und Kosmonautik Büro

4 IHADDS = The Integrated Helmet and Display Sight System

5 DARPA = Defense Advanced Research Projects Agency

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

DR. NÉGYESI Imre

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

weißer Bildertuben, die eine Hochspannung allmählich die flache Miniaturtafel Mikrovergegenwärtigen, hauptsächlich es LCD-Bildschirm fordern, ist in den Vordergrund eingetreten. Das Rennen hat zwischen Japaneser und den Amerikanern woran mit einer größeren Entschlossenheit und woran auf die Entwicklung von microdisplay mit einer kleineren Größe begonnen. Die ersten Zivilanwendungen sind auf dem Ende der achtzigjährigen Jahre erschienen. Amerikanisches „Victormaxx“ Unternehmen „Cybermaxx“ nennen seinen Helm zwei Stücke gefärbt, ein Tausend Pixel, hat LCD-Bildschirm enthalten, lupés mit der Vergrößerung gefärbt, abgemilderte Lautsprecher haben eine Position an den Ohren weg besetzt, der Computer hat es erzeugt, es war möglich, in einer einfachen virtuellen Welt umzuschauen, die aus Bildungen mit der Hilfe des Spurenlesers besteht.

Sie sind in den folgenden wenigen Jahren unaufhörlich die verschiedenen Helme der virtuellen Realität erschienen, die es dort auf allen Videotechnologieausstellungen gab, sind sie in den fröhlichen Parks und den Spielsälen der Klubs erschienen, wo sie als eine interessante Anziehungskraft bis zu den einem oder zwei Jahren dann gezählt haben. Die Neuheit hat es trotz einer Sensation und der großen Werbung jedoch unter den Kunden bedeutet sie sind nicht im Stande gewesen, erfolgreich zu werden. Dieser Verhältnismisserfolg ist mehr Gründen zuzuschreibend. Wie das das große Gewicht war das große ein Ausmaß, der äußerst prominente Anschein und die unbehaglichen Kostüme. Die Fehler, aus dem technischen Schönheitsfehler folgend, wurden dazu die kleine Entschlossenheit des Mikrovergegenwärtigen, wegen dessen die Gegenwart von wenig Information hinzugefügt, das Bild hat sich wegen der übermäßigen Vergrößerung aufgelöst (die Pixel waren getrennt sichtbare), der Spurenleser hat unvollständig gearbeitet (die Hauptbewegung nicht sofort, aber die Verschiebung der Bildergrenze ist ihm mit der störenden Verzögerung auf der virtuellen Landschaft gefolgt), der zu große Teil des Blickfeldes, wurde zu viele Volt des Kabels vermisst und war zu viel die Steckdosen. Abgesondert von allen diese teilgenommen ein „menschlicher Faktor“ und der komplizierte Gebrauch. Glasähnlicher „HMD“ hat im ersten breiten Kreis auf seinen 1993 Sommern Virtual Vision, Inc verteilt. Virtueller Visionssport hat ein Unternehmen auf dem Marktnamen beiseite gelegt es gab einen Apparat, dass Schärferes Image, wer auf USA Westteil am Anfang in Warenhäusern geschlagen werden kann, sie haben weltweit später verkauft. Es vorn ein mit einem Skiglaswerkzeug-Apparat hat gefärbt 300x200 verarbeitet Sie sind Pixel monochrom 640x480 Pixel (VGA) microdisplay enthalten zum Hauptbefestigen, das zur Leiste zufällig ist, die das Genick dreht. Die kleine Entschlossenheit oder ein monochromes Bild haben den Markterfolg des Apparats beschränkt, und die beschränkte Darstellung (hat ein Auge Angst).

Sie sind nacheinander dann auf den Kopf mit Bändern bestochen vor den Augen erschienen, die sich Kasten vergegenwärtigen, der Aufbauten durchbohrt, die enthalten. Aus der Zahl von diesen lassen uns eine Eigenschaft representatives.the nachprüfen der erste beidäugige Leiste-Apparat ist 1995 auf dem Markt erschienen, auf dem zwei Stücke mit 0.7 Größen 180.000 Pixel-Entschlossenheit gefärbt LCD-Bildschirm das Bild zeigt. (Im optischen System konkaver Spiegel plant das sich konzentrierende Element, auf das der in den oberen Teil des Fachwerks gelegte Mikrovergegenwärtigen bevor das Auge leichten Balken einen halbdurchlässigen Flugzeug-Spiegel verlassen hat, es auf ihn, dann vom konkaven Spiegel widerspiegelte und eingestellte Balken sie schaffen, denselben halbdurchlässigen Spiegel ins Auge durchzubringen.)

Sony Glasstron Arbeiten an demselben optischen Grundsatz-Handelsnamen, sein bis 2005 verteilter Apparat hat den Markt 1997 angezogen. Die Videovariante dieses 180.000 seines Pixels, Variante, die mit einem PC 1,5 eine Million Pixel (800x3x600, SVGA) Entschlossenheit angeschlossen werden kann, bezieht LCD-Bildschirm ein. Auf den Kopf hinten zwei, das Ohr mit einem Ausdehnen, Glasstamm, den Schädel fixable ergreifend, dass einige auf den Nase-Kamm übernommen werden, der härter, Brillenetui-Größe-Schirm vom Gewicht des Kastens wird. apanisches Unternehmen von Olymp der erste Augentreck-Name sein Apparat ist auf diesem eines Niveaus 1997 erschienen und wurde es bis 2005 verteilt. Zwei enthält 180.000 Pixel-Flüssigkristallanzeige, dass sein Bild ein-a spezieller ein (belső

das Zurückschlagen, sich konzentrierend) ein Prisma es in die Augen plant. Der Verkehr des Geräts, das ein Bild mit 52 Diametern in den zwei Metern der Entfernung zeigt, hat mehr hunderttausend Stücke erreicht.

Ungarischer Albacomp hat das Vergegenwärtigen von demjenigen befestigt, das mit zwei Augen auf die erste Brille sieht, ein Unternehmen hat es auf den Markt 1996-Verbot Albacomp Personalmonitor auf einem Namen gestellt. Der sich vergegenwärtigende kleine Kasten, findet einen Job vor dem Nase-Kamm, bedeckt die Augen nicht. Sein Gewicht einfach 35g und die eigene Brille der Nulldioptrie-Tragen-Brille oder des Benutzers ist für die Mitte ein Ausschnitt zusammen. Seine Größe und sein Gewicht im Vergleich zu den Geräten haben bis jetzt oft kleineres entworfen, das dafür erwartet ist, Dass der Apparat, den nur ein einzelner microdisplay (180.000 Pixel 0.7 Flüssigkristallanzeige) enthält, dessen Bild Spiegellicht-Teiler, der in ein kleines Volumen ein System überfüllt ist, es in ihn in beide Augen plant. (Zwischen den sich vergegenwärtigenden, die mit den zwei Augen seitdem dieser mit einer kleinsten Größe und Gewicht-Produkt sehen.)

NEUE „HMD“ GERÄTE

Die „HMD“ seine erkennbare Geschichte, dass die Forscher dieselben Entwicklungsrichtungen allgemein beobachten. Lassen Sie uns eine Neuheit gemäß dem von der Vergangenheit sehen. Auf japanischem Yamanashi Universität [1] nimmt die spezielle Brille in der Entwicklung die Tiefe-Sensation ins gesunde Auge der gegebenen Person. Sie haben erweiterte Wirklichkeitsbrille der Brille synchronisiert. Die Forschungsmannschaft hat die Arbeit begonnen, die einem sunglass mit einem 3D-Glas ähnelt, das im Handelsfluss wie das erhalten werden kann, wurde eine zusätzliche Kamera in beide Linsen andererseits eingebaut. Die Kameras befestigen Bilder und Schirm, und die Forscher haben eine neue Software zu den Zwillingkameras entwickelt.

Wenn jemand diese Brille mit einem neuen Typ anzieht, dann verdauen die integrierten Kameras die Szene, die durch die Augen getrennt gesehen ist, wird die Software bewertet, die Bilder dann, und diejenigen, die durch die zwei Kameras gesehen sind, theoretisieren. Die Phänomen-Ertrag-Tiefe-Wahrnehmung und das gesunde Auge sehen die angepasste Variante der Szene. [2]

Das Gebiet der folgenden Neuerung der Anwendung die Simulationen, die den Tätigkeiten mit einem Verteidigungscharakter vielleicht beifügen werden. Die Anzeige, die durch Kalifornien zSpace entwickelt ist, kann sich in revolutionäres Gerät ebenso in der Hand von Entwerfern und Zeichner von Trickfilmen verwandeln, der computerisierte kann eine neue innovational Welle an Spielen und in den verlängerten Wirklichkeitstechnologien anfangen. Dafür es können sie von den Gelegenheiten eines hohen Endes interaktiven Aufbau im Laufe der Entwicklung der Systeme mit einem Verteidigungsziel Gebrauch machen.

Das Gerät folgt ihm das Benutzerauge und seine Handbewegung, es korrigiert es darüber in einer Echtzeit hat 3D-Bild gesehen. Es wird ein Ergebnis deswegen sehr gut mit gezogenen Videos sein, die in den Kinos oder im Fernsehen in einer Unähnlichkeit untersucht werden können, wenn es entsprechend, dass von unten, von einer Seite, vom obengenannten stb. wir es wollen, können wir es bewegen, um ein Bild, unseren Kopf um einen Gegenstand zu sehen, der neue ein Z-Raum passt sich an uns an, und zeigt die richtige Perspektive automatisch.

Gemäß den Lösungen bis jetzt zur neuen Anzeige ist es notwendig, spezielle Brille zu tragen, sonst kann es darüber wiederbedingt 3D-Bilder nicht gesehen werden. Die Brille hat eine andere Funktion jedoch, weil, während die Bilder, die sich für die zwei Augen unterscheiden, erscheinen, der das Trugbild der Tiefe-Wahrnehmung schafft, Anschreiber, die Infrarotlicht widerspiegeln, von der Brille zur Verfügung stehen. Er wird möglich so in der Größenordnung von den in der Anzeige eingebetteten Kameras, um im Stande zu sein, der Bewegung des Kopfs und des Auges zur Zeit einer Gesichtspunkt-Änderung zu folgen. Der zusätzliche Vorteil der Technologie, dass der Benutzer virtuelle Gegenstände so behandeln kann, als ob in der Wirklichkeit auf nur einige Zentimeter sie von ihm sein würden. Der einzelne spezielle

Kopierstift, dem auf der Anzeige gefolgt werden kann, ist seine Bewegung wegen der Sensoren in ihm. Der Kopierstift auf das Greifen der Teile des virtuellen Bildes und ihres Bewegens, das im nützlichen Raum geschieht. [3]

Wir können es so verbinden, dass die Entwicklung bis zum heutigen Tag nicht angehalten hat. Der eindeutige, dass die Forscher die anfänglichen Forschungsrichtungen in der Zukunft, dieselben Entwicklungstendenzen beobachten (7 Tendenzen) sie wird in Betracht gezogen, und ihre neuen Produkte werden zu den Gebieten der Anwendung nur geschneidert. Ebenfalls für die passenden Tendenzen ist es, dass wir größere Aufmerksamkeit einer die Informatik-Systeme, darin das jetzt untersuchte 3D-Systeme auf das Formen seiner sicheren Operationsbedingungen schenken müssen.

GESCHWINDIGKEIT UND DAS EINTRETEN FÜR EINE BESTIMMUNG

Im Laufe des Gebrauchs der Informatik-Systeme als einer der primären Gesichtspunkte fragen wir jeden, die Geschwindigkeitstaten. Wenn er einen der technischen beschleunigt, kann sein Gelegenheitswider seine Entwicklung sein. Es MRAM Technologie gemäß den Herstellern die ganze Datenlagerung, alle obwohl als das Systemgedächtnis, eine Wahrheit des geheimen Lagers im Blick eines Gebrauches großes zukünftiges Kinn. Sie erscheinen als das Ergebnis des zusätzlichen Entwicklungsdrehungs-übertragungsdrehmoments auf einem Grundsatz, der STT-MRAM Lösungen arbeitet, die magnetische Schichten, welche mit der Modifizierung der auf die Datenlagerung fähigen Polarisation anwenden. Es STT-RAM sein Vorteil, das senkt seinen Verbrauch, und Recht versichern Skalierbarkeit das Gedächtnis mit dem traditionellen zufälligen Zugang. Lassen Sie uns auf nachprüfen, welche Straße wir geschafft haben, weg die heutigen technischen Neuerungen neben der Rezension der Entwicklungsrichtungen zu erreichen.

Die verschiedene Gruppierung der Erinnerungen ist es möglich. Die zwei grundsätzlichen Gruppen vom täglichen bekannten Leben. Die verschiedenen Arten der RAM-Erinnerungen, dass der ganze Laden die Information und die Ruine-Erinnerungen provisorisch nur, die, wegen dieser Information ihr Inhalt für eine Konstante nicht vergessen, betrachtet werden kann. Wir beginnen dieselben zwei Gruppen mit der als ein Startpunkt genommenen Geschichte.

Lassen Sie uns auf einige Beispiele zuerst die Ruine aus der Zahl von Erinnerungen schauen. Der erste war nicht Papierbasisspeichergerät-Trommel (Trommel) dort ein Gedächtnis, das veralteter magnetischer Datenladen bereits für das Gerät durch heute, Zählungen ist. Gustav Tauschek hat es gefunden es wurde in Österreich und ein breiter Kreis 1950 und 1960 Jahre 1932 verwendet. Die Trommeln breiten sich als das Kapitalarbeitsgedächtnis so viel aus, dass sie diese Computer eine Trommel-Maschine häufig genannt haben. Ursprünglicher Tauschek trommelt die Kapazität eines Gedächtnisses, das ungefähr 500.000 Bit (62,5 Kilobyte) waren. Eines der frühen Massenprodukte, die IBM 650 zwischen den Computern war, für die 8,5 Kilobyte die Erinnerungen der Trommel und dessen in einem späteren Modell (mit einer 4 Zahl) doppelt (ungefähr 17 Kilobyte) waren. Die Trommeln wurden durch andere Typen wie das später ersetzt, als der Samen gab es ein Gedächtnis und numeriert andere Systeme, die schneller sind, sind die Halbleiter-Erinnerungen später dann erschienen, weil ein bewegender Bestandteil nicht einbezogen wurde.

Der nächste Schritt der magnetische Kern ein Gedächtnis, das die vorherrschende Form war, hat es der Zufallszugang in einem Gedächtnis eines Computers zwischen 1955-1975 bedeutet. Das das Typ-Gedächtnis winzige magnetische Toroide (Ringe) waren nützlich, war das der Samen, durch den es möglich war, mit der Hilfe der Kabel zu schreiben und Informationen zu lesen. Der Samen auf zwei verschiedenen Manieren (sind Sie im Uhrzeigersinn damit Gegenteil), kann gewesen sein zu magnetisieren, wie das der Wert des Samens sind Sie Null ein es függöen, wem die Richtung des Magnets des Samens wie ähnlich gewesen ist. In den 1970-Jahren war das magnetische Samen-Gedächtnis ziemlich teuer und langsam. Die Zykluszeit, die, Unterbrechung notwendig ist, hat es beim Verweis der Informationen gemeldet, und seine Transkription war ziemlich lang, weil es notwendig war, die ganze Information umzuschreiben, nachdem es gelesen wurde.

Die Zunahme der Geschwindigkeit und der Wirtschaftlichkeit, die die Platte, die von Glockenlaboratorien 1957 entwickelt ist, anschließt, wurde sie in einem Gedächtnis gesehen. Es war der primäre Vorteil von diesen, dass es möglich war, das mit der Maschine, der leaved zu einem niedrigeren Preis potenziell zu sammeln. Plattenleitung ein Gedächtnis wurde charakteristisch an Flugzeugen verwendet, aber das wurde UNIVAC 1110 und 9000 Reihen UNIVAC Computer, und Freiwilliger-im-amerikanischen-Unabhängigkeitskrieg-III, Kontrolleure, der KH-9 Hexagonfelderítő Satellit und Hubble Raumfernrohr verwendet. Aus der Zahl von den zusätzlichen Entwicklungen noch auf eine Verweisung kann das Gedächtnis von Twistor (1968) und Luftblase (Luftblase) Gedächtnis (1970) sein.

Darauf hat das kurze Umsehen einer neuen Entwicklung den Kapitalgrund geliefert. UCLA⁶ Ingenieure haben einen neuen gemäß dem Gebrauch der Energie effizientes Computergedächtnis entwickelt, das mit 1000mal größerer Energieeffizienz sogar ist als die gegenwärtigen Technologien. Der Hauptvorteil von MeRAM im Vergleich zu den Technologien vorhanden bereits, dass derjenige mit dem Schlagen der Dichte die außergewöhnliche niedrige Aufnahme, mit dem Schreiben und Lesezeit mit der großen Geschwindigkeit und die Fähigkeit der Bewahrung der Daten, ähnlich zu den Festplatte-Laufwerken und dem Blitz zu einem Gedächtnis vereinigt. Die gegenwärtigen magnetischen Erinnerungen die so genannte Drehungsübertragungsbetonung (STT) sie basieren auf der Technologie, die die magnetische Eigenschaft der Elektronen verwendet. Es STT verwendet elektrischen Strom für das Bewegen der Elektronen, wenn er Daten ins Gedächtnis schreibt. Wie das der STT-nak die Straßenbahn braucht er Energie mit einer bestimmten Menge immer wegen eines Schreiben-Mechanismus mit einer aktuellen Basis, was bedeutet, dass der Zugang der Daten Hitze in einer Allee erzeugt. Auf diesem túlmenően beschränken relativ wenig Kapazität und der große Aufwand den Kreis, in dem es anwendbar STT ist. Technologie von MeRAM beseitigt die Hitzeproduktion im Gedächtnis des Computers, also wird es 10-1000mal energia-hatékonyabb, und das Gedächtnis mehr geben, als fünfmal mehr im Stande ist, Information über dasselbe physische Gebiet zu versorgen, das Aufwand-Abnahme nachgibt.

ZUSAMMENFASSUNG, SCHLUSSFOLGERUNGEN

Wir können erklären, dass neue technische Lösungen wie das täglich bereits heute erscheinen, der eingefügt werden kann, werden sie in die alten Informatik-Systeme sein, die Leistungsfähigkeit der Systeme dadurch oder die Gelegenheit der neueren Informatik-Systeme vergrößernd, Lösungen können geschaffen werden. Die Reihe von Artikeln hat es übernommen, der einige neue Lösungen präsentiert, die Sie direkt ständig verwertet werden, um zu verbessern, kann für die militärische Anwendung passend sein. Nachdem die Entwicklung der Informatik-Geräte und Systeme dauernd ist, suchen die Unternehmen, Gesellschaften und wissenschaftlichen Werkstätten nach jenen Lösungen, dass sich die menschliche Arbeit in effizienteren mit seiner Hilfe verwandeln kann, müssen wir das Ergebnis gewonnen deswegen unaufhörlich wegen dessen beobachten, dass wir die geschaffenen Geräte im Laufe der Militäreinsätze verwerten können Sein Kapitalziel dient dem wichtigsten Ziel für alle Entwicklungen, die die Operation eine eine Gelegenheit neben der Knappheit an den materiellen Geräten auf den Schutz von Soldaten sein lassen, die auf einem Gebiet kämpfen. Diese Veröffentlichungen haben versucht, Licht auf den historischen Hintergrund neben der Präsentation der auf den zwei Gebieten erreichten Ergebnisse zu werfen, dass wir das Ableiten von den Kenntnissen des Hintergrunds auf die Entwicklung der Zukunft relevant abziehen können.

Keywords: Informatik, Informationsgesellschaft, Information, Daten

Kulcsszavak: Informatika, Információs társadalom, Információ, Adat

⁶ UCLA = University of California, Los Angeles

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉGYESI Imre

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

DESSEN LITERATUR GEBRAUCH GEMACHT WURDE

[1] www2.yamanashi.ac.jp (2013.03.07)

[2] www.technologyreview.com/view/510096/ar-goggles-restore-depth-perception-to-people-blind-in-one-eye (2013.03.07)

[3] www.technologyreview.com/view/508991/a-display-that-makes-interactive-3d-seem-mind-bogglingly-real (2013.08.07)

HILFE WEGEN DER INFORMATIK II.**SEGÍTSÉG AZ INFORMATIKÁTÓL II.**

Neue technische Lösungen wie das erscheinen täglich, der eingefügt werden kann, werden sie in die alten Informatik-Systeme sein, die Leistungsfähigkeit der Systeme dadurch oder die Gelegenheit der neueren Informatik-Systeme vergrößern, Lösungen können geschaffen werden. Eine Zeitschrift, die vierteljährlich scheint, kann für die Präsentation aller Neuheiten nicht passend sein, aber von der Masse der Neuerungen kann diejenigen betont werden, dass wir als wichtiger betrachten können. Im Artikel-Charakter kann die Präsentation von technischen Neuheiten eine Hilfe zu den Informatik-Systemen des Verteidigungsbereichs im Laufe seiner Entwicklungen zur gleichen Zeit sein. Im ersten Teil haben wir die rudimentären Kenntnisse nachgeprüft, die für das Verstehen notwendig sind und wir ein historisches Umsehen gegeben haben. Wir präsentieren einige neue Ergebnisse, die im Laufe der Entwicklung der Informatik-Systeme mit einem Verteidigungsziel in diesem zweiten Teil abbaufähig sein können.

Naponta jelennek meg olyan új technikai megoldások, amelyek beilleszthetőek lesznek a régi informatikai rendszerekbe, növelve ezzel a rendszerek hatékonyságát, vagy megteremthetik az újabb informatikai rendszerek, megoldások lehetőségét. Minden újdonság bemutatására nem lehet alkalmas egy negyedévenként megjelenő folyóirat, de az újítások tömegéből kiemelhetőek azok, amelyeket fontosnak tekinthetünk. A cikkben szereplő technikai újdonságok bemutatása egyúttal segítséget jelenthet a védelmi szféra informatikai rendszereinek fejlesztései során is. Az első részben áttekintettük azokat az alapismereteket, amelyek szükségesek a megértéshez és adtunk egy történelmi visszatekintést is. Ebben a második részben bemutatunk néhány új eredményt, amely hasznosítható lehet a védelmi célú informatikai rendszerek fejlesztése során is.

EINFÜHRUNG

Die Entwicklung von IT-Systemen und kontinuierlich. Firmen, Unternehmen und akademischen Workshops für Lösungen, die Ihnen helfen, effizienter zu werden menschliche Arbeit suchen können. Die erzielten Ergebnisse und Tools erstellt wurden, müssen auch in militärischen Operationen wegen seiner offenen Entwicklung kaum möglich, weil der Finanzierung Einschränkungen verwendet werden. Diese Publikation ist die Präsentation der Ergebnisse in der Entwicklung von Werkzeugen ausgerichtet erreicht. Die neuen Entwicklungen Präsentation war immer oberste Priorität bei der Verteidigung Sphäre Usability-Tests.

DIE NEUESTE FORM DES SCHUTZES

Bionym¹ hat Toronto Anlauf across Produktentwicklung, provisorisch nur Prototyp, „Nymi“ ausgeführt, der zu einem Markt 2014 vermutlich Armband² Netzhaut, Iris, Fingerabdruck und ebenso die einzigartige Karte kommt, das Herz hat es gestützt auf der Elektrizität statt des Rests der biometric Methoden erzeugt, oder ein Kennwort identifiziert sich. Er

¹ www.bionym.com

² www.getnyimi.com

versichert maximale Sicherheit gemäß den Entwicklern. Es muss kein Armband irgendwie geben, das scheint die einfachste und universalste Lösung zurzeit andererseits.

Erkennt seinen Träger fest im Anschluss an die erste Gelegenheit, aufgestellt, dass das Armband auf ihm, der Haken in einem beendeten Staat ist dennoch. Bluetooth mit der niedrigen Energie kommuniziert durch einen Kontakt in der Umgebung, darauf zu sein, hat im Voraus andere mit dem Gerät, so die dauernde Identifizierung vorbereitet. „Nymi“ noch es von betroffenen Geräten, die Entfernung sind, nimmt es wahr, der die Umgebung ist, stellt eine Gelegenheit zur Verfügung, um ihn zu schneiden, um Person anzupassen.

Das Gerät die dreifache Identifizierung (trägt der Benutzer es auf sich, die elektrische Tätigkeit identisches EKG, das im Aufbau mit einem Abdruck, die Geräte versorgt ist, die in der Umgebung paarweise angeordnet werden können) neben der Informatik und den Kommunikationsgeräten auf andere Ziele (auf den Ersatz von Schlüsseln, auf die Zahlung usw.) auch kann passend sein. [1]

COMPUTER ARCHITEKTUR DER ZUKUNFT

Hewlett Packard die Vorteile der technologischen Entwicklung der letzten Zeiten (die Zunahme der Lagerungskapazität, des schnelleren Datenbewegens, niedrigeren Verbrauchs) das Verwenden, will das Konzept des Computers völlig - unser Martin Fi umgestalten, hat es, HP-Laboratorien³ sein Schulleiter das Fahren DAVON Berater und Entwerfer-Gesellschaft die N-TE Generation am 30. Juli erklärt. und August zwischen 1. auf Anaheim 2013 Berufskonferenz bestellt.⁴

Die Architektur der Computer, seine Weise compositional muss sich ändern, weil die Unternehmen mit enormen Datenmengen allgemein bereits arbeiten. Mit der effizienteren Behandlung der Energie herangekommen sicher, aber auf der langen Entfernung nicht in genug Maßnahmen kann der wachsende Datenzentrum-Verbrauch ausgeglichen werden.

Das würde die schlechte Annäherung sein - hat unseren Martin Fink geglaubt, hat die folgende Frage dann gestellt: weil, was wir nicht anfangen, an das Problem zu denken, wie wir den Macht-Verbrauch drastisch so reduzieren sollten Gegeben ihm die Gelegenheiten da versichern die neuen Kabel mit dem Gasse-Lücke-Rand viel niedrigere Zurückgebliebenheit im Laufe der Datenübertragung, als das traditionelle Kupfer im Gebrauch (und optisch) Kabel und die Computerarchitektur-Änderungen im Blick des miteinander verbundenen Netzes.

Der andere Vorteil der neuen Kabel, dass gemäß dem HP die Systeme mit einer photonics Basis an denjenigen mit einer Kupferbasis sechzehntausendmal weniger Energie gebissen haben, ist genommene Datenverarbeitung. (Die photonics Wissenschaft, die sich mit Licht, mit zunehmend mehr Informatik und Kommunikationsanwendungen befasst.)

Streikbrecher er würde Zeit haben, um weg langsam der Verarbeiter und zwischen dem Hauptgedächtnis zurückzutreten, hat geheimes Lager (geheimes Lager) auf einer Einheit (geheimes Lager auf dem Span) auf einem Hauptgedächtnis und wegen einer Lagerungshierarchie abgelegt, die auf einer Computerlagerung basiert. Betont es, dass zu den Daten, die unmittelbarer und Vermittler (Datengelehrte) Zugang geschehen und die rohen Daten in einen zu begreifenden Wert verwandeln, HP-Forscher eine Zahl-Anwendung wiederplanen wollen. [2]

DRAHTLOSE KOMMUNIKATION

Die Zahl der rechenbetonten Geräte eine Frau, ihre Größe-Abnahme, wie das zunehmend schwerer, um ihre Macht-Versorgung zu lösen. Das Gebäude von Kabeln oft unausführbar, die Elemente, obwohl neben dem Gewicht und einem zusätzlichen Verbrauch - es notwendig ist, es auf dem neuen unaufhörlich zu laden. Das Problem auf einem so

³ www.hpl.hp.com

⁴ info.nth.com/symposium-2013

genannten Umweltnachdenken, das der beweglichen und Fernsehzeichen-Übertragung ausnutzt, anstatt neue Funkwellen zu erzeugen, werden gegründet Kommunikation kann es lösen.

Die neue Technik stellt den Kontakt zwischen den Geräten möglich überall in irgendwelchen Maßnahmen auf dem Boden her, der früher nicht verwendet werden kann. AB gestaltet die Zeichen ohne das Kabel in eine Macht-Quelle und ein Kommunikationsmedium um. Diese Kommunikation bedeutsam Energie mehr Sparen der traditionellen Radiokommunikation.

Universität Washington Forscher, die aus diesem Konzept, AB Basis ein drahtloses Kommunikationsschema untergehen, wurde aufgerichtet. Das Schema-Fernsehen und Ausnutzen des Nachdenkens von Mobiltelefonzeichen, es versichert es auf dieses Ziel die Funktion von entwickelten Maschinen ohne ein Element. Die Antennen der kleinen Maschinen entdecken es, es wird gesammelt, und es wird die Radiofrequenz eine Zeichen zurückgeschlagen, dass andere ähnliche Aufbauten als nächstes zusammen dienen.

Mit der Technologie, die in die Gegenstände und die Umgebung erreichbar ist, hat Netzgeräte und Sensoren - praktisch die Dinge internete (Internet von Dingen) - seine Kommunikation ohne eine Macht-Quelle und menschliche Aufsicht integriert. Das Schema auf mehr anwendbaren Gebieten: Computer, die auf uns, intelligenten Häusern, selbst mantaining Sensornetze getragen werden können, würden gut in seinem Fall arbeiten, aber E-Mails, SMS-eket kann ohne einen Element-Gebrauch senden. Funktionen mit batteriebetriebenen Geräten, hat unten von einem Mobilfunktelefon zum Beispiel getaucht wir können SMS-Nachrichten vorausschicken. [3]

DER ERSTE „ROBO SAPIENS“?

DARPA⁵ fast 2 Meter hoher Juli hat der Atlas mit einer Masse von 150 Kilogramm präsentiert es auf 11 nennt seinen neuen Roboter. Der hydraulisch kontrollierte humanoid (die Entfernung ähnlich zu Google automatisches Automaß, LIDAR Technologie) Laser und ein hellseherisches System stehen vom Stereo ebenso zur Verfügung, bewegt seinen Arm geschickt, zwei arbeiten zu Fuß, komplizierten Sensorsysteme seines Kopfs wurden aufgebaut, sein Computer an Bord leitet es in einer Echtzeit.

Gemäß den Plan-Rettungsoperationen wird ein Mann im gefährlichen oder Boden energisch sein, zu dem nahe einfach für ihn nicht gekommen werden kann, um militärische und bürgerliche Aufgaben durchzuführen.

Eine neue Rasse - Gary Bradski, ein Experte der künstlichen Intelligenz hat es, das Silikontal das ein Produzieren der Plattform-Roboter Industriewahrnehmung⁶ sein dazugehöriger Gründer erklärt. Es, die uns erlaubt werden lassen, über einen menschlichen Roboter ein Gehirnarbeiten gut zu reden, wäre erforderlich. Für die DARPA Roboter-Konkurrenz⁷ seine Teilnehmer das es Gehirn strengen sie sich vorwärts an zu schaffen. Die Rivalisieren-Mannschaften planen seine Software in einer Katastrophe-Schrift, um zu prüfen.

Weil die Sieger-Komplex-Reihen von Aufgaben erfolgreich und woran in der schnelleren erforderlich sind, um zu begreifen, Pentagon wartet auf die endgültige Variante des Kontrollprogramms, Atlases, der vollkommen ein Dezember fungiert. [4]

DIE INTELLIGENTE KARTE

Die Bewegung von Personen durch das Netz des CCTV Kameraanhängers, valósidejű fähige Karten kann enorme Hilfe für ihre Lokalisierung zur Entdeckung von Vermissten, zum Verfängen von Einbrechern in der Tat, Orientierung in Geschäften anbieten, Sie sind einfach nur, damit wir es pünktlich wissen, welcher Weg sich jemand enthält. Sie haben

⁵ DARPA = Defense Advanced Research Projects Agency

⁶ www.industrial-perception.com

⁷ www.theroboticschallenge.org

Imre DR. NÉGYESI

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

ein System wie das auf Carnegie Mellon Universität entwickelt. Der magische Helfer von „Harry Potter“ hat die Namenwahl begeistert: die Trödler-Karte steht dem Anerkennungsverwenden zum Kleid-Farbenverbinden gegenüber, das auf dem letzten Platz von Personen des Wohnsitzes ihre aktuelle Raumposition gestützt ist, die rechnet, was, alle diese vincular, Arbeiten mit dem Algorithmus tut, die registrierte Substanz analysierend.

Es hat die größte Herausforderung der Karte-Planung bedeutet, die in der komplizierten inneren Umgebung, wo die Tätigkeit der Kamerawände und Möbel es hindert, uns mit den beobachteten mit der Physiognomie gerade wie das mit einem Kleid mit einer identischen Farbe im Vordergrund zu nur einigen Rahmen übereinstimmen lassen, die Personen, davon erscheinen, wer die Auffassungsvermögen es andeuten: identisch mit den beobachteten - hat eine Erklärung zu im Projektteilnehmer Shouu-I-Yu⁸ abgegeben.

Die Karte wurde in zwei Medien geprüft: auf dem offenen Platz und in Gemeinschaftszimmern eines Sanatoriums.¹³ kontrollierte Person in der letzten und bis zu den sechs beobachteten Minuten. Kalibriert sie innerhalb eines Meters wegen ihrer wirklichen Position, die der Algorithmus ist, hat genauere Daten zur Verfügung gestellt als der Rest der geprüften Software. Beschluss von Yu: ihr System das erste, das mehr Person in der komplizierten inneren Umgebung durch mehr Kameras folgen kann.

Richard Radke⁹, New York Rensselaer Technisches Institut Forscher mit derselben Frage, aber in größeren Skala-Geschäften - der Clevelander Flughafen entwickelt eine Systemüberwachung von seinem Sicherheitspersonal zugeteilte Personen. Groß das Interesse dasjenige mit einem Typ wie das hat das Identifizieren - es erklärt. [5]

DIE GELEGENHEIT DES ERSATZES DER FESTPLATTE

Auf den Dienst mit einer Wolkenberechnungsbasis ist Dropbox spezialisiert¹⁰ auf der ersten Entwickler-Konferenz eines Julis geworden ist 9, der DBX-En Drew Houston weitergefahren ein Generaldirektor hat es erklärt: wir werden die Festplatte einsetzen. Das Unternehmen, das fast 175 Millionen Benutzer nach der sechsjährigen Funktion zur Schau stellt - für den mehr App-Läufe an hunderttausend auf seiner Plattform - als der erste Schritt der Straße, die zum groß angelegten Plan führt, der sich zur Wahrheit ändert, die Dateien Nummer Ein von Webseiten und beweglichen Anwendungen sein geschehendes einfacheres Teilen und seine Rettung zugeteilt haben.

Der Benutzer kann den Inhalt der Schublade von Dateien erreichen, die für seine Lagerung mit der Hilfe der Anwendung so von Webseiten und aus Anwendungen verwenden werden, der die gegebene Oberfläche inzwischen nicht aufgeben muss. Wir können die gewünschten Dateien in unsere Schublade mit einem einzelner Maus-Klick retten. Letzter irgendwie Yahoo! gepflanzt sehen es in den Dienst einer E-Mails im April bereits und andere Unternehmen ernste Fantasie die Arbeit der Entwickler viel leichter Schauspieler in Online-Behältern.

Ihr neues Entwicklungsgerät, Datastore API wurde auf der Konferenz entworfen, mit der die Online-Schubladen neben den Dokumenten von Benutzern mit verschiedenen Anwendungen Informationen verbunden haben (Rettung, persönliche Einstellungen usw.) auch ist im Stande, es zu versorgen. Das bedeutet es, diese Schaltung zu einer anderen Plattform zum Beispiel, ein Spiel, das ebenfalls fortgesetzt werden kann. Ähnliche Dienstleistungen sind noch nicht provisorisch so - die Festplatte ist für seinen Ersatz wirklich, aber mindestens es passend, fast - Auswahl bringend. [6]

⁸ www.cs.cmu.edu/~iyu

⁹ www.ecse.rpi.edu/~rjradke

¹⁰ www.dropbox.com

ZUSAMMENFASSUNG, SCHLUSSFOLGERUNGEN

Neue technische Lösungen wie das erscheinen täglich, der eingefügt werden kann, werden sie in die alten Informatik-Systeme sein, die Leistungsfähigkeit der Systeme dadurch oder die Gelegenheit der neueren Informatik-Systeme vergrößern, Lösungen können geschaffen werden. Die zwei Veröffentlichungen haben es übernommen, der einige neue Lösungen präsentiert, die Sie direkt ständig verwertet werden, um zu verbessern, kann für die militärische Anwendung passend sein. Die Präsentation von Vorbereitungskenntnissen und das historische im ersten Artikel bemaße Umsehen, einige wurden präsentiert, auf diese Vorkenntnisse im zweiten Teil dann neuen Erfolg bauend. Nachdem die Entwicklung der Informatik-Geräte und Systeme dauernd ist, suchen die Unternehmen, Gesellschaften und wissenschaftlichen Werkstätten nach jenen Lösungen, dass sich die menschliche Arbeit in effizienteren mit seiner Hilfe verwandeln kann, müssen wir das Ergebnis gewonnen deswegen unaufhörlich wegen dessen beobachten, dass wir die geschaffenen Geräte im Laufe der Militäreinsätze verwerten können. Sein Kapitalziel dient dem wichtigsten Ziel für alle Entwicklungen, die die Operation eine eine Gelegenheit neben der Knappheit an den materiellen Geräten auf den Schutz von Soldaten sein lassen, die auf einem Gebiet kämpfen.

Keywords: Informatik, informationsgesellschaft, information, daten

Informatika, Információs társadalom, Információ, Adat

DESSEN LITERATUR GEBRAUCH GEMACHT WURDE

- [1] www.theverge.com/2013/9/3/4688162/bionym-nymi-could-replace-all-your-passwords (2013.11.06.)
- [2] www.crn.com/news/data-center/240159362/hp-cto-lays-out-hps-vision-for-future-computer-architecture.htm (2013.11.08.)
- [3] www.washington.edu/news/2013/08/13/wireless-devices-go-battery-free-with-new-communication-technique (2013.11.05.)
- [4] www.darpa.mil/NewsEvents/Releases/2013/07/11.aspx (2013.11.07.)
- [5] www.newscientist.com/article/mg21829196.000-smart-map-tracks-people-through-camera-networks.html (2013.11.07.)
- [6] news.cnet.com/8301-1001_3-57592896-92/dropbox-aims-to-replace-the-hard-drive-altogether (2013.11.09.)

AZ INTEGRÁLT HATÁRBIZTONSÁGI RENDSZER GYAKORLATI MŰKÖDÉSE**PRACTICAL OPERATION OF INTEGRATED BORDER SECURITY SYSTEM**

A világban kialakult biztonsági helyzet következtében a megnövekedett nemzetközi migráció egyre inkább megköveteli a mozgások minél szélesebb körű ellenőrzését nem csak az Európai Unió (EU) tagországaitól, hanem az egész világ államaitól. Éppen ezért az országok kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy kiket engednek be államaik területére, ezért sokkal szigorúbban és körültekintőbben határozzák meg a belépés feltételeit, mivel nem feledkezhetnek meg a migrációhoz kapcsolódó olyan cselekményekről sem, mint például az embercsempészet, az emberkereskedelem, a szervezett bűnözés, a terrorizmus, a hamis úti- és személyi okmányok előállítása, stb.

Azért, hogy a fenti cselekmények ellenőrzését a lehető legmagasabb szinten lássák el az Európa Tanács tagállamai 2001-ben létrehozták az integrált határigazgatási rendszert, melybe azok, a tagállamok hatóságai által végzett feladatok tartoznak, melyek során felügyelik a külső határok ellenőrzését, elemzik a kockázatokat, valamint felméri a feladatok végrehajtásához szükséges személyi és tárgyi igényeket.

A kezdetben létrejött határigazgatási rendszert időközben felváltotta az integrált határbiztonsági rendszer, mely a kockázatelemzésen és az információgyűjtésen túl kiemelt figyelmet fordít a felderítésre és a nyomozásra, a nemzetközi együttműködésre és koordinációra, illetve a harmadik országban történő tevékenységekre, a szabad mozgás területén belül a határellenőrzése, az ellenőrző intézkedésekre, beleértve a visszautasítást is.

2004-ben az Európai Unió Tanácsa létrehozta a FRONTEX Ügynökséget, mely feladata többek között a harmadik országok hatóságaival való együttműködés a külső határokat érintő ügyekben, összehangolja a tagállamok közötti együttműködést, kockázatelemzést végez, a külső határok ellenőrzését ellátó országok számára operatív és technikai segítséget nyújt, valamint összehangolja a tagállamok közös műveleteit, stb.

Az integrált határbiztonsági rendszer egyik eleme a Schengeni Információs Rendszer (SIS), mely a tagállamok hatóságai számára valós idejű információt biztosít, a keresési funkció révén az ellenőrzések során a hatóságok hozzáférnek a személyekhez, tárgyakhoz, illetve járművekhez csatolt figyelmeztető jelzésekhez is.

Tanulmányomban röviden bemutatom az integrált határbiztonsági rendszert irányító FRONTEX Ügynökséget és a Schengeni Információs Rendszert, mely hozzájárul az ellenőrzések hatékony végrehajtásához.

As a result of introduced security policy state the growing international migration requires even wider control of movements not only on the part of member states of European Union but countries of the whole world. For that very reason countries pay highlighted interest to who they let enter to the territory of their own land so the administration defines more strict and cautious conditions of entering. They can not forget about actions related to migration such human smuggling, trafficking in human beings, organized crime, terrorism, issuing fake passports and identity cards etc..

To handle the above mentioned actions on possibly the highest level member states of European Union set up the integrated border administration system in 2001. This organization covers the tasks such controlling outer borders, analysing risk factors and at the same time the personnel and equipment claims needed for execution of tasks by the member states authorities are estimated.

At an early stage set up border administration system was changed by the integrated border security system which apart from risk analysis and collection of information takes special notice of reconnaissance and investigation, international cooperation, coordination and actions in third countries, border control within the area of free movement, monitoring measures inclusive of denials.

Council of European Union established the FRONTEX agency in 2004. Its tasks are among others to cooperate with authorities of third countries concerning outer border matters, to harmonize cooperation among member countries, to perform risk analysis, to give operational and technical assistance to countries monitoring the outer borders, to harmonize common activities of member states and others.

The integrated border security system is one element of Schengen Information System what passes real time information to member states's authorities, thank to searching function in the course of controlling authorities get access to warning signals affixed to persons, objects and vehicles.

In my essay I introduce FRONTEX Agency leading the integrated border security system and the Schengen Information System that contributes to effective fulfillment of monitoring.

A FRONTEX ÜGYNÖKSÉG

Az Európai Unió Tanácsa 2004. november 04-05-én Hágában elfogadta az ún. „Hágai Program”-ot, melyben meghatározta azokat a legfontosabb célokat és feladatokat, melyekkel többek között a kialakult határőrizeti és menekültügyi problémákat kívánja megoldani.

A „Hágai Program” határozta meg a Közösségi Határellenőrzési Alap 2006-ig, az Európai Visszafogadási Alap 2007-ig és a Közös Európai Menekültügyi Rendszer 2010-ig történő létrehozását, valamint a Schengeni Információs Rendszer II (SIS II) és az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség (a továbbiakban: FRONTEX Ügynökség) felállítását.¹

Az Európai Unió Tanácsa 2004. október 26-án, a 2007/2004/EK számú rendeletével létrehozta FRONTEX Ügynökséget, mivel „Az EU külső határaival kapcsolatos közösségi politika célja egy olyan, az ellenőrzés és a határőrizet egy-egy és magas szintjét biztosító integrált irányítás megvalósítása, amely a személyek Európai Unión belüli szabad mozgásának szükséges következménye, és amely a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség alapvető alkotóeleme. Ennek érdekében meg kell állapítani a külső határok ellenőrzésére irányuló előírásokra és eljárásokra vonatkozó közös szabályokat.”² A FRONTEX Ügynökség székhelye Varsó lett, ahol 2005. május 01-én kezdődött meg a munka.

A fenti rendelet I. fejezete foglalkozik a FRONTEX Ügynökség létrehozásának indokoltságával. E szerint a tagállamok felelőssége a külső határok ellenőrzése és őrzete, az Ügynökség megkönnyíti és összehangolja a külső határok igazgatására vonatkozó meglévő és jövőbeli közösségi intézkedések alkalmazását, és ezzel hozzájárul a személyek

¹ Németh József: Terrorizmus elleni küzdelem az EU határigazgatási rendszerében, a hazai gyakorlatban. (http://zrinyi.zmne.hu/dokisk/hadtud/terror/lekt_Nemeth_Jozsef.pdf)

² Az Európai Unió Tanácsának 2007/2004/EK rendelete (2004.10.26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:349:0001:0011:HU:PDF>)

ellenőrzésének hatékony, magas és egységes szintű végrehajtásához. Az Ügynökség biztosítja továbbá a feladatok végrehajtásához szükséges technikai eszközöket és az azok működtetéséhez szükséges szakértelmet.

A rendelet a tagállamok azon szárazföldi és tengeri határait, repülőtereit és tengeri kikötőit érinti, melyek a külső határok, személyek által történő átlépésére vonatkozó közösségi jogszabályok hatálya alá tartoznak.

A FRONTEX Ügynökség fő feladata:

- a) „a külső határok igazgatása terén a tagállamok közötti operatív együttműködés összehangolása;
- b) a tagállamok segítése a nemzeti határőrök képzésében, beleértve közös képzési követelmények kialakítását;
- c) kockázatelemzés végzése;
- d) a külső határok ellenőrzését és határőrizetét érintő kutatási eredmények nyomon követése;
- e) a külső határokon fokozottabb technikai és operatív segítségnyújtást szükségessé tevő körülményekkel szembeesülő tagállamok segítése;
- f) a közös visszatérési műveletek megszervezéséhez szükséges támogatás biztosítása a tagállamok részére.”³

Részleteiben a FRONTEX Ügynökség értékeli, jóváhagyja és összehangolja a tagállamok közös műveleteit, terveit, melyek végrehajtását maga az Ügynökség is kezdeményezheti. A birtokában lévő technikai eszközöket a feladatok végrehajtásában résztvevő tagállamok hatóságainak rendelkezésére bocsáthatja, mely projektek végrehajtásáról minden esetben jelentést készít, valamint azokról átfogó, összehasonlító elemzést állít össze.

Mind az Európai Unió Tanácsa, mind a Bizottság részére integrált kockázatelemzést készít, melyet a későbbiek folyamán a képzési tervek kidolgozása során felhasználnak. A képzést a tagállamok területén valósítja meg, melynek tárgya a külső határok ellenőrzésével és őrzésével kapcsolatos sokrétű témakört öleli fel.

A FRONTEX Ügynökség nagy figyelmet fordít a tudományos kutatásokra, különös tekintettel a határok ellenőrzéséhez és őrzéséhez kapcsolódó témakörökre.

EGYÜTTMŰKÖDÉS

Fontos feladat a tagországok közötti visszatérítési együttműködés, mely együttműködés összehangolásával az Ügynökség biztosítja a szükséges segítséget a hatóságok visszatérítési műveleteinek megszervezéséhez. A feladatok sikeres végrehajtásához a tagállamok felhasználhatják a közösségi pénzügyi eszközöket.

A rendelet fontos eleme a tagországok közötti együttműködésről szóló rész, melyről szintén a II. fejezet rendelkezik. Annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság és Írország nem csatlakozott a schengeni övezethez, a 2. cikk értelmében a FRONTEX Ügynökség segítséget nyújt részükre az olyan közös visszatérítési műveletek megszervezésében és végrehajtásában, melyekben a két állam részt vesz.

A FRONTEX Ügynökség olyan nemzetközi szervezetekkel működhet együtt, mint például az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), melynek feladata a korai figyelmeztetés, a válságmegelőzés, a válságkezelés, a válság utáni rehabilitáció, illetve a tagországok részére segítségnyújtás az embercsempészet és az emberkereskedelem elleni hatékony fellépés terén.

A 2009. novemberi látogatás után a FRONTEX Ügynökség megállapodást írt alá a Nemzetközi Migrációs Szervezettel (IOM), melynek alapelve, hogy a migráció egyaránt szolgálja a migránsok és a társadalom érdekeit is. Fő feladata között kell megemlíteni a kormányok közötti technikai együttműködés elősegítését, a migránsok egészségügyi ellátását, az önkéntes hazatérő és reintegrációs programok, migrációs információs kampányok szervezését, a humanitárius ka-

³ Uo.

tasztrófák elhárítására és válságkezelésre irányuló programokat, az illegális migráció megfékezésére és az emberkereskedelem visszaszorítására irányuló programokat.⁴

Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) a 2008. június 17-én kötött megállapodás aláírásától kezdődően segíti a FRONTEX Ügynökséget szakértők delegálásával, az általuk készített elemzésének megosztásával. A genfi székhelyű UNHCR feladata, hogy segítse azokat az embereket, akik önszántukból kívánnak visszatérni abba az országba, ahol a menekültkérelmüket először benyújtották, vagy azon 16 országok egyikébe, amely ország időszakos letelepedési engedélyt ad menekültek részére.⁵

A 11 tagállamot magába foglaló Migrációs Politika Fejlesztésért Felelős Központ (ICMPD) célja, hogy információs rendszert szolgáltasson a kormányok és más szervezetek, mint a FRONTEX Ügynökség részére, valamint elősegítse az innovatív, átfogó és tartós bevándorlási politikát és működtesse azt. Munkamódszerének és szerkezeti felépítését három fontos elemre építi: az első a kormányközi párbeszéd, mely a kormányközi viták megoldásának eszköze és az államok közötti párbeszéd elősegítése a nemzetközi migráció terén. A második lényeges elem a kapacitásépítés, mellyel hozzájárul a jó kormányzást elősegítő migrációs politika kialakításához. Végül a harmadik elem a kutatói közösség és a reagálásra képes szervek közötti együttműködés megkönnyítése.

1993 januárjában kezdte meg működését a hágai székhelyű Európai Rendőrségi Hivatal (EUROPOL) az Európai Unió bünyügyi hírszerző hivatala. A FRONTEX Ügynökséggel való együttműködése 2008. március 28-án aláírt megállapodás alapján kezdődött meg.

Az Európai Rendőr Akadémia (CEPOL) 2009 júniusától működik együtt a FRONTEX Ügynökséggel. A CEPOL szervezi a magas rangú rendőrtisztek képzését a tagállamokban azzal a céllal, hogy elősegítse a határokon átnyúló együttműködést, a bűnözés elleni küzdelmet, valamint a közbiztonság fenntartását.⁶

A FRONTEX Ügynökséggel együttműködő szervezetek között még meg kell említeni az Európai Csalás Elleni Hivatalt (OLAF), mely feladatának tekinti, hogy biztosítsa az adófizetők pénzének legmegfelelőbb felhasználását, a csalás elleni lehető leghatékonyabb küzdelmet, a korrupció és egyéb szabálytalanságok feltárását, az európai intézményeken belüli hivatali köteleességteljesítés elleni küzdelmet.⁷

A FRONTEX Ügynökség az EU külkapcsolati politikájának keretében elősegítheti a tagállamok és harmadik országok közötti operatív együttműködést, a tevékenységi körébe tartozó ügyekben és feladatok teljesítésében a szükséges mértékben.

SZERVEZETI FELÉPÍTÉS

A szervezeti felépítést tartalmazó III. fejezet szerint a FRONTEX Ügynökség közösségi szerv, jogi személyiséggel, a jogi személyeknek biztosított legteljesebb jogképességgel rendelkezik, ingó és ingatlan vagyont szerezhethet és idegeníthet el, valamint eljárhat bíróság előtt is.

A FRONTEX Ügynökséget az Igazgatótanács irányítja, melynek hatáskörébe tartozik – a Bizottság javaslata alapján – az ügyvezető igazgató kinevezése. Az Igazgatótanács feladata az éves jelentések elfogadása, továbbítása a megfelelő szervek részére; megállapítja az ügyvezető igazgató operatív feladatokhoz kapcsolódó döntéshozatali eljárásait; fegyelmi jogkört gyakorol felette és az igazgatóhelyettes felett; meghatározza a szervezeti felépítést, elfogadja az Ügynökség személyzeti politikáját; valamint megállapítja az eljárási szabályzatát. Tanácsot adhat az ügyvezető igazgatónak a külső

⁴ Hortobágyi Dániel: A FRONTEX és együttműködő partnereinek bemutatása a schengeni határellenőrzési rendszer tükrében (http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277416041_hortobagyi_daniel_a_Frontex_es_egyuttmukodo_partnereinek_bemutatasa_s_chengen_tukreben_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

határok operatív igazgatásának kialakításához szorosan kapcsolódó kérdésekben, illetve határoz az Írország és/vagy az Egyesült Királyságnak a FRONTEX Ügynökség tevékenységeiben való részvételre irányuló kérelméről.

Az Igazgatótanácsnak lehetősége van Ügyvezető Iroda felállítására, mely munkájával segíti az Igazgatótanács elfogadó határozatainak, programjainak és tevékenységeinek előkészítését, sürgős esetekben az Igazgatótanács nevében előzetes határozatokat hoz.

A 21. cikkben megfogalmazott elvárások – a határigazgatási operatív együttműködés terén szerzett magas szintű tapasztalat és szakértelem – alapján kell az Igazgatótanács tagjait megválasztani (valamennyi tagállamból egy-egy fő, plusz ugyanennyi póttag), további két fő a Bizottság képviselőjében. A megbízás ideje négy év, mely egy alkalommal meghosszabbítható.

Az Ügynökség szervezeti egységébe tartozik többek között a Műveleti Főosztály, a Kapacitás-fejlesztési Főosztály és az Igazgatási Főosztály.⁸

Az Ügynökség személyzete megfelelő számú tisztviselőből, a külső határok ellenőrzésének és őrzésének igazgatási feladatait ellátó nemzeti szakértőkből áll.⁹

Az Európai Parlament és a Tanács 863/2007/EK (2007.07.11.) számú rendelete szabályozza a gyorsreagálású határrendelési csapatok felállítására szolgáló eljárás bevezetését, valamint a 2007/2004/EK tanácsi rendeletnek ezen eljárás tekintetében történő módosítását és a kiküldött határőrök feladatait és hatásköri szabályozását.

A 2011. június 22-én az EU Tanács és a Parlament között létrejött politikai megállapodás megerősítette a FRONTEX Ügynökség operatív képességeit a tagállamok technikai eszközei feljárása terén; a műszaki eszközbázis nyilvántartásának felállításában; az Ügynökség közös műveletek és kísérleti projekteknél társvezetőként történő részvételében; megerősített rendelkezésekkel az alapjogok védelme érdekében; valamint a kockázatelemzéssel kapcsolatos feladatokban. Szintén nagyobb támogatást kaptak a személyes adatok védelméről szóló rendelkezések; a kutatás és képzés terén jelentkező feladatok; megerősítették az Ügynökség koordináló szerepét a közös visszatérő műveletekben; lehetőséget kaptak továbbá a technikai segítségnyújtási projektek kezdeményezésében, valamint összekötő tisztek harmadik országban történő alkalmazására.¹⁰

SCHENGENI INFORMÁCIÓS RENDSZER (SIS)

Magyarország 2007. december 21-ei Schengeni Térséghez történő csatlakozásával kötelezővé vált a schengeni rendszer átvétele és alkalmazása a határrendelési feladatok végrehajtásában.

Az ún. „schengeni joganyag” részét képező Schengeni Megállapodásban és Schengeni Végrehajtási Egyezményben foglaltak betartása, alkalmazása minden tagállam részére kötelező érvényű.

A Schengeni Megállapodás a tagállamok elé célul tűzte ki a vámellenőrzés megszüntetését, a határátlépés gyorsítását, a tagállamok ellenőrzésének enyhítését, az összehangolt beutazási feltételek kialakítását, valamint a közös határon történő ellenőrzés megszüntetését, ugyanakkor szigorú ellenőrzést írt elő a külső határokon átlépő személyek és tárgyak ellenőrzésével kapcsolatban. Kiemelt figyelmet kell fordítani az országok mélységében létrehozandó ellenőrzési módszerek kialakítására, amelyekkel hatékonyan lehet szűrni az országba irányuló illegális migrációt. Továbbá biztosí-

⁸ Zámbo Katalin: A FRONTEX szervezet és működése (<http://www.pecshor.hu/periodika/XI/zambok.pdf>, letöltve: 2013.10.01.)

⁹ Az Európai Unió Tanácsának 2007/2004/EK rendelete (2004.10.26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:349:0001:0011:HU:PDF>)

¹⁰ A Frontex európai külső határrendelési ügynökség megerősítése – Politikai megállapodás a Tanács és a Parlament között (Brüsszel, 2011.06.22., HunPR/47/2011. http://www.eu2011.hu/files/bveu/documents/HunPR_47-22_06_2011_Frontex_HU.pdf, letöltve: 2013.10.01.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NYÁRI Éva

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tani kell a határátkelőhelyeken a tagországok állampolgárai számára az gyors és zavartalan átkelés mellett az ellenőrzést, valamint meg kell akadályozni a zöldhatárokon történő illegális határátkelést.¹¹

A tagállamok létrehozta egy olyan közös információs technológiai (IT) rendszert, amelyet a külső határok ellenőrzésében részvevő bűnüldöző-, határvédelmi- és igazságügyi szervek közötti kommunikációt hivatott megkönnyíteni, valamint a belső határok eltörléséből és a külső határok szigorított ellenőrzéséből eredő biztonsági kockázatokat hatékonyan tudja kezelni.

A SIS olyan személy- és tárgnyilvántartási, körözési rendszer, amely a tagállamok egymástól független, nemzeti adatbázisára épülve európai hálózatot alkot.¹²

A SIS a következő részből áll: központi rendszer [a SIS II adatbázist tartalmazó műszaki támogató funkció (CS-SIS) és az egységes nemzeti interfész (NI-SIS)], nemzeti rész [(N.SIS II), amely a Központi SIS II-vel kommunikáló nemzeti rendszer], valamint a CS-SIS és NI-SIS közötti kommunikációs infrastruktúra (a SIS II és a SIRENE Irodák közötti adatcsere).

A rendszer központi részének üzemeltetéséért a tallinni székhelyű, de a műveleti irányítást Strasbourgból végző eu-LISA Ügynökség felel, míg a nemzeti részek üzemeltetését az egyes tagállamok látják el.

A SIS adatbázisához minden tagállam azonnali és közvetlen hozzáféréssel rendelkezik, azokból adatokat kérhet le, azonban azokat nem módosíthatja, és nem törölheti. A rendszer kezelésével a nemzeti SIRENE¹³ Irodák vannak megbízva, melyek legfontosabb feladatai a következők:

- a schengeni tagállamok közötti, SIS körözésekhez köthető bűnügyi információcsere,
- folyamatos, 24 órás elérhetőség,
- a hazai elrendelésű schengeni körözések adatminőségének ellenőrzése,
- az ún. találatkezelést követő intézkedéssorozat nemzetközi koordinációja, az ilyenkor szükséges információk továbbítása,
- oktatás, tájékoztatás és továbbképzés a Schengeni Bűnügyi Együttműködés témakörben,
- kérelem esetén információszolgáltatás az állampolgárok felé a SIS-sel összefüggésben.¹⁴

A 26 teljes jogú schengen tagállam, valamint Románia és Bulgária által használt SIS rendszerben az alábbi figyelmeztető jelzéseket lehet rögzíteni:

- személyek esetében:
 - kiadatás vagy átadás,
 - beutazás megtagadása, kitoloncolás harmadik országbeli személyekre vonatkozóan,
 - eltűnt személyek, kiskorúak keresése,
 - tartózkodási helyek igazságügyi hatóság nevében történő megállapítás céljából,
 - leplezett figyelés vagy célzott ellenőrzés,
- tárgyakra vonatkozóan:
 - gépjárművek,
 - lőfegyverek,
 - személyre szólóan kiállított vagy kitöltetlen személyazonosító okmányok, úti okmányok, gépjárművek forgalmi engedélyei,
 - gépjárművek rendszámablái,

¹¹ Hortobágyi Dániel: A FRONTEX és együttműködő partnereinek bemutatása a schengeni határellenőrzési rendszer tükrében (http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277416041_hortobagyi_daniel_a_frontex_es_egyuttmukodo_partnereinek_bemutatasa_schengen_tukreben_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

¹² Uo.

¹³ SIRENE: Schengeni Információs Rendszer Kiegészítő Információinak Cseréjét Biztosító Nemzeti Hatóság

¹⁴ Schengeni Bűnügyi Együttműködés, SIS, SIRENE Iroda <http://www.archive.police.hu/content/organization?contentid=1996686>

- o bankjegyek.¹⁵

Mind a SIS korábbi változatai (SIS, SIS I+, SISone4all), mind a 2013. április 9-étől bevezetett második generációs SIS II rendszer szigorú adatvédelmi szabályok alapján működnek, amelyek betartását az Európai Adatvédelmi Biztos és a tagállamok adatvédelmi hatóságai rendszeresen ellenőrzik.¹⁶

Az EU Tanácsa a 2007/533/IB (2007.06.12.) IB sz. a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) létrehozásáról, működtetéséről és használatáról szóló határozatában megfogalmazottakkal kívánja leváltani a fent említett, már korábban használt rendszereket.

A rendelet (5) bekezdése szerint „a SIS II-nek olyan kiegyenlítő intézkedést kell képeznie, amely hozzájárul az Európai Unióban a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térsége magas biztonsági szintjének fenntartásához azáltal, hogy támogatja a rendőri és igazságügyi hatóságok közötti, büntetőügyekben folytatott operatív együttműködést.”¹⁷

Az idei év tavaszán bevezetett SIS II megfelel a mai kor követelményeinek, hiszen jelentősen modernebb a korábbi rendszereknél, biztonságosan képes kezelni a megnövekedett számú adatmennyiséget. A fejlesztéseknek köszönhetően a rendszer képes biometrikus adatok (ujjlenyomat, fénykép) kezelésére, továbbá lopott gépjárművek, hajók, konténerek, értékpapírok adatainak rögzítésére, valamint az európai elfogatóparancs egy példányának tárolására és megosztására. Abban az esetben, ha az ellenőrzés során nem megfelelő útlevél (hamis vagy lopott) adatellenőrzése történik a SIS II-ben, a rendszer automatikus értesítést küld. A rendszer lehetőséget ad különböző riasztások összekapcsolására is, például személy vagy jármű esetében.

A szigorú európai és magyar adatvédelmi jogszabályok értelmében az állampolgároknak joguk van ahhoz, hogy a SIS II-ben róluk tárolt adatokat – kérelem benyújtásával – lekerjék, a hibás adatokat kijavíttassák vagy azok helyesbítését, valamint a jogellenesen kezelt adatok törlését kérik. A kérelmet bármely schengeni tagállamba benyújthatják, a vizsgálatot az adott állam jogszabályainak megfelelően folytatják le, ahová a kérelmet benyújtotta. Abban az esetben, ha az adatok egy másik állam hatósága rögzítette, mindkét állam elvégzi az ellenőrzést.

ÖSSZEFOGLALÁS

A schengeni belsőhatárok ellenőrzésének eltörlésével a fent bemutatott rendszer továbbra is nagy szerepet játszik, mind a térségen belüli szabad mozgás megkönnyítésében, mind a hatékony ellenőrzésben, mind a személyes adatok védelmében.

A SIS II nagy előnye az irányításban, a technológiai újításban és az EU garanciában rejlik. Az irányítás már nem kormányközi, hanem közösségi alapon folyik az eu-LISA Ügynökség által, a technológiai újítások közül kiemelendő a biometria adatok rögzítése, az EU-garancia pedig az adatvédelem tekintetében egyik fontos eredménye az új rendszernek.

Az egyre nagyobb méreteket öltött illegális migráció és az ahhoz kapcsolódó cselekmények megelőzéséhez, felszámolásához elengedhetetlen a FRONTEX Ügynökség által koordinált tagállamok közötti nemzetközi együttműködés, valamint a közös információ technológiai rendszer eredményes használata.

Kulcsszavak: FRONTEX, Schengeni Információs Rendszer, integrált határbiztonsági rendszer, migráció

¹⁵ Tájékoztató a Schengeni Térségről http://konzuliszolgalat.kormany.hu/download/9/86/30000/tajekoztato_schengeni_tersegrol.pdf

¹⁶ Tájékoztató a Schengeni Információs Rendszerről (SIS) <http://www.naih.hu/schengeni-informacios-rendszer.html>

¹⁷ A EU Tanács 2007/533/IB (2007.06.12.) IB határozata a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) létrehozásáról, működtetéséről és használatáról (5) bekezdés <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:205:0063:0063:HU:PDF>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NYÁRI Éva

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Keywords: FRONTEX, Schengen Information System, integrated border security system, migration

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Európai Unió Tanácsának 2007/2004/EK rendelete (2004.10.26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról.
(<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:349:0001:0011:HU:PDF>)
- A EU Tanács 2007/533/IB (2007.06.12.) IB határozata a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) létrehozásáról, működtetéséről és használatáról (5) bekezdés
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:205:0063:0063:HU:PDF>
- Németh József: Terrorizmus elleni küzdelem az EU határigazgatási rendszerében, a hazai gyakorlatban.
(http://zrinyi.zmne.hu/dokisk/hadtud/terror/lekt_Nemeth_Jozsef.pdf)
- Hortobágyi Dániel: A FRONTEX és együttműködő partnereinek bemutatása a schengeni határellenőrzési rendszer tükrében
(http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277416041_hortobagy_i_daniel_a_fron_tex_es_egyuttmukodo_partnereinek_bemutatasa_schengen_tukreben_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)
- Zámbo Katalin: A FRONTEX szervezet és működése (<http://www.pecshor.hu/periodika/XI/zambok.pdf>, letöltve: 2013.10.01.)
- A Frontex európai külső határvédelmi ügynökség megerősítése – Politikai megállapodás a Tanács és a Parlament között (Brüsszel, 2011.06.22., HunPR/47/2011. http://www.eu2011.hu/files/bveu/documents/HunPR_47-22_06_2011_-_Frontex_HU.pdf, letöltve: 2013.10.01.)
- Schengeni Bűnügyi Együttműködés, SIS, SIRENE Iroda
<http://www.archive.police.hu/content/organization?contentid=1996686>
- Tájékoztató a Schengeni Térségről
http://konzuliszolgalat.kormany.hu/download/9/86/30000/tajekoztato_schengeni_tersegről.pdf
- Tájékoztató a Schengeni Információs Rendszerről (SIS) <http://www.naih.hu/schengeni-informacios-rendszer.html>

A BIZTONSÁG, A BIZTONSÁG FOGALMA**THE SECURITY, THE CONCEPT OF SECURITY**

A biztonság és annak különböző alrendszerei olyan komplex rendszert alkotnak – nemzetközi, nemzeti és szervezeti szinten is –, amelyben az egymásra hatásuk egyre közvetlenebb és erőteljesebb. Napjainkra egy helyi katasztrófa, krízis kezelése is törvényszerűen komplex és bizonyos értelemben globális természetűvé vált.

Ezért a mai modern katasztrófavédelmi rendszer összetett és rugalmas kell, hogy legyen. A szervezeti egységeknek partneri kapcsolatra, szervezeti és gyakorlati együttműködésre van szükségük, amely koordinációnak össze is kell tartania a különböző szakterületeket.

The security and its various subsystems to form a complex system - international, national and institutional level - in which their interaction is becoming more direct and stronger. Today, a local disaster, crisis management is inevitably complex and in some ways has become global in nature. Therefore, the modern disaster management system is complex and must be flexible to be. The participants is needed partnership with the organizational and practical cooperation, which must maintain coordination with the different areas of expertise.

BEVEZETÉS

A katasztrófák kialakulásának, bekövetkezésének legfőbb jellemzői, hogy előre nem láthatóak, előrejelzésük nehéz, olykor lehetetlen, a legváratlanabb időben és helyen következnek be, hatásuk jóval összetettebb. A katasztrófavédelem szerepe napjainkban felértékelődött.

A magyarországi katasztrófavédelem működésének szempontjából kiemelt jelentőségű, hogy a magyar kormány támogatja az e területen történő kutatásokat, fejlesztési elképzeléseket.

Az események lefolyásának, következményeinek meghatározásához a modellezés, „profilozás” rendszeres használata komoly segítséget jelent. Ehhez a tárgyi, személyi feltételeket biztosítani kell.

Az egyes szakmai területek tevékenységének eredményeit, jellemzőit alapos vizsgálat alá kell vetni, különösen a szervek szakmai határ tevékenységét, a komplex kezelésének, irányításának eredményessége szempontjából.

A felső szintű oktatás területén, a katasztrófavédelmi szakemberek képzését szükséges a gyakorlati, tapasztalati típusú oktatásra átállítani. Komoly alkalmassági kiválasztás bevezetését kell megvalósítani. A széles ismerettel rendelkező, jó integráló képességű, lényeglátó, kreatív szakemberek lesznek képesek komplex feladatok megoldására, akik jellemüket tekintve is képesek a jó kommunikációval, vezetési ismereteikkel, stílusukkal sikeresen irányítani, koordinálni a krízis helyzetek megoldását.

A katasztrófavédelemmel, honvédelemmel, polgári védelemmel kapcsolatos jogszabályok harmonizálását folyamatosan kell végezni. A fogalmak egységes használatát, tartalmi tisztázását ezen belül különösen is fontos megvalósítani.

Meg kell találni a rendszeren belül minden szervnek a számára és a rendszer számára is fontos helyét, feladatát, hogy az esetleges ellentétek ne rontsák az együttműködés hatékonyságát.

A katasztrófavédelem szerepe napjainkban felértékelődött. Sohasem volt olyan központi fogalom a biztonság, mint napjainkban. Sokat beszélünk róla, anélkül hogy pontosan megfogalmazódna bennünk, mi is az. Sokan nehezen is tudják megfogalmazni mit jelent számukra. Sőt, néhányan „csupán” érezni szeretik, szeretnék magát a biztonságot. Azon-

ban nem lehet különválasztani az egyén biztonságát a társadalmi, politikai, gazdasági, sőt katonai biztonságtól sem. A veszélyhelyzeteknek a kezelése széles körű ismereteket és a dinamikusan változó körülményekhez való hatékony alkalmazkodást követel vezetőtől és beosztotttól, hivatásostól és civiltől egyaránt. Az elmúlt két évtizedben – annak is második felében – a biztonsági területek filozófiáiban, a velük szemben támasztott elvárásokban, a leselkedő veszélyek természetében, megjelenésükben gyökeres változás következett be. Mindez a különböző szakmai szervezeteket – napi rutinjukat és együttműködési gyakorlatukat tekintve is – alapos felülvizsgálatokra és fejlesztésekre készíti.

Az *egyén* számára a biztonság az az állapot, amikor a szociális faktorok (társadalmi kapcsolatok, gazdasági jellemzők) az egyén irányában zavar nélkül fejtik ki hatásukat és kriminológiai közvetlen veszélyeztetettség nem áll fenn.

A biztonság a *társadalom belső viszonyaiban* kifejezi azt az állapotot, amikor az egyes társadalmi alrendszerek funkciók szerint, szabályozottan működnek és működésüket semmilyen immanens veszély nem zavarja.

A biztonság a *társadalom külső oldalán* jelenti azt az állapotot, amikor az adott társadalom működésére más állam, szervezet, illetőleg csoportosulás veszélyt nem jelent.

A biztonság *szervezeti* értelmezésben jelenti azt az állapotot, amikor a szervezet egyes elemei, azok kapcsolódása, illetőleg a struktúra egésze normalizált körülmények közt funkcionál.

A biztonság fogalma egyaránt értelmezhető az egyén az egyes ember, majd a különböző kisebb-nagyobb közösségeken át egészen az emberiség, a Föld egész élővilága szintjén. Az ókori társadalmak hatalmas méretű védelmi létesítményeket hoztak létre, erődített városokat építettek, vízellátó, óriási árvízvédelmi rendszereket hoztak létre. A túlélés szempontjából kiemelkedő fontosságú volt a létfontosságú javak és szolgáltatások, élelmiszer és az ivóvízkészletek védelme. A helyi közösség vezetői és polgárok önszerveződése mellett idővel megjelentek a hivatásos fegyveres és rendvédelmi szervek is.

NAPJAINK BIZTONSÁGA

Megállapíthatjuk, hogy a biztonság fogalma folyamatosan változik a civilizáció fejlődése eredményeként. E változás során egyrészt bővül, összetettebbé válik, másrészt magába foglalja a biztonság elérése érdekében szükséges teendőket is, így a védelmi feladatokat is. A biztonságot fenyegető támadások kivédésében, elhárításában hatékonyan bizonyult módszerekből, a tapasztalatok alapján megfogalmazható válságkezelési alapelvek alapján úgy tűnik, hogy a válságok kezelésének hatékony felfogása egyre inkább *katasztrófavédelmi megközelítésű kell, legyen*. Mára a bekövetkezett katasztrófák, vagy a fenyegető veszélyhelyzetek olyan kihívások elé állítják a szakembereket, amelyek gyökeresen különböznek a korábban megtapasztalt, kezelendő helyzetek jellegétől, nagyságrendjétől, komplexitásától. A természeti katasztrófák a világméretű klímaváltozás következtében okoznak komoly fejtörést a tudósoknak, a társadalmi, pénzügyi válságok, a terrorizmus, pedig egymást sokszor kiszámíthatatlanul „mutáló”, vagy felerősítő módon állítják kemény próba elé a válságkezeléssel foglalkozó szakembereket. A természeti és civilizációs katasztrófák egymásra hatásából fakadó krízisek bonyolult szakmai és morális kérdései, pedig nyomasztóan nehezeden mindnyájunkra.

A tervekben előírtak sematikus követésével ma már nehezen tudjuk kezelni korunk kihívásait. Egy bekövetkező esemény annyira összetett és sok területet érint, sőt hatásai is nehezen megjósolhatóak, hogy napjainkra a jó tervezés mentén a professzionális beavatkozók kreativitása, felkészültsége oldja, oldhatja meg kizárólag a problémákat. Szükség van egy széles látókörű és széles hatáskörű koordinációt ellátó szakmai szervezetre (katasztrófavédelem), aki szervezeti egységeit (tűzoltóság, polgári védelem, közbiztonság, egészségügy, logisztika szervei) és azok tevékenységét koordinálja, átfogva a biztonság teljes dimenzióját. Természetesen a szakterületeknek önállóan kell dolgozniuk, a szakterületi kompetencia határoknak is el kell, hogy különüljenek.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ÜRMÖSI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Katasztrófavédelem, katasztrófaveszély¹, biztonsági esemény esetén létfontosságú, hogy a katasztrófavédelem szakértői a feladatmegoldás sikeressége érdekében szakszerűen legyenek képesek irányítani, különös tekintettel a szakterületek határain végzett tevékenységekre.

A BIZTONSÁG DIMENZIÓI A KÖVETKEZŐK:

- *politikai (diplomáciai) elem;*
- *környezeti (ökológiai) elem;*
- *gazdasági elem;*
- *informatikai (pénzügyi, egészségügyi) elem;*
- *társadalmi (jogi, szociális) elem;*
- *katonai elem.*

Politikai biztonság: ország konszolidált, normál állapotban tudjon működni, ne csak a külső stabilitás valósuljon meg (külső konszolidáltság), belülről is tudja biztosítani a működést. Autoriter rendszerben is kell, demokráciában is. Külső stabilitást lehet, hogy egy befolyás fogja jelenteni. Belső: igazgatási, rendészeti és rendvédelmi rendszer kialakítása, ami a politikai rendszert szolgálja.²

Az egyes államok vezetésének cselekvőképességében, kiegyensúlyozott nemzetközi kapcsolatokban, integrációs képességükben és belső stabilitásuk fejlettségében határozzuk meg. A politikai szektor vizsgálatánál az államok belső természetükből adódóan nem egyformák, a biztonságot az állam intézményeinek működőképessége jelenti. Az egyes államok számára észlelhető legjelentősebb kihívás ebben a tekintetben pont a politikai intézményrendszer instabilitásából fakad. Ez pedig a nem működő, a bukott államok problémáját, mint a legjelentősebb globális biztonsági kihívást takarja a háttérben.

A kudarcot valott államok elsődleges ismérve, hogy valamiféle zavar folytán a politikai szektor működésképtelenné vált, ami az összes többi szektorban kihívásként jelentkezik. Jelen nemzetközi rendszerünkben, pontosan a kölcsönös függőségek következtében, ez nem kezelhető csupán helyi problémaként. A politikai intézmények instabilitása könnyedén *regionális problémává* nőhet, mivel a nem működő államok potenciálisan magukban hordozzák a politikai összeomlás veszélyét, amely könnyedén tovagyűrűzhet, tekintve, hogy a gyenge államiság problémája bizonyos földrajzi régiókban koncentrálódik.

A gyenge és bukott államok ezen túl *globális problémákat* is jelentenek. Olyan biztonsági helyzet alakulhat ki a területükön, amely globális következményekkel jár. Ennek csak egy példája Afganisztán, ahol az al-Kaida volt képes kiépíteni a központját. A nemzetközi terrorizmuson túl további biztonsági kihívások is származhatnak ezekről a területekről, így a rossz körülmények miatt elmenekülő emberek áradata megterhelheti az egész régiót, de távoli területeket is. Az elhanyagolt egészségügyi helyzet miatt kialakuló járványok határokat léphetnek át, illetve további fontos fenyegetések is megjelenhetnek ebben az összefüggésben.

A bukott, vagy gyengén teljesítő államok igazából nem egyszerűen eltűnnek a nemzetközi kapcsolatok porondjáról, hanem egy hatalmas vákuumot hoznak létre, amely magába szippantja az ország közvetlen környezetét is, így egy regionális válságot generálnak. Mivel a kormányzat elveszítette a képességét, hogy kormányzó szerepet töltsön be, „alternatív” hatóságok felemelkedésére nyílik lehetőség.

¹Katasztrófaveszély: olyan folyamat vagy állapot, amelynek következményeként okszerűen lehet számolni a katasztrófa bekövetkezésének valószínűségével, és amely ezáltal veszélyezteti az emberi egészséget, környezetet, az élet- és vagyonbiztonságot. (2011. évi CXXVIII. törvény) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

²http://5mp.eu/fajlok/jegyzet/biztonsagpolitika_1_12.pdf www.5mp.eu .pdf 2013.11.12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ÜRMÖSI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Ma az európai övezetben több ország tekintetében is átéljük, hogy az állami intézményrendszer nem működik megfelelően, ezért komoly belső feszültségek jellemeznek, főleg Közép-kelet és Kelet-Európát, és a mediterrán térség államait különösen. A bevándorlás, az etnikai konfliktusok, pedig egész Európa politikai életét terhelik.

Gazdasági biztonság: A gazdasági biztonság, mint fogalom önmagában egyébként is nehezen értelmezhető, s ez abból ered, hogy kapcsolódik az anyagi-egzisztenciális lét veszélyéhez, a fenyegetettséghez, de nem határozható meg mint ezeknek közvetlen ellenpólusa. A veszély megelőzi a fenyegetettséget, a biztonságra káros, vagy ártó események potenciális meglétére utal. A fenyegetettség már konkrét, az anyagi lét korlátozását, az arra gyakorolt nyomást jelenti, s ebből következik, hogy biztonság akkor van, ha a fenyegetettség minimális. A biztonság a veszély hiányát, vagy az e veszéllyel szembeni védelmet jelenti.³

Szoros kölcsönhatásban áll az államok szűkebb és tágabb környezetével. A gazdasági jellegű kihívások a társadalmak életét alapvetően befolyásolják, mivel létérdekeiket közvetlenül érintik. A legalapvetőbb igény az, hogy a társadalmat alkotó egyén emberi élethez méltó életkörülményei megteremtődjenek. A gazdasági szektorban már nehezebb egyértelműen meghatározni az állam szempontjából, hogy mi fenyegeti a biztonságát. Világos, hogy a nemzetközi gazdasági folyamatok során keletkezhetnek olyan zavarok, amelyek negatívan érinthetik az összes többi szektort. Vagyis a biztonságot az élet minden aspektusát átható nemzetközi gazdasági rendszer zavartalan működésének a fenntartása jelenti.

A gazdaság területén is alapvetően két irányú fenyegetéssel kell szembenézni. Az egyik a fejlődő világban, különösen a nem működő államokkal kapcsolatban jelentkezik, ahol a nem működő politikai intézményrendszer miatt a gazdasági rendszer is összeomlik. A másik a fejlett államok függősége a technológiától, energiától, alapanyagoktól. Ez a két irány jelentősen összefügg egymással, hiszen az energiahordozók, a nyersanyagok jelentős része a fejlődő világból és sokszor a gyenge, vagy nem működő államokból származik. Ugyan az összefüggésnek ez csak az egyik oldala és leszűkítő értelmezés csak erre kitérni, azonban a probléma összetettségének érzékeltetésére ez is elégséges.

Az energia biztonsága nem csak a fizikai túléléssel lehet összefüggésbe hozni, hanem a társadalom jólétének fenntartása, esetleg növelése kapcsán is felmerül. Az energiaforrásokhoz való hozzáférés a történelem során mindig is előkelő helyen szerepelt a háborút kiváltó indokok között, ezen felül az is bebizonyosodott 1973-ban, hogy az energiaforráshoz való hozzáférés korlátozása milyen hatékony fegyver lehet akár gyenge, vagy kicsi államok kezében is. A probléma tehát nem új keletű, azt azonban tisztán kell látni, hogy ebben a században minden bizonnyal ki fog éleződni a harc az erőforrásokért, tekintve, hogy a bolygónkon rendelkezésre álló készletek végesek, és még a legoptimistább jóslatokban is megjelenik a globális összeomlás lehetősége.

A gazdasági szektor biztonsága nem korlátozódik szigorúan az energiaellátás biztonságára, vitathatatlanul ide tartozik még az eladósodás, a segélyfüggőség, vagy az egyenlőtlen kereskedelmi viszonyok kérdésköre is. Az energiabiztonság azonban az a jelenség, amely mind rövid, mind hosszútávon a legélesebben megmutatja a globális egymásrautaltságot, vagyis, hogy politikai, katonai, vagy gazdasági szempontból erős államok sem érezhetik magukat biztonságban, hiszen kiszolgáltatottak a termelőknek, akik általában kicsi és gyenge intézményekkel rendelkező államok.

Milyen befolyással bír a *társadalmi* stabilitásra a biztonság: szorosan összefügg a biztonság politikai, gazdasági elemével. Meghatározóak a lakosság (állampolgárok) anyagi-szociális biztonsága, munkalehetőségei, egészségügyi és a szociális ellátás rendszere, az oktatás, művelődés lehetősége. Lényeges összetevői az emberi jogok, a jogbiztonság, esélyegyenlőség, közbiztonság. Egyre fontosabb tényező a menekültáradatból, migrációból adódó biztonsági problémák, a közbiztonság, a szervezett bűnözés, a kábítószer és illegális fegyverkereskedelem növekvő problémái. A társadalmi problémák biztonságpolitikai szintre emelése nem meglepő a 21. században. A világ konfliktusaiban áldozatul esett

³http://zskfink.uw.hu/nk/gazd_biztonsagpolitika.htm 2013.11.12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ÜRÖSI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

emberek 90%-a nem az államok közötti ellenségeskedésnek az eredménye. Az államokon kívüli „anarchia”, a nemzetközi rendszer átalakulásával párhuzamosan fokozatosan átkerül az államok világából az államokon belülré. A helyzet különösen kényes, és megoldást követel, mert a jelenlegi nemzetközi jogi szabályozás, és eleve a kiépült biztonsági felépítmény – élén az ENSZ-el és a NATO-val – nem mindig képes választ adni ezekre a kihívásokra.

Több szerző is arra hívja fel a figyelmet, hogy a *társadalmi biztonságot*⁴ leginkább az állami intézmények gyengesége fenyegeti. Ez a magyarázat érthető, hiszen, ha az állam intézményei, amelyek pont a konfliktusok moderálását segítenék, nem vagy elégtelenül működnek, akkor gyakorlatilag semmilyen erő sincs, ami megakadályozná a társadalmi konfliktus eszkalálódását. A belső társadalmi, etnikai és egyéb törésvonalak megerősödése, egy esetleges konfliktus kialakulása szintén globális következményekkel járhat. Egy esetleges polgárháború, etnikai üldöztetések, népiirtás mind olyan folyamatokat indíthatnak el, amelyek regionális, illetve sokszor globális következményekkel járhatnak. Az emberek biztonságának védelme alapvetően az állam feladata lenne, és a társadalmi problémák pusztító humanitárius következményeit elkerülendő, az 1990-es évek óta a humánbiztonság egyre fontosabb helyet követel magának a biztonságpolitikai napirenden. A humánbiztonság több dimenziót foglal magába. Az ember akkor van biztonságban, ha nem kényszerül arra, hogy egész életében a szegénységi küszöb alatt éljen, ha biztosított számára a megfelelő minőségű és mennyiségű táplálék, ha lehetősége van egészséges környezetben élni, ha lehetősége van igénybe venni az alapvető egészségügyi szolgáltatásokat, ha biztosított a személyes szabadsága, a helyi közösségének a szabadsága, amelyben él, és ha rendelkezik az őt elvileg megillető alapvető politikai szabadságjogokkal.

Az *informatikai biztonság*:⁵ a számítógépes rendszerek, a műholdas távközlési hálózatok a világ valamennyi országának, polgári életének szinte minden területén meghatározó jelentőséggel bírnak. Az informatikai rendszerek, hálózatok elleni támadások révén teljes káoszt lehet előidézni egy adott ország gazdasági, pénzügyi, politikai, katonai rendszerében.

A *katonai* tényező a biztonság kérdésében: alapvető funkciója a megfelelő katonai erő kiépítésével és fenntartásával visszatartó erőt jelenítsen meg és nyújtson védelmet a külső fegyveres támadások ellen. A katonai természetű veszélyek a fegyveres erők létéből eredmények, és legáltalánosabban a külső ellenség agressziós szándékában nyilvánul meg. Belső katonai jellegű kockázat – az adott ország fegyveres erőinek hiányos és elégtelen minőségi, mennyiségi állapota és a polgári ellenőrzés politikai felügyeletének hiánya. A katonai szektor valójában megegyezik azzal, amit eddig az elméletben tévesen biztonságpolitikának hívtak, és kizárólagos biztonsági dimenzióknak tekintettek. A katonai szektorban megjelennek a korábban ismert elemek, vagyis hogy itt az állam legfőbb célja a területének és lakosságának a védelme. Ebben a szektorban a fenyegetést eddig csak a status quo-val elégedetlen államok jelentették, de mára ez átalakult. Bizonyos új típusú kihívásokra az államok katonai eszközökkel válaszolnak, katonai felkészüléssel védekeznek ellenük.

Alapvető változás, hogy a háborúk képe átalakult. Az 1990-es évek óta egyértelmű, hogy a katonai szektorban jelentkező kihívások aszimmetrikusak (tehát különböző méretű, erejű, szintű szereplők vesznek benne részt. Pl.: az Egyesült Államok harcol bizonyos terrorista csoportokkal).

Ennek első jellemzője a „*hálózati hadviselés*”. Az egész világon összefüggő társadalmi, gazdasági és politikai hálózatok vannak, s ezek tevékenységüket általában globálisan fejtik ki. Sokszor a katonai elemet magukban hordozó új

⁴ a társadalmi biztonság: az emberi lét különböző kockázatainak társadalmi kezelése egy meghatározott intézmény, a társadalombiztosítás révén. A társadalombiztosítás az emberek biztonság iránti igényére adott egyik még nem teljes válasz. Járulékfizetéshez kötött biztosítottakra korlátozza. A társadalmi biztonság fogalma és intézménye kiszélesíti a társadalombiztosítás kereteit. Szélesen értelmezi az emberek biztonság utáni vágyát. Ezért bizonyos értelemben megegyezik a szociálpolitikával
l. https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEAQFJAC&url=http%3A%2F%2Fszoc.tarstud.hu%2Fupl%2F%2F%2F3%20bori%20gy%20szocpol%20alapotfoglalmi.doc&ei=2q2BU5SJOcrLtQahpYGGqBA&usq=AFQjCNGKD-r30i5fflYd_P8lKwGdKm3Cq 2013.11.12.

⁵Az *informatikai biztonság* az *informatikai rendszer* olyan – az érintett számára kielégítő mértékű – állapota, amelyben annak védelme az *informatikai rendszerben* kezelt adatok bizalmassága, sértetlensége és rendelkezésre állása, valamint a rendszer elemeinek sértetlensége és rendelkezésre állása szempontjából zárt, teljes körű, folytonos és a *kockázatokkal* arányos.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Informatikai_biztons%C3%A1g 2013.11.12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ÜRMÖSI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

típusú biztonsági kihívások ilyen jellemzővel rendelkeznek. Éppen emiatt a konfliktusoknak jóval az ország határain túlmutató hatásai vannak, ami miatt nagyon nehéz felvenni ellene a harcot. Ezek a hálózatok, amennyiben erőszakos, vallási fundamentalista, vagy egyéb, a status quo-t erőszakkal megváltoztató célokat tűznek ki, jelentős biztonsági fenyegetéssé válhatnak.

A háború átalakulásának másik fontos típusa a „*távolsági hadviselés*,” amely egy kockázatáthárító megoldás. Ahogyan az 2001-ben is történt, az Egyesült Államokba biztonsági kihívás érkezett a tőle rendkívül távol eső afganisztáni területről, ezért a saját érdekeit követve beavatkozott. Ez azért volt szükséges, mert azon a távoli helyen olyan biztonsági helyzet alakult ki, amely kiindulópontjává vált egy, az Egyesült Államok területén bekövetkező terrorcselekménynek. A távolsági hadviselés lényege, hogy kis áldozatokkal járó háborút vívjanak meg a fejlett országok, a saját területüktől távol, a fenyegetések forrását elfojtva.

A háborúk, vagy a hadviselés harmadik típusát az ún. neo-modern háborúk jelentik. Ez továbbra is az államok közötti konfrontációt jelenti, tehát olyan biztonsági stratégiát, amely továbbra is a hagyományos államok közötti katonai összecsapásokra épít.

A 2001. szeptemberi terrorista merényletek, és a közvetlen reakcióként következő afganisztáni háború arra hívták fel a figyelmet, hogy a 21. század a területhez kevésbé köthető fenyegetésekről és az arra adott válaszokról fog szólni.

A lehető legrosszabb eshetőség szerint a legfenyegetőbb probléma a 21. században a terrorizmusnak és a tömegpusztító fegyverek proliferációjának az összekapcsolódása. Az aszimmetria ott jelenik meg, hogy gyenge és bukott államokat „telephelyként” használó terrorista csoportok tömegpusztító fegyverekhez juthatnak, amelyek alapvetően azzal a céllal készültek, hogy államok használják fel őket állami célok érdekében. Valós veszélyként a biológiai, kémiai és radiológiai fegyverek jöhetnek számításba ebben a kontextusban, mivel egyértelmű, hogy egy terrorista csoport nem fog használható nukleáris technológia birtokába jutni.

Nehezen kategorizálható, de szintén új formában jelenik meg a nemzetközi szervezett bűnözőcsoportok által keltett fenyegetés. A különböző maffiacsoportok önmagukban is fenyegethetik egy-egy állam biztonságát, de mivel alapvetően gazdasági motiváció vezérli cselekedeteiket, valójában a kriminológia és nem a biztonságpolitika témakörébe tartoznak. Azonban egyre inkább megfigyelhető az a trend, hogy a terrorista csoportok együttműködést kezdeményeznek különböző területeken a bűnözői csoportokkal, egy, hogy annak infrastruktúráját használják, kettő, hogy saját tevékenységüket finanszírozzák. Az együttműködésnek tehát valójában egyszerű technikai okai vannak, vagyis hiába térnek el a célok a két csoport esetében, az alkalmazott módszerek, amellyel azt elérni igyekeznek, egyre inkább megegyeznek.

Miként befolyásolja a biztonságot a *környezetvédelem*: a legerősebb, legszigorúbban őrzött határok sem állhatják útját a környezeti katasztrófák hatásainak. Bármely olyan esemény, ami maga után vonja a környezet szennyezését, nem tekinthető az egyes országok belügyének. A természeti, ipari katasztrófák a környezetet nem kímélő technológiák alkalmazása olyan kockázatokat és kihívásokat jelentenek, amelyek a Föld minden lakóját fenyegetik, ezért egyre nagyobb szükség van a nemzetközi együttműködés fejlesztésére, a nemzetközi összefogásra. A tradicionális biztonságfelfogásban mind a környezeti szektor, mind a víz „soft” problémaként kezelt kérdések. Ennek ellenére még a realista gondolkodók is elismerik, hogy mindezek vagy eszközei, vagy forrásai lehetnek fegyveres konfliktusoknak, amelyet már ők is biztonságot fenyegető tényezőnek ismernek el. A környezeti szektorban minden olyan emberi tevékenységet figyelembe kell venni, amely valamilyen módon és mértékben hatással van a természeti környezetre. A bolygónk alapvetően túlnépesedett, ez vitán felül áll, azt azonban nem tudjuk, hogy az emberi tevékenység, a természeti környezet kizsákmányolása mikor éri el azt a pontot, amikor már nincs visszaút. A környezettudatos fejlődés ma már a politikai napirend része, ennek ellenére megjósolhatóan olyan konfliktusok indulnak ki a jövőben ebből a szektorból, amelyek minden másra is hatással lesznek, ilyenek például az ivóvíz források megszerzéséért kítő háborúk.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

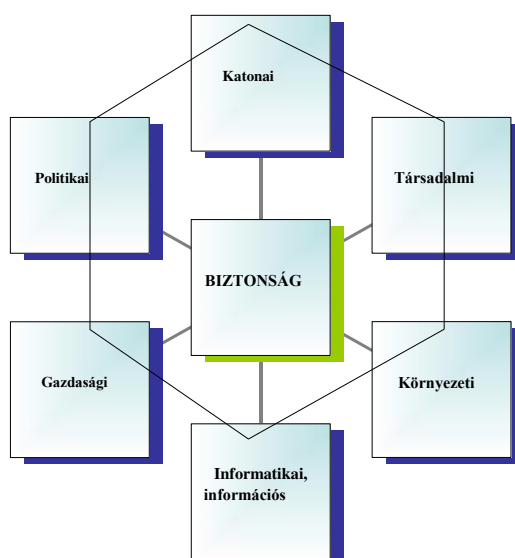
ÜRMÖSI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A környezeti szektorban észlelhető kihívások természetüktől fogva államok felett, globálisan jelentkeznek. A globális klíma megváltozása pontosan egy olyan terület, amely azt mutatja, hogy a környezeti szektorban jelentkező problémák megoldása, de akár csak az enyhítése minden állam, minden ember közös cselekedetét igénylik.

A klímaváltozás a fizikai környezet átalakulása miatt számos társadalmi és politikai mellékhatással jár: az ivóvízhiány minden bizonnyal államok közötti és államokon belüli konfliktusok forrása lesz; a mezőgazdasági termelékenység romlása érthetően a társadalmi feszültségek növekedésének a kiváltója; a megváltozott éghajlat egyben azt is jelenti, hogy a trópusi betegségek egyre északabbra is megjelennek; az időjárási viszonyok extrém ingadozása pedig értelemszerűen a humánbiztonságot is fenyegeti. A klímaváltozás potenciálisan felerősíti az állam kudarcának hatását, vagy éppen hogy hozzájárul az állam bukásához. Természetesen ebből a szempontból legveszélyeztetettebbek a szegény, elmaradott államok. A klímaváltozás egyéb kockázati tényezőkkel kölcsönhatásban (mint például etnikai, vallási feszültségek) könnyen véres fegyveres konfliktusokhoz vezet. A természeti, humanitárius katasztrófák kezelése is nemzetközi összefogást igényel, mert az előrejelzések szerint a természeti katasztrófák áldozatainak száma a következő évtizedekben hatványozottan nőni fog, közel hatszorosa lesz a fegyveres konfliktusok áldozatainak.

A környezeti szektorban legélesebben feltehetően az ivóvízzel, az ahhoz való hozzáféréssel kapcsolatban alakulnak ki a legélesebb konfliktusok a 21. században. Az emberi fogyasztásra alkalmas víz egyértelműen a stratégiai nyersanyagok sorába emelkedett. A világ növekvő népessége és a modernizálódó, globalizálódó társadalmak és fogyasztási szokások következtében a vízgazdálkodás is átalakult a vízigény növekedése miatt. A víz alapvetően megújuló energiaforrásnak számít, de a víz mennyisége az éghajlatváltozás miatt folyamatosan csökken. A vízkészletek eloszlása pedig egyenlőtlen: ma a statisztikák tanúsága szerint a Föld lakosságának közel kétharmada nem jut megfelelő minőségű vagy mennyiségű vízhez. Érdekes kérdés, hogy miért pont a víz lesz a 21. században az egyik legfontosabb környezeti probléma. A válasz viszonylag egyszerű: a víz a létfenntartás eszköze és nincs alternatívája, a korlátozott források miatt pedig hiába megújuló erőforrásról van szó, az államok közötti viszonyokban nulla összegű politikai játszmaként jelenik meg. A fenyegetést fokozza, hogy nincs egységes nemzetközi szabályozás a kérdésben, illetve nem alakult ki intézményesült nemzetközi együttműködés a vízgazdálkodást tekintve.⁶

1. ábra Készítette Ürmösi Károly

⁶http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=1 2013.11.12.

ÖSSZEGRÉS

A biztonság fogalmának dimenzióit értelmezve megállapítható, hogy a biztonság fogalma tartalmilag jelentősen kibővült az utóbbi évtizedekben és komplexitása miatt nehezen írható le rövid fogalomként.

A biztonság, különböző alrendszerei *olyan komplex rendszert alkotnak* (nemzetközi, nemzeti és szervezeti szinten is), amelyben az egymásra hatásuk egyre közvetlenebb és erőteljesebb.

Napjainkra egy helyi katasztrófa, krízis kezelése is törvényszerűen komplex és bizonyos értelemben globális természetűvé vált. Ezért a mai modern katasztrófavédelmi rendszer összetett, rugalmas kell, hogy legyen. A szervezeti egységek partneri kapcsolata, értékük, együttműködésük, szervezeti szinten és a gyakorlati működésben is egyenértékűnek kell lenniük, természetesen a szakterületi határok megtartása mellett. A koordinációnak össze is kell tartania a különböző szakterületeket. (Érdekes kérdés a mentőszolgálat integrálása a katasztrófavédelmi rendszerbe.)

A biztonság fogalmak mindegyike alapelvárásként fogalmazza meg a rendszer és az *alrendszerek sérülés elleni védelmét*, illetve sérülésmentes állapotát. A biztonságos rendszer, ép rendszer. Fogalmilag itt többlet tartalomról is beszélhetünk, hiszen az „ép” fogalma az nem egyszerűen a sérülésmentességet jelenti, hanem – ahogy a hétköznapi szóhasználatban is gyakran párban használjuk az egészséges fogalommal – az egészségeset, tehát jól működőt, fejlődőt, perspektívikusát is egyben. A védelmi tevékenység szervezésénél is lényeges szempont, hogy a biztonság megteremtése foglalja magában a fejlődés lehetőségét, és ne csak valamilyen szintű korlátozás legyen a sértetlenség fönntartása érdekében.

A biztonság alrendszerével kapcsolatban meg kell fogalmazni azt a sajátosságot is, hogy a rendszer és az alrendszerek nem öncélúak, hanem velük szemben fontos *társadalmi, nemzetközi együttműködési elvárások* fogalmazódnak meg, amelyek egyben a folyamatos működés kulcsfontosságú feltételeinek tartalmi dimenzióit is jelentik.

Új kihívásokra új válaszokat kell adni. A biztonság fogalmi tárgyalásánál kevés szó esik arról, hogy biztonságról nem beszélhetünk a BIZALOM, KÖTÖDÉS, BÁTORSÁG, TÖRÖDÉS összefüggő fogalmai nélkül. Mindenki érzi, hogy a biztonság fogalma erősen szubjektív színezetű. Ezt általában a negatívumok között szokás felemlíteni, vagy a vizsgálat tényyszerű megállapításai között, de ott is a tudományos feldolgozást nehezítő tényként. Azonban ebben a tényben sok lehetőség és erő nyugszik, ha más szemmel, más oldalról közelítünk a szubjektivitáshoz. Szorosan kapcsolódik e megközelítéshez a létbiztonság fogalma, ami nem egyenlő az élet biztonságával. Az ember biztonság érzete nem áll szemben az objektivitással, ahogy a biztonság fogalma sem értelmezhető az ember léte nélkül, ami pedig elsősorban értelmével, szellemével jellemezhető. Így a lét biztonsága elsősorban és inkább van összefüggésben az emberségünk megőrzésével, mint önmagában fennmaradásunkkal.

Kulcsszavak: biztonság, katasztrófavédelem, társadalmi biztonság, gazdasági stabilitás, környezetvédelem

Keywords: security, disaster management, social security, economical stability, environment protection

FELHASZNÁLT IRODALOM

- http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=1
Johhn F. Kavanaugh: Krisztus követése a fogyasztói társadalomban (2003) ISBN:963-210-076-x
- Luther Márton Négy Hitvallása (Budapest 1996) ISBN:963702039x
- (2011.éviCXXVIII. törvény) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- saját jegyzetek anyagai (ZMNE 2010)

AZ EU ÉS AFRIKA KAPCSOLATRENDSZERÉNEK FORMÁLÓDÁSA AZ AFRIKAI UNIÓ LÉTREJÖTTÉVEL

SHAPING OF THE EU-AFRICA RELATIONS BY ESTABLISHMENT OF THE AFRICAN UNION

Az európai integráció már közel fél évszázados múltra tekintett vissza, amikor a szomszédos földrész vezető államfői a korábbi kezdeményezések talaján az afrikai béke és fejlődés jegyében egy új regionális pánafrikai szervezetet hívtak életre Afrikai Unió (AU) néven. A 2002-ben létrejött és egy kivétellel valamennyi afrikai államot tömörítő nemzetközi szervezet célkitűzése egy egységes afrikai kontinens a tagállamok közötti politikai és gazdasági integrációja mentén. Ennek jegyében az európai integrációs folyamat egyrészt modellként szolgál, másrészt az Európai Unió (EU) a kezdetektől az egyik legjelentősebb partnere, és támogatója a fiatal szervezetnek. Ily módon az elmúlt tíz évben az Uniók közötti kapcsolatrendszer kiépítése és intézményesülése, ha nem is zökkenőmentesen, de mindenképpen meghatározóan jelent meg a szervezetek és tagállamaik külkapcsolataiban. A jövőben pedig a két fél saját és közös érdekei, legyenek azok gazdasági vagy politikai (biztonságpolitikai) színezetűek, egyértelműen a politikai dialógus elmélyítése és a kapcsolatok intenzitásának fokozása irányába hatnak.

Having a half century of history of the European integration, the heads of states of the neighboring continent created a new pan-African regional organization on the ground of the earlier initiatives and in the spirit of African peace and development, which has been called the African Union (AU). The main objective of the international organization of all African states (except Morocco) is to create an integrated Africa based on political and economical integration among the Member States. Accordingly to this, the European integration process serves as a model, and the European Union (EU) has been the most important partner and supporter of the AU since the beginning. Thus, over the past decade building and institutionalization of the relations between the Unions turned up significantly in the external relations of the Member States and the organizations. In the future, own and common interests of both parties - being economic and political (security) issues - are expected to point towards further deepening and broadening of the relationship and the political dialogue.

BEVEZETÉS

Az európai államok és az afrikai és tengerentúli területek kapcsolatait az évszázadokat felölelő, egyoldalúnak nevezhető kapcsolatok, a gyarmatrendszer, majd egyfajta gyámsági rendszer jellemezte a 20. század közepéig. Ekkor, ahogy az afrikai államok sorra elnyerték függetlenségüket, ugyan többnyire Európa által megrajzolt határvonalakon belül, és erős koloniális örökség mellett, de megkezdték saját politikai gazdasági rendszereik kiépítését. Ezzel párhuzamosan pedig az új független államok felismerték az egymással való együttműködés szükségességét is, *Afrikai Egységsszervezet (AESZ)*¹ elnevezés alatt létrehozva saját regionális szervezetüket, azzal a céllal, hogy őrkdjön a tagok szuverenitása és területi integritásuk védelme felett, valamint elősegítse és gyorsítsa a gyarmatosítás maradványainak felszámolását, és az apartheid-rendszer eltörlését. A szervezet sikertelenségét okozó politikai egység hiánya és az alapokat aláásó gazdasági erőtlenség mellett nem lehet megfeledezni a gyarmati örökséget jelentő viszonyokat tovább rontó diktatórikus rezszi-

¹ Organization for African Unity.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. ZSIFKÓ Mariann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

mek önpusztító és fegyveres konfliktusokkal, háborúkkal fenyegető, abba torkolló magatartásáról. Mindezek a szervezet részéről, különösen a '90-es években kitört vagy súlyosbodó válságok (Szudán, Burundi, Ruanda, Szomália, Kongó stb.) kezelésére való alkalmatlanság okán gyakorolt önkritika formájában a szervezet teljes megújítását, és az afrikai kontinens integrációs folyamatainak új alapokra helyezését kívánták egy teljesen új szervezet, az Afrikai Unió létrehozása formájában.²

Mindeközben az EU (és jogelődje) külkapcsolati rendszerén, releváns uniós politikáin és azok eszközein keresztül létesít kapcsolatot az afrikai államokkal és regionális szervezeteikkel. Ezek egyik legfontosabbika maga a közös kül- és biztonságpolitika, amely egymagában is hatalmas struktúrával rendelkezik, és az afrikai államok mindegyikét, valamint szervezeteiket is megcélozza. Másrészről, lévén az afrikai államok többsége a fejlődő, és egyúttal fejlesztendő országok kategóriájaként jelentkezik Európa – és a nemzetközi közösség – számára, a közösségi fejlesztési politika jelentőségét szükséges hangsúlyozni. Ezen belül az EU a 2000-ben létrehozott Cotonou-i Megállapodás keretében a karibi és csendes-óceáni államok mellett nagyszámú afrikai állammal (gyűjtőnéven AKCS-államok) kötött fejlesztési együttműködési megállapodást két évtized távlatára, ezzel is hozzájárulva az ENSZ által meghirdetett Millenniumi Fejlesztési Célok (MFC)³ megvalósulásához. Az észak-afrikai államok vonatkozásában a fenti mellett az európai szomszédságpolitika keretében a mediterrán országokkal létrehozott partnerségi kapcsolat – „Unió a mediterrán térségért” – meghatározó.

Az AU megjelenésével természetesen az EU és az afrikai országok fenti viszonyai és kapcsolatai nem értékelték át automatikusan, azonban a kontinentális szervezet megjelenése az EU viszonyrendszerét kitágította. Az EU egyes afrikai államokkal és létező regionális szervezetekkel működő kapcsolatai egy új dimenzióval bővültek, mint egy ernyőt alkotva a két kontinens fölött, összesen mintegy 80 tagországot képviselve.

A két Unió közötti kapcsolatok pedig az afrikai kontinensnek európai szemszögből történő felértékelődésével és az AU fejlődésével a párhuzamosan a kezdetektől egyre erősödtek, és a két szervezet együttműködésével egy európai Afrika-stratégiától eljutottak egy közös EU-Afrika stratégiáig.

AZ ELŐZMÉNYEK, A KAIRÓI CSÚCSTALÁLKOZÓ

Az Európai Unió és Afrika közötti *első történelmi csúcstalálkozóra Kairóban* került sor 2000 áprilisában, amelyen elindítottak egy EU és Afrika közötti *strukturáltabb politikai párbeszédet*, többek között a vezető hivatalnokok és a miniszterek rendszeres találkozási révén.

Az Európai Unió és Afrika közötti addigi hagyományos kapcsolatok *két regionális csoport*, az AKCS-országokhoz tartozó afrikai államok, és a Földközi-tenger partján elhelyezkedő afrikai országok részvételével, elkülönülten folytak. Az új évezred elején azonban az Európai Unió új párbeszédet kezdeményezett Afrikával, hogy a meglévő intézkedések megerősítését célzó, átfogó *partnerséget* alakítson ki a kontinens egészével. Meg kell jegyezni, a kontinentális kapcsolatok mellett, azokat kiegészítve és erősítve az EU több esetben régiós, vagy egyes államokat érintő partnerségeket is létrehozott eltérő vagy speciális érdekek mentén.⁴

Ennek részeként megalkottak egy *Cselekvési Tervet*, amely *hat átfogó területre* helyezi a hangsúlyt, többek között gazdasági, kereskedelmi fejlesztés, a biztonsági helyzet, és a szegénység felszámolására irányuló fejlesztés, a jó kormányzás és demokratikus elvek tisztelete körében.⁵ Ezekben belül nyolc szűkebb cselekvési területet határoztak meg, mint a konfliktusok megelőzése és rendezése; regionális együttműködés és integráció; környezetvédelem; fertőző be-

² Besenyő János: Az Afrikai Készenléti Erők, Honvédségi Szemle, 64. évfolyam, 1. szám, 2010. január, 7-10. o.

³ Az ENSZ 2000. évi millenniumi csúcstalálkozóján írták alá a résztvevők a globális fejlesztés 2015. évig szóló programját nyolc fő témakör köré csoportosítva, elsődlegesen a szegénység csökkentésének céljával. Forrás: www.un.org/millenniumgoals

⁴ Lásd a Dél-afrikai Köztársasággal, a Zöld-foki Köztársasággal, vagy az Észak-Afrikával létrehozott újabb keletű partnerséget.

⁵ Forrás: http://www.iss.co.za/af/regorg/unity_to_union/pdfs/au/afreurplan00.pdf (letöltés: 2013. május 5.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. ZSIFKÓ Mariann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tegségek elleni küzdelem; élelmezésbiztonság; az emberi jogok és a demokrácia; az ellopott vagy illegálisan exportált kulturális javak visszaszolgáltatása; és Afrika külső adósságának kezelése.⁶

A két fél – az EU és a közben átalakult afrikai regionális intézményrendszert 2002-től képviselő Afrikai Unió – különböző szinteken rendszeres találkozókat tart a cselekvési terv végrehajtásának nyomon követése érdekében. Ennek három fő színtere: az állam-, illetve kormányfők csúcstalálkozói, a csúcstalálkozók közötti időszakban tartott miniszteri találkozók, valamint a két régiót képviselő szakértői csoportok találkozói.

Az Európai Unió és Afrika közötti párbeszédéről 2003 júliusában közzétett bizottsági közlemény a felek közti párbeszéd újraindítását, és az intézményi kapcsolatok szorosabbra fűzését javasolta az afrikai kontinens politikai természetű, illetve fejlesztéssel kapcsolatos problémáinak megoldása érdekében. Az AU Maputói csúcstalálkozásán felmerült igényre reagálva az Európai Unió Tanácsa 2003 decemberében határozott az *afrikai békefenntartási mechanizmusnak*⁷ az Európai Fejlesztési Alap (EFA) finanszírozásával történő létrehozásáról, amely az Afrikai Unió, az afrikai regionális szervezetek és a nemzetközi közösség (EU, az ENSZ stb.) együttműködését feltételezi.⁸

A folyamat előrehaladtával az EU kötelezettséget vállalt arra, hogy 2010-ig évente 20 milliárd euróval növelje a hivatalos *fejlesztési támogatás* összegét, amelynek felét Afrikának kellett juttatni. Az Európai Unió világszinten *Afrika legnagyobb adományozójának* számít, mégis szükség volt a közösségi finanszírozás jelentős emelésére. 2005 júniusában az Unió vállalta, hogy a Közösség egészében a hivatalos támogatás arányát 2010-ig a bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 0,56%-ára, 2015-ig pedig 0,7%-ára emeli. A tízedik Európai Fejlesztési Alap (EFA)⁹ keretéből Afrika szubszaharai része számára mintegy évi 4 milliárd euró állt rendelkezésre.

Az AU-EU közös bizottsági ülésén 2005 októberében a Bizottság (EU) elfogadta az *EU Afrikával kapcsolatos stratégiájáról*¹⁰ szóló közleményt, amelyet az Európai Tanács 2005 decemberében hagyott jóvá. A stratégia a *belső uniós politikai koherencia* megerősödését, a Bizottság és a tagállamok Afrikával kapcsolatos politikáinak összehangolását, és a Millenniumi Fejlesztési Célok¹¹ elérésére tett (afrikai) erőfeszítések *együttes cselekvési keretben* történő támogatását határozta meg.

AZ EURÓPAI UNIÓ AFRIKA-STRATÉGIÁJÁNAK SAROKPONTJAI

- Az EU növeli *támogatásait* a millenniumi fejlesztési célok megvalósításának előfeltételeként azonosított területeken: a *béke*, a *biztonság* és a *felelősségteljes kormányzás* terén, amelyek alapfeltételei a gazdasági növekedésnek, valamint a társadalmi és a környezeti kohézióknak megteremtésének.
- Kiemelten támogatja az afrikai *béke és a biztonság előmozdítását* a tevékenységek széles skáláján keresztül, az *afrikai békeműveletektől a konfliktus megelőzést* célzó átfogó megközelítésig. További célok között szerepel

⁶ A Világbank 1996-ban életre hívott, a súlyosan eladósodott szegény országokra (Heavily Indebted Poor Countries, HIPC) irányuló kezdeményezése különösen nagymértékben érinti az afrikai országokat: a programban szereplő 39 ország közül 36 a szub-szaharai térségből kerül ki. Forrás:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTDEBTDEPT/0,contentMDK:20260411~menuPK:4876220~pagePK:64166689~piPK:64166646~theSitePK:469043,00.html> (letöltés: 2013. január 13.)

⁷ EU-Afrika béke és biztonsági partnerség keretében az afrikai béke és biztonság támogatására hozták létre 2004-ben az afrikai vezetők 2003-as maputói kérése szerint. Három fő területe a kapacitásbővítés, a békétámogató műveletek és a korai reagáló mechanizmus fejlesztése. Forrás: http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/peace/index_en.htm (letöltés: 2013. május 4.)

⁸ Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 5-15. oldal

⁹ European Development Fund, EDF. Az EFA a Közösség első számú, együttműködést támogató eszköze az AKCS-államok, valamint a tengerentúli országok és területek (TOT) fejlesztésére. Létrehozásáról az 1957-es Római Szerződés rendelkezett, eredetileg annak érdekében, hogy a Közösség az akkor még kolonizált, illetve bizonyos tagállamokhoz történelmi szálakkal kötődő afrikai országok számára műszaki és pénzügyi segítséget nyújtson.

¹⁰ Az *EU Afrika-stratégiája: európai-afrikai egyezmény Afrika fejlődésének gyorsításáért* című EU bizottsági közleménye. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0489:HU:NOT>

¹¹ Forrás: http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12533_hu.htm (letöltés: 2013. május 11.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. ZSIFKÓ Mariann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- az együttműködés a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek terjedése elleni küzdelemben, a leszerelés és lefegyverzés, valamint a veteránok reintegrációjára vonatkozó regionális és nemzeti stratégiák támogatása.
- A felelősségteljes (jó) kormányzás megteremtése, valamint az emberi jogok és demokratikus értékek védelmében az EU hozzájárul a központi intézmények felállításához.
 - A szegénység hatékony csökkentése terén az Unió a makrogazdasági stabilitás támogatásával és az integrált regionális piacok létrehozásának elősegítésével ösztönzi a gyors és diverzifikált gazdasági növekedést Afrikában.
 - A kontinens nagy részére jellemző mélyszegénység¹² felszámolása a legsérülékenyebb rétegek szociális védelmét is magában foglalja, az EU ennek jegyében támogatja az oktatást, a vízhez és megfelelő higiéniai körülményekhez, az alapvető egészségügyi szolgáltatásokhoz és az energiához való hozzájutást.
 - A bevándorlási és menekültügyi politika részeként az EU különös figyelmet fordít a foglalkoztatáspolitikának, és a kulturális sokszínűség támogatásának.
 - A biodiverzitás megőrzésére, az éghajlatváltozás negatív hatásainak csökkentése az afrikai kontinens egyedülálló és sajátos természeti környezetét, mint önmagában megtestesülő értéket célozza megőrizni.

Ezt követően 2005. decemberében az ötödik, bamakói EU-Afrika miniszteri találkozón a résztvevők elérkezettnek látták az időt a partnerségi kapcsolatok magasabb szintre emelésének: célul tűzték ki egy közös EU-Afrika stratégia megalkotását, amely meghaladja az egyoldalú fejlesztési politikákat a kapcsolatok előterébe helyező megközelítést, és a kölcsönösségen alapuló, valódi partnerségi kapcsolatok irányába mutat.

A felek fentiekre irányuló szándékát az Európai Tanács 2006. decemberi ülésén, az AU pedig 2007. januári csúcstalálkozóján erősítette meg. Ezt követően májusban az EU és Afrika közötti nyolcadik miniszteri trojka (Brüsszel) jóváhagyta a közös stratégia nagy irányvonalait, majd a véglegesített stratégiát a 2007. decemberi lisszaboni második EU-Afrika csúcstalálkozón fogadták el résztvevők.

A LISSZABONI CSÚCS ÉS AZ EU-AFRIKA KÖZÖS STRATÉGIA

Két évvel az Európai Unió Afrika-stratégiájának (2005) elfogadása után, annak mérlegét megvonva a felek Lisszabonban a kapcsolatrendszer továbbfejlesztéséről döntöttek, és újraértelmezvén partnerséget, az Afrika-stratégiát az EU és Afrika közötti *stratégiai partnerségi kapcsolat* szintjére emelték.¹³

Az 53 afrikai ország és 27 EU-tagállam állam- és kormányfője aláírta az EU és Afrika, értékekről, közös érdekekről és stratégiai célkitűzésekről szóló *Lisszaboni Nyilatkozatát*, továbbá elfogadtak egy közös stratégiát és 2008-2011 évekre szóló első cselekvési tervet. Ezek négy fő politikai célkitűzése: a *partnerség megerősítése* a felek egyenlősége mentén; a béke és biztonság, a jó kormányzás és az emberi jogok, a kereskedelmi, regionális és kontinentális integráció és fejlesztési kérdés további előmozdítása Afrikában; a globális kihívásokra adott közös válasz; és az emberközpontú partnerség előmozdítása.

A stratégiához mellékelt, az első három évre vonatkozó *cselekvési tervben* (2008–2010) öt közös kezdeményezés született kiemelten fontos területeken:

- *Energiaügyi partnerség*, amely célja az addigi párbeszéd megerősítése (meglévő eszközök felhasználásával azok kiegészítése) főként az energiaforrásokhoz való hozzáférés, és az energiabiztonság témájában. Ehhez

¹² A Nemzetközi Valutaalapnak az országok egy főre jutó éves GDP összehasonlítása 2009-2010-2011 években mutatja, hogy a legszegényebb országok előfordulása az afrikai kontinensen kiugró. Forrás: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2011&sort=country&ds=%2C&br=1&c=512%2C941%2C914%2C446%2C612%2C666%2C6> (letöltés: 2013. május 20.)

¹³ Forrás: <http://europafica.files.wordpress.com/2006/10/afrika-eu-strategic-partnership.pdf> (letöltés: 2013. április 19.)

kapcsolódik az energiaszektorba történő beruházások növelése és fejlesztések irányítása – különös tekintettel az olajból és gázból származó bevételek felhasználására –, többek között az éghajlatváltozásra való megfelelő reagálás részeként.

- *A partnerség az éghajlatváltozás területén* a katasztrófák kockázatának csökkentése, az erdőirtás megfékezése, a fejlődő országok globális szénpiacon való részvételének támogatása, a környezetbarát technológiák támogatása, és az éghajlatváltozás környezeti hatásainak hatékonyabb nyomon követése terén kívánja megerősíteni az EU és az AU közötti együttműködést.
- *A migráció, a mobilitás és a foglalkoztatás területén* működő partnerség keretében létrehozták az afrikai alapú migrációs megfigyelőállomások hálózatát kontinensen belüli és kontinensek közötti (Afrika-Európa) migrációra vonatkozó információk gyűjtése, elemzése céljából. A *mobilitás* kapcsán a partnerség törekszik arra, hogy erősítse a migrációval kapcsolatos afrikai információs és igazgatási kapacitásokat. Feladata, hogy *jobb afrikai munkahelyek* megteremtésével az afrikaiak számára valódi alternatívát biztosítson az Európába történő kivándorlás helyett.
- *Partnerség a demokratikus kormányzás területén* előmozdítja a közös érdekű kormányzási kérdésekről folytatott párbeszédet egy olyan fórum létrehozásával, amely a nemzeti kormányzati szervek mellett a regionális és helyi szervezeteket, valamint a nem állami szereplőket is összesíti.
- *Politikai és intézményi struktúra vonatkozásában* szükséges az EU és az AU intézményei közötti párbeszéd megerősítése, különösen az Európai Parlament és a Pán afrikai Parlament, illetve az Európai Bizottság és az AU Bizottsága között.

A beazonosított *stratégiai prioritások nyolc partnerségben* testesülnek meg, amelyek fejlődését a következő, 2010-es csúcstalálkozón értékelték. Ezek a partnerségek a következő területeket fedték le: béke és biztonság, demokratikus kormányzás és emberi jogok, kereskedelem és regionális integráció, a millenniumi fejlesztési célok megvalósítása, az energia, éghajlatváltozás, migráció, mobilitás és foglalkoztatás, valamint a tudomány, az információs társadalom és az űrkutatás témái.

CSÚCSTALÁLKOZÓ TRIPOLIBAN

Líbia adott otthont 2010 novemberében az EU és Afrika következő, harmadik csúcstalálkozójának, amely új távlatokat kívánt nyitni a két földrész közötti együttműködésben. Az afrikai és európai uniós vezetők közös tervet fogadtak el a következő három évre a befektetéseket, a gazdasági növekedést és a munkahelyteremtést serkentő intézkedéseikről, tovább folytatták az MFC célok eléréséről szóló diskurzust, amelynek középpontjában a szegénység csökkentése és felszámolása áll. A fentiek a *Tripoli Deklarációban*,¹⁴ illetve a hozzá kapcsolódó *EU-AU második cselekvési tervben* (2011-2013)¹⁵ nyertek formát.

ÖSSZEGZÉS

Az EU és afrikai partnerei Kairó, Lisszabon és Tripoli városokban megtartott csúcstalálkozóikon legmagasabb politikai szinten létrehozták, és a jövőre vonatkozó irányvonalak, koncepciók és tervek formájában kifejezték szándékukat és elkötelezettségüket a két kontinens és a két regionális nemzetközi szervezet kapcsolatait, partnerségét illetően. A folyamatok lassú indulása részben az afrikai fél, illetve egyes afrikai államok és az EU között húzódó nézeteltérések okán,

¹⁴ P7_TA(2010)0482 Az Európai Parlament 2010. december 15-i állásfoglalása az Afrika és az EU közötti stratégiai partnerség jövőjéről a 3. EU–Afrika csúcstalálkozót követően Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:169E:0045:0049:HU:PDF> (letöltés: 2013. április 8.)

¹⁵ http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/doc_jaes_action_plan_2011_13_en.pdf (letöltés: 2013. április 8.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. ZSIFKÓ Mariann

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

másrészről mindkét fél „szerep keresésén” múlt. Az EU 2007-ben saját belső struktúráját is reformoknak vetette alá, hatékonyságát, demokratikus legitimitását, valamint egységes fellépését erősítette. Mindezek vonzatai, továbbá az EU-t folyamatosan jellemző bővítés kérdése és feladatai komoly erőpróbát jelentenek az európai államoknak. Mindeközben felismerve az afrikai kontinens erőforrásaiban rejlő lehetőséget és a globális kihívások kezelésének szükségességét, az EU igyekszik jelen lenni és meghatározó szereplőként fellépni az Afrikában. Ezalatt az AU a saját térfelén küzd komoly válságokkal és kihívásokkal, amelyet a tagállamai társadalmi és gazdasági problémái mellett a folyamatosan felszínen lévő regionális politikai és biztonsági kihívásokat jelentenek. Ahhoz pedig, hogy reális esélye legyen a saját tagjai között felmerülő válságok és konfliktusok kezelésére és intézményrendszerének eredményes működtetésére, elsődlegesen a tagállamai lojalitását és egységét szükséges megteremtenie. Az EU eltökélten támogatja az AU-t és az afrikai országokat, de hogy önmaga jó modellként szolgál-e afrikai partnerszervezetének, az egyelőre erősen kétséges.

Kulcsszavak: EU, Afrikai Unió, partnerség, Afrika-stratégia, EU-Afrika közös stratégia

Key words: EU, African Union, partnership, African strategy, Joint Africa-EU Strategy

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Besenyő János: Az Afrikai Készenléti Erők–Honvédségi Szemle, 64. évfolyam, 1. szám, 2010. január, 7-10. o.
- 2) Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok – Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. szeptember (Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal tudományos folyóirata), 5-15. oldal
- 3) Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- 4) A Cotonouban 2000. június 23-án aláírt [2000/483/EK](#) partnerségi megállapodás egyrészről az afrikai, karibi és csendes-óceáni államok, másrészről az Európai Közösség és tagállamai között
- 5) Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változata (Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 83/47)
- 6) www.un.org/millenniumgoals
- 7) http://www.iss.co.za/af/regorg/unity_to_union/pdfs/au/afreurplan00.pdf
- 8) <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTDEBTDEPT/0,,contentMDK:20260411~menuPK:4876220~pagePK:64166689~piPK:64166646~theSitePK:469043.00.html>
- 9) http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/peace/index_en.htm
- 10) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0489:HU:NOT>
- 11) http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12533_hu.htm
- 12) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2011&sort=country&ds=%2C&br=1&c=512%2C941%2C914%2C446%2C612%2C666%2C6>
- 13) <http://europafira.files.wordpress.com/2006/10/africa-eu-strategic-partnership.pdf>
- 14) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:169E:0045:0049:HU:PDF>
- 15) http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/doc_jaes_action_plan_2011_13_en.pdf

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. számИзменение российского геополитического и геостратегического мышления
/Исторический обзор периода 2000-2010 годов/

GONDOLATOK AZ OROSZ GEOPOLITIKA, GEOSTRATÉGIA FEJLŐDÉSÉRŐL

Сегодня Россия хочет полностью восстановить статус великой державы. В этом процессе важную роль играют политические, экономические и военные руководители, которые коренным образом поменяли направление государственной политики России. Сегодняшняя Россия уже совершенно другая страна, чем это было 10-15 лет тому назад. Россия снова приобрела свою национальную сознательность, и стала самоуверенным государством, которое точно знает свое место в мире. Понимая свое особенно важное геополитическое и геостратегическое положение, Россия знает ответ на вопрос, что она хочет достичь в будущем.

Если мы – маленькая европейская страна – хотели бы лучше понять российское руководство или желания и намерения (цели) жителей России, которые все больше совпадают с целями руководителей (или все больше принимают как свои), тогда нам необходимо обратить внимание на высказывания российских лидеров.

Az Oroszországi Föderáció a vizsgált időszakban vissza akarja szerezni a korábban elveszített nagyhatalmi státuszát. Ennek érdekében az energiahordozók exportjából származó bevételét a Fegyveres Erő korszerűsítésére, reformjára kívánja felhasználni. Továbbá a személyi változtatásokkal együtt, új alapokra helyezi védelmi iparát, amelynek termékeit a világpiacon értékesíti. Az Északi-sark területi felosztásáról, a nyersanyagok kitermelésének jogáról, a szabad hajózásról új nemzetközi megállapodásokat sürget - nagyon határozottan.

Значительное изменение россий-ского геополитического и геостратеги-ческого мышления могли заметить представители ведущих экономических держав мира на встрече G8, которая была проведена в Санкт-Петербурге в июле 2006 года. Не случайно, что встречу G8 организовали на побережье Невы, в городе Великого Петра, который основал российскую империю. Город был и остается символом открытия России на Запад. Сущность упомянутого изменения наиболее ясно сформулировал Дмитрий Тренин, директор московского центра Фонда Карнеги в летнем номере журнала «Foreign Affairs» 2006 года.¹

До сих пор Россия считала себя планетой «Плутон» западной солнечной системы: очень далекой от центра, но являющейся основной частью системы. Россия отступала от этой траектории и сейчас занялась созданием солнечной

¹ Эндре Гомори: G8: Доктрина Газпрома. Газета Непсабадшаг, 15.06.2006.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

системы с центром в городе Москве. Изменение началось не в прошлом году, а гораздо раньше, в начале 90-х. Специалисты по этой теме уже могли прочитать самые важные идеологические мысли в одном полезном сборнике.² Изучая историческое резюме российского геополитического менталитета, целесообразно сделать несколько замечаний, чтобы понять, почему нужно было модернизировать, переделать военную доктрину России, принятой в 2000 году.

Для российских исследователей и специалистов стало очевидным, что дополнительное расширение Европейского Союза и НАТО с 2002 года изменило эти организации. Западная Европа перестала быть отдельной исторической единицей, а Соединенные Штаты усилились больше необходимого. Соединенные Штаты появились (вытесняя

Россию) в Средней Азии и полностью переняли британско-французские интересы на Ближнем Востоке.

Перераспределение рынков по мере возможности доступа к энергетическим ресурсам не удовлетворяет не только Россию, но и французов и англичан тоже, не говоря уже о таких государствах, как Германия, Иран, Китай и Индия.

Больше усложнило геополитическую и геостратегическую ситуацию объявление президента Соединенных Штатов о доктрине превентивного удара. Россия это интерпретировала так, что Соединенные Штаты и их союзники могут решать по своему усмотрению кто, когда и где опасен до такой степени, что необходимо их устранить от власти военным путем. При этом они не обращают внимание на то, одобряют ли эту военную позицию другие страны. Все это привело к такой ситуации безопасности и военной политики, которая определила необходимость организации конференции в Академии Военных Наук 20-го января 2007-го года на тему: возможное содержание и структура новой военной доктрины РФ.³

В этой статье мы хотели бы представить сущность изменения российского геополитического и геостратегического мышления, а также его возобновления, и главные тезисы выступления бывшего начальника генерального штаба ВС РФ, генерала армии Юрия Балуевского. Мы делаем это для того, чтобы обратить внимание исследователей, специалистов, занимающихся этой темой и преподавателей вузов на важность использования геополитики и геостратегии – как научный способ исследования – при объяснении стратегических вопросов.

Российское геополитическое мышление своеобразно, так же, как и теория и практика российской геостратегии. По нашему мнению, знание российского мышления относительно безопасности и военной политики поможет нам более объективно и полно исследовать и понимать российские события. Кроме того, это способствует более

² Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

³ <http://www.mil.ru/847/852/1153/1342/20922/index.shtml> 2013. 10. 10.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

правильному анализу позиции России в политических, экономических и военных событиях в мире.

По мнению российских специалистов,⁴ многовековое отношение России к западноевропейским странам и восточным цивилизациям (исламской, индусской, китайской) можно характеризовать по двум направлениям, каждое из которых целесообразно исследовать и анализировать отдельно. *Во-первых*, Россия не является Востоком, Западом, Европой или Азией, а является Евразией. Другими словами, Россия одновременно является и Востоком, и Западом. *Во-вторых*, принимая во внимание это обстоятельство, Россия старается сохранить свою независимость по отношению к Западу и Востоку. Это не означает изоляции, это только своеобразное российское мышление о геополитике и о геостратегии. Это своеобразное мышление отображается в российской научной литературе и об этом пишут западные специалисты по вопросам России в своих статьях. Это своеобразное мышление имеет свои глубокие исторические, этнические и религиозные корни, о которых сейчас не будем писать. Об этом можно прочитать в статьях историка Золтана С. Биро, в которых автор даёт полезную информацию о сегодняшних явлениях российской политики и экономики.⁵

В последнее время много пишут о том, что в тишине реорганизовывается союз, который распался в 1991. Реорганизация нового союза происходит при участии бывших республик под руководством России.⁶ Во второй половине президентского цикла Путин объявил стратегической целью восстановление статуса супердержавы России и завершение так называемой «управляемой демократии». Другими словами, формирование авторитарного и централизованного государства во всех углах империи. Правда, этот план не осуществился полностью, но достигнутые результаты заслуживают внимание.

Основываясь на результатах исследования своих и западных специалистов по политике безопасности, мы полагаем, что Россия одинаково усиливается политически и экономически, а ее военная сила довольно внушительна. Такое обстоятельство дает возможность политическим лидерам формировать новые стратегические цели и реализовывать их. Мы не можем предсказать возможные процессы и направление событий, но однозначно можем сказать, что мы являемся свидетелями создания российской империи. Российские лидеры не скрывают этого. Создание империи для России жизненно необходимо, потому что для осуществления статуса супердержавы нужны союзники. Большинство российских экспертов подтверждает, что если Россия не начнет создавать ново-форматный союз с государствами «ближнего зарубежья», тогда она должна считаться с расширением США, Китая, Европейского Союза и, возможно, Индии на территории бывшего Союза.

Российский Дальний Восток всегда был и будет важной частью империи. Стратегическое значение этого края имеет двойную важность. *Во-первых*, это исключительно богатый полезными ископаемыми край. Известные ресурсы (нефть, уголь, золото и т.п.) на долгое время обеспечивают хорошее положение России в процессах мировой экономики. *Во-вторых*, геополитическая ситуация Дальнего Востока по сравнению с подобными краями имеет хорошую инфраструктуру. Через Дальний Восток проходят две железнодорожные линии, которые планируется продлить

⁴ Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

⁵ Золтан С. Биро: Нужна ли нам Россия? Газета Непсабадшаг, 2005.02.12.

⁶ Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

до Сеула и Токио. Но что более важно, этот край связывает Россию с Китаем и Японией. По нашему мнению, в будущем это географическое положение будет влиять на политику всего мира.

В будущем Россия может оказывать серьезное влияние на процессы европейской интеграции, исключить ее из этого ни под каким предлогом нельзя. Фактически это определение мы основываем, анализируя руссконемецкие отношения, становящиеся все более тесными. Значительная часть российского экспорта направляется в Западную Европу. Россия стремится к формированию все более тесного сотрудничества с Европой, даже соперничая с Соединенными Штатами, изменяя динамику русско-американских отношений. Россия снова стала активным участником международной политики. В международных отношениях Москва возобновила свои старые контакты с рядом стран, прежде всего для осуществления своих национальных и экономических интересов. Хорошо свидетельствует об этом тот факт, что Россия создала дружеские отношения с Китаем, Ираном и Белоруссией.⁷ Все это доказывается новым договором добрососедства, дружбы и сотрудничества между Россией и Китаем. Касательно подписания договора интересен тот факт, что Китай настаивал на скорейшем завершении переговоров. *Обе страны поддерживают мирную идеологию, российские и китайские люди навечно останутся друзьями и никогда не будут врагами – такое*

высказывание на долгое время дает работу аналитикам. Российские эксперты, говоря о документе, часто используют слова «исторический», «революционный» и «стратегическое партнерство». Эти выражения не могут замаскировать те проблемы, которые имеют место. А именно, приблизительно одинаковое количество аргументов за договор, сколько и против. На стратегическое

партнерство положительно может действовать быстрое развитие экономического сотрудничества. Это особенно характерно в области военно-технического сотрудничества. В журнале «The Economist» было сообщение о том, что за последние годы Китай и Индия развивались быстрее всех в мире. Согласно мнениям экспертов к 2020 году Китай как экономический гигант будет соревноваться с сегодняшними супердержавами.⁸ Имеются и такие исследования, согласно которым XXI. век будет столетием азиатской страны, а именно веком Китая. Экономика страны увеличивается на 9 процентов ежегодно, товарооборот внешней торговли свыше 1 биллиона долларов. В прошлом году в провинции Хсинчианг нашли огромное месторождение нефти. Лидеры страны знают старую мудрость, что время работает на благо Китая.⁹

В этом вопросе мы осторожно формируем свою точку зрения, поскольку в настоящей ситуации мы не видим никакого препятствия, которое могло бы противостоять полити-

⁷ Stefan Theil: Russian Rumbblings. Newsweek, 29. November 2004.

⁸ Asia's era of Change and promise. The World in 2005. The Economist

⁹ Pearl S. Buck: Imperial Woman. Moyer Bell Limited, Mount Kisco, New York & London

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

ческому и экономическому сближению Китая и России. Москва и Пекин решили все многолетние проблемные вопросы относительно определения линии общей границы. Россия в быстром темпе увеличивает экспорт нефти в Китай. Имеются эксперты, которые причиной сегодняшнего сближения считают общее отклонение американской системы противоракетной обороны. Возможно это так, но нельзя не заметить, что военное содружество и обрабатываемые вопросы на учениях свидетельствуют не только об этом.

Основываясь на мнении экспертов политики безопасности России, можем сказать,

что внешняя политика России, которая практически уже является «супердержавой», будет самой активной и результативной в странах «ближнего зарубежья». Главными задачами ближайшего будущего являются: защита прав 25-28 миллионной русской диаспоры и усиление экономического влияния России. Стратегическая цель, установленная президентом, может

быть осуществлена только в том случае, если самые важные государства ближнего зарубежья (Белоруссия, Украина, Казахстан) вернутся, так как в бывших республиках миллионы граждан считают себя русскими. Осуществить все это относительно «легко», потому что до сих пор сохранилась «советская административная система». Другими словами, и сегодня успешно используют систему управления Советского Союза в бывших республиках. Эта чиновничья элита заинтересована в сохранении «экономической зависимости (возможно политической) от “материнской” страны». Такое стремление президента России поддерживается созданием формы содружества «Единого Экономического Пространства», лидером которого является Россия, а членами Белоруссия и Казахстан. Целью этого содружества является создание за короткий промежуток времени единой валюты и единого таможенного закона. Не высказанной целью этого пространства является балансирование экономической мощи Европейского Союза.¹⁰

Отношения России и Белоруссии очень тесные и своеобразные. Общей целью здесь является формирование «союзного государства». Этот процесс длится долгое время. По нашему мнению, идея «союзного государства» может осуществиться только после смены власти Лукашенко.

Специалисты считают, что такое сотрудничество может быть особенно полезно для Украины, так как ни НАТО, ни Европейский Союз не обещали возможность присоединения Украины в ближайшем будущем. Согласно нашему мнению, Россия еще не отказалась от этой возможности в стратегии воссоздания

¹⁰ Б. И. Останков: Проблемы геополитики и возможные решения для гарантирования безопасности России. Военная Мысль, Январь 2005.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

империи. Наше утверждение подтверждается следующим анализом: *«Новая империя должна строиться изначально как империя. Основой плана уже сейчас необходимо иметь полноценную и развитую, строго имперскую идею. Нельзя, мечтая о хорошем будущем, заниматься этим делом как отдаленной перспективой. Для создания большой Российской Империи никогда не будет благоприятных условий, если народ и политические силы, выступающие во имя народа, не определяют уже сейчас сознательно и ясно свою государственную и геополитическую ориентацию. Поэтому необходимо уже сегодня решительно сказать: это не Российское Государство, а Российская Империя. Это не общественно-политическая эволюция, а геополитическая революция.*

*Следуя геополитической логике, эта Империя стратегически должна превзойти предыдущую (Советский Союз). Следовательно, новая империя должна быть евразийской, континентальной, а со стороны перспективы мировой империей».*¹¹ Думаем, что европейцы должны знать эту геополитическую и геостратегическую цель.

В ответ стремлению России построить российскую империю, Грузия и Украина подписала декларацию о сотрудничестве в январе 2005-го года. Эксперты считают, что с этим навсегда потеряна возможность восстановления советской империи.¹² В то же время, согласно мнению российских экспертов, и анализируя внутреннюю политическую ситуацию Грузии, Казахстана, Молдавии и Украины, это как раз хорошее время для решения проблем построения имперской России. Мы перечислили только некоторые из мнений, противоречащих друг другу, доказывая, что до сегодняшнего дня «построение империи» и в теории, и на практике не является закрытым процессом.

По мнению специалистов, Россия и Европейский Союз взаимно зависят друг от друга, прежде всего в экономической сфере. Больше чем половина российского экспорта направлена на Европейский Союз, в то время российская энергия жизненно важна для континента.¹³ Владимир Путин, бывший президент неоднократно подчеркнул, что хорошие экономические отношения с Европейским Союзом не значат принятие или поддержку всех его решений. Все решения Европейского Союза, которые связаны с бывшими республиками, очень чувствительны для России. Несмотря на высказывания бывшего президента, переговоры между Россией и Европейским Союзом успешно продолжались, и в мае 2005-го года было подписано новое экономическое соглашение. Европейский союз отдельно просил Россию поднять внутренние цены на газ для

¹¹ Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

¹² Петер Барабаш: Демократия и диктатура в постсоветском пространстве. Газета Непсава, Февраль 2005.

¹³ Журнал Экономист, 6. Декабря 2004.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

обеспечения равных условий на европейском рынке. Подписали соглашение об экономическом и социальном развитии Калининградского особого района, в который большинство инвестиций будет осуществлено Европейским Союзом. Это соглашение обеспечивает возможность ликвидации экологического загрязнения в районе, и создаст условия для экономического и социального развития региона. Бывший президент Путин удовлетворил запрос Европейского Союза, что соглашение о сотрудничестве должно быть распространено на новые члены Европейского Союза. Таким образом, коммерческие возможности России дальше расширяются в центрально-европейском регионе.

В то же время стало ясным, что изменение российских конституционных и правовых норм для внешнеполитических целей не просто. Это может быть даже опасным с точки зрения внутренних политических задач, которые сейчас стоят на повестке дня. Поэтому российские аналитики полагают, что идеально такое политическое состояние, когда нет серьезного противоречия в отношениях между Европейским Союзом и Россией. Таким образом, нет никаких препятствий для ведения взаимовыгодной экономической торговли. В ходе анализа нам нельзя упускать из внимания следующее утверждение: *«Европа не знает Россию, потому что она не хочет знать ее; или лучше сказать, знает ее такой, какой хочет знать, то есть знает ее диктующей всеобщее презрение».*

Согласно мнению российских аналитиков, реорганизация международных отношений, за исключением нескольких вопросов, почти во всех случаях инициируется экономическими интересами. Первичная роль осуществления экономического интереса: как можно больше вернуть из старых советских кредитов, в то же время продать все, что можно, прежде всего оружие, на которое есть покупатель во всем мире.

Мы думаем, что это мнение неправильно, потому что нет необходимости предлагать российскую энергию на рынке, которая имеет и так большой спрос, а российское оружие очень современное и его стоимость конкурентоспособна. Это подтверждает Эдвард Лукас, английский экономический эксперт: *«После двух десятилетий, когда Кремль отказался от советской империи, формируется новая гегемония, которая вместо танков основывается на трубопроводе — которая по всем признакам будет длиться дольше».*

Причиной интересов России является та огромная традиция русского народа, которая сформировалась при создании цивилизации в исторический период от Петра Великого до Советского Союза. Постоянство цивилизации русского народа являлось осью, по которой в течение истории образовалось не одно, а много государств. Несмотря на то, что Россия все привлекательнее для западных бизнесменов, мы не знаем по настоящему историю и географию этой огромной страны, но меньше всего знаем русского человека. Только немногим иностранцам посчастливилось познакомиться с огромным богатством русской культуры и особым характером русского человека. Во многих случаях нехватка этого знания вызывает непонимание политического, экономического и военного

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

решения российских лидеров — подтверждает это Александр Дугин, эксперт российской безопасности.¹⁴ Согласно мнению автора, русский народ несомненно является избранным (то есть русский народ верит в то, что именно он призван повести мир в светлое будущее, это народ от бога). В существующий переходный период необходимо рассматривать русский народ как главный политический субъект и исходя

из этого надо определить геополитические, стратегические и социально-экономические интересы России.

По мнению Дугина, первостепенной задачей является самостоятельное укрепление России. Второстепенная задача — создание российской империи от моря до моря — эта империя должна быть такой, которая может быть главным конкурентом Соединенных Штатов.

По нашему мнению, сейчас для России с экономической точки зрения самое важное, чтобы продолжалось экономическое развитие, и страна снова могла подключиться к всемирной торговле. Это позволит обеспечить необходимыми источниками инфраструктурные инвестиции и даст возможность иностранному капиталу инвестировать. Российское политическое руководство хорошо знает существующее политическое, экономическое и военное положение страны и ищет возможные подходящие решения.

Это подтверждается тем, что российское политическое руководство большое внимание обращает на Европу и на европейские контакты для того, чтобы получить длительную выгоду в экономической сфере. Для этого созданы внутренние политические условия.

Во-первых, благодаря высоким ценам на нефть и газ, в распоряжении российского президента имеются все большие финансовые источники. *Во-вторых*, во внутренней политике президент победил всех своих экономических соперников, которые могли бы иметь прибыль в этой области.¹⁵ *В-третьих*, президент запретил то, чтобы зарубежные инвесторы имели собственность и доступ к российским полезным ископаемым, определить величину которых не берутся даже лучшие специалисты.

По мнению экономических аналитиков, в России еще нет рыночной экономики, началось лишь ее формирование. С одной стороны, безграничное богатство полезных ископаемых, а с другой, для западных людей непривычная бедность в стране. Мы должны добавить к этому комментарию, что российский народ не чувствует эту бедность, как думает население Западной Европы.

Противоречие между богатством и бедностью подчеркивается последними статистическими анализами и прогнозами. Россия идет к медленному вымиранию, согласно

¹⁴ Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

¹⁵ Журнал Экономист, 6. Декабря 2004.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

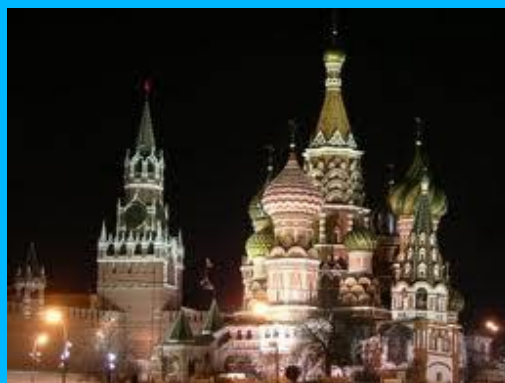
данным, на 2075 год население уменьшится до трети, численность населения будет 55-60 миллионов. Специалисты утверждают, что сегодня в России умирает в три раза больше людей, чем рождается. Самая большая проблема, что миллионы живут в трагически плохих социальных условиях. Больше чем сорок процентов населения живет ниже прожиточного минимума. Если не удастся изменить эту ситуацию, тогда в ближайшем будущем Россия должна будет считаться с внутренним кризисом. По мнению других специалистов, за последние пятнадцать лет население страны стало меньше на 5,5 миллионов. Средняя ожидаемая продолжительность жизни мужчин в России 58,6 лет. Особенно пугающим является процент смертности среди молодежи. В России распалась система медицинского обслуживания, очень высокий уровень безработицы, драматически упала рождаемость. Исключительно высокое число самоубийств, особенно среди мужчин.

Остановку снижения числа населения видят в реализации проекта «Национальные Проекты» по улучшению демографической ситуации. В начале проекта (2008) после второго и каждого последующего ребенка семья получает материнский капитал в виде облигации на сумму 250 тысяч рублей, который можно использовать только на покупку жилья или на образование детей. Эта сумма с 2010-го года составляет 340 тысяч рублей. (Эта сумма примерно равна 10-и тысячам долларов.) В 2009 году доложили президенту Медведеву, что в августе уменьшение населения остановилось, даже был минимальный прирост. Новорожденных было больше, чем умерших.

Благодаря росту цен на нефть и газ Россия может больше денег потратить на социальные проекты. Национальные проекты здравоохранение, образование, доступное жилье, сельское хозяйство, улучшение демографической ситуации и оборона имеют приоритет перед другими государственными программами. Опыт показывает, что новый президент Медведев продолжает реализацию национальных проектов.

По мнению западных экономических аналитиков, развитие российской экономики обнадеживающее, основы устойчивые, а возможные помехи внутренней политической ситуации уже не могут мешать достигнутым результатам. Успешная экономическая деятельность зависит от того, каким будет результат борьбы против коррупции. Кроме того, она зависит еще и от того, какие контакты установят западные экономические специалисты с дальневосточными регионами страны, потому что сегодня они практически экономически независимы от государственного руководства. Среди прочих президент предотвратил это, ссылаясь на договор с Китаем.

Продолжим анализ представлением русско-американских отношений, которые все еще определяют процессы международной политики. Россия наверно будет выдвигать дополнительные предложения для улучшения русско-американских отношений. Например, развитие американской системы противоракетной обороны с помощью России. В связи с этим возникает вопрос: как будут принимать развитие этой системы Франция, Великобритания и Китай, и те, которые не приглашаются?

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Еще возникает вопрос, не нацелена ли на изоляцию России система противоракетной обороны, созданная американцами?

По мнению авторитетных аналитиков, целесообразно избежать даже предположение этого, потому что Россия ответит очень *простым* решением: примет на вооружение запрещенные контрактом, но технически существующие межконтинентальные баллистические ракеты с несколькими боеголовками, что значительно увеличит опасность ядерной войны – подтверждает Эммануэль Тодд, который в 1976 году предсказал распад Советского Союза.¹⁶ Несомненно, автор выражает точку зрения французской внешней политики, но

для более полной картины кризиса нельзя обойти его мнение.

По мнению Эммануэла Тодда, Соединенным Штатам и России необходимо пересмотреть ядерную угрозу, существующие договоры и возможное развитие системы противоракетной обороны. Сегодня выглядит так, что точки зрения не приближаются друг к другу. Большинство контрактов были подписаны еще в период военного противостояния и по причине безопасности и военных политических изменений, они требуют перепроверки. Многие из специалистов считают, что и другие государства должны быть подключены к переговорам.

Соединенные Штаты не хотят одностороннего отказа от ранее подписанных договоров, чтобы предотвратить дальнейшее усиление напряжения отношений. В интересах этого сегодня Соединенные Штаты готовы вовлечь Россию в развитие системы противоракетной обороны, не считая деловых интересов.¹⁷ И в то же время российский президент подтвердил, что Россия готова корректировать ранее подписанные договоры.

Вопрос только в том, как стороны могут нейтрализовать различные точки зрения.

В ноябре 2003-го года в Москве, в министерстве обороны была проведена конференция, которая являлась важной для российских вооруженных сил. На конференции присутствовал Владимир Путин, тогдашний президент. Несколько лекторов подняли вопрос относительно российских систем ядерного оружия, и их роли в будущем. На конференции приняли решение о направлениях и этапах модернизации вооруженных сил, о формировании новых, современно снабженных организаций. Министр обороны сказал, что после выполнения этих программ, выделенные части российских вооруженных сил успешно будут выполнять задачи урегулирования кризисных

¹⁶ Эммануэль Тодд: После Империи. Издательство Аллпринт. Будапешт, 2003.

¹⁷ Владимир Михайлов: О создании системы противоракетной обороны.
<http://www.rian.ru/interview/20061122/55883355-print.html> 2013. 10. 10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

ситуаций, и успешно будут бороться с терроризмом на территории страны и ближнего зарубежья.

По нашему мнению до сих пор было очевидно, что Россия, благодаря ее межконтинентальным баллистическим ракетам, стратегическим бомбардировщикам и субмаринами сохранила статус военной сверхдержавы. С помощью которых она в состоянии угрожать любым точкам мира в защите своих интересов и вмешиваться в конфликты. Из-за владения этим оружием нельзя не считаться с Россией в вопросах международной политики, принимать решение без нее или против нее. Содержать или развивать оружие, находящееся на вооружении, не является чрезмерно великой затратой для экономики страны. Сергей

Иванов, бывший министр обороны подтвердил, что стратегические ракетные системы останутся определяющей силой Вооруженных Сил РФ, потому что действующие вооруженные силы должны иметь сдерживающие силы. Стала реальностью возможность региональной ядерной войны и возросла вероятность попадания ядерного оружия в руки террористов. Самой большой опасностью для России является международный терроризм. Эту опасность надо считать как настоящую войну и таким образом надо ею заниматься.

Российский президент согласился с итогами конференции и добавил, что страна находится на пути осуществления реализации сверхмощной стратегии. Перед военачальниками президент упомянул, что вооруженные силы получили такую новую систему вооружения, которой нет у других государств. Эксперты считают, что это новая система «Тополь-М», мобильный вариант комплекса баллистической ракеты.

Президент сказал, что Россия имеет достаточное количество стратегической ракетной системы УР-100НУ (SS-19), которая может быть на вооружении до 2030-го года. Кроме того, он объявил, что страна полностью выполняет свои обязательства перед принятыми контрактами. В то же время, санкционированное количество должным образом обеспечивает безопасность страны. Выступления на конференции доказали, что Россия, в случае угрозы своим интересам в любое время способна изменить баланс сил.

Результаты новых российских и американских исследований по теме терроризма показывают, что вероятно появление второго и даже третьего поколения терроризма.¹⁸ Первое поколение терроризма, которое связано с религиозным фундаментализмом и радикализмом, вероятно имело только одну цель: причинение

¹⁸ A turning point for terrorism. The World in 2005. (The Economist)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

этического и материального вреда, прежде всего ненавистным противникам: Соединенным Штатам и России. Убийства в Беслане были полным успехом для террористов. После этого по всему миру пронеслась волна страха перед терроризмом.

Терроризм перешел от местных интересов к глобальным целям. Террористы все больше организуются против государственных структур и беззащитных гражданских лиц. Террористические акты направляются против нашей собственности, нашей собственной слабости и наших страхов. Специалисты утверждают, что самой вероятной целью

террористов будет население демократических государств, мероприятия, общественный транспорт и государственные учреждения.

По мнению российских аналитиков, в террористических акциях в Чечне участвовали террористы примерно из пятидесяти стран, численностью от 150–200 человек. Поэтому с 2008-го года в горячих точках служат только контрактники, потому что их подготовку для борьбы с терроризмом можно организовать лучше. В интересах этого создали бригады специального назначения для быстрого реагирования в кризисных ситуациях. В других военных округах создают горные бригады для выполнения аналогичных задач.

Последствия продолжающихся событий в Чечне требуют формирования сильной имперской политики и ее проведение на практике. Каждая террористическая акция облегчает введение централизации, которая ослабляет демократию в России. Западные страны не могут принимать эту политику, потому что она искалечит демократию.

Организация Северо-Атлантического договора и в будущем расценивает сотрудничество с Россией как важную задачу. Это отношение- необходимая предпосылка европейской безопасности в 21-ом веке. Но дальнейшее развитие отношений- медленный и сложный процесс. Этот процесс может ускориться из-за террористических актов, так как Россия высказалась однозначно против терроризма и предложила свою помощь. Формирование Совета НАТО-Россия в 2002-ом году дальше расширило возможности сотрудничества. Этот форум гарантирует полное право для России в участии в спорных вопросах, касающихся континента и мира, и в участии в формировании решений. В то же время военные руководители вооруженных сил России находят необходимым дальнейшее развитие сотрудничества в борьбе против терроризма, потому что *враг общий*. У терроризма есть возможность нарушить с трудом достигнутый баланс в стратегических вопросах.

Политические эксперты расценивают ситуацию в Чечне как внутреннее дело России, но это проблема тесно связана с внешней политикой и другими странами, где присутствует террористическая опасность. Поэтому Россия ждет помощи в решении этой проблемы — подчеркнул президент России.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Российская внешняя политика стала более определенной и активной в международной безопасности и военной политике в интересах развития экономики страны. Президент России однозначно определил стратегическую цель: Россия хочет восстановить статус великой державы (супердержавы). В интересах этого она дальше

развивает политические и экономические отношения с европейскими странами. Россия поставила свои отношения на новые основы в Азии, прежде всего с Японией, Китаем и Индией, стратегическое значение которых неизмеримо, и будет иметь влияние на мировую политику. В ответ расширению НАТО и Европейского союза на восток Россия дальше развивает свое сотрудничество со странами СНГ. Избегает конфликтов со сверхдержавами. Для этого стремится вместе с Китаем и Европейским

Союзом решать кризисные ситуации посредством переговоров, усилением роли ООН.

В итоге, мы хорошо можем суммировать своеобразные российские точки зрения мыслью Александра Дугина: *«Восстановление исторической оси евразийских краев под руководством России влечет за собой определенные трудности, но они незначительны по сравнению с катастрофами, которые могут происходить неизбежно в том случае, если не начнется быстрое построение империи.»*¹⁹

Для построения империи кроме развитой экономики необходимо иметь современную сильную армию, которая способна защитить интересы России в любой точке мира. Все это уже давно было известно политическим и военным руководителям России. Но сначала надо было создать новую стратегию безопасности, а потом, основываясь на главный документ безопасности составить современную военную доктрину. Интересная ситуация образовалась в области реформирования Вооруженных Сил России, так как военные сами были готовы написать новую доктрину, но пока не было новой стратегии безопасности, нельзя было готовить и новую военную доктрину. Но военачальники не падали духом, организовали научно-практическую конференцию в январе 2007 года в Министерстве обороны РФ на тему: «Структура и основное содержание новой военной доктрины России». *«В настоящее время, сказал докладчик, действует Военная доктрина РФ, принятая в 2002 году. На заседании Совета безопасности в июне 2005 г. Президентом РФ В.В. Путиным была поставлена задача о разработке новой Военной доктрины России. Такая необходимость возникла в связи с тем, что после утверждения действующей*

¹⁹ Россия и Европа. Сборник российской геополитики, Издательство Зрини, Будапешт, 2004.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

доктрины произошли существенные изменения в направленности и тенденциях развития военно-политической обстановки, характере угроз оборонной безопасности

государства, уточнены задачи, стоящие перед Вооруженными Силами и другими войсками РФ. Претерпела большие изменения система государственного и военного управления. К тому же некоторые положения Военной доктрины оказались нежизненными, так как не отвечают в полной мере сложившимся в последние годы реалиям и по существу уже не работают на укрепление безопасности страны.»²⁰

На конференции, которая была и годовым итоговым собранием, гражданские и военные ученые обсуждали вопросы о методологии дальнейшего развития военной доктрины. На конференции участвовали: администрация президента, представители Федерального Собрания, члены Совета Национальной Безопасности, военные руководители и другие специалисты.

Итоги конференции можно суммировать словами тогдашнего начальника генерального штаба ВС РФ, генерала армии Балувеского: Содержание военной доктрины должно быть однородным, а разделы структурной стороны должны быть связаны друг с другом органически. Все высказывания конференции не являются указами или приказами, но должен быть определен ответ на следующие вопросы: Каково должно быть отношение государства к вопросам войны и мира? Иными словами, считает ли государство войну приемлемым средством для продолжения своей политики? Какие решения и методы существуют для предотвращения войны? Какие изначальные точки военной опасности? Какая непосредственная военная угроза опасна для интересов страны и для социальной безопасности населения? Какой характер у существующих и у возможных военных конфликтов? Каковы задачи у государства и у вооруженных сил в интересах сохранения военной безопасности? Каковы формы применения вооруженных сил и других сил в военное время и в невоенных операциях? Какие требования должны быть поставлены перед государственными и военными деятелями для сохранения безопасности страны? Как необходимо подготовить вооруженные силы, руководство, администрацию и население для обороны, какой должна быть подготовка? Каковы возможные формы и содержание международного сотрудничества?

Эта конференция создала интересную ситуацию в политике безопасности страны, так как военные «требовали» обдумывание главного документа обороны страны. Конечно всем было ясно, что военная доктрина не может опередить выпуск главного документа национальной безопасности (раньше этот документ называли концепцией, а сейчас называют стратегией.). Создание новой Стратегии Национальной Безопасности продлевалось из-за международных и внутривнутриполитических причин. Их две:

Выборы президента России (Так как по конституции было ясно, что Путин не может быть следующим президентом, целесообразно было ждать до вступления в должность Медведева.);

²⁰ Президент Академии военных наук генерал армии Махмут Гареев, Красная Звезда 26 Января 2007 года

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Американские президентские выборы (Так как американская международная политика и политика безопасности влияют на политику безопасности России – правда это действует и обратно – целесообразно было ждать до вступления в должность Обамы.).

Новая Стратегия Национальной Безопасности Российской Федерации была создана 13.05.2009 года. Документ определяет приоритеты политики безопасности до 2020 года. Стратегия была опубликована после подписания президентом безо всякого общественного обсуждения. Правда, документ готовился в Совете Национальной Безопасности с привлечением ученых и политиков.

По мнению российских специалистов, новая Стратегия Национальной Безопасности не содержит ничего неожиданного. Согласно ожиданиям, в документе поправлены приоритеты национальной безопасности. Россия преодолела кризис, образовавшийся после распада Советского Союза и усилилась экономически. В связи с этим руководство страны считает, что Россия не только военная сверхдержава, но и экономическая – точнее, начинает ею быть.

Согласно нашим оценкам, в Стратегии Национальной Безопасности определяющими являются те статьи, которые занимаются направлениями развития, определениями национальных интересов, национальных приоритетов стратегии и возможными осуществлениями вышесказанных.

В Концепциях Национальной Безопасности 1997 и 2000 годов говорилось о приоритетах личной, общественной и государственной безопасности, а в новой Стратегии Национальной Безопасности главное внимание концентрируется на национальной, государственной и общественной безопасности. То международное противоречие, которое сегодня имеет место, заметно в документе, но в хорошо замаскированном виде, однозначно прослеживается военно-политическое напряжение. Относительно НАТО совершенно ясно выражена точка зрения России: Россия против дальнейшего расширения НАТО вблизи своих границ, и не согласна со стремлениями глобализации НАТО. Если это так продолжается, тогда Россия поставит под вопрос сотрудничество с Североатлантическим Альянсом. В сотрудничестве с США выделяется четыре области:

- новые переговоры разоружения;
- предотвращение распространения оружия массового поражения;
- антитеррористическое сотрудничество;
- разрешение региональных конфликтов.

В документе руководство России выражает свое беспокойство – в скрытом виде – относительно старания США в достижении военного превосходства в следующих направлениях: стратегические атомные вооружения, высокоточное оружие, обычные стратегические вооружения, противоракетные системы и милитаризация космоса.

В стратегии подчеркивается, что Россия не будет начинать гонку вооружения.

В Стратегии Национальной Безопасности хорошо выделяется намерение российского руководства защищать интересы России при любых условиях. Во второй

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

половине 12-ой статьи написано, что Россия не исключает возможность военного конфликта в соперничестве за полезными ископаемыми.

Стратегия Национальной Безопасности определило теоретическую основу для создания новой Военной Доктрины России.

Новая Военная Доктрина России была подписана президентом 5-ого февраля 2010-ого года. Новая доктрина значительно отличается от 2000-ой, которая была переходным, генеральным, неопределенным документом. В документах безопасности надо конкретно указывать угрозы, методы их устранения и силы, необходимые для выполнения задач. Доктрина 2000-ого года не исключала возможность применения атомного удара первым.

Новая Военная Доктрина России органично строится на Стратегии Национальной Безопасности и является ее прямым продолжением. Своеобразие документа в том, что он начинается с определения терминов. К сожалению, большинство пропускает это, и зря, потому

что этими определениями мы можем точно понять дальнейшее содержание. Одно из этих определений, что в русском термине отличают военную опасность от военной угрозы. Это станет важным позже, когда в документе перечисляются все опасности и угрозы.

Из Военной Доктрины России считаем важным выделить несколько определяющих моментов:

не определяется облик врага;

НАТО не является врагом, но восточное расширение НАТО определяется как внешняя опасность – эти два определения две совершенно разные вещи;

Россия не будет первой наносить ядерный удар. Отдельно излагаются ситуации, в которых Москва может применить ядерное оружие. Такими ситуациями могут быть те случаи, когда ядерный удар был нанесен против союзников или когда агрессия грозит существованию страны, неважно, обычная это угроза или ядерная.

По нашим оценкам, новая Военная Доктрина России – достаточно хорошо разработанный и решающий документ, который определяет дальнейшее развитие, направления и методы использования. Здесь также проявляется главное содержание, которое было характерно для Стратегии Национальной Безопасности – защищать интересы России в любой точке мира.

Анализируя новую доктрину, не можем пропустить самую беспрецедентную перестройку Вооруженных Сил России, которую официально называют «новым обликом», а обычно говорят о «Сердюковской реформе ВС РФ». На первый взгляд кажется, что реформа «новый облик Вооруженных Сил РФ» опередила новую военную доктрину, но на самом деле давно шли дискуссии о необходимости реформы Вооруженных Сил.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Недостатком военной реформы является то, что она не осуществляет полную перестройку структуры Вооруженных Сил. Полной реформой структуры ВС занималась структура, предложенная бывшим начальником генерального штаба ВС РФ, генералом армии Балуевским:

Командование Стратегическими ядерными силами;
 Командование Воздушно-космической обороны;
 Командование перевозок;
 Командование “Запад”;
 Командование “Юг”;

Командование “Восток”.

Создание такой структуры означало бы полное изменение мышления российского военного искусства и одновременное освобождение от старых догм. Конечно, нельзя исключить, что в

будущем такая структура будет внедрена в вооруженные силы. Это подтверждается высказыванием начальника генерального штаба, генерала армии Макарова в конце 2009-ого года: на базе военных округов создали оперативно-стратегические командования, которые в военное время командуют всеми видами войск, находящийся в полосе данного стратегического направления.

Новая программа министра обороны Сердюкова, «новый облик Вооруженных Сил РФ» обеспечивает быстрое прохождение команды от командующего до выполняющих подразделений. Для этого поменяли старую структуру войск – военный округ-объединение-соединение-полк – на новую структуру – военный округ-оперативное командование-бригада. Согласно некоторым российским специалистам, расформирование соединений неправильно, потому что дивизия-такая группировка войск, которая имеет достаточно большую и эффективную логическую структуру. А бригада более самостоятельна и эффективна, чем полк, но ее запасы недостаточны для ведения длительно затянувшихся операций. Неподверженность программы Сердюкова хорошо

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

демонстрируется той петицией, которую подписали 58 депутатов Думы, и письмом Комитета Обороны Совета Федераций, в котором просят президента и премьера пересмотреть программу реформы ВС «новый облик Вооруженных Сил РФ».

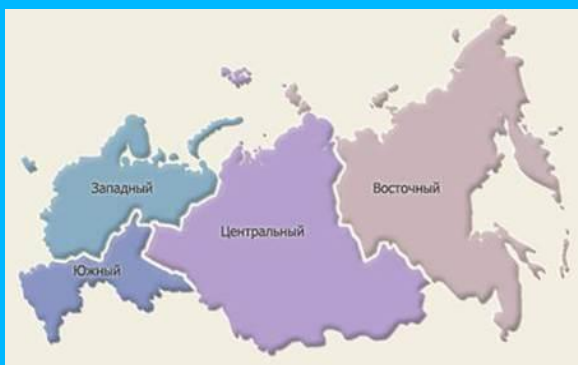
Итоги:

Сегодня Россия хочет полностью восстановить статус великой державы. В этом процессе важную роль играют политические, экономические и военные руководители, которые коренным образом поменяли направление государственной политики России. Сегодняшняя Россия уже совершенно другая страна, чем это было 10-15 лет тому назад. Россия снова приобрела свою национальную сознательность, и стала самоуверенным государством, которое точно знает свое место в мире. Понимая свое особенно важное геополитическое и геостратегическое положение, Россия знает ответ на вопрос, что она хочет достичь в будущем.

Если мы – маленькая европейская страна – хотели бы лучше понять российское руководство или желания и намерения (цели) жителей России, которые все больше совпадают с целями руководителей (или все больше принимают как свои), тогда нам необходимо обратить внимание на высказывания российских лидеров. Из этих выделяем главные тезисы статьи первого заместителя председателя правительства, Сергея Иванова, которая была опубликована в газете Известия в июле 2006 года:

Новые национальные интересы России: суверенная демократия, сильная экономика и военная сила.

Суверенная демократия – это самый важный элемент российского государственного строя, под которым понимаем то, что граждане России сами определяют политику своей страны, смогут защитить свою страну и имеют право защищать свою страну от внешнего насилия, при необходимости даже вооруженным путем.

Сильная экономика – это гарантия того, что возможно удовлетворить нужды граждан и обеспечить желаемое качество жизни. В тоже время сильная экономика гарантирует высокую (достаточную) оборонную способность. **Военная сила** – основа, которая составляет Вооруженные

Силы – самая важная гарантия нашей независимости.

Сегодня мы являемся свидетелями построения новой российской национальной государственности. Россия считает необходимой модернизацию экономики и важнее всего для нее включение в процессы мировой экономики. Параллельно с этим Россия все определеннее осуществляет свои интересы и усиливает имперское сознание российского народа. В этом духе ведутся переговоры в практике международной политики. Россия последовательно идет по направлению развития и модернизации, которое хорошо отражается в экономической политике, в защите национальных интересов и не в последнюю очередь в военной политике.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

József DR. BAGI– György DR. SZTERNÁK

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Ключевие слова: Геополитический, геостратегический, российский доктрина, «управляемая демократия», разоружения демократия.

Kulcsszavak: Geopolitika, geostratégia, katonai doktrína, fegyveres erő, demokrácia, védelmi ipar, energia.

**AZ ENERGIA LELŐHELYEK, A SZÁLLÍTÁS ÉS AZ ENERGIAHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS,
MINT A KATONAI KONFLIKTUS OKA****GIANT OIL AND GAS FIELDS, THE QUESTION OF ACCESSING AND TRANSPORTATION OF
ENERGY AS THE REASON OF MILITARY CONFLICT**

A klímaváltozás az Arktisz jegének olvadásával a térségben található olaj és gázlelőhelyek gazdaságos kitermelésének lehetőségét vetíti előre. Napjainkban az energiahordozók lelőhelyeinek birtoklása, az energiahordozókhoz való hozzáférés a világgazdasági folyamatok kulcskérdésévé vált. Folyik a harc mind az új, mind a meglévő lelőhelyek megszerzéséért, illetve a gazdasági befolyás alá vonásáért. Tekintettel a gazdasági szereplők érdekeire, a megújuló energiaforrások még hosszú távon sem képesek kiszorítani a fosszilis energiahordozókat a piacról. A kibertérből érkező támadások új típusú fenyegetést jelentenek az energiabiztonságra.

Climate change is not only the reason of melting the ice of Arctic, but also the possibility of exploiting its energy fields economically. Possessing gas and oil fields and also accessing to the energy is a key question of global economic process. Contention is ongoing for obtaining the new and ruling economically the working energy fields. Even in long term the renewing energy sources will not be able to exceed the fossil energy in the market considering the interest of the economic players? The new challenge of the energy safety is the cyber-attacks.

BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedek robbanásszerű technikai és tudományos fejlődésének eredményeként több új alternatív energiahordozó jelent meg a világpiacra, ennek ellenére a hagyományos nem megújuló energiaforrások nem vesztek jelentőségükből. A világgazdaság fejlődése az ázsiai térségben a meglévő készleteket felértékelte. Az ismert lelőhelyek politikai, gazdasági vonatkozású korlátai versenyfutást generálnak az új lelőhelyek feltárása érdekében. A forrásokkal rendelkező országok az érdeklődés középpontjába kerültek, a feldolgozás, szállítás és tárolás biztosítása stratégiai fontossággal bír. Az energiabiztonság napjainkra minden fejlett országban megkerülhetetlenné vált. Az energialánc (kitermelő, szállító, felhasználó) szereplői jelentős politikai tényezővé váltak.

A szektor szereplői előtt álló legnagyobb kihívás az ellátás megbízhatóságának, kiszámíthatóságának biztosítása, fenntartása. Ez azért jelentős kihívás, mert az energiahordozók eloszlása egyenlőtlen – a hagyományos lelőhelyek és a szállítási útvonalak biztonsági szempontból instabil régióban lehetnek. A láncban fellépő legkisebb bizonytalanság az árak változásához vezethet, amely a felhasználóknak semmiképpen sem érdeke.

Az energiaszektor a világ minden pontjára hatással van, történelemformáló hatása elvitathatatlan. A tanulmányunkban a jelenség biztonságra gyakorolt hatását történelmi példákon keresztül mutatjuk be, mellyel átfogjuk a múltat, a jelent és vizionáljuk a jövő lehetséges eseményeit. Vizsgáljuk, hogy az egyes szereplők viselkedése a biztonsági szektorban milyen egymással szorosan összefüggő katonai és gazdasági folyamatokat indít el.

HOSSZÚ TÁVÚ KILÁTÁSOK

A Földön található fosszilis energiahordozók mennyiségét tekintve több becslés is napvilágot látott helyenként jelentős eltéréseket mutatva. Tanulmányunkban érdekesnek tartjuk vizsgálni a világ kettő legnagyobb energia felhasználójának –

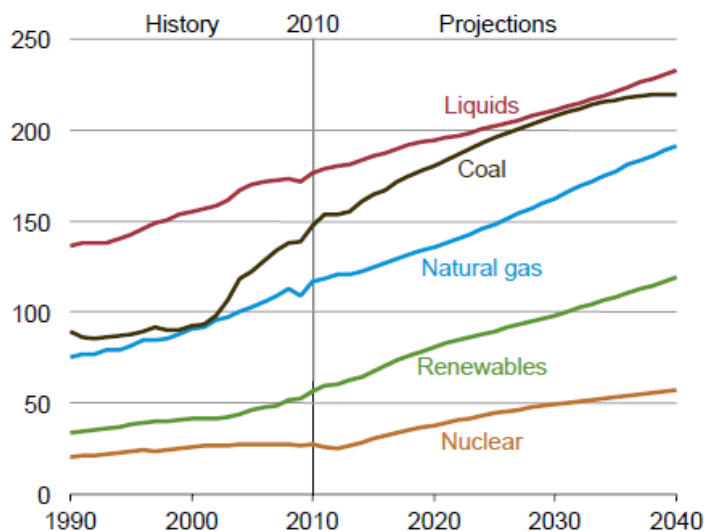
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

az Amerikai Egyesült Államoknak és a Kínai Népköztársaságnak – előrejelzéseit és gazdasági befektetési irányát. Ennek oka, hogy az infrastruktúra-fejlesztés hosszú távú befektetés, ami akár 20 éves távlatban kirajzolja a szektor jövőjét.

Annak valószínűsége kicsi, hogy a világ vezető katonai (USA) és ipari hatalma (Kína) nem stratégiai távlatokban gondolkodna. A befektetések volumene miatt megállapítható, hogy a felhasználásra kerülő energiahordozók szerepének tekintetében drámai változás nem valószínű, vagyis a kőolaj, szén, földgáz kitermelés határozza meg az ágazat jövőjét.

A világ felhasznált energiahordozóinak megoszlása 2040-ig (100 milliárd Btu)¹

Az US Energy Information Administration (a továbbiakban EIA) szerint 2040-re a világ energiefelhasználása 2010-hez viszonyítva 56%-kal nő, az Organisation for Economic Co-operation and Development (a továbbiakban OECD³) országokban 17%-kal, a nem OECD országokban 90%-kal. Mindkét térség országai – kevés kivétellel – a kőolaj és földgáz tekintetében behozatalra szorulnak.⁴

A megújuló és az atomenergia arányának évi 2,5%-os növekedése prognosztizálható a következő 30 évben, azonban a fosszilis energiahordozók aránya így is 80% marad. Ezen tények tudatában a gazdasági hatalmak – egymás rovására is – érdekeltek a meglévő források biztosításában, valamint az újak feltárásában.⁵

A kínai ipar szükségleteinek kielégítésére a kormány olaj- és gázmezők felkutatására 2002-ben 19 milliárd jüant (703 milliárd forint) fordított, amit 2011-re 67,3 milliárd jüanra (2,5 ezer milliárd forint) emelt. 2008 és 2011 között több mint 5 milliárd tonna olaj- és 2,6 ezer milliárd köbméter gázforrást találtak.⁶ Jelenleg Kína Ázsia legnagyobb olajimportőre és 2045-re, ha a jelenlegi trendek maradnak, az ország energia szükségletének 45%-át külföldi forrásból származó olajból kell biztosítani. A Kínai Energia Vállalat (CNOOC Ltd.), amely állami kézben van, Nigériában megvásárolta a külföldi

¹ A brit hőegység az [energia](#) egyik hagyományos mértékegysége, 1055,05585 [joule](#) energiának felel meg.

² Forrás: U.S. Energy Information Administration | International Energy Outlook 2013 p 2

³ Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

⁴ Forrás: U.S. Energy Information Administration | International Energy Outlook 2013 p1

⁵ U.S. Energy Information Administration | International Energy Outlook 2013 p 2

⁶ www.mfor.hu/cikkek/Orias_penzeket_kolt_fosszilis_energiahordozok_utun_kutatva_Kina.html p 1

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

tulajdonú olajmezők 45%-át. Ellenőrzi a szudáni olajexport 64%-át és emellett érdekelt Csád, Nigéria, Angola, Algéria, Gabon, Egyenlítői-Guinea és a Kongói Köztársaság olajiparában is.⁷

Kína bevezette az olajat segélyért programot és a források biztosítása érdekében elérte, hogy elindult a kontinens gazdasági újragymatosítása. Napjainkban Kína az Afrikai kontinens harmadik legfontosabb gazdasági partnere.⁸

Kína az ENSZ keretein belül az afrikai békefenntartásban is szerepet vállal (például 2004-ben 1.500 békefenntartóval járult hozzá az ENSZ küldetések sikeréhez – Libéria, Nyugat-Szahara stb.).⁹

A LELŐHELYEK OSZTÁLYOZÁSA BIZTONSÁGI ASPEKTUSBÓL

A biztonság aspektusából nézve a lelőhelyek térségei vagy stabil biztonsági környezethez vagy valamely jól körülírható nagyhatalom érdekszférájához tartoznak (pl. Omán, Oroszország), ahol a kitermelés zavartalan és az ország vezetésének hatalma stabil.

A másik csoport valamilyen – a nyugati szemszögéből nézve – problémás állam (Irán), ahol – valamilyen tényező miatt – a politikai vezetés nem tudja kihasználni a meglévő energiahordozó készletek kínálta lehetőségeket.

A harmadik csoport tagjai a vitatott hovatartozású területek, ahol a kitermelés nem indult meg (Falkland-szigetek).

A LELŐHELYEK ÉS SZÁLLÍTÁSI ÚTVONALAK BIZTONSÁGÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A források térségének biztonságát külső (országok vagy szövetségek) és belső (eszme, ideológiai vonulat) tényezők befolyásolhatják. Az alábbi példákon keresztül azt mutatjuk be, hogy a szereplők a stratégiai céljukat nem minden esetben érik el.

Afganisztán esetében a Tálib rezsim¹⁰ nem volt képes a megfelelő gazdasági háttér hiányában kiaknázni az ország természeti kincseit. A NATO elkergette a Tálib rezsimet, de napjainkban Afganisztánt gazdaságilag leginkább Kína és Pakisztán tudja kihasználni az ásványkincsek kitermelésének koncessziós jogai elnyerésével.

Irakban Szaddám Husszein hatalmát megdöntötték, azonban az ország nem biztonságos a számos érdekcsoport közötti napi szintű fegyveres konfliktus miatt.

Az országban kitermelt energiahordozóknak alternatív útvonalakat kellett keresni, azonban az ezt biztosító törzsi világban a megállapodások addig tartanak, ameddig egy erősebb fél mást nem mond.

Szomáliát számos szélsőséges eszmét valló csoport ellenőrzi, mivel az országnak nincs erős központi kormányzata. A kalózzá váló halászkok az ország partjai előtt húzódozó nemzetközi tengeri útvonalakat veszélyeztetik. A kerülő útvonalak a hajóforgalom katonai biztosítása drágítja az itt szállított árukat.

AZ OLAJ ÉS A FÖLDGÁZ, MINT A POLITIKAI ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS ESZKÖZE

Az energiabiztonságra az is negatívan hat, ha az adott ország vezetése politikai, gazdasági céljai érdekében zsarolásra használja a meglévő készleteit. A 2006-os, majd a 2009-es ukrán-orosz gázviták gyökere a *Szovjetunió* összeomlásáig nyúlik vissza, mikor az egykori gázmezők legjelentősebb készletei *Oroszországhoz* kerültek. A tranzitútvonalak egyike *Ukrajna* területén halad nyugati irányba.

Az ukrán „*Narancsos Forradalom*” után az országban a nyugatbarát *Viktor Jusczenko* és *Julija Timosenko* vezette pártok vették át a hatalmat, az addigi oroszbarát *Viktor Janukovics*-tól. A helyzetre Oroszország úgy reagált, hogy meg-

⁷ Besenyő János őrnagy: *Harc az afrikai olajért*, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen p 1

⁸ Besenyő János őrnagy: *Harc az afrikai olajért*, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen p 3

⁹ Besenyő János őrnagy: *Harc az afrikai olajért*, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen p 3

¹⁰ A tálibok az iszlám radikális változatát képviselő [szunnita muszlim](#) és [pastu nacionalista](#) mozgalom. A tálibok 1996 és 2001 között voltak hatalmon [Afganisztánban](#), amikor vezetőiket eltávolították a hatalomból a NATO országok és az [Északi Szövetség](#)^[2] közös katonai akciójával. A tálib kifejezés az arab طالب (*tálib*, ~diák, tanítvány) szóból származik, korábban a pastu társadalom vezető rétegének iszlám iskolákban kiképzett fiatal tagjait takarta.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

emelte az ukránoknak szállított földgáz árát, amit addig mélyen a piaci ár alatt adott el részükre. Az ukránok nem fizették ki a megemelt árat, melyre válaszul 2005 márciusában a Gazprom csökkentette az átszállított gáz mennyiségét. 2008 júniusában Oroszország megpróbálta bevonni az Európai Uniót (EU) közvetítőként, de részben az orosz–grúz háború miatt ettől az EU elzárkózott. 2009-ben a Gazprom bejelentette, hogy nem sikerült megállapodnia az ukránokkal, akik az oroszok szerint nem fizették ki a 2008-as tartozásait. Oroszország erre úgy reagált, hogy leállította az Ukrajnának szóló gáz szállítását. Ukrajna erre válaszul megcsapolta az Európába irányuló gázmennyiséget a szükségletei kielégítése céljából. Oroszország a hiány visszatáplálását követelte és leállította gázzállítást. Ez a helyzet 11 napig tartott, amikor az orosz, ukrán kormányok az EU diplomáciai közvetítésével feloldották a helyzetet.¹¹

A VÍRUSOK ALKALMAZÁSA A KIBERTÉRBEN

A STUXNET VÍRUS

A számítástechnika fejlődése a kiberteret is biztonsági tényezővé változtatta. Idő kérdése volt csupán, hogy ebben a közegben mikor történik támadás.

A kártevőt 2010. júniusában találták Iránban, a Bushehr atomlétesítmény egyik gépén. A vírus az erőműre közvetlen fenyegetést nem jelentett, mert annak az urándúsító centrifugák voltak a célpontjai, azonban a tény, hogy egy vírus bejuthatott a létesítménybe az energiabiztonsággal kapcsolatos kérdések újabb aspektusait világítja meg.

A kártevő – feltételezések szerint – az igazi pusztítást a natanz-i urándúsító létesítményben fejtette ki, itt jó eséllyel kb. ezer IR-1 típusú urándúsító centrifugát égetett le. Ezeknek a berendezéseknek a hajtómotorja 1007 cps-nél (cycles per second, másodpercenkénti fordulatszám) már tönkremegy, a Stuxnet viszont rövidebb fázisokra, észrevétlenül 1064 cps-es tempót diktált nekik, ezzel túlpörgetve a rendszert.

2010. november 16-án Irán leállította az urándúsítóit, miután a centrifugák több mint 20%-a megsemmisült a Stuxnet tevékenysége nyomán. Egyes kutatók megkérdőjelezzik, hogy az elért siker megérte-e a befektetett hatalmas összegeket.

Az iráni hatóságok állítják, hogy a fertőzést megszüntették, ellenben minden szakértő tisztában van vele, hogy mindaddig, míg az alkalmazott technológiát nem cserélik le, az újabb, a Stuxnethez hasonló felépítésű vírustámadás csak idő kérdése.¹²

A DOQU VÍRUS

2011. október 18-án került publikálásra a [Doqu](#) malware. Ezt a Budapesti Műszaki Egyetem Híradástechnikai Tanszékének CrySys Adat- és Rendszerbiztonság Laboratóriuma azonosította egy európai cégnél.

A számítástechnika dinamikus fejlődését alapul véve nem zárható ki más energetikai létesítmény elleni támadás lehetősége sem.¹³

ENERGIASZÁLLÍTÁSI ÚTVONALAK BIZTONSÁGA, AZ EBBŐL, A JÖVŐBEN ADÓDÓ PROBLÉMÁK

Kína érdekei érvényesítése érdekében erőteljes haditengerészeti fejlesztési programot valósít meg, amely a régió országait és Indiát is egyfajta fegyverkezési versenyre sarkallta az erőegyensúly fenntartása érdekében.

India és Kína között a régiós vezető szerepért folytatott versengés miatt többször volt szárazföldi fegyveres konfliktus, azonban a következő összecsapás már valószínűleg tengeren is bekövetkezik. Ennek oka, hogy a kínai ipar termékei a tengeren jutnak el a legnagyobb fogyasztókhoz és az energiahordozók is ezen a módon jutnak el az országba.

¹¹ Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Orosz%E2%80%93ukr%C3%A1n_g%C3%A1z

¹² Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Stuxnet>

¹³ Forrás: <http://en.wikipedia.org/wiki/Duqu>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A tengeri szállítási útvonal az Indiai-óceánon halad keresztül, amelyet India ellenőriz és képes elvágni azt, ezzel gyakorlatilag képes megbénítani a kínai gazdaságot.

Az elmúlt évtizedben India mélytengeri hadikikötők és tengeri szigetekre telepített légi bázisok kiépítésével, valamint a kínai flottaépítési programokhoz hasonló projektek indításával erősítette meg pozícióját a térségben.

Az Európai Unió legtöbb állama behozatalra szorul kőolajból és földgázból. Ezek egy része Norvégiából érkezik, melyet a nyugat-európai országok piaci vásárolnak fel. A legnagyobb szállító (elsősorban a földgáz terén) Oroszország. Az orosz gáz- és kőolajszállítás politikai-gazdasági okok miatt sok esetben akadozott (például a már fentebb leírt ukrán-orosz incidens, vagy az orosz-grúz háború), ezért az EU-s államok más forrásokat is kerestek szükségleteik biztosítására (Kék-, Északi-, Déli áramlat, Nabucco).

Az Északi tengerek térsége jelentősen felértékelődött a globális felmelegedés okozta jégolvadás miatt. Az északi sarkköri régió az elmúlt 30 évben egymillió négyzetkilométerrel csökkent, ami a jégkontinens területének 8%-os veszteségét jelenti. 2012. szeptember 14-én a jégmezők területét 3,5 millió négyzetkilométerre becsülték. Peter Wedham szerint 2015 és 2016 között fog először előfordulni, hogy az Arktisz teljes területén augusztusban vagy szeptemberben a jég teljesen elolvad. A jelenség következtében az itt rejlő energiahordozók kitermelése gazdaságossá válhat, továbbá a szállítási útvonalak biztosítása is egyszerűbb lesz. A régió birtoklásáért Kanada, Oroszország, Dánia, Norvégia, az USA, Izland és Kína verseng.

A kitermelés biztosítása jelenleg technikai problémák sorozatát veti fel. A szereplők katonai erővel is demonstrálják jelenlétüket.¹⁴

VERSENGÉS AZ ARKTISZI RÉGIÓ ÁSVÁNYKINCSEIÉRT – AZ ÉRDEKELT ÁLLAMOK CÉLJAI, FEJLESZTÉSEIK

KANADA

Kanada jelenleg az arktiszi régió egyik legnagyobb területét birtokolja. Kanada módosítva katonai költségvetését jelentős fejlesztéseket hajtott végre. A Védelmi Minisztérium főként olyan fejlesztésekbe investál, melyek a jelenlegi csúcstechnikák szélsőséges éghajlati viszonyok mellett működését biztosítják.

A Kanadai Királyi Haditengerészet nyolc új korszerű jégtörőt kapott, de fejlesztették a szárazföldi erőket és az Arktisziért felelős légi egységeket is, valamint kettő tengerészeti bázist hoztak létre az északi vizek mentén. Ezek a támaszpontok a logisztikai támogatást, a koordinációt, az igazgatást, valamint a haditengerészeti műveletek vezetését végzik a térségben.

A Kanadai Királyi Légierő földi radarállomásokat telepített és új repülőtereket létesített. Prioritást élvez a jégre való leszállás képességének fejlesztése, mivel a katonai műveletek szempontjából létfontosságú a légi támogatás. Kanada átfogóan kezeli a térség fegyveres védelmét, és felkészült az új katonai szektor biztonsági kihívásaira.

DÁNIA

Kanadához hasonlóan Dánia is igényt tart a fennhatósága alá tartozó terület nyersanyag-kitermelésének és a hajózási útvonalak feltérképezésének jogára. A fegyveres erők fejlesztése mindhárom haderőnemben megfigyelhető, azonban jelenleg prioritást élvez a Dán Királyi Haditengerészet, amely Grönland északi partvidékére koncentrálna a járőr szolgálatait. Az arktiszi járőrhajók közül az egyik már rendelkezik helikopter leszállóhellyel is. A járőrhajók négy darab Thetis

¹⁴ Szabó Albert: Az Arktiszi sakkjátszma

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

osztályú sarkvidéki szolgálatra alkalmas fregattal vannak megerősítve és ezeken kívül rendelkeznek még három jégtörő hajóval is. Ezeket a hajókat rövid idő alatt fel lehet szerelni magas harcértékű fegyverzetrel, például Harpoon és Sea Sparrow rakétákkal, vagy torpedókkal.

A Dán Királyi Légierő fejlesztéseinek célja a logisztikai támogatás és az orvosi evakuációs képességek növelése volt. A szárazföldi erők fejlesztése a különleges erőkre koncentrált, hogy azok a sarki területen végzendő hadműveleteket a lehető leghatékonyabban vihessék véghez. Dánia szoros együttműködést tart fenn Svédországgal és Kanadával, amit demonstrál a 2009-es ún. Lomorg 2-es expedíció. A kutatás célja a további tektonikai adatgyűjtés az energiahordozók felkutatása.

NORVÉGIA

Az ország régiós tevékenységét hat pontban lehet összefoglalni:

- az Északon történő fennhatóság gyakorlása;
- a régió tudományos tapasztalatainak, kutatásainak nemzetközi szinten történő vizsgálata;
- a terület környezetének és erőforrásainak védelme;
- az anyagi források biztosítása a kőolaj-kitermeléséhez;
- az őslakosok identitásának, kultúrájának védelme;
- Oroszországgal történő együttműködés kiépítése.

A katonai jelenlét fenntartás érdekében az elmúlt években a haditengerészet újabb öt fregatt és hat korvett beszerzése mellett döntött. Ezek a hajók a Barents-tengeren teljesítenek szolgálatot, melyekhez NH90 típusú helikopterek tartoznak.

OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ

Az Oroszországi Föderáció volt az első olyan állam, amely célként fogalmazta meg északi-sarki területi igényét. A térséget érintő orosz katonai képességek megerősödtek, melyet alátámaszt az a tény, hogy Oroszország jelenleg 10 hajóból álló, nukleáris meghajtású jégtörő flottával, valamint számos nem nukleáris meghajtású, többségében jégtörő képességű hajóval rendelkezik.

Az elmúlt évben 150 millió dollárt fordítottak a jégtörő flotta fejlesztésére. Az orosz fegyverkezés célja azonban elsősorban nem egy az Arktiszeért folytatott háború megvívása, sokkal inkább egy újjáéledő nagyhatalom globális szerepének növekedését jelzi.

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az USA az UNCLOS szerződés ratifikálásában nem vett részt, így a nemzetközi jog szerint hivatalosan nem tarthat igényt a kizárólagos gazdasági övezeten túl elterülő kontinentális talapzatra.

Nem vehet részt annak a bizottságnak a munkájában sem, amely az egyezmény értelmében döntéshozatalra jogosult a szerződést érintő kérdésekben. Ennek ellenére az Egyesült Államok Haditengerészete 2009-ben közzétett dokumentuma szintén igényeket fogalmaz meg a régió kapcsán (Arctic Roadmap).

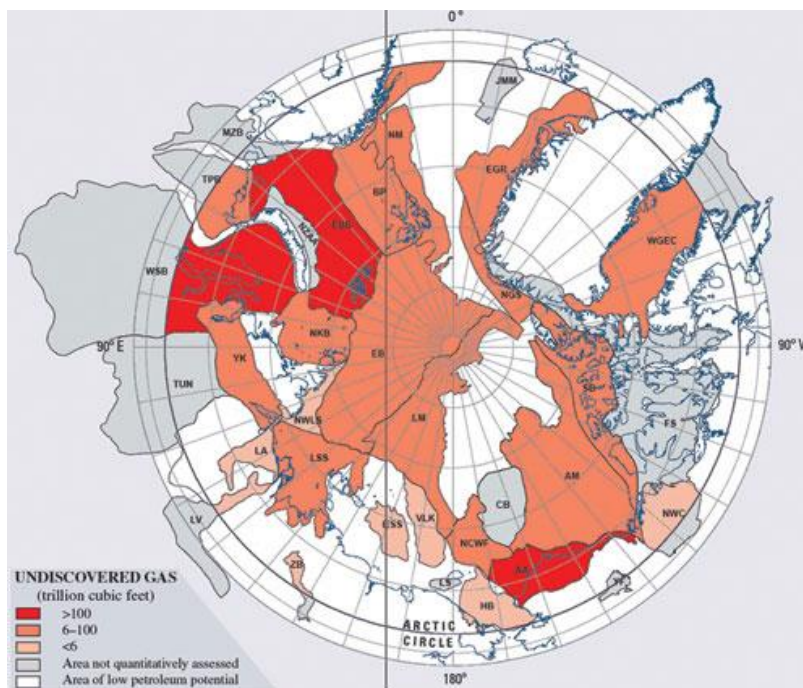
A térségben az amerikai tudósok is végeznek kutatásokat a CIA kémműholdjai által készített nagy felbontású képek segítségével, elemezve a bekövetkezett környezeti változásokat.

Az Amerikai Geológiai Szolgálat becslései szerint a világ feltáratlan kőolajkészleteinek mintegy 30%-a, gázkészleteinek pedig 1%-a található az Arktiszon, ezen belül pedig csak az alaszakai terület közel 30 milliárd hordónyi kőolajat és 72 milliárd hordónyi olajjal egyenértékű gázt rejt. Ennek ellenére az Egyesült Államok az alaszakai készletekre támaszkodik.

A régiót érintő vitában, háttérből a szövetségesét, Kanadát igyekszik támogatni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Az arktiszi terület földgáztartalékai az amerikai geológiai szolgálat becslései alapján (Forrás: aapg.org)

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG

A Kínai Népköztársaság jelenleg vitatott szereplője az északi-sarki versenynek. Az országnak jelentős sarkkutatói létesítményei vannak az Arktiszon és az Antarktison egyaránt. Jelenleg az övé a világ legnagyobb nem nukleáris jégtörőhajója. Az ország hivatalos álláspontja szerint a jelenlét oka a környezet- és klímaváltozás vizsgálata. Érdeklődésének középpontjában az a kérdés áll, hogy vajon mikortól valósul meg hosszútávon az Európa és Ázsia közötti tengeri szállítás rövidülése a sarki jég fogyatkozása révén.¹⁵

„OLAJFEGYVER”

1955 és 1977 között a „Le Monde” jelentése szerint Kína 142 millió USD értékű haditechnikai felszerelést értékesített Afrikában, amely azóta csak növekedett.

A Congressional Research Service jelentése alapján, a kontinensen értékesített fegyverek 10%-a származott kínai forrásból 1996 és 2003 között. A kutatók az alábbi esetekre hivatkoztak a tanulmányukban:

- *Szudán*: a khartoumi iszlám kormány például nem csak kézfegyvereket, hanem Shenyang típusú harci helikoptereket és F-7 típusú vadászgépeket is vásárolt Kínától kb. 100 millió USD értékben;
- *Egyenlítői-Guinea*: Kína nemcsak fegyvereket értékesített az ország számára, hanem katonai szakértőket és kiképzőket is küldött a hadsereg felkészítéséhez;
- *Etiópia és Eritrea*: Kína még az óvatos becslések szerint is 1 milliárd dollár értékben szállított fegyvert a két ellenséges államnak, az 1998 és 2000 között zajló határháborújuk során;

¹⁵ Forrás: <http://www.alternativenergia.hu/kina-jelen-akar-lenni-az-eszaki-sarkvideken/15397>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- *Burundi*: 1995-ben egy kínai hajót utasítottak ki Tanzánia kikötőjéből, amely 152 tonna kézfegyvert és a hozzá szükséges lőszerket szállított a burundi hadsereg számára;
- *Tanzánia*: az Overseas Development Institute jelentése szerint, Kína legalább 13 hajórakományra való fegyvert szállított Darnak-e-Salaam kikötőjébe. A szállítmányok jegyzékén a „mezőgazdasági felszerelések” kifejezés szerepelt.
- *Zimbabwe*: Robert Mugabe zsarnoki kormánya még 2004 végén rendelt tizenkét FC-1 vadászrepülőgépet és 100 katonai járművet Kínától, 200 millió USD értékben. 2000 májusában Kína elefántcsonttért cserébe kézfegyvereket szállított a kormány számára (az elefántcsont kereskedés már egy jó ideje tiltott!), emellett olyan rádiózavaró eszközt is, amellyel képesek zavarni az ellenzék által működtetett független rádióadókat (Radio Africa-Harare).¹⁶

ÖSSZEZÉS

Az Amerikai Egyesült Államok és Kína módszereit figyelembe véve megállapítható, hogy az első haderejének a második gazdaságának segítségével biztosítja a szükséges erőforrásokat. Tény, hogy Kína jelenleg nem rendelkezik olyan expedíciós haderővel, amellyel fel tudna vállalni egy másik kontinensen megvívandó háborút. Ha megvalósítja grandiózus haditengerészeti fejlesztési programját (négy repülőgép hordozó hadrendbe állítása) a mostani erőviszonyok jelentősen módosulnak, ezért valószínű, hogy más esetleg nem békés módszerekkel fog élni érdekeinek érvényesítése érdekében.

Konfliktusforrások lesznek a nem OECD országok, amelyek energiaigényük kielégítése érdekében fordulhatnak nem békés eszközökhöz is. A kialakult monopóliumok miatt ezen országok függése nőni fog, a meglévő erőviszonyok megváltoztatása erő felmutatása nélkül nem lehetséges.

Tény, hogy ahol a versengés szereplői behatárolhatóak az államok és a vállalatok nyíltan vállalják kilétüket és a verseny a jog által szabályozott területen folyik. E térségekben bonyolult politikai gazdasági manőverek mellett fegyverkezési verseny is indult.

Ahol a szereplők nem behatárolhatóak, vagy illegálisan tevékenykednek (térséget ellenőrző terrorcsoportok, törzsek) ott – egy külső fél által támogatott – csoportok akadályozzák a kitermelést. Céljuk bizonytalan környezet kialakítása, amely erőteljesen befolyásolja a nyersanyag árát. Ha egy térségben a kitermelés gazdaságtalanná válik, bármely okból, akkor az ott lévő vállalatok kivonulnak átrendezve a szektor erőviszonyait.

A MÉDIA HATÁSA

Napjaink világmédiája azonnal tudósít a készülő konfliktusokról, amelyre a tőzsdék rögtön reagálnak. Sajnos ennek a területnek az eladott lapszám, a hordozófelület nevének ismertsége stb. az egyik mérési lehetősége, amely az élet, a világ érzékeny pontjaira fókuszál és napjainkban a gazdaság kulcskérdés. A média időérzékeny válása magában hordozza az esetlegesen pontatlan, nem ellenőrzött információk napvilágra kerülését. A médiát emiatt lehet fegyverként használni.

KIBERTÉR

A Stuxnet vírustámadás új fejezetet nyitott a kiber-hadviselés történelmében azzal, hogy az energialánc egy elemét támadták vele. A Stunxnet valószínűleg új dimenziót nyitott az energetikai rendszerek védelmével, szervezésével foglalkozó szakemberek feladatrendszerében. Értékelve az informatika nagyfokú jelenlétét az iparágban a jövőben egyre jelentősebb feladat lesz a különböző alrendszerek kibervédelme.

¹⁶ Besenyő János ömgy: Harc az afrikai olajért, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DONKÓ Tamás – HALÁSZ Csaba – TÓTH Kálmán – VARGA Zsolt

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

ENERGIASZÁLLÍTÁSI ÚTVONALAK BIZTONSÁGA, AZ EBBŐL ADÓDÓ JELENLEGI PROBLÉMÁK

A fosszilis energiahordozó lelőhelyek távol vannak a felhasználóktól, a szállítási útvonalak hatalmas távolságokat és változatos politikai és biztonsági környezetű térségeket szelnek át. A szállítási útvonalak biztosítása az érintett érdekcsoportok számára igen bonyolult feladat, ami az egyes régiók politikáját erőteljesen befolyásolja.

Jó példa erre a Spratly-szigetek térsége, amelyre Kína, Tajvan, Malajzia, Vietnam, a Fülöp-szigetek és még Brunei is igényt tart. A szigetek térségében fontos olaj- és földgázlelőhelyek lehetnek.

A vitatott területekért jelentős diplomáciai erőfeszítéseket tesznek az érintett országok, de Kína részéről az érintettek irányába katonai erődemonstrációra és korlátozott mértékű gazdasági nyomásgyakorlásra is sor került. Az északi-sarki olajlelőhelyek kiaknázása jogának megszerzése hasonló helyzetet teremtett – fegyverkezési versenyt válthat ki.

Az Arktiszon lezajló folyamat a XXI. század első felének egyik legjelentősebb gazdasági gyarmatosításaként értelmezhető, ahol az államok katonai erejük felvonultatásával igyekeznek erőt demonstrálni érdekeik hatékonyabb érvényesítése végett.

Úgy tűnhet, hogy a közvetlen erőpolitika hangsúlyosabbá vált, ugyanakkor az államok igazi célja hosszútávon a viták kompromisszumok révén történő rendezése, nem pedig fegyveres konfliktus kirobantása. Tény azonban, hogy az energiahordozó térségek – bármely okból történő – politikai destabilizálásának, erőteljes gazdasági hatásai vannak, ezért ha névtelenül is, de több hatalom él ezzel a lehetőséggel.

Kulcsszavak: energia biztonság, energetikai lánc, Északi-sarki lelőhelyek birtoklása, fegyverkezési verseny, gazdasági nagyhatalom, katonai nagyhatalom, kibertámadás

Keywords: Energy safety, Production and transportation of oil and gas, Possession of Arctic oil and gas fields, Arms race, Economical giant, Military giant, Cyber attac

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. U.S. Energy Information Administration | International Energy Outlook 2013. p1, p2
2. Besenyő János őrnagy: Harc az afrikai olajért, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen, p1, p3
3. Szabó Albert: Az Arktiszi sakkjátszma
4. www.mfor.hu/cikkek/Orias_penzeket_kolt_fosszilis_energiashordozok_utan_kutatva_Kina.html p 1
5. http://hu.wikipedia.org/wiki/Orosz%E2%80%93ukr%C3%A1n_g%C3%A1z_vita
6. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Stuxnet>
7. <http://en.wikipedia.org/wiki/Duqu>
8. <http://www.alternativenergia.hu/kina-jelen-akar-lenni-az-eszaki-sarkvideken/15397>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**A HADERŐNEMEK, FEGYVERNEMEK SZEREPE A JÖVŐ HÁBORÚBAN****THE ROLE OF THE MILITARY SERVICES AND ARMS OF SERVICE IN FUTURE WARS**

Ebben a rövid dolgozatban megvizsgáljuk, hogy a haderőnemek és a fegyvernemek szerepe, alkalmazása hogyan változott meg a történelem folyamán, milyen változások következtek be a XXI. század geopolitikájában és melyek a mai konfliktusok, háborúk főbb jellemzői. Végezetül pedig mindezekből kiindulva a parancsnok szemszögéből tekintve meghatározzuk a katonai erő jövőbeli alkalmazásának főbb kritériumait.

In this short dissertation we examine how the role and utility of military services and arms of service have changed during the history, what changes have supervened in the geopolitics of 21st century and what specifics of present-day conflicts and wars have appeared. In fine, based on all these we assess the main criterias of the utility of force in future wars from the point of view of the commander.

BEVEZETÉS

A házi dolgozat témaköre a mai biztonságpolitikai és katonai gondolkodók egyik kedvenc témája, bár érdemes megjegyezni, hogy társadalmunk szintjén nem csak ezen szakértők kutatási területét érintően jelent kihívást. Megszámlálhatatlan tudományos értekezés, tanulmány és cikk érinti ezen kérdéskört közvetve vagy közvetlenül, sőt, nem egy életrajzi könyvben találni kapcsolódó álláspontokat, megnyilatkozásokat, melyek irányították, illetőleg hatással voltak a dolgozat készítőinek munkájára. A közös kidolgozás legszembetűnőbb momentumaként értékelhetjük, hogy habár szemtanúi, sőt esetenként aktív szereplői vagyunk a modernkori hadviselés fejlődésének, mégis tágra nyílt szemekkel csodálkozhatunk rá a jelenkor katonai cselekményeire, vívmányaira, illetve az azok kapcsán alkotott teóriák utópisztikusnak tűnő megállapításaira.

I. A HÁBORÚ FOGALMÁNAK MAI ÉRTELMEZÉSBELI PROBLÉMÁI

A téma értelmezésekor az első kihívást mindjárt a háború fogalmának tisztázása jelenti. Habár főként Szun Ce és Clausewitz munkássága nyomán van egyfajta képünk a háború értelmezéséről, de mára a fogalom elmosódottá vált. Ma már nekünk, katonáknak is nehéz tiszta és egyértelmű képet alkotni, hiszen a jellemzően a korai XX. század hadi eseményeinek tapasztalataira épülő tanulmányaink, tapasztalataink szerint a háborút egyenruhás haderők, fegyvernemek szemtől szemben, a haditechnika eszközeivel vívják a hadszíntéren, amelynek eredményeképpen rendszerint az erősebb és katonailag képzettebb fél nyer. Ezzel szemben a modernkori háborúnak létezik helyi, kisméretű, aszimmetrikus, kontaktus nélküli, vagy akár nem fegyveres formája, sőt a katonák szemszögéből nézve megkülönböztethetünk nem háborús katonai műveleteket is, illetve olyan szövetségest, aki alapvetően civil, és semmilyen formában nem képes vagy hajlandó a fegyverforgatásra, valamint olyan ellenfelet, aki civil öltözékben, csoportosan, szervezeten visel hadat ellenünk házi készítésű harceszközökkel. A háború vélt és valós indítékait tekintve pedig még színesebb kép rajzolódik ki korunk konfliktusainak viszonylatában.

Ilyen értelemben akár azt is mondhatnánk, hogy bármilyen, a földtől elrugaskodott abszurd háború-elméletnek helye van a mai hadtudományban, ámde mindenképpen számolnunk kell azon ismeretek halmazával, melyek segítenek eligazodni a háborúk evolúciójának megértésében. Az emberiség (had)történelme ehhez több mint elegendő ismeretanyag-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

hoz segít hozzá, és a különböző korok kiemelkedő gondolkodóinak munkái szilárd támpontokat nyújtanak, hogy rendszerezett tudástár álljon rendelkezésre.

Mindenesetre a globalizáció tükrében, tömegkommunikációval, médiatúlsúllyal, propagandával és információigénnyel jellemezhető világ esetében a háború clausewitz-i fogalmának további leegyszerűsítése, vagyis inkább általánosítása figyelhető meg (pl.: közkeletű fogalmakban, mint maffiaháború, médiaháború stb.). Ebből a szempontból nézve logikus megoldást jelentene, ha mint „érdekközösségek közti konfliktus”-ként értelmeznénk, nem rendelve hozzá sem az állam, sem pedig a fegyveres harc mára „elnehezült” fogalmait. Egy biztos, a háború fogalma – még ha Clausewitz ún. kaméleon-hasonlatát is magunkévá tesszük – igazán a katonák fejében maradt meg az eredeti, örökérvényű formájában és leginkább ők azok, akik ebből kiindulva minden létező kontextusában képesek értelmezni azt.

II. A HADVISELÉS ÚJ GENERÁCIÓINAK MEGJELENÉSE A XX. SZÁZADBAN

A korunkat jellemző katonai konfliktusok teljesen más képet mutatnak, mint a XX. század második felét megelőző „klasszikus háborúk”. Vajon miért van ez így? Erre próbálja megadni a választ a hadviselés különböző generációival foglalkozó elmélet, továbbá arra keresi a választ, milyen is lesz a jövő háborúja.

Az elmélet – miszerint a hadviselés fejlődése is egyfajta evolúciós folyamat – William S. Lind és társai fogalmazták meg „*A háború változó arca: A negyedik generáció felé*” című tanulmányában 1989-ben. Az írás ekkor még nem hagy különösebb nyomot a katonai gondolkodásban, ám az iraki és az afganisztáni hadszíntér kudarcainak elemzése során ismét előtérbe kerül a negyedik generációs hadviselés (4th Generation Warfare – 4GW) elmélete.

AZ ELSŐ 3 GENERÁCIÓ RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Az *első generáció*: a 30 éves háborút lezáró, 1648-as vesztfáliai békét követő időszak, amikor is a háborúkat az államok hadseregei vívták korlátozott és szabályozott keretek között. A vonalas harcászat, a csapatok mozgásával történő manőverezés, valamint az addigra elterjedt lőfegyverek alkalmazása jellemezte.

A *második generáció* (anyagcsata korszaka): A nagy ipari forradalom vívmányainak elterjedését követően, a hadseregeknek is alkalmazkodni kellett. Az új találmányok megjelentek a fegyveres küzdelemben is (távíró, vasút), melyek alkalmazása lényegesen megváltoztatta a hadviselés formáját, egyre nagyobb jelentőséggel bírt a koncentrált tüzerő és a tüzellel való manőverezés (a tüzérség, majd később a géppuskák kiemelkedő szerepe).

A *harmadik generáció* (villámháború korszaka): Az Első Világháborút követően a kor katonai gondolkodói (Heinz Guderian, Mikhail Tuhacsevszkij) felismerik, hogy a háború megnyerése nem az ellenség megsemmisítésével a legeredményesebb, hanem a döntő pontokra mért gyors csapásokkal. A vezetési rendszerek bénításával, utánpótlás elvágásával, vagy a morál megtörésével zavarni a szembenálló fél lélektani egyensúlyát.

Azt azonban látnunk kell, hogy az egyes generációk egymást kiegészítik, továbbfejlődnek. Míg az első három generációra a haditechnika és a módszertan fokozatos fejlődése a jellemző, addig a negyedik szakít az addig kialakult helyzettel.

NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS (4GW)

A negyedik generáció megjelenését szimbolikusan leginkább egy, a XXI. század egyik legemlékezetesebb napjához, 2001. szeptember 11-hez lehetne kötni, hiszen ez egy olyan esemény volt, amelyre addig korábban nem volt példa. Egy nem állami (terror) szervezet mért szervezett csapást a kor egyik vezető nagyhatalmára, egy nagyvárosban, civil polgárok és egy nemzeti szimbólum (WTC) elpusztításával, ezáltal a clausewitz-i hármasság (állam, katona, polgár) szerteoszlik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A 4GW definíciója (Somkuti Bálint értelmezésében):

„A negyedik generációs hadviselés pontosan körvonalazott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségen alapuló, általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott katonai és nem-katonai műveletek eredményeképpen fejti ki.”

A 4. generáció jellemzői:

Az állam elveszti a hadviselés monopóliumát, jellemzően nem országok és államok háborúznak egymás ellen, hanem bizonyos csoportok, ideológiai szervezetek, a kor technikai és globalizációs vívmányait felhasználva olyan pusztító erő birtokosaivá válnak, mellyel támadást indíthatnak államok, rendszerek megdöntésére és a nyugati világ biztonságát veszélyeztethetik. Mivel a konfliktus résztvevői nem állami szereplők, ezáltal az államok által elismert szabályzók, egyezmények sem fogják „megkötni a kezüket”, így az alkalmazott módszerek teljes mértékben kiszámíthatatlanok, gyakran törvénytelenek. A szervezetek felépítése széttagolt és szerteágazó, decentralizált vezetésű, szervezésüknél gyakran a gazdasági életben szokásos formákat (franchise, out-sourcing) alkalmaznak, ezért is nehéz megtalálni a gyenge pontjaikat vagy felszámolni a teljes hálózatot. Általánosságban elmondható, hogy csökken a hagyományos, ipari alapú konfliktusok esélye, inkább a vallási, ideológiai és etnikai tényezők dominálnak az összeütközések kialakulásában.

A harc non-lineáris jellegéből adódóan nincsenek hagyományos harcterek, harceljárások és harcosok, nem tudni ki a civil és ki a kombattáns. A béke és a háború közti határ elmosódik. A harc alacsony intenzitású, de a veszély folyamatosan jelen van, nem tudni, hogy térben és időben mikor jelentkezik, ezáltal nagyfokú elővigyázatosságot és folyamatos készenlétet követel meg a reguláris vagy állami résztvevőktől. A műveletekkel képesek egyidőben a teljes állami apparátusra hatást gyakorolni, a katonai célok mellett gazdasági, politikai és társadalmi területen hatást elérni.

A 4GW-ben kiemelt fontossága van az információs, propaganda műveleteknek a célok eléréséhez, hiszen a lakosság támogatásának megnyerése eldöntheti a konfliktus kimenetelét. Kizárólagosan katonai eszközökkel nem lehet megnyerni, hiszen itt nem a szemben álló fél megsemmisítése a cél, hanem az ideológiák minél szélesebb körben elterjesztése, a saját ügy számára minél nagyobb bázis megnyerése. A propaganda tevékenységben kiemelkedő szerepe van a médiának.

A konfliktus kimenetele nem függ a haditechnikai fejlettségtől, hiszen a legprimitívebb eszközökkel (akár házilag barakcsolt szerkezetekkel) is lehetőség van olyan hatást elérni, hogy a legmodernebb eszközök alkalmazása gazdaságtalanná vagy eredménytelenné válik. Viszont az is elmondható, hogy a legfejlettebb technikai eszközök is felhasználásra kerülnek, melyek a kereskedelmi forgalomból beszerezhetők (pl.: okostelefonok).

Végül a legszembetűnőbb jellemző az aszimmetria, hiszen a szemben álló felek sem összetételükben, sem erejükben, sem eszközeikben, sem eljárásaikban nem összehasonlíthatók, viszont mégis azonos esélyekkel bírnak a konfliktus kimenetelében.

A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS EGYIK MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁJA A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS

Dr. Havasi Zoltán r. dandártábornok szerint a terrorizmus „az erőszak alkalmazásának, vagy az azzal való fenyegetésének olyan stratégiája, melynek elsődleges célja félelem, zavar keltése és ennek révén meghatározott politikai, ideológiai vagy vallási célok elérése, vagy a hatalom megtartása. A globalizáció és tömegmédiá révén a világ kiszélesedik és ezáltal a terrorizmus is nemzetközi méretek öltött.”

A terrorizmuson belül mindenképp meg kell különböztetnünk a politikai, ideológiai és vallási, valamint etnikai vonalat. Míg az elsőt a közel keleti *Fatah*, vagy a 70-es 80-as években aktív *Vörös Brigádok*, addig az utóbbihoz a szeparatista vagy vallási fundamentalista szervezetek sorolhatók, mint a baszk *ETA* és az *Al-Qaeda*.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A JELENKOR HADERŐI KÉPESEK-E KEZELNI A 4GW-EL SZEMBENI KIHÍVÁSOKAT?

A fentiekben megfogalmazottakból látszik, hogy a 4GW-el szembeni biztonsági kihívások nem tisztán csak a katonák feladata, és kezelése mindenképp az átfogó megközelítés elveit figyelembe véve az állam teljes spektrumával, és ezen túlmenően akár a nem állami szereplők (nonprofit szervezetek, nemzetközi szervezetek) együttműködésével lehetséges.

A hadseregek fejlesztésének, átalakításának irányait az elmúlt időszak koalíciós műveletei (KFOR, ISAF, OEF, OIF) kitzűzték és meghatározták. A nemzetek és a szövetségek az alábbi elvek figyelembevételével formálják haderejüket: önállóan vagy szövetséges keretek közt legyen alkalmas hagyományos katonai tevékenységet folytatni, legyen kész korlátozott célú műveletek indítására akár több dimenzióban is, tudja sikeresen felvenni a harcot terrorista vagy irreguláris erővel szemben.

III. A XXI. SZÁZAD GEOPOLITIKAI VÁLTOZÁSAI, KONFLIKTUSOK ÉS HÁBORÚK JELLEMZŐI

MULTIPOLARITÁS. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK, MINT A VILÁG CSENDŐRE

Az előző évezred végén felgyorsult globalizációs folyamatok, valamint a gazdasági és politikai változások eredményeképpen megbomlottak az addig fennálló geopolitikai erőviszonyok. Ide értendők a világ történelmének olyan nagy súlyú eseményei, mint a hidegháború vége, a Szovjetunió felbomlása, Kína gazdasági hatalmának erősödése, az iszlám radikalizmus által is táplált „terrorizmus”, valamint az azt felszámolni „hivatott” háborúk. Az Amerikai Egyesült Államok a kétezres években világméretű átrendeződés főszereplője volt, egyrészt irányító szerepben, másrészt pedig szenvedő félként.

Oroszország ma teljes mértékben vissza akarja állítani nagyhatalmi státuszát. Ebben a folyamatban jelentős az új orosz politikai, gazdasági és katonai vezetők szerepe, akik alapjaiban változtatták meg az orosz állami politika irányvonalát. A mai Oroszország mára már egy nemzeti önbizalmát visszanyert ország, aki pontosan tudja helyét és szerepét a világban.¹

A geopolitikai változások legnagyobb nyertesének a Kínai Népköztársaság tűnik. A gazdasági válság politika hatásait történelmi háttérbe helyezve arra a megállapításra juthatunk, hogy az Amerikai Egyesült Államok katonai hatalmát veszélyezteti, ha nem lesz képes az elkövetkezendőkben a világ egyik gazdasági vezető szerepét ellátó államának szerepét betölteni.

Az utóbbi tíz esztendő elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a globális rendszer képe teljesen megváltozzon, annak fenntarthatatlansága pedig elsődlegesen a gazdasági „egyensúlytalanságok” terén jelentkezett.

Nyilvánvaló, hogy a globalizáció teljes mértékben fejre állítja a geopolitika eddigi eszköztárát is, mégpedig – annak alapjául szolgáló – a homogén nemzetállamok által biztosított társadalmi és kulturális viszonyok széttörésével, felmorzsolásával. Túlságosan egyszerű lenne azt feltételezni, hogy a globalizáció egy egypólusú világtársadalomhoz fog vezetni, ahol is a belső konfliktusok helyett egyfajta harmónia fog majd uralkodni.

Azonban az Amerikai Egyesült Államok még mindig az egyetlen olyan hatalom, amely jelentős katonai akciókat folytat a XXI. század kezdeti szakaszában. A világ legkorszerűbben felszerelt hadseregével rendelkezik. Katonai potenciáljának bázisát nukleáris, hagyományos és „szuperfegyverek”, szenzorok, szállítórakéták legkülönbözőbb típusai, tömeges bevetési feladatok ellátására alkalmas modern szárazföldi, légi- és tengeri erő, s a katonai potenciálját állandóan fejleszteni képes tudományos és technológiai bázis alkotják. Hadseregének logisztikai hálózata is a legfejlettebb és a legkiterjedtebb a világon. Az egyetlen hatalom a XXI. század jelenlegi szakaszában, amelyik nagy fegyveres erőket igen rövid idő alatt tud bevetni bármely kontinensen. Számos országban vannak katonai támaszpontjai. Figyelembe kell azonban

¹ Deák János – Szternák György ; Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

venni az USA geostratégiai helyzetében végbement változásokat is. Több mint másfél évszázadon át az Egyesült Államok geopolitikai pozíciója kedvezőbb volt, mint más hatalmaké.

KÍNA, AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ ÉS AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ERŐVISZONYAINAK ALAKULÁSA

A Kínai Népköztársaság hosszú távú modernizációs stratégiájának alapvető célja, hogy Kínának a modern világban elfoglalt helyét fokozatosan, lépésről lépésre összhangba hozza az ország fizikai és gazdasági méreteivel. A XX. század utolsó két évtizedében kidolgozott hosszú távú gazdaság- és társadalomfejlesztési stratégiájának sikeres megvalósítása és céltudatos külpolitikája révén biztos léptekkel halad azon az úton, amely a XXI. század közepe táján e stratégia végső céljának az eléréséhez, azaz a világ legnagyobb és legerősebb hiperhatalmának létrejöttéhez vezet.

Az USA azonban továbbra is jelentős és hosszú távú komparatív előnyökkel rendelkezik versenytársaihoz viszonyítva. Ezek között különösen lényegesek a természeti erőforrások mennyisége és összetétele, a tudományos és műszaki fejlettség szintje, a kutató-fejlesztő bázis nagysága és összetétele, a lakosság nagysága, kor és képzettség szerinti összetétele, a piac és a tőkefelhalmozás nagysága, a gazdaság magas teljesítőképessége és átállási rugalmassága, az ország nemzeti valutájának ereje és szerepe a nemzetközi pénzügyi piacokon.

Mindeközben az Oroszországi Föderáció gazdasági, politikai és ehhez szorosan kapcsolódóan katonai téren is magára talált. Jelenleg világpolitikai szerepe erősödik, ambiciózus törekvéseit erőteljes ütemben kívánja megvalósítani.

Fontos kiemelnünk, hogy mindhárom hatalom az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagja, melynek révén rendkívüli hatással bírnak a világpolitika alakulására, egyben pedig a legfejlettebb hadiipari technológiák és gyártókapacitások birtokában vannak.

ENERGIA-VÁLSÁG (NYERSANYAGOK, VÍZ)

A világ gyorsan növekvő népessége mostanra meghaladta a 7 milliárdot (a XX. század elején csak 1,6 milliárd volt). Bár abszolút számokban a világ ismert szén-, kőolaj- és földgáztartalékai az elmúlt fél évszázadban még mindig növekedtek, a növekvő fogyasztás és a népesség növekvő számának együttes hatása miatt helyesebb, ha a készleteket egy főre vetítve vizsgáljuk. Ez pedig világosan azt mutatja, hogy az ismert készletek mindössze fél évszázadra elegendőek. Még ha egyéb tényezőket (újabb lelőhelyek feltárását, takarékos felhasználást, egyéb források belépését stb.) is figyelembe veszünk, a XXI. század közepére igen komoly problémával fogunk szembenézni. A kőolaj és a földgáz ugyan nem fog egyik napról a másikra elfogyni, de a kereslet és a kínálat piaci törvényeinek megfelelően elkerülhetetlen, hogy az árak olyan szintre emelkedjenek, amilyenre ma még gondolni se merünk. Ha új megoldásokat nem találunk, a század második felére igazi válsághelyzet alakulhat ki.

Földünk 71 százalékát víz borítja, de ebből csak az édesvíz készlet – azaz 2,1 százalék, mintegy 35 millió köbméter – alkalmas emberi fogyasztásra. Az édesvízkészletek fogyása napjainkban hihetetlen feszültségeket okoz főként a Közel-Kelet, Afrika és Ázsia több országában. Ennek oka az eddig soha nem látott népességszaporulásban, valamint a fejlett civilizációk pazarlásával magyarázható. Az ivóvíz, illetve a szennyvízelvezetés hiánya súlyos, emberek ezreinek életét követelő járványokhoz vezet, valamint hozzájárul a magas csecsemő- és gyermekhalandósághoz. A 2013. október 8-11. között megrendezett „BUDAPESTI VÍZ VILÁGTALÁLKOZÓ” zárónyilatkozata az alábbi célkitűzéseket fogalmazza meg: az egészséges ivóvízhez és szanitációhoz való egyetemes hozzáférés biztosítása, a jobb integráción és ágazatközi együttműködésen alapuló vízgazdálkodási szemlélet, a vízszennyezés csökkentése, a csatornázás, szennyvíztisztítás és a víz újra-felhasználásának elősegítése, valamint a globális változások vízügyi kihívásaival szembeni alkalmazkodóképesség növelése.

SARKKÖR-POLITIKA (ÚJ KERESKEDELMI ÚTVONALAK, LELŐHELYEK, NEGATÍV TERMÉSZETI HATÁSOK)

Az Északi-sark jégtakarójának olvadásával felértékelődött a térség szerepe. Bár a terület lakatlan, a közlekedési infrastruktúra gyakorlatilag a nullával egyenlő, néhány, repülők számára kialakított leszállóhely és hevenyészett kikötőhelyek jelentik a „kapcsolódási pontokat” a területért versengő Kanada, Dánia, Norvégia, az Oroszországi Föderáció, az Amerikai Egyesült Államok és „természetesen” Kína honi területeivel. A jégsapka olvadásával az ún. „északi-tengeri útvonal” az esztendő négy-öt hónapjában vehető igénybe, alkalmazása során mintegy 12-15 nappal rövidül meg a Kína kikötői és Rotterdam közötti jelenlegi mintegy 45 napos tengeri utazás hossza. Kanada és az Oroszországi Föderáció reméli, hogy kialakíthatják az olvadás által megvalósítható északi-sarkkörü szállítási útvonalait, ezzel mintegy „pólusváltást” eredményezve a kereskedelmi szállítások területén. Az „északi-tengeri útvonal” megléte azonban elképzelhetően kedvezőtlen lehet az Egyiptomi Arab Köztársaság számára, amely a 2012-es év során több mint 5 milliárd dollárt keresett a „jól bevált” kelet-nyugati hajózási útvonalként számon tartott Szuézi-csatorna bevételeiből.

Az Északi-sarkvidék ásványokban gazdag hatalmas készletekkel rendelkezik, melyek mindezedig hozzáférhetetlenek voltak, beleértve a felfedezetlen földgáztartalékok kb. 30%-át, valamint a felfedezetlen olajtartalékok 13%-át. Nem csoda, hogy a területből mind nagyobb szeletet kihalászni kívánó kormányok aranybányát látnak az olvadásban. A nagymennyiségű édesvíz elolvadása azonban hatást gyakorol az óceáni áramlatokra, egyes régiók éghajlata gyökeresen átalakulhat. Az emelkedő vízszint világszerte előnetheti az alacsonyan fekvő partvidékeket – ennek komoly gazdasági, társadalmi és környezeti kihatásai lehetnek.

A terület és az onnan kiaknázható természeti kincsek „megóvása érdekében” az ahhoz földrajzilag kapcsolódó országok jelentősen megnövelték katonai jelenlétüket a régióban.

Azonban ahogy Kína – öt másik országgal együtt – állandó megfigyelői státuszt kapott az Északi-sarkvidéki Tanács (Arctic Council) 2013. május 15-i, svédországi ülésén, a régió stratégiai jelentősége lassacskán tisztázódik a világgözülemény számára is.

IV. A MODERN HADERŐK HADERŐNEMEI ÉS FEGYVERNEMEI

A jövő tömegesen alkalmazható fegyverrendszereit, technikai megoldásait, harceljárás módjait már ma tesztelik a világ konfliktusaiban. Ha kategorizálni kívánjuk a legjelentősebb fejlesztéseket, a teljesség igénye nélkül az alábbiak szerint is megtehetjük:

- egyéni felszerelések: a katona álcázását, védelmét, manőverképességét, kommunikációját és tűzerejét növelő, a nagyobb nemzetek esetében ezek együttes megvalósítására törekvő fejlesztések (pl.: a német GLADIUS program), ideértve a nanotechnológia kapcsolódó vívmányait is;
- szenzorok: passzív és aktív rendszerek, melyek az ellenséges erők, eszközök helyét, irányát, jellegét képesek előre jelezni;
- védelmi rendszerek: modern technológiájú, tömegesen gyártható, ultra-hatékony fegyverrendszerek (pl.: Vas-kupola-Izrael, SZ-500-Oroszország);
- drónok, robotok, automata fegyverrendszerek: felderítésre, logisztikai támogatásra, védelmi, illetve támadó feladatokra opcionálisan alkalmas, modern technológiai jellemzőkkel rendelkező hadieszközök (pl. Talon fantázianévű, fegyverrel ellátott könnyű robotok – bal lenti illusztráció, MQ-9 Reaper harci drón jobbra lent – USA);

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- ultramodern támadófegyverek: mobil, többféle platformról indítható, különböző hatótávolságú és nagy pontosságú fegyverrendszerek (pl.: TOPOL-M – Oroszországi Föderáció, balra lent; Trident osztályú tengeralattjáró C4 ballisztikus rakéta indítása közben – USA, jobbra lent);

- energiafegyverek: hang, mikrohullám, lézer kibocsátására alkalmas, az ellenség élőerejét és eszközeit bénító, pusztító fegyverek (pl.: Beam Superimposing Technology nevű rendszer – Németország, balra lent; Personnel Halting and Stimulation Response nem halálos lézerfegyver – USA, jobbra lent);

- kibertechnológia: hálózat-alapú, fejlett computer-technológia alkalmazása támadó, illetve védelmi rendszerként;
- űrtechnológia: műhold-platformra szerelt felderítő, információs, védelmi, illetve támadó fegyverek alkalmazása a kozmikus térben, vagy akár az összhaderőnemi műveletek keretében.

Ezek ismeretében – figyelemmel a nagyhatalmak haderőinek szervezeteire – megállapítható, hogy a technológiák nagymértékben befolyásolják a haderő felépítését, olyannyira, hogy egyes prioritált technológiák esetében önálló haderőnemek kelhetnek életre (pl.: amerikai és orosz légi kozmikus parancsnokságok). A közelmúlt nagy háborúi azonban

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

rámutattak, hogy a megfelelő együttműködés kialakítása hiányában felesleges veszteségek is adódhatnak, vagy a küldetések válhatnak sikertelenné. Éppen ezért fontos, hogy a kialakított szervezeti rendszer elemei egymásra ható, együttműködő jelleggel képviseljék érdekeiket, függetlenül esetleges vagy pillanatnyi stratégiai, hadműveleti szinten létező technológiai, eljárásbeli, létszámbeli előnyüktől, képességfőlényüktől. Megkerülhetetlen, hogy a kiképzés és a felkészülés keretein belül megismerjék egymás képességeit és lehetőségeit a harc megvívásában, illetve felismerjék az együttműködésben rejlő erő-sokszorozás lehetőségeit.

V. A HADERŐNEMEK ÉS FEGYVERNEMEK ALKALMAZÁSA A JÖVŐ HÁBORÚS KONFLIKTUSAIBA

A jövő fegyveres konfliktusaiban továbbra is megkerülhetetlen szerep hárul a fegyveres haderőre, és annak alrendszerére, a haderőnemekre és a fegyvernemekre. Az alkalmazás tekintetében véleményünk szerint, igazodva a mai katonai szakértők véleményeihez, az alábbi szempontok fognak érvényesülni:

- Átfogó megközelítés alkalmazása azon alapelv érvényesülése révén, miszerint nyertes háborút vívni – függetlenül annak kiterjedésétől – a mai korban csak és kizárólag katonai eszközökkel nem lehet. Ehhez ma már politikai, katonai és polgári erők együttes gondolkodása, és összehangolt tevékenysége szükséges.
- Az összhaderőnemiség érvényesülése: a háború megvívásához, illetve az abból eredő tapasztalatok feldolgozásához a haderőnemek együttes gondolkodására, és jellemzően együttes tevékenységére van szükség – megint csak függetlenül a konfliktus méreteitől. Emellett a hagyományos szervezeti felépítés helyett az adott feladatra kikülönített alkalmi kötelékek kialakítása és harcbavetése valószínűsíthető.
- A jövőben elsősorban kompakt, kisebb létszámú, de korszerűen felszerelt, modern egységek és alegységek, a hálózat-alapú hadviselés alapvető eszközeivel felszerelve kerülnek alkalmazásra, gyorsreagáló képesség birtokában.
- Nukleáris és tömegpusztító fenyegetés: a napjainkban zajló destabilizáló folyamatok a különböző országokban sajnálatos módon potenciálisan támogatják a proliferáció jelenségét, mivel ellenőrizhetetlen módon kerülhetnek veszélyes pusztítóeszközök szélsőséges csoportok birtokába. Ez alátámasztja, hogy még ha a fegyveres konfliktusok kapcsán az államok szintjén kötelezettségek is vannak jelen ezen eszközök részleges vagy teljes mellőzésére, a fenyegetettség globális szinten számolni kell.
- A légiere – és egyes térségekben a haditengerészet – stratégiai szerepe megmarad, tekintettel nagytávolságú hordozóképességükre, valamint a telepített fegyverek nagy hatótávolságára, illetve pontosságára. Emellett új stratégiai „haderőnemek”, fegyvernemek tűnhetnek fel és kerülhetnek alkalmazásra a technológiai fejlesztések révén (pl.: légi kozmikus erők, különleges energiafegyvereket alkalmazó kötelékek alkalmazása a követőlépcsőben, vagy akár mélységben), a közeljövőben azonban egyelőre korlátozott együttműködési lehetőséggel. Sokkal inkább elképzelhető, hogy az új fegyverek önállóan (titokban), vagy legalábbis elkülönülten kerülnek bevetésre.
- A hírszerzés szerepe tovább erősödik. Ma már egy konfliktus kapcsán a résztvevők számos jellemzőjéről gyűjtenek információkat, és az elemzések jóval részletesebb módon közvetítik képességeit, és valószínűsítik annak lehetőségeit – ahogy mondani szokták, „térképtől vérképig” kielemezik a szembenálló felet.
- A hatás alapú szemléletmód, a reagáló képesség biztosítása, az új szervezeti elemek, és az újabb technológiák a jelenlegi vezetési rendszer további átalakításához vezetnek. Véleményünk szerint megmarad ugyan a hadászati, hadműveleti és harcászati szintek képviselete a haderők szervezetében, de a jelenleginél funkcionálisabb módon kerülnek kialakításra, nem beszélve a szövetségi együttműködés révén előnyösnek tekinthető „egységessített vezetési szintek és rendszerek” elgondolás megvalósításának szükségességéről.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

CSOPORTVÉLEMÉNY

Jelenlegi tanulmányainkhoz igazodva véleményünket a parancsnok (katonai vezető) szemszögéből fogalmazzuk meg.

Egybehangzó álláspontunk szerint a háborúk jellegét elsősorban a szembenálló felek politikai támogatottsága, motíváltsága, haderejének fejlettsége és fejlesztési lehetőségei fogják meghatározni. Emellett, egyazon szövetségi rendszerben hadviselő országok között is lesz különbség a hadviselés módjában, hiszen már most is kimutatható egyfajta „A, B, C osztályos liga” jelenség a NATO tagállamok haderőinek esetében. Ennek egyenes következménye lesz, hogy a jelenleg már nem korszerű fegyverzettel ellátott katonák ultramodern technológiás eszközökkel felszerelt, újszerű eljárásokat alkalmazó szövetséges katonákkal fognak együtt tevékenykedni (ez a jelenség Afganisztánban már érzékelhető). Ez pedig okozhat problémákat, amennyiben nem képesek közel azonos műveleti tempó biztosítására, még ha nem azonos műveleti képességről beszélünk is. Alkalmassá kell válni a közös tevékenységre, bármelyik fél szerepében tevékenykedünk is. Alkalmazkodni kell az erősokszorozó tényezők meghatározásával, a rögzített eljárás módok szinergiájának megteremtésével, és a közös feladatok begyakorlásával.

A parancsnok oldaláról fontos megközelítés továbbá, hogy a teljes spektrumú hadviselés képességének igénye, illetve a hálózati rendszerek alkalmazása maga után vonja a kiképzés-felkészítés rendszerének folyamatos elemzését, újratervelését. Minél több feladatra kell felkészíteni a parancsnokot és az állományt, annál több időt és energiát igényel... Gondoljunk csak a katonai és nem katonai műveletek sokszínűségére, az átfogó megközelítésből fakadó katonai feladatokra. A műveletek tekintetében kiemelten kell kezelni a stabilizációs műveletekre való felkészülés kérdését, melyet már a legelémibb intézményi kiképzési rendezvényeken is meg kell ismertetni az állománnyal.

Az együttműködés képességének kialakítása érdekében el kell sajátítani a „nemzeti interoperabilitás²” fogalmából eredő parancsnoki szintű feladatokat. Az Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadásában (ÖHD3) foglalt, a Magyar Honvédség stratégiai feladatairól szóló fejezet jól érzékelteti azon feladatok mára jól kibővült sokszínűségét, melyek együttműködést követelnek meg a katonától, nemzeti (kibővítve pedig többnemzeti környezetben), nem katonai szereplők viszonylatában.

Kulcsszavak: a háború fogalmának problematikája, negyedik generációs hadviselés, geopolitikai változások, erőviszonyok, modern haderők, alkalmazás a jövőben

Keywords: concept of war dilemma, 4th Generation Warfare, Changes of geopolitics, Conditions of forces, Modern military forces, Utility of Force in the future

FELHASZNÁLT IRODALOM

Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány XV. Évfolyam, 2005. évi 1. száma

Deák János: Háború és Hadsereg a XXI. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképe

Szternák György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések, hatása a hadtudomány fejlődésére. Seregszemle VIII. évfolyam 3. szám, 2010. július-szeptember

Ronkovich József: A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője. Hadtudomány- Hadügy XIX. évfolyam, 1-2. szám, 2009. április

Somkuti Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekérvényesítés új lehetőségei. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2012.

² Domján László vezérőrnagy: 2012-es évi MH ÖHP parancsnok feladatszábo értekezlete, MH ÖHP, Székesfehérvár, 2012. március

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Kiss Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2011.

Nova Eszter: Atlantizmus és multipolaritás; A gazdasági válság hatásai az Egyesült Államok transzatlanti politikájára; PhD értekezés tézisei; Eötvös Loránd Tudományegyetem; Állam-és Jogtudományi Kar; Politikatudományi Doktori Iskola; Budapest, 2012. január.

Dr. Bayer József: A globalizáció és a 21. század geopolitikai kihívásai; az MTA rendes tagja, a Zsigmond Király Főiskola rektora; Geopolitika a 21. században – I. évfolyam – 1. szám

Dr. Hubai József: Olvadó Jeges-tenger – erősödő geopolitika; Budapesti Gazdasági Főiskola – Magyar Tudomány Ünnepe - kiadvány, 2009

Tálas Barna: A kínai stratégia néhány fő lépése; Kína főbb stratégiai céljai 2020-ig;

MH Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, 3-1. alfejezet, a Magyar Honvédség kiadványa, 2012.

Anthony H. Cordesman: Red Lines, Deadlines, and Thinking the Unthinkable: India, Pakistan, Iran, North Korea, and China, SCIS, 2013.

Rupert Smith: The Utility of Force, Penguin Books, 2005

Thomas G. Mahnken, Joseph A. Maiolo: Strategic Studies – A Reader, Routledge, 2008.

INTERNETES FORRÁSOK

2013.10.20-án letöltve:

<http://www.bruxinfo.hu/cikk/20080915-uj-utvonalak-nyilnak-meg-a-jegsapka-olvadasaval.html>

http://www.sg.hu/cikkek/40376/radarbol_halalsugar

<http://www.theblaze.com/stories/2013/09/09/global-cooling-arctic-ice-cap-60-percent-bigger-than-last-yearbut-some-say-its-irrelevant/>

<http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/g20-leaders-declaration-september-2013/p31355>

2013.10.21-én letöltve:

<http://www.hidfo.net/2012/11/16/nato-technologiai-ujitasai-oroszorszagot-fenyegetik>

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/pancelosok/hangtalan_harcjarmuvel_fejlesztenek_oroszorszagban/

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/lo/kinyomtathato_fegyvereket_dobnak_piacra/

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/bombak/megkezdodtek_a_club_k_raketakomplexum_tesztjei/

<http://www.tozsdeforum.hu/gazdasag/kina-elso-repuloget-hordozoja-liaoning/>

<http://m.origo.hu/techbasis/20130812-sajat-erobol-epített-repuloget-hordozót-india.html>

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/hadihajok/tipusok/a_jovo_francia_repuloget_hordozoja_pa2/

http://kitekinto.hu/iszlam/2013/03/01/hadaszati_raketak_elleni_fegyvert_tesztel_izrael/#.UmVkbMtdWBA

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

<http://htka.hu/2012/02/07/sz-400-export-nyet/>

http://www.ma.hu/kulfold/142250/Mindenkit_lelo_a_ruszk_i_raketarendszer__video

<http://htka.hu/2013/09/12/terv-szerint-keszul-az-sz-500/>

http://alfahir.hu/ez_mar_nem_sic_fi_lezerfegyverek_az_amerikai_haditengereszettel

http://attraktor.blog.hu/2012/12/27/hatekony_a_nemet_lezerfegyver

<http://www.pto.hu/post/1/tag/robot>

<http://player.hu/tech-auto/tech/megkezdodott-a-kiber-vilaghaboru-az-usa-es-iran-mar-hadban-allnak/#.UmVrFstdWBA>

http://www.virushirado.hu/hirek_tart.php?id=2130

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/hirek/gladius_a_jovo_katonai_felszerese_nemetszorgban/

<http://viszavzsodor.blogspot.hu/2012/01/jovo-gyalogos-katonaja-baka-digitalis.html>

<http://toochee.postr.hu/nem-halalos-fegyverek>

http://itcafe.hu/hir/usa_kiberhaboru_kiberhadsereg.html

http://www.atv.hu/kulfold/20110825_pentagon_uj_fegyvernek_kiepitese_nemetszorgban

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20121129-veszelyt-jelentenek-a-robotfegyverek-dronok-a-civil-lakossagra-a-human.html>

<http://www.origo.hu/techbazis/20120925-fejlesztések-az-agyba-ültetett-microchipek-teren-darpa-intel-es-etikai.html>

Letöltések egyéb időpontokban:

Bámer Bence: A XXI. század háborújára készül Amerika;

http://kitekinto.hu/amerika/2012/06/25/a_xxi_szazad_haborujara_keszul_amerika/#.UnPtQVPOS2A; 2013 november 01.; 19:12)

FENNTARTHATÓSÁG A VILÁGBAN – VÍZBIZTONSÁG A VILÁGBAN A BUDAPESTI VÍZ VILÁGTALÁLKOZÓ ZÁRÓNYILATKOZATA; Budapest, 2013. október 8-11.; http://www.budapestwatersummit.hu/data/images/Budapesti_Nyilatkozat.pdf

(2013. november 02. 23:28)

<http://www.bruinfo.hu/cikk/20110905-nato-lebontottunk-egy-haborus-gepezetet-libiaban.html>; (2013. november 02. 23:42)

Dr. Szenes Zoltán Katonai kihívások a 21. század elején; http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html (2013. október 28. 18:58)

Simai Mihály: Az Orosz Föderáció és az Egyesült Államok kapcsolatai a XXI. század első évtizedében;

<http://fakproject.hu/docs/Simai%20-%20Orosz-USA.pdf> (2013. október 28. 19:33)

Globális víz, élelmiszer és energiaválság; http://hvg.hu/tudomany/20090825_globalis_elelmiszer_viz_energia_valsg; 2013. október 31., 22:43

Kína az Északi-sarkköri Tanácsban; <http://hungarian.cri.cn/301/2013/06/07/161s160448.htm>; 2013. november 01., 17:26

National Geographic: Olvadó Északi-sarkvidék – Négy millió ember sorsa forog kockán;

http://www.ng.hu/Fold/2004/11/Olvado_Eszaki_sarkvidek_Negymillio_ember_sorsa_forog_kockan; (2013. november 01., 17:41)

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Deák János- Szternák György; Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében

<http://www.magyarhirlap.hu/ot-eve-tort-ki-a-gruz-orosz-haboru#sthash.GTvWm6ub.dpuf>

Halasi Endre:Az orosz-grúz háború tanulságai; http://kitekinto.hu/hatter/2008/08/29/az_orosz-gruz_haboru_tanulsagai/#.UnP8D1POS2A; (2013. november 01.; 20:33)

Dr. Resperger István; Villámháború Az Öbölben [Az Iraki Szabadság Hadművelet (Operation Iraqi Freedom) Elsődleges Értékelése]

Kőszegvári Tibor: A terrorizmus elleni harc katonai tapasztalatai Afganisztánban;
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2004/3_4/2004_3_4_6.html; (2013. november 02. 17:59)

Oláh György: Kőolaj és földgáz után, A szén-dioxidból nyert metil-alkoholon alapuló gazdaság;
<http://www.termeszetvilaga.hu/kemia/olah.html>; (2013. november. 02. 18:37)

Jemen ivókútjai tíz éven belül elapadhatnak, Világméretű feszültséget okoz a vízválság;
<http://mindennapi.hu/cikk/vilaghir/vilagmeretu-feszultseget-okoz-a-vizvalsag/2011-09-30/7926>; (2013. november 02. 19:28)

Simai Mihály; A Hatalmi Viszonyok, A Világgazdaság És A Katonai Szektor A Xxi. Században; <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/665/1/kg2012n2p33.pdf> (2013. november 03. 14:02)

http://www.chinanetwork.hu/portal/downloads/Kina-strat_fo_kerdesei_tanulmany_Talas.pdf; 2013. november 03. 13.25)

Geopolitical Consequences of the Credit Crunch; Ferguson, Niall; (Financial Times, 2008. szeptember 21.)

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor****Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám****KATONAI MŰVELETEK A LÉGI KOZMIKUS TÉRBEN, ANNAK ESZKÖZEI, FORMÁI, MÓDJAI,
VALAMINT A VÉDEKEZÉS LEHETŐSÉGEI****MILITARY AIR AND SPACE OPERATIONS AND EQUIPMENT, FORMS AND POSSIBLE WAYS
OF DEFENSE**

A szerzők a cikk megírásával a modern légi és kozmikus térben végrehajtott katonai műveletek bemutatását és az ellenük irányuló védekezés bemutatását tűzték ki célként. A végrehajtás eszközei és a végrehajtandó feladatok a történelem és a technika fejlődését figyelembe véve folyamatosan változtak, ám fő cél, az ellenség legyőzése változatlan maradt.

The authors of the article introduce modern air- and cosmic military operations and counter operations. The tasks and tools are changing as technology advances, but the main goal – conquering the enemy – is unchanged.

"Az égbolt pilóta nélkül csupán levegő"

Kositzky Attila altábornagy

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Igaz a fenti idézet? Napjaink fejlődési iránya ezt nem minden esetben támasztja alá, ugyanakkor a kezdetekben és egészen a legmodernebb időkig mindenképpen meghatározta a repülés fejlődésének alakulását az első ballonoktól az emberek által végrehajtott űrutazásokig.

Az emberiség első lépései a számára idegen és új dimenzióban a XVIII. században kezdődtek a Montgolfier fivérek ballonos repüléseivel, melynek során 25 perc repülés alatt mintegy 7,5 kilométert tettek meg 1783. november 21-én.

A repülés lehetősége, a repülőeszközök katonai alkalmazása sem váratott sokáig magára. A ballonok már születésük után nem sokkal felderítő, valamint tüzérségi helyesbítő feladatokat láttak el. Az I. világháború kitörésekor még a levegő urainak tekinthető léghajók bombatámadásokat hajtottak végre mindaddig, amíg 1916-ban, a légierő önálló fegyvernemmé válásával együtt átadták szerepüket a motoros repülőgépeknek. A motoros repülés rövid története ekkor még alig 13 éves, hiszen az első sikeres kísérlet a Wright testvérek által 1903. december 17-én történt. Ez a rövid idő is elég volt azonban, hogy a Nagy Háborúban már jelentős katonai feladatokra alkalmazzák a repülőgépeket.

Az aviatika, különösen annak katonai ága, a II. világháborút közvetlenül megelőző időszakban indult robbanásszerű fejlődésnek. Ebben a háborúban a légierő már meghatározó haderőnként vett részt a műveletekben, köszönhetően annak, hogy a katonai gondolkodásban mind inkább, és mind magasabb szinten gyökeret vert a levegő uralásának fontossága. Az addig nem látott technikai fejlődés már egymástól határozottan megkülönböztethető rendeltetésű repülőgépeket eredményezett, a teljesség igénye nélkül gondoljunk csak a közel- és távfelderítő gépekre, a bombázó és vadászrepülőgépekre, a szállító és futár eszközökre. A fejlődés és az alkalmazás a háború során sem állt le. Az első sugárhajtóművel felszerelt repülőgép – amely technológia aztán forradalmasította a repülést – a II. világháború ideje alatt jelent meg.

A fejlődés azonban már nem csupán a repülőgépek esetében kézzelfogható ebben az időben. A tömegesen alkalmazott repülőgépek elleni védekezés szükségességéből adódott egy új eszköz, a radar megjelenése és fejlődése. Ide sorolandó a rakéatechnika intenzív katonai alkalmazása, ami pár évtized múlva újra új dimenziót nyit: a kozmikus teret.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

A katonai repüléshez köthető hadviselés meghatározó lépcsője volt az első nukleáris fegyver célba juttatása. A két utóbbi fegyver, azaz a rakéta és a nukleáris robbanófej kombinációja pedig évtizedekre meghatározta az emberiség gondolkodását a hadviselésről, és így lesz ez mindaddig, amíg ilyen eszköz létezik, hiszen addig az alkalmazásukkal is számolni kell.

A II. világháború utáni kétpólusú világban a katonai fejlesztés, így a katonai repülés fejlesztése a rendszerek fenntartásának, és a globális erő egyensúly fenntartásának elengedhetetlen részei lettek. Mind a repülőgépek, mind a rakéta-fegyverek fejlődése, mind pedig az ezek elleni védelem eszközei is töretlenül fejlődtek. A rakétafegyverek új jelentőséget kaptak, amikor 1957. október 04-én az első űrobjektum orbitális pályára állításával az egykori Szovjetunió igazolta, hogy képes olyan rakéta-hordozóeszköz fejlesztésére és alkalmazására, ami a Föld bármely pontját képes elérni. Az űrverseny katonai célja a kivülálló számára is nyilvánvaló, az általa nyert technológiai fejlődés pedig ennek értelmében első sorban a katonai repülés és űreszközök tekintetében jelent meg.

A világűr katonai felhasználása mellett a repülő eszközök fejlődése is új irányokat vett. Megjelentek és tömegesen alkalmazzák a repülőteret nem igénylő, helyből fel- és leszállni képes repülőeszközöket, a helikoptereket, valamint a hasonló képességű repülőgépeket. Visszafordul a II. világháború alatti fejlesztési irány, azaz a fejlesztők napjainkban a sokoldalúan alkalmazható repülőgépek kifejlesztésére koncentrálnak. A technológiai fejlődés eredményeképp egyre több repülőeszköz lopakodó technikával épül.

Az ember nélküli repülőeszközök (UAV) egyre nagyobb térnyerése, amellyel megkérdőjelezi a fenti mottót, a légi hadviselés új módját teremti meg. Alkalmazásuk által már saját veszteség nélkül is képes a légierő különböző feladatokat ellátni, mint felderítés vagy csapásmérés és várhatóan ezek a feladatok bővülnek majd.

Napjaink fejlesztései abba az irányba mutatnak, hogy a néhány órán belüli csapásmérés a nukleáris rakéta arzenál alkalmazása nélkül is megvalósítható legyen hiperszonikus eszközök alkalmazása által.

Jelen dolgozatban részletesebben bemutatásra kerülnek a helikopterek, a merevszárnyú repülőgépek, a különböző űreszközök és ezek alkalmazásának módjai, formái katonai műveletek során a légi-kozmosz térben.

HELIKOPTEREK

1900-as évek elején a haditechnikai fegyvertárban megjelent a helikopter, amely valamivel több, mint 100 év alatt tömegessé vált. Hatékony alkalmazhatósága, harcászati-műszaki jellemzői révén beépült a haderők szervezetébe. Rövid idő alatt univerzális igáslóvá vált a hadsereg, illetve a légierő keretein belül. A légierő és más haderőnem fontos elemeként a harctevékenységekben jelentős szállítási, harci és csapásmérő szerepet tölt be. A légierő, illetve adott esetekben a szárazföldi erők fejlesztésében a fegyveres harc minőségi eszközének, a helikopterek nagyon fontos szerepe van.

A helikopterek tömeges katonai alkalmazását az 1950-es és az 1960-as évek, azaz a koreai háború és a franciák által vívott algériai háború idejére tehetjük. Közismert, hogy Vietnámban már széles spektrumban került alkalmazásra szállítási, illetve különböző fegyveres változatokban. Az eszköz megjelenésével azonban lényeges változás következett be. Már nem csak a felfegyverzett verziókra volt igény, hanem kifejezetten a harc támogatására szolgáló repülőeszközre, azaz más néven igény merült fel harci helikopterre. Ilyen eszköz volt az AH-1-es helikopter, amiben a kétfős személyzet egymás mögött-fölött ült, messze megelőzve ezzel korát.

A harci helikopter fejlesztése természetesen a mai napig folyamatos, mely minden esetben a felhasználó szintű igények alapján kerülnek kifejlesztésre, kialakításra. A fejlesztések mindig minimum három szinten történnek:

- fegyverzet fejlesztése;
- géptest kialakítása, hajtóművek fejlesztése, elektronika, avionika;
- a gép túlélő képességének növelése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

A levegőből történő csapások mérése során elkülönültek a repülőgépek és helikopterek feladatai. A helikopterek kisebb magasságon és sebességgel történő igénybe vétele a szárazföldi csapatok harcában minőségi javulást eredményezett. Kialakultak a légi mozgékonyaságú csapatok, melyeknek a harcászati területre történő kijuttatása nem feltétlenül ejtőernyővel történt, mivel a helikopterek segítségével a pontos helyre szállíthatóvá váltak. Másik nagy előnye még az volt, hogy a katonák részére nem kellett speciális, hosszú ideig tartó kiképzést biztosítani a helikopter elhagyására, illetve beszállásra, hanem akár a feladat végrehajtása előtt rövid tréning keretében begyakorolhatóvá vált a gépelhagyás, illetve a fedélzetre a beszállás. A katonák szállítása során a biztonságra való törekvés keretein belül először felfegyverezték a szállító helikoptereket, majd az igények növekedésével a kifejezetten harci helikopterek fejlesztése is nagy ütemben megkezdődtek.

A funkcionálisan megváltozott követelmények az alkalmazott fegyverek mennyiségét és minőségét is előtérbe helyezte. A nagyobb tűzerő és tűzgyorsaság, valamint az alkalmazott fegyverek variálhatósága és kombinálhatósága nagy jelentőséggel bírnak a harci gépek kialakításánál. Az évek során a hagyományos fegyverek használata már egyre inkább átalakult a precíziós fegyverek alkalmazásának irányába, mely megköveteli a helikoptereken rendszeresített fegyverrendszerekbe való beintegrálhatóságát és a rendszerek fejlettségét.

A helikopterek géptestének fejlődése nem csak a formában valósul meg, hanem a felhasznált anyagok minőségi változásában is szembeűnő. A technikai fejlődés által létrejött nagyobb szilárdságú, viszont jóval kisebb súlyú anyagok, mint például a kompozit, szénszálas műanyag, stb. felhasználása a helikopterek hajtóműveinek fejlesztését is nagymértékben befolyásolta. A hasznos teher szállítóképessége (katona, fegyverzet, fedélzeten, illetve külső függesztményként szállítható anyagok) és a hajtóművek teljesítményének viszonya a helikopterek alkalmazását nagyban kiterjesztette mind a terepviszonyok, mind az időjárási körülmények teljes spektrumára. A mai modern elektronikai és számítógépekkel támogatott rendszerek ugyanolyan követelményként jelennek meg a fejlesztések és kivitelezések terén, mint a lehetőség szerinti legmodernebb fegyverek és azok rendszereinek felhasználása a helikopterek építése során. A modern navigációs eszközök alkalmazása, mint a műholdas navigációs rendszerek, a repülésekben jelentős fejlődést eredményezett a szárazföldi csapatok támogatásában és a járulékos veszteségek csökkentésében. A csapások pontossága a felhasznált fegyverek, robbanóanyagok mennyiségi csökkenését idézte elő, de ezzel párhuzamosan az ellenségnek demoralizáló hatást váltott ki.

Ezen technikai fejlődés nagymértékben elősegítette a helikopterek túlélő képességének javulását és jelentősen lecsökkentette a helikopter személyzeteinek elvesztését a harcok folyamán. A különböző előrejelző és védelmi rendszerek alkalmazása megvédi a helikoptereket a harc megvívása közben az ellenséges rakéta, illetve légvédelmi rendszerek ellen. De már a különböző radarok felhasználásával és azok nagymértékű fejlődésének köszönhetően, már nem csak a nappali és rossz időjárási körülmények között történő alkalmazást teszi lehetővé, hanem már az éjszakai bevetések lehetősége is előtérbe került. Mára a technikai fejlődés a bevetések arányát eltolta jelentős mértékben az éjszaka felé, mely köszönhető az éjjellátó készülékek alkalmazásának. A fejlesztések nem csak a légi alkalmazást segítették elő, hanem a szárazföldi katonák számára kifejlesztett eszközök is jelentős előrelépést biztosítanak a csapatok számára.

Az együttműködés területén a rádiókommunikáció fejlettsége és a saját – ellenség felismerő rendszerek modernebb tétele megóvja a repülőeszközöket a saját légvédelmi rendszerek csapásaitól és a saját szárazföldi csapatainkat a baráti tűzcsapásától. Az önvédelmi rendszerek magas szintű fejlesztése és a csapások precizitása a veszteségek csökkentését hozta létre.

Merevszárnyú repülőeszközök:

We must be prepared to control the air above the Earth's surface or to be buried beneath it.

„Készen kell állnunk, hogy uralni, tudjuk a levegőt a földfelszín felett vagy arra, hogy alatta legyünk, elföldelve.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

Charles Horner tábornok, Szövetséges erők légierő komponens parancsnoka a Sivatagi Pajzs és Sivatagi Vihar hadműveletek alatt

The ability to project power from the air and space to influence the behaviour of people or the course of events. „A képesség, hogy erőt alkalmazunk a levegőből és a világűr-ből alapjaiban befolyásolja az emberek viselkedését, reakcióit, ezáltal az események menetét.”

ANGOL KIRÁLYI LÉGI ÉS ŰRHADERŐ DOKTRÍNA

A nagyhatalmak meggyőződése, hogy a légi és kozmikus hadviselés kulcsszerepet tölt majd be a jövő háborúiban, legyen az akár szimmetrikus vagy aszimmetrikus művelet.

Annak érdekében, hogy eredményeket érjünk el és a veszteségeinket minimális szinten tudjuk tartani, a szárazföldi műveletek megindulása előtt, illetve azzal egy időben mindenképpen szükséges a légifölény elérése és megtartása.

A 21. századi elképzelések, fejlesztések, amelyek a légifölény kivívását kívánják elősegíteni retro érzéseket ébreszthetnek bennünk, egyben a repülés bölcsőjéhez vezetnek vissza minket.

1. ábra: Lockheed Martin 6. generációs vadászgép koncepció

Mióta a Wright fivérek 1903. december 17-én először emelkedtek a földtől, azóta jelentkezik egy állandó kihívás, amely a repülést végigkísérte az alig több mint egy évszázados története során, mégpedig hogy minél magasabbra és gyorsabban szeretnénk repülni. A jövő hadviselése már a hiperszonikus sebességtartományt vette célba és a közeli világűr magasságtartományát, azzal a nem titkolt ténnyel, hogy a majdani űrhadviselés hadszínterét a mezo- és termoszféra tartományaiba helyezze.

A harmadik dimenzió ily mértékű kiszélesítése több célt is szolgál. Hadászati vonatkozásban jelentkezett az amerikai légierő követelményrendszerében a világ bármely pontjára mérhető csapásmérés szükségessége, egy óra alatti időlimittel. A fejlesztések között talán az egyik legnagyobb kihívás egy olyan hajtómű biztosítása, amely képes egyszerre, vagy egy másik hajtómű segítségével biztosítani a repülőeszköz üzemelését hosszabb időtartamra a szubszonikus tartománytól egészen a hiperszonikus sebesség tartományig váltakozó profilon. Mindemellett a repülőgép fedélzeti fegyverrendszerek fejlesztése óta állandó igényként jelentkezik, azok hatótávolságának növelése, melyet szintén elősegítene a platform sebesség és magasságtartományának kiterjesztése.

Napjainkban a szubszonikus sebességtartományban indított távol-légi harc rakéták zömének alkalmazási tartománya száz kilométer alatti, egy-két kivételtől eltekintve, amelyeket lehetséges majdnem kétszer ekkora távolságra is indítani.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

Ugyanazon rakéta hatótávolságát jelentősen növeli – jó esetben meg is duplázhhatja – ha a vadászgép sebessége mindössze két, esetleg háromszorosa a hang sebességének az indítás pillanatában.

2. ábra: Boeing 6. generációs vadászgép koncepció

Ebből egyértelműen következik, hogy a hiperszonikus sebességtartomány meghódítása nagyságrendekkel járul hozzá a légifölény biztosításához. A légvédelmi rakétarendszerek elleni küzdelemben is áthidalhatatlan előnyt jelent a repülési sebesség és magasság növekedése a jelenleg hadrendben lévő eszközökkel szemben. Ezt az előnyt már megvalósították a 60-70-es években az akkori kémrepülőgépek (SR-71, U-2) kifejlesztésével. A légvédelmi rendszerek továbbfejlesztésével ez a határozott előny eltűnt, elmosódott. Ennek következményeként fejlesztették ki a lopakodó képességet, amely katonai elemzők szerint fundamentum a jövő vadász- illetve bombázó repülőgépe számára. Ezen képesség hiányában a technika és a személyzet túlélési esélye egy integrált légvédelmi rendszerrel rendelkező hadszíntéren közel a nullával egyenlő. A jövő hadviselése nagymértékben számol a pilóta nélküli repülő rendszerek, illetve robotrepülőgépek alkalmazásával a hadszíntér előkészítése, a légvédelem és a vezetési rendszer kiiktatása érdekében.

A repülőeszközök és fedélzeti rendszereik fejlődése terén jelentős területet képvisel az új szenzorok kifejlesztése, a meglévők képességeinek növelése, illetve minél tökéletesebb fúziója. A manapság elterjedőben lévő AESA,¹ más néven aktívan vezérelt radarok nagymértékben kiszélesítették azt a spektrumot, amelyben az eddig hagyományosan, mechanikusan működtetett lokátorok rendkívül korlátozottan voltak alkalmazhatóak. Az AESA képességek lehetővé teszik a feladatkörök kvázi szimultán alkalmazását, ennek köszönhetően célfelderítést végezhetnek egy időben levegő-levegő, illetve levegő-föld üzemmódban. A korábbi fedélzeti radargenerációk korlátozott felderítési szögterülete több mint a duplájára növekedett. A jövőben cél a körkörös radarfedettség biztosítása, a gép „héja”, sárkányszerkezete egy integrált, összetett szenzorrá változik, így a repülőgép orrában elhelyezett hagyományos vagy AESA radar is eltűnik az arzenálból. Szintén alapvető jellemzővé válik majd a lopakodó technika ellen alkalmazható szélesebb hullámhossz tartomány, a jelenleginél is több cél egyidejű követése és támadhatósága, mint a fejlesztés irányultsága. A szenzorok halmaza magában foglalja még a gép sárkányszerkezetében elhelyezett multispektrális kamerarendszert, mely a pilóta holtterét szünteti meg, együttműködve a sisakba beépített kijelzővel, mindezt nappal és éjszaka, vizuális és műszeres időjárás körülmények között. Emellett a gépekben beépítésre kerülnek a rakétaindítást és közeledést jelző érzékelők, az aktív és passzív ellentevékenységet végző rendszerek. A szenzorfüzió alapeleme az információ biztosításának, amelynek egyik fő forrása a taktikai adatkapcsolat. Az információs hadviselés kiterjed a légi hadviselés összes elemére, minden egyes szenzor információja gazdagítja a felderítés adatbázisát, amely strukturált formában elosztásra, majd továbbításra kerül a harcoló egységeknek. Ez a folyamat nem új, hiszen a manapság használatos Link-16 rendszer sem az első generáció-

¹ Active Electronically Scanned Array http://en.wikipedia.org/wiki/Active_electronically_scanned_array

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

ja a taktikai adatkapcsolatok rendszerének. Az adatkapcsolatok újabb generációi, mint a Link-22 és későbbi utódjai tovább növelik az összhaderőnemi hadműveletek hálózatcentrikus lehetőségeit, az együttműködést a lövész katonától a stratégiai bombázóig.

A fegyverek dinamikus hatótávolság növelésén túl a multi szenzoros elrendezés, illetve hatékonyságuk fokozása a fejlesztések trendje. Az érzékelők kombinációja elősegíti a kifejlesztett védekező rendszerek elleni ellentevékenységet.

Az alkalmazott szenzorok az általában használatos, vizuális tartományban működő optikai, a képalkotó infravörös, a lézervezérelt és a radar segítségével működő érzékelő fejek. Mindemellett megjelennek a lézer-radar kombinációjából kifejlesztett LADAR vagy LIDAR² típusú szenzorok is. Utóbbinál a lézersugárral végzett pásztázáson, a formai leképezésen, illetve a fegyver adatbázisában szereplő adatok összehasonlításán alapul a célazonosítás és célravezetés. Újdonságként jelenik meg a fegyverek autonóm képességei között a célkörzetben történő őrjáratozás és több fegyver egyidejű alkalmazása során az önálló célelosztás.

3. ábra: LOCAAS

Ilyen elgondoláson alapul a Lockheed Martin által fejlesztett LOCAAS³, a JAGM⁴ és már bizonyos szinten az aktív szolgálatban lévő angol Brimstone rakéta is. A légi harc rakéták tekintetében komoly hatékonyság növekedést jelent a szakaszosan működtethető hajtómű, amely nem csak a jelentős hatótáv növekedést biztosítja, hanem ez által a rakéta a rávezetés végső fázisában is kellő energiával rendelkezik majd egy manőverező cél leküzdéséhez.

4. ábra: Irányított energiájú fegyverek alkalmazása

² Light Detection And Ranging <http://en.wikipedia.org/wiki/Lidar>

³ Low Cost Autonomus Attack System <http://www.youtube.com/watch?v=3A5gg8FkyZ0>

⁴ Joint Air to Ground Missile <https://www.youtube.com/watch?v=JdtNU3-byLo>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A legjelentősebb előrelépést mégis a fegyverek azon új generációja jelenti majd, amelyet irányított energiájú fegyvereknek nevezünk. Többnyire lézer és nagyenergiájú mikrohullám fegyverekre gondolunk az utóbbi kategória említésénél. Az irányított energiájú fegyverek elterjedésével teljesen átíródnak majd a légi harc szabályai, a védekező manőverek eredménytelenek egy olyan fegyverrel szemben, amely a fény sebességével halad, csak a már tudományos-fantasztikus filmekben látott aktív pajzsrendszerek alkalmazása nyújthat védelmet. Az irányított lézer fegyvereket szintén alkalmazzák majd védekező szerepkörben is, nem csak az interkontinentális ballisztikus rakétákkal szemben, hanem a repülőgépek, helikopterek ellen indított rakéták megbénítására, megsemmisítésére is. Az amerikai légierő már bejelentette igényét a fegyvergyártók felé a fedélzeti irányított fegyverek kifejlesztésére annak érdekében, hogy a most még rendelkezésükre álló technológiai előnyt továbbra is birtokolják. A technológiai felzárkózás mind az Orosz föderáció, mind Kína részéről legkésőbb egy évtizeden belül megvalósul, amikor rendszerbe állítják majd ötödik generációs repülőgépeiket.

A nyugati katonai vezetők rendkívül reálisan értékelve a kelet fejlődésének ütemét doktrínális szinten is említést tesznek a légifölényt érintő erőviszonyok kiegyenlítéséről, esetlegesen annak lehetőségéről, hogy csak korlátozott légifölény kivívására nyílik lehetősége az amerikai és NATO légierőnek a jövőben. Természetesen a technológiai és kiképzésbeli színvonal magas szinten tartásával az elemzők szerint továbbra is fenntartható az előny a jövőbeni hadműveletek sikeres végrehajtásához.

HADVISELÉS AZ ŰRBEN

"A kiberhadviselés olyan része a háborúnak, amely hasznosítja az űrtechnológiát, egyesíti a kibertechnológiával, és ellenőrzése alatt tartja a kiberteret."

Az ember történelme háborúkról szól. Ez a kitétel talán kissé túlzó, de tény, hogy a legtöbb változás, átalakulás ezekben az időszakokban történik. Háborúkhöz és békekötésekhez társítjuk a legfontosabb évszámokat, korfordulókat, személyeket. Az, hogy ez a XX. századra olyan új formákat öltött, mint a gazdasági hadviselés, a helyettesítő háborúk vagy az asszimétrikus hadviselés, csak a fejlődés jele, nem pedig az erőszakmentességre való törekvés. Az emberi viselkedés alapvető eleme az agresszió, és a konfliktus, így nem csoda, ha a csillagok közé is magával vitte.

A hadviselés űrbe helyezésével számos korábbi doktrína, stratégia, taktika és szervezeti elv érvényét veszítette, így újakat kellett helyettük kidolgozni. A kezdeti próbálkozások mára viszonylag letisztultak, és a sikertelen megoldások kikoptak, míg a bizonyítottan működő elvek bekerültek a katonai akadémiák tananyagába. A helyzet sajátosságai új eszközöket is igényeltek, így a 40-es évek közepétől kezdve számos új fegyvert és ezek hordozására alkalmas járművet fejlesztettek ki. A megoldások egy része később utat talált a felszíni hadviselés irányába is, így ma már például teljesen általánosnak tekinthető a tipikusan űrbeli tüzérségnek kitalált gauss fegyverek, vagy a plazmavető alkalmazása harcokban.

Az elmúlt évtizedekben a hadviselés hagyományos – szárazföldi, tengeri, légi – színtereivel egyenrangú szerephez jutott a világűr, legújabbán pedig a kibertér is. A világűrben az Egyesült Államok a meghatározó hatalom, a Föld körül keringő műholdak fele, a kéműholdak 90%-a amerikai.

A katonai műholdak fejlesztése évtizedek óta folyik. Az első célkitűzés az űrkutatásban élenjáró nagyhatalmak részéről a saját hadászati rakéták pontosabb célra vezetésének segítése volt. Másrészt a rakétaelhárítás hatékonyabbá tételében is szerepet szántak a katonai műholdaknak. A felderítő műholdak egyik csoportja a földfelszín rendszeres fényképezésével és a felvételek összehasonlításával a rakéta-kozmosz támadóeszközök támaszpontjairól, továbbá más katonai objektumokról, valamint csapatmozgásokról gyűjt adatokat. Egyes típusok a földalatti létesítményeket infravörös detektorokkal fedezik fel, más típusok az ellenfél rádióelektronikai rendszereit kutatják fel. A katonai alkalmazások területe – a kísérletek titkossága miatt – kevésbé dokumentált. Az első katonai műhold még 1958-59 táján elindult. A Szovjet-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

unióban a „Kozmosz” sorozat sok tagja volt katonai műhold, az USA-ban a „Corona” sorozat takart katonai célú eszközöket. Azóta a két nagyhatalom mellé felsorakozott Franciaország, Németország, Anglia, India, Izrael és Kína, mint a katonai műholdak üzemeltetői. Ezen műholdak működési területei a fotófelderítés, rádiólehallgatás, rejtjelezett kommunikáció, nukleáris robbantások figyelése és rakétaindítások megfigyelése.

Persze naivítás lenne azt hinni, hogy ma nincsenek kéműholdak, csak ezek ma is titkosak. Sejthető, hogy a működés teljesen digitális, a felbontás 10 cm alatt van, és valószínűleg az infravörös tartományban is készítenek képeket, esetleg valós idejű képtovábbítás is lehetséges.

Az Atlas V-ös teherűrhajó, ami az amerikai légierő új, ultrabiztonságos és szupertitkos távközlési műholdhálózatának második tagját vitte Föld körüli pályára, az AEHF (Advanced Extremely High Frequency) elnevezésű projektsorozat második műholdja a tervezett hétből. Az AEHF az amerikai hadsereg jövőbeli harctéri kommunikációját és hadmozdulatit segíti majd, elsősorban a hírközlés, a videójel-továbbítás és a célmeghatározás terén. A szakértők szerint az új rendszer a most szolgálatban lévő MILSTAR-hoz képest akkora fejlődés, mintha a hadsereg a régi, betárcsázós modemmel rendelkező öreg PC-ről hirtelen egy tíz gépből álló gépparkra váltana, szélessávú hethozzáféréssel.

A lézerek katonai alkalmazásával 1983-ban kezdtek intenzívebben foglalkozni, miután Ronald Reagan amerikai elnök meghirdette a "Csillagháború" stratégiai védelmi kezdeményezését. Ennek döntő és meghatározó elemét alkották az űrbe telepítendő, az ellenség rakétái és műholdjai ellen bevethető nagyteljesítményű lézerek. Az űrbe telepítendő lézerek fejlesztését természetesen megelőzte a földi telepítésű lézerek kipróbálása. Az amerikai kongresszus 1985-ben ugyan tíz évre befagyasztotta az űrlézer-kísérleteket, de a fejlesztőmunka nem állt le. 1997-ben nagy sajtóvisszhangot váltott ki egy kísérlet, melynek során földi telepítésű kémiai lézer nyalábját irányították egy amerikai műholdra. A kísérletet később sikertelennek minősítették, mert nem tudták tehát megállapítani, hogy az alkalmazott lézerteljesítmény elegendő volt-e ahhoz, hogy kárt tegyen a műholdban.

A 70-es évekre nyilvánvalóvá lett, hogy a szovjet tudósok legalább olyan jók, mint az amerikaiak, a szovjet haditechnika minden téren ugyanolyan, vagy jobb volt, mint az amerikai. De volt egy óriási különbség a két ország között: az USA gazdasága sokkal erősebb volt. Ma már más a helyzet.

Az oroszok is készülnek az űr- és kiberháborúra. „Oroszországnak fel kell készülnie az űrben és a hálózatokon zajló csatákra!”, mondta ezt Nikolai Makarov, az orosz fegyveres erők tábornoki karának feje. „Mindenki láthatja, hogy a hadviselés színtere átkerült a világűrbe és az információs szférába – beleértve a kiberbiztonságot is – a hagyományos földi vagy tengeri helyszínekről. A hálózatközpontú háborúk koncepciója igen sokat fejlődött. Makarov szintén elmondta, hogy mára a háború első lépései sokkal nagyobb hatással vannak annak menetére és végkifejletére, tehát a modern háborúk rövidebbé válnak. Hozzátette, hogy a csúcstechnológiák hatására a katonák száma csökken, a csapatok pedig hatékonyabbak a harcmezőn.

ÖSSZEFOGLALÁS

A mai modern technika számtalan lehetőséget biztosít egy művelet végrehajtására a teljes spektrumú összhaderőnemi műveletek során. A technikák, technológiák többsége mindmáig hétpecsétetes titok, ám a vezető nagyhatalmak mindent megtesznek annak érdekében, hogy megismerjék a lehetséges szembenálló fél haditechnikai rendszereit, az ellenük való felkészülés céljából. A hidegháború lezárását követő időszakban ez a feladat jelentősen megnehezedett, hiszen számolni kell napjainkban is a „hagyományos” szembenálló felek mellett számos lator állammal, akik gazdasági, vagy politikai helyzetük okán képesek fejlett technikát vásárolni, illetve figyelembe kell venni a frissen feltörekvő államok lehetőségeit, mint például Kína.

Megemlíthendő, hogy mind az USA, mind az Orosz Konföderáció a nemzetközi egyezmények szellemében a leszerelésre, illetve a nukleáris háború elkerülésére és a béke megőrzésére törekszik, ám ezzel egy időben mindkét hatalom

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**FEKETE Csaba Zoltán – KOVÁCS Krisztián – LŐRINCZ Attila –
MOLNÁR Tibor – VÉGSŐ Sándor**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

folyamatosan technológiai fejlesztéseket hajt végre nagyhatalmi pozíciójának és politikai szerepének megőrzése érdekében.

Az IT technológia fejlődésével minden fejlett ország elmozdult a kibertér katonai műveletekre történő hasznosíthatósága felé is, jó példa erre az állítólagos amerikai kibertámadás az iráni atomkutató központ ellen, illetve a Grúzia ellen indított orosz offenzívát megelőző kibercsapás is. Újfént ki kell térni Kína szerepére is, aki komplett kiber támadó ezredek tart fent, információszerzés, illetve saját kritikus infrastruktúrájának védelme érdekében. Ha valaki ezeket a létesítményeket, intézményeket akár több ezer kilométer távolságból manipulálni tudja, egyetlen puskát sem kell, hogy elüssön a politikai szándék elérése érdekében.

Kulcsszavak: kiber háború, katonai műveletek, légi kozmikus tér

Keywords: cyber war, military operations, cosmic space

FELHASZNÁLT IRODALOM

X-47B UCAS Aviation History Under Way http://www.youtube.com/watch?v=WC8U5_4lo2c 2013.12.09.11:15

Russia plans advanced new fighter jet <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/europe/russia/130828/MAKS-russia-building-sixth-generation-fighter-jet> 2013.12.09.11:15

Air Force Magazine, The Sixth generation Fighter
<http://www.airforcemag.com/MagazineArchive/Pages/2009/October%202009/1009fighter.aspx> 2013.12.09.11:15

Air Force plans to arm sixth-generation fighters with laser weapons <http://rt.com/usa/air-force-laser-request-115/>2013.12.09.11:15

Sixth generation fighter aircraft: rise of the F/A-XX
<http://www.airforce-technology.com/features/featuresixth-generation-fighters-boeing-lockheed> 2013.12.09.11:16

A műholdak szerepe az informatikában
<http://www.rentit.hu/hu-HU/Cikk/erdekessegek/a-muholdak-szerepe-az-infomatikaban.rentit>2013.12.09.11:17

Hadviselés a világűrben: lézerfegyverek
<http://www.origo.hu/tudomany/20080414-hadviseles-a-vilagurben-lezerfegyverek-osszeszerelhető-muholdak-muholdak-megsemmisítése.html> 2013.12.09.11:17

Űrbeli hadviselés-Lost Galaxy
<http://lostgalaxy.wordpress.com/lost-galaxy/technologia/urbeli-hadviseles/> 2013.12.09.11:18

A hadviselés új dimenziói-Újra kezdődik a "hidegháború"
http://www.ma.hu/kulfold/121554/Ujra_kezdodik_a_hideghaboru 2013.12.09.11:18

Amerikai hírportál: a kínai hadsereg készül a kibernetikai hadviselésre
http://www.hirado.hu/Hirek/2013/07/31/14/Amerikai_hirportal_a_kinai_hadsereg_keszul_a_kibernetikai.aspx 2013.12.09.11:18

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI Károly

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

VALLÁSI ÉS ETNIKAI KONFLIKTUSOK

RELIGIOUS AND ETHNIC CONFLICTS

A szerzők a cikk megírásával négy alapvető vallási és etnikai konfliktust mutatnak be. A kultúrák és a civilizációk fejlődnek, de az ilyen jellegű válságok táptalaja alapvetően ugyanaz marad.

The authors of the article introduce four significant religious and ethnic conflicts. The cultures and civilisations are developing but the soil of such crises basically remains the same.

„Sajnos a múlt az ellentétéké,
és alighanem azoké lesz a jövő is.”

Alan Wolfe

Vallási-etnikai konfliktusok vagy háborúk részletes tárgyalása előtt mindenképpen célszerű megvizsgálni, hogy milyen látszólagos vagy rejtett folyamatok húzódnak meg azok hátterében, illetve egyáltalán milyen összetevőknek köszönhető, hogy a történelem előrehaladtával egyre nagyobb igény jelentkezik a mögöttes szándékok, érdekek és sérelmek felfedésén keresztül történő objektív problémafeltáráásra.

Az emberiség történetéről, már számos és sokféle elmélet született. Ezen elméletek elsősorban azon igényeket hivatottak kiszolgálni, hogy a történelem eseményeinek látszólagos kuszaságába valamilyen struktúrát keressünk, amely segít megérteni a múltat, segít eligazodni a jelen kaotikusságában, s lehetséges irányokat, trendeket fogalmaz meg a bizonytalan jövőt illetően.

A vallási és etnikai konfliktusok egy egységként történő összetett vizsgálatának ésszerűségét egyértelműen igazolja a két fogalom társadalmi vonzatú hasonlósága. Hiszen mindkét fogalom lehetőséget és módot ad arra, hogy egy csoport az összetartozás erejét kihasználva markánsan azonosítani tudja magát a mássággal, az idegennel szemben. A vallást szokás egyfajta hiedelemrendszerként definiálni, amely közösségeket hoz létre, míg az etnikumok alatt történelmileg kialakult, az összetartozás tudatával, valamint közös nyelvvel, kultúrával és hagyományokkal rendelkező népességet értünk. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a vallási vagy etnikai tudat miként erősödik meg, s miként radikalizálódik egy esetleges e szempontok mentén jól elkülöníthető ellenségkép társadalmi kiszélesedésével.

Egyre jobban tetten érhető azonban, hogy a vallás öncélú háborús okként való feltüntetése (casus belli) egyre kevésbé állja meg a helyét, hiszen a mozgatórugó mindig valamilyen gazdasági érdek vagy dominancia érvényre juttatása, a szűkös erőforrások feletti rendelkezési jog kiszélesítése, vagy az államok, közösségek expanziós törekvései, illetve a globalizáció térhódításával megerősödő, illetve azt elősegítő „kötelező” fejlődés iránti igény. Vagyis a konfliktusok forrását alapvetően nem a szűken értelmezett vallásban vagy etnikumi jellemzőkben, hanem e két fogalom közösségi voltában keresendő, tehát végső soron a közösség szerveződése és tevékenységi- és érdekrendszerei a mérvadóak.

Téves továbbá azt gondolni, hogy ezek a vallási etnikai ellentétek csak az úgynevezett fejlődő, nem stabil állami berendezettséggel bíró, vagy a volt gyarmati országok velejárája. A történelem már számtalanszor megmutatta, hogy kivétel nélkül minden egyes vallás vagy vallási irányzat „égisze” alatt folyt már háború, mely alól egyáltalán nem kivétel a keresztény vallás sem. Hiszen az európai kereszténység első igazán jelentős határain túlnyúló konfliktusa a XI–XIII. században lezajló nyolc hadjáratra bontható alapvetően a muszlim arab világ ellen irányuló keresztes háborúk voltak. Látszatra a háború megindítását csak vallási, ideológiai okok – a Szentföld hitetlenek uralma alóli felszabadítása – motíválták. Nem ez volt azonban a kizárólagos ok, hiszen a tisztán gazdasági, illetve a gazdasági érdekekre visszavezethető

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI Károly**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

politikai érdekek is jelentős szerepet játszottak. A mohamedán arabok ugyanis a VIII. századtól erőteljes terjeszkedésbe kezdtek Európában. Elfoglalták az Ibériai-félsziget több kikötőjét, s hódítóiktól veszélyessé vált a Földközi-tengeri közlekedés és kereskedelem, továbbá a Földközi-tenger menti európai kereskedővárosok szerették volna bővíteni kapcsolataikat kelet felé, amit Bizánc nem nézett jó szemmel. Ezért az európai kereskedővárosok célja az volt, hogy minél inkább meggyengítsék Bizáncot. (Már csak azért is, mert a keleti fegyver- és emberszállítás hatalmas hasznot hozott volna eme városoknak.)

Bizánc egyébként sem volt könnyű helyzetben, hiszen régi ellenfele, az arabok mellett a XI. századtól szeldzsuk törökök is támadták, ami rendkívül veszélyessé tette a Szentföld felé tartó zarándokutakat. A lakosságszám folyamatos növekedése mellett érvényben volt a primogenitúra elve (elsőszülettség jogán való öröklés). Emiatt sok volt a földnélküli lovag, akik csak harc árán tudtak földhöz jutni Európában. A békésebb földszerzés hívei keletre, illetve a Földközi-tenger keleti medencéje felé indultak. Példájukat követték a hasonló okok miatt föld nélkül tengődő parasztok is, akiknél azonban ugyanilyen fontos szempont volt a feudális terhek alóli felszabadulás reménye.

Ezek a hadjáratok a majd két évszázadnyi küzdelem után látszólag teljesen eredménytelenül zárultak, de csak látszólag, hiszen pozitívumként értékelhető hatás volt, hogy a hadjáratok alatt nagymértékben fejlődött a kereskedelem Kelet és Nyugat között.

AZ EURÓPA TERÜLETÉN MEGJELENŐ VALLÁSI-ETNIKAI KONFLIKTUSOK, ÉS AZOK KATONAI KEZELÉSE

Európa területén a világháború óta jelentősebb katonai művelet nem történt vallási, etnikai konfliktusok kezelése érdekében, kivételt képez ez alól a volt Jugoszlávia területe. A balkáni térségben ezen konfliktusok megoldása az egyik legdrasztikusabb eszközökkel zajlott le, ami a katonai beavatkozás volt.

A kilencvenes évek elején Európában a keleti katonai és politikai tömb felbomlása révén több állam is darabjaira hullott, ami újra előhozta a vallási etikai konfliktusok kiéleződését. Az elmúlt 12-22 évben Délkelet-Európában mentek végbe a legnagyobb társadalmi-politikai változások. E térség nagyon megosztott gazdasági, kulturális és természetesen etnikai szempontból, s az ezekből eredő konfliktusok hatalmas emberi és anyagi kárt okoztak. Nyugat-Európa küszöbén egy bizonytalan, robbanásveszélyes régió alakult ki újra, veszélyeztetve az egész kontinens biztonságát.

A korábbi Jugoszlávia területén levő nemzetek közötti konfliktusnak mély történelmi gyökerei vannak, jelentősek a kultúrák közti különbségek, és a gazdasági fejlettség tekintetében is változatos a kép. Konfliktusaikat maguk nem tudják megoldani, csak nemzetközi segítséggel. Ezek nehéz helyzet elé állítják a nemzetközi közösséget. Ugyanis az elnyomóval szemben az elnyomott támogatása szükséges, ezzel viszont gyakran azokat segítik, akik országuk integritása ellen lépnek fel. A nemzetközi rendszerben viszont szükséges a stabilitás. Ráadásul külső szereplőként beavatkozni egy ország belviszályába nem hálás feladat. Ehhez meg kellett teremteni a konfliktusban való részvétel anyagi, jogi és politikai feltételeit.

Az alábbi külső katonai erők kerültek alkalmazásra a térség stabilizálása végett:

Az SFOR (Stabilisation Force) NATO-vezette többnemzetiségű béketámogató haderő volt Bosznia-Hercegovina területén. Az egy évig fennálló IFOR-t követte, melyet a daytoni békeszerződés hívott életre, mely magát az országot is ratifikálta. Az Észak-atlanti katonai szövetségnek ezek voltak az első béketámogató és békefenntartó műveletei.

Az SFOR működési ideje a Joint Guard hadművelettel kezdődött (1996. december 21 – 1998. június 19.), majd a Joint Forge hadművelettel (1998. június 20 – 2004. december 2.) fejeződött be. A csapatok létszáma 2002 végén megközelítette a 12.000 főt, két évvel később 2004-ben már csak 7.000 volt, ahogy utódszervezetének is. Az SFOR-művelet befejezését hivatalosan a 2004-es isztambuli NATO-csúcsértekezleten jelentették be.

1999. március 24-én kezdődött a Szerbia ellen indított NATO légi hadművelet Allied Force néven. A művelet célja a szerb haderők Koszovóból való kivonásának kikényszerítése, mely 1999. június 11-én fejeződött be. Ezt követve 1999.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI KárolyBudapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

június 12-én a biztonság és a rend fenntartása érdekében az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozata alapján felállításra került a KFOR (Kosovo Force) a Koszovóban tevékenykedő, a NATO parancsnoksága alatt működő nemzetközi békefenntartó haderő.

2004. december 2-ától az SFOR szerepét Boszniában az Európai Unió által irányított EUFOR vette át, amit egy évvel később, 2005. december 2-án oszlattak fel.

2008. február 17-én a koszovói parlament tagjai, valamint a koszovói elnök elfogadta a koszovói függetlenségi nyilatkozatot. Jelenleg a térségben Koszovó még mindig problémát jelent a Balkánon, ahol bármikor felerősödhet az etnikai konfliktus, mivel még, mint önálló állam csak részben elismert.

A vallási és etnikai ellentétek vérengzése oly méreteket öltött, hogy a volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött a Nemzetközi Törvényszék (a köznyelvben gyakran Hágai Nemzetközi Törvényszék). Ez az eseti, nem állandó bírósági fórum az Egyesült Nemzetek Szervezetének egy szerve, amelyet a volt Jugoszlávia területén a konfliktusok során elkövetett súlyos bűncselekmények kivizsgálása és az elkövetésükkel gyanúsított személyek elleni bírósági eljárások lefolytatása céljából hoztak létre.

A volt Jugoszlávia alkotóelemeire esett szét, hat-hét független állam létesült a helyén. Nagyrészüket, akik még nem lettek időközben Európai Unió tagok, szeretnék azok lenni, megosztottságuk miatt azonban minden nemzetközi szervezet óvatosan kezeli esetleges tagfelvételüket.

OROSZORSZÁG: MIGRÁNSOK TÖMEGES ELZÁRÁSA

*„Faji profilalkotás, önkényes letartóztatások,
durva fogva tartási körülmények.”*

A moszkvai rendőrség illegális bevándorlással meggyanúsítottak ezreit tartja fogva 2013 júliusa óta. A vád ellenük a migrációs és munkavállalási szabályok állítólagos megszegése. Százakat „ideiglenesen” sátortáborokba zártak, ahol embertelen körülmények között kénytelenek élni. Jogvédők és nemzetközi szervezetek szerint Oroszországnak azonnal meg kellene szüntetnie a migránsok önkényes és megalázó fogva tartását. 2013 júliusának végén a moszkvai rendőrség nagyarányú, illegális migráció ellenes kampányba kezdett a fővárosban, kisöpörve az utcákat, piacokat és minden olyan helyszínt, ahol bevándorlók tartózkodhatnak. Azon személyeket, akik „nem szláv kinézetűek” voltak (bármit is jelentsen ez), azonnal letartóztatták. A hírcsatornák jelentései szerint több mint 4.000 embert tartottak-tartanak fogva, akik vietnámi, szíriai, afgán, egyiptomi, marokkói, kirgiz, üzbég és tádzsik nemzetiségűek.

Tánya Loksina, a *Human Rights Watch* nemzetközi szervezet orosz programigazgatója szerint: *„E masszív takarítás minden részletében ellentmond mind az orosz, mind a nemzetközi jogszabályoknak. Azonnal meg kellene szüntetni a fogva tartásnak azt a formáját, amikor jogi képviselő biztosítását megtagadva, csupán etnikai profilalkotás alapján, borzalmas körülmények között tartanak börtönben embereket.”*

A bevándorlók egy részét rendőrségi fogdáknak és idegenrendészeti központokban tartják bezárva, mert a bíróságok felületes meghallgatásokra alapozva, futószalag-szerű módon rendelték el a kitoloncolásukat. A kormánzatnak biztosítania kellene az alapvető emberi jogok tiszteletben tartását, és a nemzetközi jogszabályoknak megfelelő fogva tartási körülményeket bárki számára, akit őrizetbe vettek. A rendőrségi tisztogató akciók folyamatosak voltak. Csak augusztus 7-én, a Moszkvai Kertészeti Piacon több mint 1.000 főt vettek őrizetbe. Augusztus 8-án a Rendőrség és a Városi Milícia az egyik nagy vasútállomáshoz közeli metróbejáratnál tartott ellenőrzést. Külső megfigyelők jelentései szerint az egész napos akció során „nem szláv kinézetű” embereket állítottak meg és hallgattak ki a hatóságok. Ez tisztán etnikai megkülönböztetés, ami jogszabályellenes.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

**HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI Károly****Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

A szeptemberi polgármesteri választásokat megelőző rendőrségi tevékenységek meghatározó eleme volt az illegális migránsok és az általuk elkövetett bűncselekmények elleni harc. A választások során elhangzott beszédekben a jelöltek is rendszeresen kifejezték aggodásukat a bevándorlók növekvő száma és az „etnikai” bűncselekmények miatt. Az illegális migránsokkal szembeni nagyszabású kampány állítólag egy moszkvai, július 27-i incidens miatt indult, amikor egy rendőrtiszt megpróbált letartóztatni egy, az Észak-kaukázusi régióból származó férfit nemi erőszak elkövetése miatt, és a gyanúsított rokonai megtámadták és súlyos sérüléseket okozva bántalmazták a rendőrtisztet.

Augusztus 2-án, miután a rendőrség rajtaütött egy több mint 1.000 vietnámi bevándorlót foglalkoztató varrüzemen, a Vészhelyzetek Minisztériuma sietősen épített Moszkva keleti részén egy hatalmas sátozó tábor, amely állítólag 900 ember elszállásolására alkalmas. Augusztus 4-re több mint 600 fő került a táborba, szoros rendőri ellenőrzés alá. Augusztus 7-én a táborba szállított nők nagy részét elvitték rendőrségi fogdákbá és idegenrendészeti központokba, így a tábor lakóinak száma 500 körülire csökkent. Ezen a napon kb. 30 táborlakót sürgősséggel kórházba kellett szállítani, súlyos bőrbetegség gyanúja és ismeretlen eredetű allergiás reakciók miatt. Az elszállítottak egy részét olyan moszkvai kerületi rendőrségi fogdákbá helyezték el, ahol a helyzet még rosszabb, mint a Goljanovo Táborban, ebben a szükség-táborban, ahová százakat tereltek be, ahol nincs villany, nincs telefon, és borzasztóak a higiénés körülmények, ahol rossz az étkeztetés és nincs elegendő ivóvíz. A rendőrségi akciók során őrizetbe vett bevándorlóknak rendszerint nem engedték meg, hogy személyes tárgyaikat és okmányaikat összeszedjék és magukkal vigyék, ha azok épp nem voltak náluk a letartóztatásuk időpontjában. A kitoloncolásra várók között vannak olyanok is, akik hivatalos menekültkérelemmel már rendelkeznek, vagy épp kaptak letelepedési engedélyt is akár, tehát joguk van Oroszországban tartózkodni. Diszkrimináló és sérti az alapvető nemzeti és nemzetközi emberi jogokat, ha a hatóságok csupán a szlávtól különböző etnikai vagy faji hátterük miatt szisztematikusan tartóztatnak le embereket anélkül, hogy bármilyen alapos gyanújuk lenne az egyes személyekkel kapcsolatban bármilyen bűncselekmény elkövetésére.

Az orosz Civil Segítségnyújtási Bizottság vezetője azt nyilatkozta, hogy az orosz törvények értelmében a kitoloncolásra várókat az erre specializált központokban kell elhelyezni és „*Goljanovo alapvetően egy törvénytelen börtöntábor.*” A Bizottság jogi segítséget nyújt a bevándorlóknak és a menekülteknek, és a pártfogoltjaik közül páran a tábor lakói és kitoloncolásra várnak, holott érvényes, a hatóságokhoz benyújtott menekültkérelemmel rendelkeznek, ezáltal a nemzetközi jog védelme alatt állnak.

Vlagyimir Lukin, Oroszország ombudsmanja is azt mondta a médiának, hogy a tábor higiénés körülményei elfogadhatatlanok, különösen az illemhelyek és a tisztálkodó helyiségek embertelenek.

A Moszkvai Városi Rendőrség tanácsadó testületének dolgozó Alexander Kulikovszkij, aki nemrégiben több alkalommal is járt Goljanovoban, elmondta a Human Rights Watch szervezetnek, hogy a táborlakók nem jutnak ivóvízhez, az egyetlen folyadékbevitelt a szájalmas ételadagjuk mellé kapott tea jelenti számukra. A táborban nincs meleg víz, és a fogvatartottak lényegében azóta nem tudtak mosakodni és a ruháikat kimosni, mióta odavitték őket. A hatóságnak feladata lett volna a táborlakók ellátása tisztálkodó szerekkel, törölközővel, alsóneművel és ruházattal, valamint orvossággal. A sátrak koszosak, túlzásúftak, a lakóikat nem védik a zord időjárástól. A fogvatartottak nem tudnak kapcsolatba lépni a családtagjaikkal, ügyvédekkel, akik számára tiltják a táborba való belépést. A táborban nincs telefon, és nincs elektromos hálózat, ahol fel tudnák tölteni a mobiltelefonjaikat azok, akiknek van.

Ha mégis sikerül napokig tartó próbálkozás után az ügyvédeknek bejutni a táborba, a rendőrök nem engedik őket a védenekkel négy szemközt beszélni, sőt, egy sövénykerítés két oldalán állva, csak rendőrök jelenlétében léphetnek kapcsolatba egymással. Ez a nemzetközi emberi jogok durva megsértése. A telefonok és a tolmácsok hiánya is csak ront a helyzeten.

Vannak bevándorlók, akik hiába hordták magukkal a munkaengedélyüket és a migráns-kártyájukat, sem a letartóztatásuk során, sem azután nem foglalkoztak a dokumentumaikkal a hatóságok. A kitoloncolást elrendelő bíróságok előtt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI KárolyBudapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

sem mutathatták be a papírjaikat, volt, aki azt mondta el a jogvédő szervezet képviselőjének, hogy nem is szólhatott a bíróhoz a tárgyalás során.

Voltak, akiket csak azért vettek őrizetbe, mert nem beszéltek elég jól oroszul, és nem tudtak válaszolni a rendőrség minden kérdésére. Voltak, akiket 14 napon keresztül tartottak bezárva rendőrségi fogdáiban, annak ellenére, hogy az orosz jogszabályok csak maximum 48 órás fogva tartást engednek meg ilyen módon, a 48 óra leteltével idegenrendészeti központokba kellett volna őket szállítani, mivel a rendőrségi fogdák nincsenek felkészülve hosszú fogva tartásra, pl. nincs megfelelő vizesblokkjuk.

Tánya Loksina véleménye szerint semmi sem igazolhatja a csupán etnikai alapú tömeges elzárásokat. *„Ha a hatóságok valóban komolyan gondolják Moszkva biztonságának helyreállítását, akkor összpontosítsanak a bűnözőkre, és ne tereljék a közvélemény figyelmét olyan irányba, hogy a menekülteket tartsák bűnbaknak az elégedetlenségre okot adó pocsék moszkvai közbiztonság miatt.”*

MODERN KORI KERESZTÉNYÜLDÖZÉS KÍNÁBAN

Vallási alapú konfliktusok természetesen nem csak két hasonló erejű és szervezettségű állam között manifesztálódhatnak. A protestáns-katolikus, iszlám-keresztény vagy más vallási üreggel tömegeket mozgató háborúban ország indított másik ország vagy terület ellen hódító, térítő vagy akár bosszúhadjáratot. A másfajta hit elutasítása azonban jelenkorunk diktatúráinak és bizonyos társadalmainak is velejárója.

Kínába a bibliai hitet a XIX. század végén protestáns misszionáriusok csempészték be. Ennek következtében több százezerre nőtt a hivatalosan is keresztényként nyilvántartott kínaiak száma. A boxer lázadásban – amely a bajokért bűnbaknak tekintett külföldiek ellen robbant ki –, rengeteg kínai keresztény is a vérengzések áldozatául esett. A jelenlegi kínai egyház alapjait Marie Monsen, egy fiatal norvég hölgy misszionárius munkája alapozta meg, aki 1901-től közel három évtizeden át építette az ottani keresztény közösségeket, amelyek számára a kommunista diktatúra 1928-as „eljövetele” nem hozott könnyű évtizedeket. Aki Kínában e hitet hirdette, az „a köznyugalmat és az állam rendjét megzavaró”, körözés alatt álló személlyé vált. A Vallásügyi Hivatal változatos módokon üldözte a keresztényeket, ezért a letartóztatás és a bebörtönzés folyamatos veszélyének terhe alatt éltek, és amikor sikerült bebörtönözni vagy munkatáborba küldeni néhányukat, európai szemmel felfoghatatlan kegyetlenséggel igyekeztek „jobb belátásra” és társaik elárulására bírni őket.

A kormány 1950-ben önvédelemből létrehozta a kínai katolikus egyházat, hogy felügyelete és ellenőrzése alatt tudja tartani. Egyúttal minden olyan vallásgyakorlatot betiltott, amely ennek kapuin kívül történik. Azonban az emberek az elmúlt évtizedekben óriási érdeklődést mutatnak a vallás, különösen pedig az úgynevezett nyugati kereszténység iránt. A '70-es évektől kezdve Kína folyamatosan bontotta le merev rendszerét. Gazdaságpolitikája „kapitalista” jellegű lett, miközben a pártállam fennmaradt. Jelenleg a Kínai Keresztény Tanács hivatalos adatai alapján 11 millió keresztény van az országban, azonban ez a szám a Kínába látogató misszionáriusok szerint akár a 80 millió főt is meghaladhatja. Jóllehet a korábbi államvezetés ígéretet tett Bill Clinton akkori amerikai elnöknek a vallási kérdések jövőbeni rugalmasabb kezelésére, a megállíthatatlan növekedés láttán mégis egyre több meggondolatlan, kapkodó intézkedést hozott, és a földalatti egyházi mozgalom elleni rendőrségi kikelések is tovább folytatódtak.

1998-ban a kínai rendőrség letartóztatott 140 keresztényt, mivel azok istentiszteletüket nem a kormány előírásainak megfelelő módon tartották. A hivatalosan már nem kommunista kormányzat sok esetben még mindig a régi mechanizmus alapján működik: a kereszténységben közellenséget lát, amit gyökerestől ki kell irtani, ha nem hajlandó térdet hajtani a szigorú állami kontroll előtt. A Taiwan függetlenségéért harcoló Minjing Párt, a dalai láma és a Xinjiang mozgalom után a negyedik legveszélyesebb csoportot a kereszténységben látják.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI KárolyBudapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Az is a kormány fóbiáját bizonyítja, hogy bár a nyugati típusú kínai felekezetek nem politizálnak, a hatalom mégis a keresztényeket sejtí politikai megmozdulások, például az 1989-es Tiananmen téri diákfelkelés mögött is. Ez az oka, hogy államhatalmi eszközökkel élve igyekeznek ellehetetleníteni a számára veszedelmes nézetet, ahogy a keresztény vezetők ellen évek óta tartó zaklatások, üldözések, letartóztatások, illetve a rendőrségi akciók is alátámasztják.

1998. október 26-án került sor az egyik megtorló intézkedésre. Liuwan falucskában a rendőrség körülvette az istentisztelet helyéül szolgáló épületet, majd szabályosan megrohmozta azt. A földalatti egyház kilenc vezetőjén kívül negyven további embert letartóztatott.

A második akció 1998. november 5-én, a Liuwantól hatvan mérföldre fekvő Nanyang városban történt. A rajtaütés az előzőhöz hasonlóan zajlott. Ezúttal száz főt hurcoltak el a rendőrök, köztük két lelkipásztort. Egy szabadon engedett szemtanú elmondása szerint tizenhárom vezetőt brutálisan megverték. További sorsukról jelenleg semmit sem lehet tudni. Sem az akciót végrehajtó rendőrtiszt, sem pedig az állami felügyelet alatt álló Kínai Vallásügyi Hivatal nem kívánta kommentálni a történeteket.

A második esetet követően a New York-i székhelyű Kínai Emberi Jogi Szervezet nyílt levélben fordult segítségért az ENSZ-hez. A levélben David Zhang többek között a következőre hívta fel a figyelmet: *„A keresztényüldözés eme két esete nem egyedülálló. A következő két hónap során további, a jelenleginél sokkal súlyosabb üldözések várhatók.”*

Kína, mint a világ egyik vezető nagyhatalma, nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy nyugati partnerei szemében vallási területen hozzáállása milyen megítélés alá esik. A jövőben hasonló atrocitások – bár államon belüli voltak miatt háborús konfliktushoz nem vezethetnek –, más kisebb országokban zajló, vallási kisebbségek elleni erőszaknak bátorítóak lehetnek. Kína a kapitalista gazdaságpolitikával egyidejűleg más nyugati civilizációs „elemeket” is határain belül enged.

AFGANISZTÁN, MINT AZ ETNIKAI-VALLÁSI PROBLÉMÁK „MINTAÁLLAMA”

Afganisztánban 2014-ben elvileg beköszönt a béke. Legalábbis abban az értelemben, hogy a 2001 óta jelen lévő nemzetközi haderő nagyrészt kivonul az országból, és a feladatokat átadja az afgánoknak. Hogy ebből valóban béke lesz-e, és nem pedig az, hogy az afgán állam Kabul környékére zsugorodik, a többi vidékeken pedig különféle hadurak veszik át a hatalmat, az erősen kérdéses.

Afganisztán – egyes felfogások szerint – a brit-indiai és a cári gyarmatbirodalom közötti közvetlen érintkezésből eredő konfliktusok elkerülésére kialakított mesterséges ütközőállam. A brit-indiai gyarmatbirodalom és a cári Oroszország közvetlen érintkezését elkerülendő mesterséges határok kialakítása következtében az államalkotó nemzet, a pastuk, Afganisztánban alig többséget alkotnak, míg az 1893-as Durand-szerződés értelmében a pastu etnikum mintegy kétharmada az afgán ütközőállam határain kívülre, az akkori Indiába, a mai Pakisztánba került. Az 1890-es években több szerződéssel jelölték ki az ország határait, ami jelenlegi konfliktusok gyökerét is képezik. Az afgánok igyekeztek tudatukban feldolgozni azt a tényt, hogy etnikai testvéreik túlnyomó többsége a brit birodalomhoz került. A Durand-szerződést az afgánok mindmáig ideiglenesnek tekintik.

Afganisztán nem tekinthető homogén államnak, inkább különböző etnikai csoportok laza gyülekezetének, akik etnikai, nyelvi, vallási és faji tekintetben igen megosztottak, s akiket a fentiekben ismertetett geopolitikai szándékok kényszerítettek azonos országhatárok közé. A nyelv és etnikum számos esetben inadekvát, a különböző etnikai csoportok között nincsenek éles etnikai határok, rassz tekintetében homogén csoportok nincsenek. Az országban utoljára 1979 nyarán, a Tarakí rezsim idején történt népszámlálás, az is félbemaradt a harci tevékenység miatt. Az ország lakosságát 2012 júliusában 30.419.928 főre becsülték. A lakosság etnikai összetétele: Pastu 42-38%, Tadzsik 27-25%, Hazara 19-9%, Üzbég 9-6%, Aimak 4-2%, Türkmén 3%, Beludzs 2%, egyéb 4%.

Ezek az arányok más-más forrásokban komoly eltéréseket mutatnak, mivel csak becsült adatokat tartalmaznak, illetve az egyes népcsoportok érdekérvényesítő képessége befolyásolja a számokat. 1992-ig egy rövid időszaktól eltekintve

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI KárolyBudapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

különböző pastu törzsfőnökök voltak Afganisztán urai, de meghatározó személyek akadtak más nemzetiségekből is, úgy mint a tadzsik nemzetiségű Ahamad Shah Masszud, az egyetlen olyan vezető, aki sikeresen fel tudott lépni a tálibok ellen, vagy Dustum tábornok, aki üzbég, mégis komoly erő összpontosul a kezében a 90-es évektől.

Ezen etnikai környezetet teszi még bonyolultabbá a vallási viszonyok, mivel a lakosság többsége (80%) szunnita vallású, míg a főleg hazara nemzetiségűek az iszlám siíta irányzatához (19%) tartoznak, akik az ország középső, nehezen megközelíthető hegyvidéki területén, Hazáradzsátban élnek. Nagyobb számban található még Kabulban és Mazár-i-Sarífban is. Utóbbi város 1998. évi elfoglalásakor a tálibok mészárlást rendeztek közöttük, azonban ez nem volt egyedi eset, mivel a hazarákat főleg kulturális és vallási okokból kisebb-nagyobb mértékben mindig üldözték.

A 2001-et követő időben az Új-Afganisztán sem mentes az etnikai, vallási konfliktusoktól. A minden szempontból egységes ország kialakulása akár generációkba telhet és a jelenlegi fejlődési irány nem támogatja ezt minden szempontból. Az afgán hadsereg (ANA) állománya nem tükrözi az etnikai arányokat, de még mindig jobban leképezi a valóságot, mint az afgán rendőrség (ANP), amely főleg tadzsik vezetőkől áll és az állomány is tadzsik többségű. Ez nagyban megnehezíti a biztonság fenntartását, főként a pastu területen, amik a problémák gócpontjai szoktak lenni. Az ország fegyveres és rendvédelmi szerveit létrehozó külső tanácsadókból álló szervezet túl sok szervezetet hozott létre, amelyek egymással nehezen tudnak együttműködni. Általános megítélés szerint a legnagyobb kockázat a rendszerben az Afgán Helyi Rendőrség (ALP), amely létrehozását a már említett gyenge ANP hiányosságai indukálták. Az ALP-k elvileg az ANP alárendeltségébe tartoznak, de a pastu helyi rendőrök nem hajlandóak a tadzsik ANP-vel együttműködni. A probléma jelenleg még nem akut, mivel az ALP-k mellett szinte mindig ott van az ISAF mentor, aki kontroll alatt tartja a szituációt.

Nem is beszélve arról, hogy az ország bevételeinek többsége a nemzetközi segélyekből áll. Különösen kritikus a fegyveres szervek költségvetése, mivel ez tartja életben a tálibokkal folyamatosan küzdő országot. Ennek a finanszírozásnak a hiányában, az egyre jobban felkészített és felszerelt katonák, rendőrök azonnal ahhoz csatlakoznának, aki „munkát-pénzt” tudna nekik adni. Az ország sok természeti kincssel rendelkezik, de bármilyen kitermeléshez szükséges biztonság jelenleg nem adott.

Afganisztán a világ legnagyobb máktermesztője és ópiumtermelője, ebből készül a heroin, ami a nemzetközi terrorizmus forrásain kívül a tálibok fő bevételi forrása. Az ez ellen folyó nemzetközi küzdelem csak rész sikereket képes felmutatni. Afganisztán etnikai ellentétei szinte a társadalom minden területére kiterjed, és ez alól csak egy kivétel van: a „mák bizniss”, amit nevezhetünk szervezett bűnözésnek is. Az ebben érdekelt hadurak, hivatalos és nem hivatalos vezetők érdekében áll a konfliktus konzerválása.

ÖSSZEGZÉS

Samuel P. Huntington (1927-2008) a Harvard Egyetem professzorának „A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása” címmel 1996-ban megjelent műve egy viszonylag új megvilágításba helyezi a jelenkori konfliktusok lehetséges elméleti magyarázatát. A történelem legmarkánsabb megkülönböztető és megragadható egységeként a civilizációt jelöli meg. A civilizációt, mint az emberek legmagasabb szintű kulturális csoportosulását tekinti, s amelyet az emberek azonosságadata, a nyelv, a történelem, a vallás, a szokások, az intézmények határoznak meg.

Huntington a jelenkori civilizációk közül nyolc (kínai, japán, hindu, iszlám, ortodox, nyugati, latin-amerikai és afrikai) civilizáció egymás közti viszonyát vizsgálja, és a jövőre nézve alapérvényként tekinti, hogy a konfliktusok ezen a civilizációk által létrehozott törésvonalak, mint ütközőterületek mentén fognak kialakulni. Kihangsúlyozza, hogy a jelenleg klaszszikusnak tűnő nyugat központú világrend miként fog megváltozni és a hangsúlyok miként fognak eltolódni, hiszen a civilizációk közötti erőegyensúly megváltozásának jelei már ma is mutatkoznak.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

**HERCZEG Attila – KISNÉMETH László – MÉHES Andrea –
MOLNÁR Mihály – ZENTAI Károly**

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám**

A konfliktuskutatás legújabb irányzatának képviselő, mint a görög származású Fotini Christia a helyi fegyveres konfliktusok adataira támaszkodva azt állítja, hogy ami etnikai vagy vallási alapú háborúnak látszik, a gyakorlatban többnyire nyers hatalmi harc. Mindenütt azt tapasztalta, hogy a fegyveres összecsapásokban részt vevő klánok, csoportok túlságosan gyakran váltanak szövetségest ahhoz, hogy eredeti magyarázatukat, amely lehet nemzeti, etnikai vagy vallási, komolyan lehessen venni.

A helyi vezetők önnön pozíciójuk megszilárdításáért küzdenek, és ennek megfelelően keresnek szövetségeseket maguknak. Nem feltétlenül, sőt nem is jellemzően a legerősebb csoporthoz csatlakoznak. Inkább azt választják ki, amelyeknek a legnagyobb szüksége van rájuk, s ez leggyakrabban nem a legerősebb. Ebben a törekvésükben semmi gondot nem okoz nekik, ha az előző szövetségest el kell hagyniuk, akár a közös ideológiával egyetemben. Majd választanak egy másikat, a magyarázatnak úgyis csupán annyi szerepe van, hogy lelkesítse a harcosokat.

Kulcsszavak: etnikum, vallás, Balkán, Oroszország, bevándorlók, Kína, kereszténység, Afganisztán, Huntington

Keywords: ethnic, religion, Balkan, Russia, immigrants, China, Christianity, Afghanistan, Huntington

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Rácz Piroska A kereszties háborúk - 1. rész (2007. szept. 14.)
http://www.lovagok.hu/tortenelem/szent_haboru_isten_neveben_1_resz.html letöltve: 2013. november 27.
- The Southeast European Challenge: Ethnic Conflict and the International Response. Ed.: Hans-Georg Ehrhart, Albrecht Schnabel. Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1999. <http://www.hrw.org>
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/SFOR>
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/KFOR>
- <http://www.jfcnaples.nato.int/page71985853.aspx>
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Allied_Force_hadm%C5%B1velet
- [http://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetk%C3%B6zi_T%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%A9k_\(Jugoszl%C3%A1via\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetk%C3%B6zi_T%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%A9k_(Jugoszl%C3%A1via))
- <http://tortenelemklub.com/ujkor/a-19-szazad/292-kina-ujkori-toertenete>
- http://hetek.hu/hit_es_ertekek/200511/martirok_orzaga
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Tienanmen_t%C3%A9ri_v%C3%A9rengz%C3%A9s
- **Samuel P. Huntington:** A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása New York, Simon & Schuster, 1996 ISBN 0-684-84441-9
- **Afganisztán, az ország, ahol három ezer éve háborúznak**
http://hvg.hu/vilag/20130310_a_vilag_legrosszabb_helyei_Afganisztan, letöltve: 2013.11.25
- **Katona Magda, Nemzet, állam, kisebbség keleten etnikai konfliktusok lehetősége Afganisztánban.**
<http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-2-08-Katona.pdf>, 2013.11.25
- http://www.indexmundi.com/afghanistan/demographics_profile.html letöltve 2013.11.25

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

DR. SZENES Zoltán

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

NEMZETKÖZI HADTUDOMÁNYI KONFERENCIA KOPPENHÁGÁBAN

INTERNATIONAL MILITARY SCIENCE CONFERENCE IN COPENHAGEN

A cikk beszámol a Nemzetközi Hadtudományi Társaság (ISMS) ötödik, koppenhágai konferenciájáról. A Társaság 2008-ban alakult, nyolc ország katonai felsőfokú tanintézetei alapították. A ma már 10 tagországgal rendelkező ISMS évente egy konferenciát, több szemináriumot és workshopot rendez. A dán fővárosban előadó szerző bemutatja a Társaság fejlődését, működését, a konferencia-szervező tevékenységét. Az írás értékeli a rendezvényt, az egyes szekciók tevékenységét, nemzetközi-specifikus jellemzőit. A szerző következtetései és javaslatai a magyar hadtudomány fejlődését szolgálják.

The article deals with the 5th conference of the International Society of Military Sciences held in Copenhagen. The International Society was established in 2008 by the Higher Military Educational Institutions of eight countries. Today the Society has 10 member states and arranges conferences, seminars and workshops. The author giving the lecture in the Danish capital, introduces development and operations of the ISMS focusing it's conference management activities. The article describes the conference, assesses the experience of the working groups, and draws the lessons. The conclusions and suggestions of the article is supporting the development of the Hungarian Military Science.

2013. november 12-14-én tartotta a Nemzetközi Hadtudományi Társaság (International Society of Military Sciences – ISMS) éves konferenciáját Koppenhágában, amelynek a szervezők „*Megfelelni a változásoknak*” (Facing with Change) címet adták. A rendezvény helyszínre visszatérést jelentett az alapításhoz, hiszen a nemzetközi társaságot 2008. október 22-én hozta létre nyolc ország (Ausztria, Kanada, Dánia, Finnország, Hollandia, Norvégia, Svédország és a Baltic Defence College) Koppenhágában. Az alapító felsőfokú katonai intézmények a szándéknyilatkozatot a szigeteken fekvő főváros haditengerészeti klubjában írták alá.¹ A társaságot azért hozták létre, hogy segítse a háborúval, a konfliktuskezeléssel és a békeműveletekkel kapcsolatos tudományos ismeretek nemzetközi cseréjét, publikációját, olyan kapcsolati hálózat kialakítását, amely előmozdítja a hadtudományi ismeretek disszeminációját, oktatók és kutatók együttműködését.² A megalapításnál tudatosan ügyeltek arra, hogy a tudományos közösséghez csak kis és közepes országok katonai tanintézetei tartozzanak, biztosítva ezzel az egyenlőséget, az egyensúlyt és az európai dominanciát.

A társaság évente egy-egy konferenciát³ és egy-két tudományos szemináriumot szervez. Az alapító tagországok éves rotációval látják el az elnökségi feladatokat (2014-ben az elnökségi funkciót Ausztria tölti be), amely magába foglalja az éves konferencia és az elnökségi ülések megszervezését, a társaság honlapjának (www.isofms.org) üzemeltetését, a társasági élet szervezését, illetve külső partnerek felé való képviselést. Az ISMS-t nyolcfős elnökség irányítja, amely-

¹ A Nemzetközi Hadtudományi Társaságot a Nemzeti Védelmi Akadémia (Bécs, Ausztria), a Balti Védelmi Egyetem (Tartu, Észtország), a Királyi Katonai Egyetem (Kingston, Ontario, Kanada), a Dán Királyi Védelmi Egyetem (Koppenhága, Dánia), a Finn Nemzetvédelmi Egyetem (Helsinki, Finnország), a Holland Katonai Akadémia Hadtudományi Kar (Breda, Hollandia), a Norvég Nemzetvédelmi Egyetem (Oslo, Norvégia), a Svéd Nemzetvédelmi Egyetem (Stockholm, Svédország), Nemzetvédelmi Egyetem (Varsó, Lengyelország), Királyi Katonai Akadémia (Brüsszel, Belgium). <http://www.isofms.org/pagina/members-met-logo.html>. (Letöltve 2013. december 14-én)

² Az ISMS megalapításának történetét lásd Alexander Bon, Walter Feichtinger: International military- scientific cooperation through the ISMS. http://www.isofms.org/cms_uploads/ABon-WFeichtinger2010.pdf (Letöltve 2013. december 14-én)

³ A társaság 2009-ben a Biztonság a multipoláris világban 2020 (Amszterdam), 2010-ben A kutatási és tudományos eredmények felhasználása (Stockholm), 2011-ben Modern biztonsági kihívások (Tartu, Észtország), 2012-ben pedig Egyensúly a hazai és nemzetközi biztonsági követelmények között (Kingston, Kanada) címmel rendezte meg éves tudományos tanácskozását.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SZENES Zoltán

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

nek elnöke mindig a konferenciát rendező katonai tanintézet képviselője. Az elnökség tagjai egyben a társaság által preferált kutatási területeket gondozzák, workshopokat szerveznek, inspirálják a kutatásokat. Az elnökség évente kétszer ülésezik, tavasszal és ősszel (a 2. ülésre mindig a konferencia margóján kerül sor), amikor is döntenek a soron lévő rendezvényekről, illetve a társaság aktuális ügyeiről. Az ISMS 2011-ben döntött a bővítés lehetőségéről, amelynek feltétele a tagságra aspiráló intézmény kérelme, valamint egy alapító tagország ajánlólevele, támogatása. A felvételről az elnökség dönt (jelenleg Görögország, az athéni Nemzetvédelmi Egyetem érdeklődik a tagság iránt), a taggá válási folyamat mintegy egy évig tart. Egyetemünket (a Hadtudományi és a Honvédtisztképző Kart) már többször biztatták, hogy csatlakozzon a társasághoz, de még nem született döntés. A tagságért nem kell díjat fizetni, az egyedüli kötelezettség a konferenciákon való aktív részvétel, illetve az elnökségi feladatok ellátása a rotációnak megfelelően (Már ma tudjuk, hogy 2015-ben Finnország látja el a társaság elnökségi feladatait).

A Társaság 5. éves konferenciáját a *dán védelmi egyetem (Royal Danish Defence College)* szervezte. A konferenciát kilenc tudományszakban (munkacsoportban) szervezték: (1) hadművészet, (2) hadtörténelem, (3) katonai technológia, (4) vezetés és irányítás, (5) jog és etika, (6) biztonság- és védelempolitika és stratégia, (7) fegyveres erők és a társadalom, (8) védelmi menedzsment és védelem-gazdaságtan és (9) katonai oktatás. A tanácskozás munkacsoportjaiban 80 előadás hangzott el: szekciónként 3 előadó volt, minden előadó 20 percet kapott, és minden előadóra 20 perc kérdés-felelet jutott. Nagyon érdekes volt a diskurzus szakasza is, mert nem lehetett tudni, hogy a jelenlévők kik voltak, honnan jöttek és milyen területet képviseltek. (Az egyik lengyel előadót például, aki afrikai témában szerepelt, szinte „megsemmisítették” a hozzászólások, mert annyira hibásnak tartották a prezentációját).

A legtöbb előadás a hadművészet, valamint a biztonság- és védelempolitika és stratégia területén volt, e két tudományszak végig teljes „nagyüzemben” működött. A hadművészeti szekcióban napjaink háborús konfliktusait és békeműveleteit vizsgálták az előadók, elsősorban *esettanulmányokon keresztül*. Ez teljesen más megközelítés, mint ami a magyar hadtudományi közéletben terjedt el, ahol minden kérdést csak elméletileg vizsgálunk. A nemzetközi gyakorlat éppen az ellenkezőjét csinálja: a vizsgált, kutatott eseteken keresztül verifikálja, illetve finomítja a teóriát, koncepciót, módszertant. A biztonság- és védelempolitikai szekcióban pedig (ahol a szerző is szerepelt)⁴ elsősorban a regionális kérdések domináltak: az első nap délutánja például teljesen az ázsiai regionális biztonság kérdéseivel foglalkozott. A haditechnikai, valamint a jog és etikai szakterület csak egy napig szerepelt, a vezetés és irányítás, valamint a védelmi menedzsment tudományszakban pedig alig volt pályázó. Ennek talán az is oka volt, hogy az előadók jelentős része civil egyetemekről és kutatóintézetekből jött, nem volt rálátásuk e speciális területekre. Az egyes szekciók vezetését a Társaság elnökségi tagjai, a koppenhágai egyetem és a dán védelmi egyetem tanárai alkották.

A tudományos szekciókon kívül négy plenáris előadás is volt. Induláskor *Ole Waever* világhírű dán professzor tartott igen érdekes előadást a globális biztonság aktuális kérdéseiről, majd konferencia vacsora alatt a volt dán külügyminiszter asszony, *Lene Espersen* beszélt az új biztonsági kihívásokról. A konferencia zárónapján *Matthew Burrows* (USA) a Global Trends 2030 főszerkesztője a „jövőbe látás” módszertani nehézségeit ecsetelte, míg *Jaak Aaviksoo*, észt oktatási miniszter (volt védelmi miniszter) az európai változások kezelésének lehetséges útjairól szólt.

A konferencián 171 regisztrált résztvevő volt (a regisztrációs díjként 100 € kellett fizetni), amelyből 70 fő képviselte Dániát (a dán védelmi egyetem tanárai, PhD és mester hallgatói, valamint a koppenhágai egyetem kutatói). A többiek pedig a világ minden tájáról (42 országból, Dél-Amerika kivételével minden kontinensről) érkeztek. Meglepő volt a nagy ázsiai-, csendes-óceáni érdeklődés (Szingapúrból például hatan voltak). A közép-európai térséget főleg a lengyelek (Nemzetvédelmi Egyetem, Jagelló Egyetem, Közszerződési Főiskola) reprezentálták (7 fő), de több osztrák és macedón, valamint két cseh résztvevő is volt. Magyarországot egyedül képviseltem, az ISMS konferenciák első magyarjaként. Mivel

⁴ Szenes, Zoltán: New Initiatives in the Defence Cooperation of the Visegrad Group: Hope or Reality? (Új kezdeményezések a Visegrádi csoport védelmi együttműködésében: remény vagy valóság?) Koppenhága, 2013. november 13.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SZENES Zoltán

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

az ISMS-ben csak kis- és közepes országok lehetnek tagok, nem voltak jelen az USA, Franciaország, Nagy-Britannia (civil egyetemek kivételével) és Németország katonai felsőoktatási intézményeinek képviselői.

Minden konferencia nagy előnye, hogy a tanácskozás margóján egy tucat értékes kapcsolatra lehet szert tenni (szakértők összekapcsolása, közös kutatás, ERASMUS-képzés, publikálási lehetőség), amelyek aktivizálása az egyetemen belül a konferencia-szereplő számára még további feladatokat jelent. *A nemzetközi tapasztalatok megerősítést adnak, hogy jó, aktuális kérdésekkel foglalkozunk-e a hazai hadtudományban, melyek azok az internacionális kutatási tendenciák, amelyekre itthon is figyelniünk kell.* A kanadaiak vezetésével például folyik a globális biztonsági oktatás vizsgálata, amelyhez az egyetem is csatlakozhatna. De ha nem is csatlakozunk formálisan az ISMS-hez, a jövő évi konferencia közel lesz: Bécsben remélhetőleg több magyar kutató, oktató, doktorandusz tudja majd kutatási témáját előadni. A Nemzetközi Hadtudományi Társaság elnökségének több tagja ugyanis személyesen megerősítette: ha az egyetem nem is csatlakozik a nemzetközi szövetséghez, a magyar kutatókat akkor is várják az osztrák fővárosban rendezendő 2014. novemberi konferencián.

Kulcsszavak: hadtudomány, Nemzetközi Hadtudományi Társaság, kutatás, nemzetközi együttműködés

Key words: military science, International Society of Military Science, research, international cooperation